2.
BASKI

noam chomsky

demokrasi
gerçek ve hayal

PINAR YAYINLARI

DEMOKRASİ

GERÇEK VE HAYAL

NOAM CHOMSKY

1928 yılında Philadelphia'da (ABD) doğdu. 1955'ten itibaren yayınladığı çalışmalarıyla "üretici-dönüşümsel dilbilgisi" denen dilbilim kuramının kurucularından oldu. Chomsky'nin ilk önce ABD'nin Vietnam'a yönelik harekâtına aktif biçimde karşı çıkmakla beliren muhalif kimliği, sonraki yıllarda Ortadoğu-Filistin konusunda ABD-İsrail işbirliği ve saldırganlığına daha sonra da ABD'nin Latin Amerika politikasına yönelik olarak yaptığı eleştirilerle iyice belirginleşti. Halen ABD üniversitelerinde ders vermeye devam etmektedir. Chomsky'nin eserlerinden bazıları şunlardır. American Power and the New Mandarins (1969), The Political Economy and Human Rights (1979), Towards a New Cold War (1982), The Culture of Terrorism (Terörizm Kültürü, Pınar Yayınları, 1991), The Fateful Triangle (1985) (Kader Üçgeni, İletişim Yayınları, 1993), Deterring Democracy (1991) (Demokrasi; Gerçek ve Hayal, Pınar Yayınları, 1995).

pınar yayınları
istanbul kitap kültür merkezi
büyük reşitpaşa cd. no: 22/16
vezneciler istanbul
tel: (0212) 520 98 90-527 06 77

Demokrasi Gerçek ve Hayal
Noam Chomsky

Deterring Democracy, 1992, Londra

pınar yayınları: 88
araştırma, inceleme: 22

ısbn 975-352-079-4

ikinci basım: ekim 2001

kapak tasarım: sezer erdoğan
uygulama: pınar
dizgi-içdüzen: pınar
baskı: yıldızlar matbaacılık
cilt: istanbul ciltevi

www.pinaryayinlari.com

NOAM CHOMSKY

Demokrasi Gerçek ve Hayal

Türkçesi
Cevdet Cerit

PINAR YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

giriş / 9

SOĞUK SAVAŞ GERÇEK VE FANTEZİ / 23

1. İdeolojik Bir Yapı Olarak Soğuk Savaş / 23
2. Tarihî Bir Süreç Olarak Soğuk Savaş / 42
3. Önce ve Sonra / 66
4. Bolşevikler ve Mutediller / 74
5. Politikanın Temelleri / 89
6. Bir Sonraki Basamak / 114

EV CEPHESİ / 135

1. Önemsenmeyen Halk / 135
2. Siyasî Başarılar / 142
3. Ekonomi Yönetiminin Başarısı / 155
4. İnancın Restore Edilmesi / 164
5. Hepimiz Borçluyuz / 165

ENDÜSTRİLEŞMİŞ TOPLUMDA DEMOKRASİ / 169

1. Demokrasinin Tercih Sebebi / 170
2. Genel Çizgiler / 174
3. Bir 'Büyük Atölye': Japonya / 180
4. 'Büyük Atölye': Almanya / 186
5. Daha Küçük Atölyeler / 190
6. Bazı Kapsamlı Etkiler / 199

VE SONRASI / 207

1. 'Körfez Savaşı'na Bir Bakış / 211
2. Irak'ta Demokratik Gelişmelerin Önünün Alınması / 219
3. 'Tüm Dünyaların En İyisi' / 224
4. Uygun Adım Marş / 230
5. Barış Sürecine Karşı ABD / 236
6. ABD Politikasının Evrimi / 242
7. Bush-Baker Diplomasisi / 250
8. İsrail'in Politika Spektrumu / 255
9. Yarınlar / 258

...Dünyanın yönetimi, sahip olduklarından gayrısını istemeyen tatmin olmuş milletlerin eline emanet edilmelidir. Dünyanın yönetiminin aç ulusların elinde olması durumunda daima tehlikeler mevcut olacaktır. Oysa biz zenginlerin, kendimiz için isteyeceğimiz bir şey yoktur. Barış, kendi yolunda ve ihtiraslarından arınmış olarak yürümekte olan insanlar tarafından korunacaktır. Bizim gücümüz; bizi diğerlerinin tepesinde yer almaya zorlamaktadır. Bizler, beraberindekileri ile barış içerisinde yaşayıp giden zengin insanlar gibiyiz.

WINSTON CHURCHILL

Giriş

Tarih, zaman ekseninin farklı periyotlarına düşen kısımları paketlenmiş olarak huzurumuza çıkmaz; parçalanamaz bir bütündür. Bu özelliğini gözardı etmek, parçalayıp paketlere yerleştirmek ve her paketin içindekini bütünden bağımsız olarak incelemek, gerçeklere zarar vermeksizin daha iyi anlaşılmalarını kolaylaştırabilir. Böylesi bir periyot İkinci Dünya Savaşı ile başlamıştır; bu dönemde "Birleşik Devletler dünya meselelerinin çözümünde, câri düzenin tesisinde ve devamının temininde hegemonik güç olarak görev almıştır." (Samuel Huntington, Harvard Üniversitesi'nde profesör ve dış politika danışmanı.) Söz konusu dönem, devlet destekli kapitalist dünyanın ekonomik gücünün; Birleşik Devletler, Japonya ve Almanya'nın liderliği altındaki Avrupa'nın elinde toplandığı üç kutuplu bir yapılanmaya dönüşmesiyle ni-

hayet bulmuştur. Sovyetler Birliği'ne gelince; hemen Küba füze krizinin ardından ne denli güçsüz olduğu pek dramatik bir tarzda ortaya çıkmış; 1950'li yıllarda zirvesine ulaşan etkileme ve caydırma kapasitesinin bir hegemonik güce yakışmayacak seviyede olduğu anlaşılmıştır. Tüm bunların yanı sıra ekonominin durgunluk dönemine girmesi, "endüstri sonrası" modernizasyon safhasına geçme meselesinde ortaya çıkan yetersizlikler ve giderek artan sayıda kesimin totaliter yönetimin koyduğu kısıtlamalara karşı tavır almaya başlaması, yönetimler üzerindeki iç baskıları artırmıştır. Açıkça ve kısaca ifade edecek olursak: *"ABD için Avrupa ve Japonya, ışığı giderek sönen Sovyetler Birliği'nden daha büyük bir tehdit oluşturmaktadır."*

Bu gelişmeler 1970'li yılların sonlarında iyisinden gün ışığına çıkmıştı, ne var ki ABD'nin küresel hükümranlığının devamını ve silah endüstrisine akan kaynakların sürekliliğini sağlayabilmek için yürütülecek olan politikalara sağlam bir gerekçe, işe yarar bir destek gerekmekteydi: Araç olarak, askerî gücünü her gün biraz daha artırdığı, Batı medeniyeti için korkunç bir tehdit oluşturduğu imajı ile donatılmış Sovyetler Birliği fotoğrafı kullanıldı. Bu illüzyonların artık günümüzde geçerliliği kalmamıştır, gelecek on yıl içerisinde işe yararlılığını bütünüyle kaybedecektir. Bu arada bir önceki paragrafta sözünü ettiğimiz gözlemler, elle tutulur gerçekler mertebesine yükselecektir.

Savaş sonrası dönemin bu standart modeli, aynı zamanda, devlet yönetiminin ve ideolojik yapısının nasıl işlediği, kurallarının neler olduğu konusunda da bize

sağlıklı fikirler vermektedir. Devleti yönetenler, programlarına meşrutiyet kazandırmak, yaptıklarını onaylatmak için "güvenlik" kavramını sürekli olarak gündemde tutmuşlardır. İleri sürülen gerekçeler, maalesef; nadiren yeterince incelenmiştir. Denizaşırı ülkelerde yürütülen maceralara veya yerel ekonomiye tuzluya patlayan müdahalelere halkı razı edebilmek, desteğini alabilmek için güvenliklerine yönelik tehditler manzumesi sık sık tezgâha çıkarılmıştır. İşin ilginç yanlarından biri, bir süre sonra kurdukları tezgâha bizzat tezgâhtarlarının da inanmaya başlaması olmuştur. Savaş sonrası yürütülen politikaları biçimlendiren temel faktörler, devletin bizzat kendisinin ve hizmetinde bulunduğu özel sektörün efendilerinin emrine amade küresel bir sistemi tesis etmek ve devamlılığını sağlamak, halkın desteği ve devlet tarafından garanti edilmiş pazarların sunduğu hayat öpücükleriyle zindeliğini korumak olmuştur. Gerek ülke içinde, gerek ülke dışında bu hedeflere ulaşılmasında Pentagon son derece önemli bir rol üstlenmiştir. Sovyet tehdidi bahanesini büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Sovyetler Birliği'nden ve diğer dahili ve harici düşmanlardan dalga dalga gelmekte olduğu ileri sürülen tehditlerin dozajı mevcut duruma göre ayarlanmıştır.[2]

Bu yolda stratejik teori ve politika âlimleri bolca kullanılmış; yaşanmakta olan pratiğe bu kişilerin gerekli teorik desteği vermesi sağlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayıp 1970'li yılların sonlarına kadar devam eden; ABD'nin dünyanın büyük bir kısmına sahip bulunduğu ve karşısında kendi gücüyle mütenasip bir gücün mevcut olmadığı bir za-

man dilimi vardır. Bu dönemi herkesin isimlendirdiği gibi isimlendirmemizde, Soğuk Savaş dönemi dememizde bir sakınca yoktur. Ancak; üzerinde yeterince düşünmeden, yerel güçlerin çıkarları doğrultusunda biçimlendirilmiş ideolojik yapısını kavramadan yolumuza devam etmemiz doğru olmayacaktır.

Kitabımızda inceleyeceğimiz temalardan biri, dünyanın düzeninde ortaya çıkan değişikliklerin önemi ve yansımaları olacaktır. Meseleyi incelerken ABD'nin izlediği politikalara ve bunlardan en fazla etkilenenlere ise özel bir özen göstereceğiz. "Soğuk Savaş sonrası" uluslararası sistemde çarpıcı bir dengesizlik mevcuttur. Ekonomik düzen üç kutuplu, fakat askerî düzen tek kutupludur. Birleşik Devletler, küresel ölçekte askerî güç uygulama istek ve potansiyeline sahip biricik varlıktır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile bu istikametteki imkanlara dünle kıyaslanamayacak kadar artmıştır. Ne var ki İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden bu yana sürdürdüğü sefanın arkasını getirebilmesi giderek güçleşmektedir. Ekonomik güç tarafından desteklenmeyen askerî gücün; baskı ve sömürü aracı olarak kullanım kapasitesi pek sınırlıdır. Kullananları maceracı durumuna düşürebilir, "Tosya'ya, pirince gideyim derken evdeki bulgurdan olunması", altından kalkılamaz felaketlerin depremine tutulması kaçınılmaz olabilir.

Uluslararası sistemin bu özellikleri; endüstri güçlerinin Sovyetler Birliği'nin çöküşüne, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında ABD'nin muhtelif askerî operasyonlarına, Panama'nın işgaline ve Kuveyt'in Irak tarafından işgaline karşı gösterdikleri reaksiyonlarda kendisini açıkça göster-

miştir. Son örnekte, ekonomik gücün üç kutuplu, askerî gücün tek kutuplu olmasından kaynaklanan tansiyon kendisini iyisinden belli etmiştir: Askerî müdahalenin doğurması olası felaket mertebesindeki sonuçlarının akla getirilmesine bile izin vermeyen ABD hükümeti, tek çözüm yolunu güç kullanmakta aramıştır. Başkalarının diplomatik-barışçı çözümler aramasına fırsat vermemiştir. Uluslararası bir platformda fakat ABD'nin askerî gücüne gerek kalmadan meselenin çözülmesine engel olmak için elinden geleni yapmış ve başarılı da olmuştur.[3]

Değişen dünya düzeninde Birleşik Devletlerin mukayeseli üstünlüğü askerî sahadadır ve ABD hâlen bu kulvarın tartışma götürmez birincisidir. Diplomasi ve uluslararası hukuk kuralları, kendi çıkarlarına ters düştüğü noktadan itibaren can sıkıcı birer manzume konumuna düşürülüvermektedir. Hitler dahil olmak üzere dünya meselelerinin çözümünde aktif olarak rol almak isteyen her oyuncunun; şiddet ve cebir kullanmak yerine diplomatik yolları ve uzlaşma arayışlarını tercih eder görünmelerinin gerçekleri gizlemek amacından öteye gitmediğine, takkenin çok geçmeden düşüp kelin göründüğüne şahit olmaktayız. ABD'nin günümüzdeki güç alaşımının yapısı; meselelere çözüm getirmek amacıyla hemen silaha sarılmasına neden olacak mahiyettedir. ABD'nin ekonomi alanında tek tabanca olduğu günlere geri dönmesi artık son derece zordur, askerî alandaki hegemonyasını ise halen sürdürmektedir ve böyle kalmak için de kimsenin onayını alma durumunda değildir. Bu açmazın sonuçlarından biri, ülke içinde ortaya çıkacak ekonomik sıkıntıların yönetim üzerindeki olumsuz baskısı, bir baş-

kası ise süper gücün tüm diplomatik kanalları tıkayarak her işi silah zoruyla ve tek başına çözme yoluna yönelmesidir.

Körfez krizi bu meseleleri gündeme getirmiştir. Kuveyt'te özel çıkarları bulunan İngiltere hariç, diğer endüstriyel güçler çözümü güç kullanımında arama hususunda isteksiz davranmışlardır. Washington'da ise uzun süre bir kararsızlık hüküm sürmüştür. Savaş işi tehlikeli bir iştir ne var ki askeri güç gösterisinde bulunmadan meseleyi çözmeyi de ABD'nin konumu ile bağdaştırmak mümkün gözükmemektedir. Savaşın maliyetinin oyunda rol alanlar tarafından paylaşılması, fakat askeri gücün özünün ABD'ne ait olmasının kesinlikle sağlanması yönetimce benimsenmiştir. Krize, Irak'a uygulanacak müeyyideler yoluyla çözüm aramak isteyenlerle silah zoruyla çözüm önerenler arasındaki mücadeleyi, ateşle oynamayı tercih edenler kazanmışlardır.

Geçmişte Birleşik Devletler'in ve şeriklerinin; kendilerini çoğu kez "siyaseten güçsüz" (bir başka deyişle müdahaleye hazırlandığı bir olayda desteğinden yoksun), askerî ve ekonomik alanda ise güçlü olduğunu gördüğüne ve sonuç almak için bu son iki silaha sıkça müracaat ettiğine şahit olmaktayız. Uluslararası yasalara göre yürütülen barışçıl çabalara terörü, askerî gücü, ekonomik potansiyelini bulaştırdığını biliyoruz. Ekonomik sahada zayıflamasının, elinden bu çarpanın sabun köpüğü gibi kayıp gitmesinin bir sonucu olarak silaha daha sıkça başvurur hâle geldiğini görüyoruz.

Birleşik Devletler'in silah zoruyla çözüm ürettiği olaylardan en son ikisi Orta Amerika ve Körfez'de olmuştur:

Siyaset bilimciler ve danışmanlar, "bizim ihtiyaçlarımız" ile "bizim isteklerimiz" arasında bir mesafe bırakırlar. Bunlardan ilkinin Ortadoğu'da tezahür ettiğini görmekteyiz. Bu bölgede zengin petrol yatakları vardır. İkincisinin ise Orta Amerika'da tezahür ettiğini görüyoruz. Orta Amerika'nın ne strateji ve ne de ekonomi açısından bir önemi yoktur; özelliği, ABD'nin geleneksel hükümranlık sınırları içerisinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Sadece "isteklerimiz" söz konusu ise taktik tercihler değişiklikler gösterebilir. Sürekli olarak tartışma konusu yapılan Ortadoğu'daki "ihtiyaçlarımız" ise ABD'nin bölge üzerindeki mutlak hakimiyetini sürdürmek ve bir başkasının varlığına rıza göstermemek yolundaki iradesine meşrûiyet kazandıracak kadar hayatîdir. ABD bu bölgede ne yerli ve ne de yabancı bir gücün yeşermesine izin vermez. Bölgede bulunan petrolün üretimi ve dağıtımı bütünüyle ABD'nin kontrolü altında olmalıdır. Kurulan tezgâhta kendisinden ve yerli yabancı ortaklarından gayrısı yer alamaz. Bu gerçek, bu doktrin "Uluslararası İlişkilerin Birinci Aksiyomu" olma mertebesindedir. Birinci petrol krizi esnasında bu yolda yaptığım uyarıları olaylar teker teker doğruladı.[4]

Uluslararası sistemin bu özellikleri zaman içerisinde kendi bahanesini de üretmiş, Birleşik Devletler'in dünyayı terbiye etmesinin pek tabiî bir olgu olduğunu dillendirenlerin sayısı hızla artmaya başlamıştır. Bu tür ideolojik saplantılar, beyne vurulan bukağılar sökülüp atılmadıkça ne geçmişi anlamak ve ne de geleceği kestirmek mümkün olmayacak. "Yeni Dünya Düzeni" gerçekten biçimlenmektedir, Sovyetler Birliği çökmüştür. Nüfuz

alanları yeniden belirlenmektedir. ABD, dünyanın tümüne hükmedebilecek bir askerî gücün mümessili olarak tarih sahnesine çıkmış bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nin boşalttığı alanlar ABD, Almanya ve Japonya için cazip çekim merkezleridir. Bu ise ABD'nin sorumluluk ve ihtisas alanına giren bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki, ekonomisindeki zayıflıklar, görevini yerine getirmesini güçleştirmektedir.

ABD'nin tarihî görevini sürdürmesini isteyenler faturanın başkaları tarafından ödenmesini istemektedirler. Devlet Bakanı Lawrance Eagleburger, Kongre'de yaptığı bir konuşmada doğmakta olan Yeni Dünya Düzeni'nin diplomasinin pratiğine yeni bir kavramı getirdiğini, düzenin korunması için ABD'nin yapacağı müdahalelerin faturasının bu işten çıkar sağlayan diğerleri tarafından ödeneceğini ifade etmiştir.

Uluslararası ekonomik ilişkiler sahasında pek saygın bir otorite, Körfez Krizi'nin, ABD'nin uluslararası ilişkiler tarihinde bir dönüm noktası oluşturduğunu, ABD'nin askerî gücünün uluslararası destek gören bir ticarî mal haline geldiğini, uluslararası finans kaynaklarına sahip bir polis gücüne dönüştüğünü söylemektedir. Bazı Amerikalıların meselenin moral boyutu ile ilgilenmesi; ordularının bir paralı askerler gürûhu hâline getirilmesinden endişe duyması yankı yapmamaktadır. 1990'lı yıllarda başka realistik seçenekler mevcut değildir. Batılı endüstri devleri ve özellikle yerel ortakları için iyi olanın, cümle âlem için iyi olduğu varsayılmaktadır.[5]

Muhafazakâr bir gazetenin ekonomi servisinin şefi, meselenin özünü şöyle özetlemektedir:

"Güvenlik pazarındaki tekel durumumuzu kullanıp Avrupa ve Japonya'dan ekonomik çıkarlar sağlamalıyız. ABD, Batı'nın güvenlik pazarında temel taşı durumundadır ve bu pazarda ABD ile aşık atmaya istekli gözükmemektedir. Öyleyse, askerî gücümüzün, kiralayanın hizmetine amâde bir şirket gibi kullanılmasında bir sakınca olamaz."

Burada "şirket" kelimesi yerine "şâkî" kelimesini kullanmak belki biraz ayıp kaçabilir ama çok daha uygun düşeceğinden eminim. Yazar sözlerine şöyle devam ediyor:

"Bize Hesiyen sıfatını lâyık görenler, yani para karşılığı her işi yapmaya hazır insanlar olduğumuz suçlamasını yapanlar bulunacaktır. Oysa onurlu, çok iyi eğitilip donatılmış, finansman kaynakları sağlam, itibarı yüksek bir güç için bu tür suçlamaların bir değeri olamaz. Her kim ne söylerse söylesin, bizler yumruklarımızı sıkıp pazarlık masalarına indirmek üzere hazır bulunmalıyız. Avrupa ve Japonya'dan verdiğimiz hizmetin bedelini almalıyız. Tahsilatımızı dolaylı yollardan gerçekleştirebiliriz, doğrudan doğruya da yapabiliriz. Ama mutlaka yapmalıyız. Mevcut rolümüzü değiştirmemiz de söz konusu olabilir. Ancak bu değişiklik, dünya ekonomisinin kontrolünü de, elimize geçirdiğimiz gün mümkün olabilir.[6]

Herkes tarafından bu kadar açıkça ifade edilmemekle birlikte sözünü ettiğimiz bu görüşler yönetim tarafından da büyük ölçüde benimsenmektedir ve fiilî olarak sonuçlarını Körfez Krizi esnasında göstermişlerdir. ABD düzen empoze etme, istikrarı koruma görevini diğer zengin ülkelerin maddî ve manevî destekleri ile sürdürmelidir.

Petrol zengini ülkelerin ellerindeki petro-dolarlar mutlaka ama mutlaka ve oluk-oluk ABD bankalarına akıtılmalıdır.

Paralel yerel gelişmeler fotoğrafa bir başka boyut eklemektedir. ABD işçi bölümü ve diğer araştırma grupları; bilim adamlarından yöneticilere, teknisyenlerden sekreterlere kadar geniş bir yelpaze üzerinde değişen vasıflı eleman sıkıntısının giderek arttığına dikkati çekmektedirler. Reagan döneminde başlatılan sosyal ve ekonomik politikaların eğitim sisteminde ortaya çıkardığı çöküntünün, altyapıda oluşan yetersizliklerin bu duruma neden olduğunu ileri sürmektedirler. 'Kötü gidişin önü, göçmen yasalarında değişiklik, yapıp ülkeye dönük beyin göçünü cesaretlendirmek suretiyle alınabilir' görüşü de yeterince sağlıklı değildir. Bu yol denenirse kaliteli emeğin bedeli yükselecek, sonuçta uluslararası düzeyde iş yapan firmalar; araştırma, ürün geliştirme ve tasarlama, pazarlama ve diğer benzeri faaliyetlerini yabancı ülkelere kaydıracaklardır. Kalitesiz emek için ekmek, para için her işi yapmaya razı olunması halinde ulaşılabilir duruma gelecektir. Bu tür beklentilerin gerçeklenmesi durumunda genel manzaranın arz edeceği dehşeti tahayyül edebilmek hiç de zor olmasa gerektir.[7] Bu sorular, muhtelif yollardan ilerideki bölümlerde tekrar tekrar gündeme getirileceklerdir.

Doğu ve Orta Avrupa'da gözlediğimiz halk hareketlerinin başarısı, dünya genelinde özgürlük ve demokrasi yolunda verilegelinmiş bulunan bitmek tükenmek bilmez mücadelelerin tarihî bir sonucudur. Tüm tarih boyunca bu yolda elde edilen başarılar; bir düzen kurma,

mutedil bir iklim oluşturma ve sonuç itibarıyla imtiyaza yönelik tehditleri sınırlama ve caydırma amaçlı çabalara hız kazandırmıştır. Sonuç alabilmek için izlenen yollar pek geniş bir yelpaze üzerinde yer almaktadır; çok geniş kapsamlı şiddet hareketlerinden son derece ılımlı kontrol araçlarına kadar pek çok vasıta sonuç alabilmek için devreye sokulmuştur. Bu yöntemler arasında değer yargılarının yapılandırılmasını, amelî seçenekleri[8] ve düşünceleri ve inançları kontrol altında tutmak için alınan tedbirleri sayabiliriz.

Demokratik topluluklarda düşünce kontrolü kavramı -veya demokratik bir toplulukta seçeneklerin hiyerarşik ve baskıcı özel kurumlar vasıtasıyla yapılandırılması- ilk nazarda çelişkili bir durum gibi gözükebilir. Bir topluluk, bireylerinin toplum meselelerinde üstlenebildiği aktif rol derecesinde demokratiktir. Düşünceleri kontrol altında tutuluyorsa, seçenekleri birileri tarafından sınırlandırılmışsa oynadıkları rolün anlamlı bir rol olduğunu söylemek doğru olmaz. Kontrol, kontrolörlerin ve hizmetinde bulunduğu kesimin elinde demektir. Ötesi kuru gürültüdür, sonuca etkisi olmayan varıver-geliver eylemleridir. Ve işte bu bir çelişkidir, özle bir zıtlaşmadır. Buna rağmen, kurumsal araçların pratiği olan seçeneklere esaslı kısıtlamalar getirdiği toplumlarda bile düşüncelerin kontrol altında tutulmasının gerekliliğine inanan çok güçlü bir entellektüel kesim mevcuttur. Bu tür fikirler ve yansımalarının en gelişmiş olduğu ülke muhtemelen ABD'dir. Özgürlükler söz konusu iken pek çok bakımdan pek çok ülkeden daha imrenilir bir durumda olduğu görüntüsünü tüm dünyaya yansıtmaktadır.

Özgürlük ve kontrolü konusu, ilerleyen bölümlerde ele alacağımız temalardan bir başkası olacaktır. İlk ve son bölümde özetlemeye çalıştığımız meselelerle ilgili bazı gözlemlerimiz yer almaktadır. Bölüm 2'den itibaren yeni yeni biçimlenmeye başlayan koşullar karşısında etken ve edilgen kesimlerin, ABD yönetiminin huzurlarına gelecek olan beklentilerin ve problemlerin analizini yapacağım: Geri kalan bölümlerde amelî demokrasi kavramı, halk hareketlerine ve özgürlük arayışlarına karşı takınılan ve çeşitli örneklerde kendini en çarpıcı haliyle sergileyen tavır incelenecektir. Örnekler, Orta Amerika'dan ve savaş sonrası Avrupa'sından seçilmiş olmakla beraber diğer bölgelere de kolayca genelleştirilebilir. İzlenen politikalar son derece geneldir ve kurumsal köklere sahip bulunmaktadır. Kasım 1991'de kitaba eklediğim "Sonsöz" bölümünde Körfez'de ve sonrasında olanları ele aldım, bunları yerel ve dış politikayı yönlendiren kurumsal faktörlere monte etmeye çalıştım.

Bu konuları şimdiye kadar yazdığım muhtelif kitaplarda inceledim. Bunlara yeri geldikçe başvuracağım. Buradaki malzeme, kısmen *Zeta (Z) Magazine'de* 1988'den bu yana yayınlanan makalelere, genel olarak da basılmamış belgelere; veya bu dönemde yapılmış ve bir kısmı konferans notu olarak yayınlanmış konuşmalara dayanmaktadır. Bunlar özenle gözden geçirilmiş, tekrardan kaçınmak için elden gelen yapılmış, bazı eklemeler gerçekleştirilmiştir.

Aralık 1990

Dipnotlar

1. O zaman yapılan tartışmalar için *Towards a New Cold War* (Pantheon, 1982) adlı eserime bakınız. Aynı konu ile ilgili diğer iki çalışmam şunlardır; *Turning the Tide* (South End, 1985); *On Power and Ideology* (South End, 1987), Alıntı yapılmış ifade M: J. Croiser; S. P. Huntington ve J. Watanuki tarafından hazırlanan rapordadır. Raporun başlığı, The Crisis of Democrasy (New York University; 1975).
2. Not (1)in referanslarına ve William A. Schwartz ve Charles Derber'in *Nuclear Seduetion* (University of California, 1990) başlıklı araştırmasına bakınız.
3. Thomas Friedman, *"Behind Bush's Hard Line"*, NYT, Ağustos 22, 1990. Altıncı Bölüme ve Birinci Bölümün beşinci kısmına bakınız.
4. "The Interim Agreement", *New Politics*, no 3 1976. *Towards a New Cold War*'un II ve 8 numaralı bölümlerine bakınız. "İhtiyaçlar" ve "istekler" terimlerinin arasındaki farkm anlaşılmasını kolaylaştıracak muhtelif örnekleri buralarda bulacaksınız:
5. Mary Curtius, "US asks allies to help pay for its continued leadership" BG, Eylül 20; David Hale, Kemper Financial Services (Chicago)nun baş ekonomisti, "How to pay for the global policeman", *Financial Times* (London), Kasım 21, 1990.
6. William Neikirk, "We are the world's guardian angels", *Chicago Tribune* ekonomi kesimi, Eylül 9, 1990.
7. AP, Cornell Üniversitesi Endüstri ve İşçi İlişkileri Okulu tarafından hazırlanan bir rapor, Eylül 9, 1990.
8. Bu modellerin ayrıntılı ve anlaşılır bir analizi ve kapitalist demokrasi içindeki yeri için Joshua Cohen ve Joel Rogers'in *On Democrasy* (Penguin, 1982), başlıklı çalışmasına bakınız.
9. Bunların arasında Not (1)de söz edilenler vardır. Ayrıca şu kaynaklara bkz.: *Political Economy of Human Rights* (Edward S. Herman ile, 2 cilt) (South End, 1979); *Fatefull Triangle* (South End, 1983); *(Kader Üçgeni,* İletişim yy., İst. 1993); *Pirates and Emperors* (Claremont, Black Rose, 1986); *(İmparatorlar ve Korsanlar,* Akademi yay., İst. 1993); *Culture of Terrorism* (South End, 1987); *(ABD Terörü: Terörizm Kültürü,* Pınar yay., Mart 1991) *Manufacturing Consent* (E. S. Herman ile birlikte) (Pantheon, 1988); *Necessary Illusions* (South End, 1989); *(Medya Gerçeği*, Tümzamanlar yay., İst. 1994).

Soğuk Savaş: Gerçek ve Fantezi

Çoğu kimse, içeride yaşadığımız günlerin en önemli olayı olarak Soğuk Savaş'ın son bulmasını göstermektedir. Dolayısıyla önümüze şu büyük soruyu koymuş olmaktadır: Sırada ne var? Bu soruya yanıt verebilmek için önce Soğuk Savaş'm ne olduğu sorusuna açıklık getirelim. Bu temel soruya iki farklı açıdan yaklaşabilmek olasıdır. Bunlardan biri, çoğunluğun üzerinde mutabık kaldığı değerlendirmedir; ikincisi ise tarihî gerçeklere bakmaktan ibaret olacaktır. Çoğu durumda olduğu gibi bu durumda da bu iki farklı yaklaşım tarzı farklı sonuçları beraberinde getireceklerdir.

I. İdeolojik Bir Yapı Olarak Soğuk Savaş

Konvansiyonel anlayışa göre Soğuk Savaş, iki süper güç arasındaki bir çatışmadan başka birşey değildir. Bu nok-

tadan itibaren farklı yorumlar ortaya çıkmaktadır. Çok kimse tarafından kabul gören Ortodoks versiyona göre Soğuk Savaş, Sovyet saldırganlığı ve bunu kontrol altında tutmak isteyen ABD'nin uğraşılarının bir harmanıdır. Çatışmanın bir tarafında bir "kâbus", öte yanında ise "özgürlüklerin savunucusu" vardır. Bu terim ilk kez 1990 senesinde Kongre'de yaptığı bir konuşmada Vaclav Havel tarafından kullanılmış, dinleyenlerin coşkun alkışlarıyla karşılanmıştır. Daha sonraki yıllarda aşırı sağcı John Birch Society'nin mensupları, sağcı fundamentalist vaizler, liberal Amerikalı aydınlar tarafından sıkça telaffuz edilir olmuştur.[1]

Bir başka görüşe göre Sovyet tehdidi bir parça fazla abartılmıştır. Aslında tehlike bizim sandığımız kadar büyük değildir. ABD politikaları, samimi niyetli olmakla beraber bir yanlış anlama ve analitik hata üzerine inşa olunmuşlardır. İşi daha da ileri götüren bir başka görüşe göre, süper güçler arasındaki çatışma, içinde ABD'nin de bizzat rol aldığı bir sürtüşmenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve ABD'nin kabahati Sovyetlerinkinden daha az olmadığı gibi çatışma bir "kâbus" ile "özgürlüklerin savunucusu" arasındaki bir çatışma değildir, çok daha karmaşık boyutları olan bir didişimdir: Orta Amerika'da ve Karaibler'de olup bitenler bu iddianın canlı şahitleridir.

Tüm görüşlerin üzerinde mutabık kaldığı nokta, ABD'nin kuşatma ve caydırmayı esas alan bir politikayı kendisine rehber edindiğidir. Ve nihayet Soğuk Savaş son bulmuş, dünya iki hasımdan birine kalmıştır. Galip, Ortodoks versiyona göre her noktaya nüfuz edebilme durumundadır artık.

Ortodoks versiyon, Nisan 1950'de hemen Kore Savaşı öncesinde yayınlanan ABD Soğuk Savaş dokümanında, NSC 68'de yer alan görüşleri benimsemekte, "Soğuk Savaş'ın, özgür dünyanın hayatta kalıp kalmamasının sonucuna bağlı bir gerçek savaş" olduğu yolundaki inancı hararetle savunmaktadır."[2] Bu ifadeler, gerek Ortodoks versiyonun Soğuk Savaş'a yönelik konvansiyonel değerlendirmesinin ilk izlerini yansıtması ve gerekse bu ideolojik yapılanmaların ötesinde gizlenen tarihi gerçeklere ışık tutabilmesi açısından üzerinde dikkatlice durulmasını gerektirecek niteliktedir.

Temel savın iskeletini oluşturan fikir, ancak bir peri masalında yer alabilecek kadar çocuksudur. Dünyada zıt kutuplarda yer almış iki büyük güç vardır. Köşelerden birinde şeytan; diğerinde ise melek. Bu iki varlık arasında bir uzlaşma söz konusu olamaz: Şeytan, tabiatı icabı dünyanın tamamını eline geçirmeyi hedeflemektedir. Meleğin varlığını sürdürebilmesi, işlevlerini yerine getirebilmesi ancak ve ancak şeytanın bütün bütün yok edilmesi, şeytanlığın kökünün kurutulmasıyla mümkündür.

NSC 68'de yazar Paul Nitze şöyle demektedir:

> Kremlin, henüz kendi kontrolü altına girmemiş topraklar üzerinde hükümran olan yönetimlerin tamamını ya yerle bir etmek ya da bütünüyle kendi kontrolü altına alıp köleleştirmekten gayrısını arzu etmemektedir. Kendisini bu hedefe nişanlamış, tüm yapısını bu amaç doğrultusunda biçimlendirmiştir." "Köleleştirilen devletlerin aslî görevi özgürlüğün sesini kesmek olacaktır. Kremlin, bireylerin elinde bulunan güçlerin tamamının köle devletlerin elinde toplanmasını hedeflemektedir. Böylece yeryüzünde kendi mutlak otoritesini hükümran kılmayı tasarlamaktadır. Şeytan, gücünü silahtan almaktadır. Bu nedenle uzlaşma yollarını aramak, anlaşarak barışa ulaşılabileceğini ummak hayaldir.

Oysa ABD için durum tam tersinedir. "ABD'nin amacı, insanın onurlu ve değerli bir varlık olduğu kabulü üzerine inşa edilmiş bulunan özgür toplumumuzun bütünlüğünü ve devamlılığını sağlamaktır. Bu değerlerin tüm dünyada hayat bulmasına yardımcı olmaktır." Bizim toplumumuzda "sınırsız bir hoşgörü", "yasalara riayet" "yayılımlı bir farklılıklar yelpazesi," "her bireyin kendini özgürce ifade edebileceği, kendini geliştirebileceği bir ortamı oluşturup devamını sağlama konusunda kararlılık" vardır. İnsanlar korkutulmaz, farklı olanlar cezalandırılmaz. Antipatik gelen fikirler bile hüsnü kabul görür. Toplumumuzu biçimlendiren değer yargılarımız arasında "özgürlük ilkesi, hoşgörü ilkesi, bireyin önemi ve hakkın arzuya üstünlüğü ilkesi" vardır. "Dünyaya bakışımızdaki hoşgörümüz cömert ve yapıcı katkılarımız, uluslararası ilişkilerdeki gözü tok tutumumuz karşımızda bulunanlar üzerinde pek önemli etkiler yapacak özelliklerimizdir. Bu vasıflarımızdan dolaysız olarak faydalanmış bulunanlar kendilerini son derece şansla hissetmelidirler. Bizden uzun süredir yararlanan ve Inter-American sistemini oluşturmuş bulunan Latin Amerika, sözünü ettiğimiz şanslı bölgelere bir örnektir."

Aydınlık ve karanlık arasında çatışma "son derece önemlidir, yalnızca Cumhuriyetimizi değil bizzat maneviyatımızı yok etmeyi hedeflemektedir." "Bağımsız kurumlara dünya genelinde yönelik bir saldırı vardır." "Konumuz, tüm insanlığa ve çıkarlarımıza yönelik bu saldırılar karşısında lider rolünü üstlenmemizi kaçınılmaz kılmaktadır." "Öyle bir ortam oluşturabilmeliyiz ki Amerikan sisteminin yeşerip boy atması mümkün olsun."

"Herhangi bir yerde bulunan herhangi bir özgür kurumun yenilgiye uğratılması demek, her kurumun yenilgiye uğratılması demektir." "Dünyanın en uzak köşeleri bile yönetimimiz dışında kalmamalıdır." "Almanya gibi, Japonya gibi önemli sahaların, bölünmüş bir dünyada tarafsız bölgeler olarak kalması çok zararlıdır; bu, Kremlin'in dünyaya egemen olma planının bir parçasıdır." Sovyetler'in Mihver kuvvetlerince işinin bitirilmesinden beş sene sonra, bunların ABD'nin hükümranlığı altında ve Sovyet sisteminin hortlamasını imkansız kılacak bir tarzda biraraya getirilmesi gerekir.

"Sistemimizin bütünlüğünün ve hayatiyetinin tarihimizin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok tehdit altında olduğu" varsayımını kabul ettikten, durumun, bağımsızlık savaşı verdiğimiz günlerdekinden, İngiliz birliklerinin 1814'de Washington'u işgal ettiği dönemdekinden daha karanlık olduğunu iddia ettikten sonra yapılacak iş, son derece ciddi tedbirleri gündeme getirmek olacaktır. Güney Kore'nin işgali, Kremlin'in dünyayı işgal niyetinin ilk ayağı olarak takdim edildi ve askeri harcamalar hemen dört katına çıkarıldı. Kore'nin kaderi üzerinde Kremlin'in üstlenmeye niyetlenmiş olduğu rol ne o gün açıklığa kavuşmuştu, ne de bugün açıklık kazanabilmiştir. Her şey toz-duman içerisinde olup bitti.

Bir yandan silahlanmanın hızlandırılması yolunda coşkulu çağrılar yapılmış, öte yandan özgürlük şampiyonunun her bakımdan köle devletlerin her birinden daha güçlü olduğu gerçeği gözden ırak tutulmamıştır. Düşmanın gücü ile ilgili veriler abartılmış, güç kıyaslamalarının sağlıklı bir tarzda yapılabilmesini engellemek için sular

bulandırılmıştır. Zihinleri karıştırma yöntemi Soğuk Savaş boyunca uygulanmıştır. Yayınlanan veriler bile ABD'nin askerî bütçesinin Sovyetlerin askeri bütçesini ikiye katladığını, ekonomik gücünün ise dört kat daha fazla olduğunu göstermektedir. Soğuk savaşın başlangıç yıllarında Batı Avrupa'nın ekonomik gücünün Sovyetler'in ve yandaşlarının toplam ekonomik gücünden daha fazla olduğunu biliyoruz.

Bu iki zıt kutbun sahib olduğu askeri iktisadi güçleri arasındaki dengesizliğe karşın köle devletlerin yığınla avantajı vardı. Çok geri kalmış oldukları için çok azla, çok fazla şey yapabiliyorlardı; güçsüzlükleri güçleriydi, sonuç alıcı silahlarıydı. Hem cüceydi, hem süpermen. Hangi ölçüye vursanız bizden fersah geri idi; fakat akıl almaz bir sürat ve akıl almaz bir gizlilikle ardarda sahnelediği akıl almaz taktikleri sayesinde yenilmez, yenilemez oluyordu. Pek esnekti, pek etkili bir savaş makinesi ve ezen – tüketen bir güçtü. Bir başka problem ise bu can düşmanımızın özgür dünyada kendisine taraftar bulabilmesiydi. Özellikle Asya' da ilgi görüyordu. Avrupa'yı savunmak, Afrika'da, Asya'da ve Latin Amerika'da özgürlüklerin hayat bulabilmesini sağlayabilmek için Kremlin'in dişini tırnağını sökmeliyiz. Bunun içinde askeri harcamaları olabildiğine artırmalıyız. Amansız düşmanımızın ölümü ancak bu yoldan gerçekleşebilir.

Görevimiz, dünyanın tamamını kontrolümüz altında bulundurmaktır; bu hedenle askeri gücümüzün rakibimizin askeri gücünün çok ötesinde olması normal karşılanmalıdır, Sovyetler'in askeri güsü bizimkinden çok azdır ama savunma, gereksinimlerinden de fazladır. Geç-

mişte kalmış ve Sovyetler'in güvenliğini tehdit eder mahiyette gelişmiş herhangi bir olay yaşanmış değildir. Oysa bizi har köşenin gerisinde düşmanlarımız beklemektedir. Askeri güce, yalnızca canavarlara karşı kendimizi savunmak için değil aynı zamanda dış politikamıza destek olması açısından da gereksinimimiz vardır. Halkla ilişkiler dikkate alınmalı, askeri yığınağımızı savunma amacıyla oluşturduğumuza kamuoyu inandırılmalıdır.

Düşmanlarımızın bizi bir çatışmaya mecbur etmesi durumunda savunma durumunda kalmamalıyız, saldıran taraf biz olmalıyız. Kremlin'in hükümranlık alanında kalan yönetimleri çökertmek, tarafımıza geçmelerini sağlamak için buralarda fesat tohumlarını yeşertmeliyiz, çöküşlerini hızlandırmalıyız ve bunu savaşa kadar işi götürmeden başarmalıyız. Uzlaşma yoluna gitmemeliyiz, ama gerektiğinde kamuoyunu yanımıza çekmek için öyle yapıyor gibi görünmeliyiz. Her türlü tartışma ortamı, mevcut durumun koşullarının halka aşikar kılınması olur ki bunun sonuçları hayırlı olmayabilir. Ancak düşmanımızın işini tamamıyla bitirdikten, defterini iyice dürdükten sonra masaya oturabiliriz.

Bu temel gayelere ulaşabilmemiz için kendi içimizde kuvvetli olmalıyız. "Açık tartışma ortamı, hoşgörü, muhalefet" boyutundaki aşırılıklar bizim zaaflarımızdır. Bu zaaflarımızı gidermeliyiz. Tolerans ihtiyacı ile baskı ihtiyacı arasındaki farkı öğrenmeliyiz. Bu demokratik yaşam tarzının önemli vasıflarından biridir. İşçi birliklerimizi, sivil kurumlarımızı, okullarımızı, kiliselerimizi ve madyanın tamamını Kremlin'in şeytani emellerinden uzak tutmalıyız. Kremlin bu unsurları ayaklandırmak, ekono-

mimizi, kültürümüzü ve siyasi yapamızı altüst etmek için kullanmayı amaçlamaktadır. Vergiler artırılmalıdır. Askeri amaçlı olmayan federal harcamalar kısıtlanmalıdır. Askeri boyutu olmayan projelerin hayata geçirilmesi ertelenmelidir. Bu askeri keynesyen politikalara, yerel ekonomiye de canlılık kazandıracaktır. Bu tür faaliyetlerin ekonomide sert düşüşlere engel olabildiği bir gerçektir. Amerikan halkı fedakarlık yapmalıdır. Disiplinli davranmalıdır. Bazı çıkarlarından vazgeçmeye rıza göstermelidir. Karşılığında dünya lideri bir ülkenin vatandaşı olmanın keyfini süreceklerdir. Ekonomik durgunluğun üstesinden gelmiş olacaklardır. Askeri sistem aracılığıyla endüstrilerini geliştirmiş olmanın tadına varacaklardır.

Özgür toplumun amacındaki asalet ve köle devletin yapısındaki şeytanilik bunların fıtri özellikleridir ve tabiatlarının bir neticesidir. Bu iddiaları doğrulamak için tarihe ve belgelere bakmak gerekmez. Bize düşen, doğruluklarını tahkik etmeden kabul etmek olmalıdır. Aksine örnek getirenlere, ters ters konuşanlara önem vermemelidir. Savlarımızın doğru olduklarını gösteren örneklere gerek yoktur. Düşünce düzeyinde tutmamızda, fazla kurcalamadan doğruluklarına vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne zarar gelmemesi için inanmamızda yarar vardır.

Bu kavramlar halka benimsetilmiş, istendiği gibi düşünür-konuşur hale getirilmiştir. *Foreign Affairs'in* editörü William Hyland, İlkbahar 1990 nüshasında yayınlanan başmakalesinde genel anlayışı şöyle tespit etmektedir:

> Son elli sene içerisinde ABD'nin dış politikası muhaliflerinden ve düşmanlarından gelecek olası tehditlere göre biçimlendirilmiştir. Pearl Harbor baskınından bu yana Birleşik Devletler sürekli olarak ya savaşların ya da çatışmaların ortasında yaşamıştır. Son yarım asırda Birleşik Devletler dış politikasını ilk kez yeniden oluşturabilme şansını yakalamış bulunmaktadır. Ve artık Soğuk Savaş'ın soğuk nefesini ensesinde hissetmeden dış politikasına yön verebilme durumundadır. 1941'den bu yana ABD'nin başından dert eksik olmamıştır. Önümüzde yeni bir dönem açılmıştır. Umudumuz, başımıza yeni çorapların örülmemesidir. ABD acaba uzun süre evinde kalabilecek mi? Birleşik Devletler'in önünde 1945'de bir seçenekler demeti vardı. O günden bu yana bu tür bir şans ilk kez kapımızı çalmaktadır. Amerika ve müttefikleri Soğuk Savaşı kazanmışlardır...

Bu hesaba göre biz Güney Vietnam'ı işgal ederken önümüzdeki alternatif yollar mevcut değildi. Bu işgale elimiz mahkûm idi. 1954'te Guatemala'nın demokratik kapitalist hükümetini devirip o günden bu yana ülkenin yönetimini eli kanlı katillere bırakırken de, 1960'tan bu yana Küba'da ve 1980'den bu yana Nikaragua'da tarihin tanık olduğu en kanlı terörist operasyonları yürütürken de, Lumumba'yı öldürmenin ve yerine ağzından bal değil ama kan damlayan Mobutu'yu getirmenin yollarını arayıp bulurken de ve nihayet Trujillo, Somoza, Marcos, Duvalier, güney kürenin generalleri, Suharto, Güney Afrika'nın ırkçı yöneticileri ve daha nicelerine arka çıkarken de önümüzde başka seçenek yoktu. Yaptıklarımızı yapmaya kader bizi mahkûm etmişti. Oysa şimdi düşman yenilmişti. Başımıza bela açılmasa sulh içerisinde yaşayabilirdik. Ne var ki demokrasi aşkımız, başka ülkeleri de demokrasinin nimetlerinden faydalandırma yolundaki azim ve kararlılığımız gene başımıza iş açacak gibi gözükmektedir. Kötü adamın elinden zavallı kızı

kurtarmak gene filmin baş oyuncusuna düşeceğe benzemektedir.[4]

Önümüzde ilk kez birden fazla seçenek vardır ve liberal hümanistlerin tavsiyesi doğrultusunda hareket eder, Üçüncü Dünya'da yapıcı programları uygulamaya koyabiliriz veya tutuculara uyar, yardım etmeye değmez bu yöre insanlarını yoksullukları ile başbaşa bırakabiliriz. Georgia Üniversitesi Uluslararası ve Mukayeseli Hukuk Merkezi yöneticilerinden Thomas Schoenbaum ise "daha iyi ayarlanmış ve çeşitlilik arz eden politikaların" Üçüncü Dünya'nın karmaşık heterojen bölgelerine uygulanmasını tavsiye etmektedir. Sovyet saldırganlığının ezici baskısı altında geçirdiğimiz uzun yıllar boyunca yapıcı politikalar izleyebilme şansımız olmamıştı. Oysa şimdi Soğuk Savaş nihayetlenmiş ve zaferi İyi Çocuk kazanmış bulunmaktadır. Sovyetlerin, Üçüncü Dünya ülkelerindeki komünist ayaklanmalara ve totaliter rejimlere yönelik uzun soluklu destek kampanyalarına son vermesini bekleyebiliriz. Bu, bize, izlemek zorunda kaldığımız tatsız politikalara son verme şansını bahşedecek bir gelişmedir. Komünizmin genişleme faaliyetleri artık son bulduğuna göre, biz de, çabalarımızı bu yolda çıkardığımız engellerden başka olumlu alanlara kanalize edebiliriz.[5]Kamuoyundan gelen sesler de NSC 68'de ileri sürülen görüşleri destekler mahiyettedir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin varlık nedeninin gayrısma ve haklarına tecavüz olduğu yolundaki inanç, son derece yaygın bir destek bulmuştur. Liberal ekolün ileri gelen simalarından biri olan siyasi tarihçi John Lewis, Bolşevik ihtilalinden hemen sonra müttefiklerin olaya müdahalede bulunma-

larmın bir savunma hareketi olduğunu ileri sürmektedir. Aym görüşü paylaşan Woodrow Wilson, Batı'nın amacının Rus halkının elinden kendini yönetme hakkının alınmasına engel olmak olduğunu ileri sürmektedir. Fakat biziin belirlediğimiz isimlerin zor kullanarak iş başına getirilmesinin nasıl olup da Rus halkının kendi yöneticilerini seçmesi olarak nitelendirilebildiği sorusunu yanıtsız bırakmaktadır: Batı'nın müdahalesinin savunma karakterli olduğunu iddia etmekte, gerekçe olarak da yeni Sovyet yönetiminin yalnızca Batı'nın değil tüm dünya ülkelerinin iç işlerine müdahaleye hazırlandığı, amacının kapitalist dünyayı tamamen yıkmak olduğu yolundaki savını ileri sürmektedir. .

"Birleşik Devletler'in güvenliği tâ 1917'den bu yana tehdit altındadır, 1950'den bu yana değil. O günden bu yana Sovyetler'e yapılan her müdahale savunma amaçlıdır, devrimlerini bize bulaştırmalarına engel olmayı hedeflemektedir."[6] Gaddis'in çağdaş yorumu, Batı'nın Bolşevik devrimi karşısında takındığı tavrın felsefesini yansıtır mahiyettedir. ABD'nin Moskova'da üst düzeyde görev almış diplomatlarından biri olan Dewitt C. Poole, "Bolşeviklerin Amacı Ne: Özellikle Dünya Devrimi İle İlgili Hedefleri Nelerdir?" konulu bir konferansa verdiği bildiride "ABD'nin hayatî görevinin, dünya gemisini, bir kıyısında yedi başlı Sicilya canavarının; diğer kıyısında ise Bolşevik canavarının bulunduğu daracık bir su yolundan emniyet içerisinde geçirmek olduğunu" yazmaktadır. Poole'a göre ulusal değil uluslararası bir karaktere sahip bulunan Bolşevik hareket, tüm dünya yönetimlerini baskısı altına almak istemektedir.7 Bu nedenle Sicilya

canavarından daha tehlikelidir. Dünya iki ölümden birini tercih etmek durumunda kalırsa Bolşevizmi tercih etmemelidir.

Oxford'lu tarihçi Norman Stone, Soğuk Savaş'm orijini üzerinde ciddi bir araştırma yapmanın gerekli olduğuna bile inanmamaktadır; Sovyetler'in karakterinin 1940'larda yaşanan Soğuk Savaş yıllarının varlık nedenini başlıbaşına oluşturmaya yeterli olduğu kanaatindedir. Sovyetlerin Doğu Avrupa'dan çekilmesi; silah gücünü savunmasına ancak yetecek seviyeye indirmesi ve ekonomik olanaklarını zorlamayacak politikalar izlemeye başlaması; askerî gücü Sovyetlerin çok üzerinde olan, her türlü saldırıyı kendi meşru müdafaası için yaptığını ileri süren ve yasal hakkı sayan Batı'yı tatmin etmeye yetmemiştir.[8] Batı'nın gündemindeki mesele, Sovyetlerin kendi içinde ve dünya genelinde estirdiği rüzgarları kesmek ve kayda değer miktarlarda silah indirimine gitmek değildir. Mesele, Batı'nm kafasında oluşturduğu Soğuk Savaş kavramı ve Sovyetler'in varlık nedenine karşı takındığı tavırdır.

Sol kesimde de aynı rüzgarlar esmekte, aynı tezgâhlarda aynı türden kilimler dokunmaktadır. *New Pepublic'in* baş editörü Hendrik Hertzberg, "Revizyonistlerin ağzı kalabalık, ne dedikleri anlaşılmıyor. Soğuk Savaş'ın esas nedeni totaliter yönetimdir, daha doğrusu totaliter doyumsuzluktur." demektedir. Dahilde Sovyet totalitarizmi "herşeye kadir; herşeyi gören, dehşetli akıllı, her türlü beşeri gereksinime cevap verebilecek potansiyele sahip, dolayısıyla kendisine rakip her türlü kurumu yerle bir edebilecek bir cihan pehlivanı" olarak takdim edil-

miştir. Dışarda ise diğer tüm sosyal ve politik sistemlerin fevkinde bulunduğu, ancak kendisinin yaşayabileceği, gayrısının mukâdderatının yok olmak olduğu havası basılmış; tarih şahit olarak gösterilmiştir. Kısaca ifade edecek olursak, Soğuk Savaş'm nedeni, Sovyet sisteminin kendi iç yapısı ve zaman içerisinde mutlak başarısının kesin olduğu yolundaki inançtır. Bu ideolojik bir meydan okumadır ve hoşgörü ile karşılanması beklenmemelidir.[9]

ABD'nin sosyal organizasyonunun ve gücünün ve bunlara eşlik eden ideolojisinin evrensel olduğuna taraftarları hararetle inanmaktadırlar. Bu inanca ters düşen herhangi bir görüşü kabul edebilmeleri olası değildir. Karşı konulması, tarihten getirilen örneklerle üzerine gölge düşürülmesi hoş karşılanmaz. Hâl böyle olunca ABD tarafından sistemini ve ideolojisini geliştirme amacıyla atılan her adım savunma amaçlı sayılır. Revizyonistlerin tarihten getirdiği örneklere kulak asılmamalıdır. Bunların ipe sapa gelir olmadıkları besbellidir.

Gazeteciler de aynı tavrı benimsemişlerdir. *Washington Post*'da "savunma harcamaları" ile ilgili olarak çıkan bir haberde "Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla beraber dünya yeni bir döneme girmiştir: Saldırgan ve yayılımcı Sovyetleri 40 yıl süreyle kendi etki alanı içinde tutmak için verdiğimiz uğraştan sonra dünyayı yayılımcı ve düşman Sovyet Bloku'nun hışmından koruyan muhasara doktrinimizi yeniden gözden geçirmeliyiz. Toplumumuzun güvenliğini sağlayan organizasyonunu yeniden değerlendirmeliyiz."[10] denilmektedir: Bizim, dünyayı Sovyet saldırganlığından korumakla görevli olduğu-

muz yolundaki iddialar aksiyom mertebesinde gerçekler olarak kabul görmektedir, aksine düşünceler yeşerememektedir.

Entellektüel fuarda da "özgürlüklerin savunucusu"nun asaleti üzerine toz kondurulmamaktadır. Oxford'da modern tarih profesörü olan Michael Howard şunları söylemektedir:

"200 senedir Birleşik Devletler, Aydınlanma döneminin ideallerine olduğu gibi sadık kalmış, uygulamada sapma göstermemiştir. Allah'ın insanlara verdiğine inanılan haklara duyduğu saygı, toplanma ve konuşma özgürlüklerine, serbest girişim hakkına ve insanın en mükemmel yaratık olduğu inancına karşı gösterdiği duyarlılık ve bunların evrenselliği yolundaki inancındaki samimiyet her türlü övgünün ötesindedir."

İdeal toplum çıtasına neredeyse değmek üzere olan bu ülkede seçkinlerin etkisi oldukça sınırlıdır. Ne var ki dünya bu muhteşem varlığı yeterince takdir edememektedir. ABD, başarılarıyla, cömertliğiyle ve İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana sergilediği asil davranışlarıyla hak ettiği yeri maalesef elde edebilmiş değildir.[11] Bunlar, Sayın Howard'ın değerlendirmeleridir. Biz, dilerseniz, bir de ABD'nin el atmasıyla Cennet(!)e dönen köşelerde bir tur atalım. Hindiçin, Dominik Cumhuriyeti, Filipinler, El Salvador, Guatemela hemen akla gelen örneklerden birkaç tanesidir. Son iki yüz sene içerisinde Allah'ın insana verdiğine inanılan haklarına zarar gelmesin diye bu ülkelerde neler yapıldığını birer birer hatırlatalım. Köle ticareti sürdürülmüş, insanlar bir eşya gibi alınıp satılmıştır. Siyahlara oy hakkı tanınmamıştır. Yerli halkın kö-

künü kazımak için soykırım uygulamaları yapılmıştır. Filipinler'de yüzbinlerce insan katledilmiştir. Milyonlarca Hindiçinli'nin, 200.000 Orta Amerikalı'nın ölümü bu medeni hemcinslerinin eliyle gerçekleşmiştir. Bunlara daha nicesini örnek olarak eklemek mümkündür: Ne var ki dogmatik fikirlerin yanında bu tür örneklerin bir hükmü olmamaktadır.

Üniversite çevresinden bir başka örnek alalım. ABD hükûmetinde Vietnam Savaşı'na karşı ilk muhalefeti başlatanlardan biri olan ve şu sıralarda Güney Carolina Üniversitesinde Halka İlişkiler Profesörü alarak görev yapan Paul Kattenburg'un "Vietnam Travması" başlıklı çalışmasını ele alalım.[12] Kattenburg, Amerikan geleneğinin ve uygulamadaki yansımalarının temel özelliklerini incelemekte, Amerikayı Amerika yapan faktörlerin bir analizini vermektedir. ABD'nin ulusal özelliklerinin biçimlenmesinde prensiplerin ve ideallerin önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir, süpergüç rolünü herkesten farklı oynamasında bu durumun önemini vurgulamaktadır. Bu prensipler ve idealler ülkeyi neredeyse yoktan ortaya çıkaran Babalar'ından kendilerine miras kalmıştır. Rafine edilmelerinde, geliştirilip genişletilmelerinde John Adams'dan Theodore Roosevelt'e, Woodrow Wilson'dan Franklin Roosevelt'e kadar nicelerinin katkısı bulunmuştur. Bu prensipler, kıtayı baştan aşağı kurarken, Kuzey-Güney ihtilafına çare ararken, özgür girişimci ruhunun rehberliğinde hayatın çizgisini vahşetten medeniyete dönüştürürken, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında kelle koltukta savaşırken defalarca ve defalarca test edilmişlerdir, Amerikalılara yaşamları boyunca rehberlik etmişlerdir.

İşte bu miras Amerika'nın süpergüç rolünü oynama tarzını biçimlendirmektedir. Amerikan zihniyeti hileden ve yalancılıktan ârizdir. Amerikan zihniyeti her türlü köleliğe karşıdır; o bir kurtarıcıdır.

Bu tür bir zihin donanımına sahip bulunan kimse kendisini daha üstün görme ihtiyacında olmadığı gibi öyle hareket etme ihtiyacında da değildir. Bir kimsenin inancını ve değer yargılarını başkasına empoze edebileceğini de düşünmez. Çünkü o kimse kurtarıcının mutlak manada üstün olduğuna; kapasitesinin kendisininkinden çok üstün olduğuna inanır. Bu açıdan bakınca ABD'nin özellikle hemen savaş sonrası yıllarda oynadığı süpergüç rolünün bir öğretmen, bir profesör, bir akıldâne, bir kurtarıcı rolünü andırmasını yadırgamamak gerekir. Hiç kuşku yok ki profesör son derece güçlüdür, birikimlidir, yeteniklidir bütünüyle tarafsızdır. Ayrıca Amerikan süpergücü gibi profesör de öğrencilerin hayatlarına karışmadağı gibi kaderlerini tayine de kalkışmaz. Onları davranışlarında serbest bırakır. Bize Amerika'nın bir süpergüç olarak içinde bulunduğu psikolojik ortamı ve faaliyetlerini anlatır. Hindiçin'e müdahalesinin niçinlerini ve nedenlerini sergiler. Zihnimizde, süpergüç rolünde ABD'nin gösterdiği performansı ile bu iyi niyetli fakat bencil olduğu her halinden belli profesörün öğretilerini birlikte götürecek olursak doğruyla bilgilendirilmiş ve doğru yola yöneltilmiş öğrenciler olmanın mutluluğuna erişmiş oluruz. Sözlerimiz de alay olmadığı gibi karikatür çizme gibi bir niyetimiz de mevcut değildir. Gayet ciddiyiz ve literatürde ciddi ciddi zikredilenler bizim söylediklerimizden farklı değildir. Üstelik bunu söyle-

yenler deli de değildir. Aklı başında, saygın ve üstelik bir kısmı yönetime de muhalif kimselerdir. Hâl böyle olunca *New York Times*'ın ileri gelenlerinden biri olan James Reston'un emekli olurken söylediği şu sözlerde hayretle karşılanacak herhangi bir husus olmasa gerektir: "ABD'nin özgürlükleri savunmak için yaptıklarıyla kıyaslanabilecek işler yapmış bir başka devletin tarihte var olabileceğine ihtimal vermiyorum." Reston, görev başında iken de ABD'nin özgürlük mücadelesinde kalemiyle aktif görev almış, 1965'de Hindiçin'de yürütülen katliamlara arka çıkmış, ABD'nin Güney Vietnam'ın kırsal kesimlerinde 1967 senesinde yürüttüğü temizlik harekâtının, "Güney Vietnam'ın yapmak istemediklerini yapmaya askerî gücün zorlayamayacağı" ilkesine göre yapıldığını ifade" etmiştir.

Burada da Batı medeniyetinden yansımaları, "bireyin devlete değil ama Allah'a ait olduğu, dolayısıyla hiçbir beşeri güç tarafından ihlal edilemeyecek haklara sahip bulunduğu" yolundaki inancın izdüşümlerini görmekteyiz.[13] Hükûmet sözcülerini resmî beyanlarında, medyadan, siyasî yorumculardan, üniversite çevresinin pek geniş bir kesiminden derlenip toparlanıp ortaya çıkarılabilecek resmî doktrini, Orta Amerika Ulusal Bipartizan Komisyonu tarafından hazırlanan rapordan aldığımız şu cümlede bulmamız olasıdır: "Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ABD'nin uluslararası ilişkilerde güttüğü amaç işbirliğidir, hegemonya veya sömürü değildir; ortaklık kurmaktır, çatışma çıkarmak değildir; herkes için onurlu bir yaşam temin etmektir, istismar değildir." Walter Laqueur ve Charles Krauthammer şunları yazmaktadır:

"ABD, Sovyetler'den farklı davranmış, herhangi bir kimseyi belirgin bir siyasî, sosyal veya ekonomik sistemi kabule zorlamamıştır." Samuel Huntington ise şunları söylemektedir: "Amerika'nın diğer topluluklar üzerindeki etkisi özgürlükleri, çoğulculuğu ve demokrasiyi geliştirmek şeklinde tezahür etmiştir. Amerika'nın gücü ile prensipleri arasındaki uyuşmazlık, diğer topluluklar üzerindeki Amerikan etkisine uygulandıklarında hemen yok oluverirler." Pek saygın bir neoliberal olan Krauthammer, Franklin Delano Roosevelt'den Lyndon B. Johnson'a kadar tüm ABD cumhurbaşkanlarının "tüm dünyada özgürlüklerin gelişmesi ve daha adil bir düzenin tesisi için" çaba harcadıklarının garantisini vermektedir. Reagan Doktrini'nde de yer alan bu ilkenin gerçekleşmesi için canını verenlere ABD'nin de her türlü desteği verdiği ileri sürülmektedir. Reagan bununla da yetinmemiş, Amerikan stili sosyopolitik sistemleri de Üçüncü Dünya ülkelerine empoze etmeye çalışmıştır. Onun bu yoldaki çabaları, ABD'nin "herhangi bir kimseyi belirli bir siyasî, sosyal veya ekonomik sisteme yöneltmeye niyeti yoktur" yolundaki iddialara zarar vermemiş, işi kitabına uydurmak olanlar tarafından efendinin uşağını tutarlılığa çağrısı olarak değerlendirilip geçiştirilmiştir.[14]

Amerikalıların kendilerini övgüyle anlatan mesajları o denli fazla ve öylesine geniş bir yelpazeye yayılmıştır ki, burada artık bunlardan dara fazla sözetmemiz bir fayda temin etmeyecektir. ABD'nin Üçüncü Dünya ülkelerinde yaptıklarından tek maksadının buralardan Sovyet hegemonyasını söküp atmak ve beşeri değerlerin bayrağının yükselmesini sağlamak olduğu yolundaki iddialara inanan çok ise de, örnekleriyle ispata yanaşanı pek azdır,

Bu amaçlar, NSC 68'in gerekçeleridir: aksi iddia edilemez gerçeklerdir, fakat gerçekleşip gerçeklaşmedikleri şüphelidir. Olaylara gerçekçi bir açıdan bakan, duygusallıklarından ve şartlanmışlıklarından arınmış tarihçiler, tarihi gerçeklerin ABD'nin iddialarını doğrulamadığını göstermektedir. Hans Morgenthau, "ABD'nin "ülke içinde özgürlükte eşitlik" ilkesini yüceltmek ve dünyanın olabildiğince büyük bir kesiminde hâkim kılmak yolunda verdiği mücadelenin somut örnekleri, amaçlarla uyuşmamaktadır" demektedir. Ne var ki modele uyınayan örneklerle ortalığı karıştırmak da bir fayda vermemekte, taşların yerine oturmasına hizmet etmemektedir. Tarihi kayıtlar ise realitenin keyfimizce çarpıtılmış halini yansıtmaktadır.[15] Genel anlayış, kendi kendimizi tatmin etmekten ibaret. Yabancıların gerçekçi kritiklerine karşı kapımız kapalı.

Din boyutu ihmal edilmiş gibi gözükse de din ile devlet arasında çarpıcı paralelliklerin kurulması ihmal edilmemiştir. Devlete tapınmak, laik bir dinin doğumu sonucunu beraberinde getirmiştir ve papazların görevini entellektüeller almıştır. Batı kültürünün en ilkel sektörleri işi pek ileri götürmüşler, bir takım formları put mertebine yükseltmişlerdir. Bayrak, bunlardan biridir. Devlet bir başkasıdır. Her ikisine de söz söyletilmemektedir, uğruna ölüneceğine dair yeminler çocuklara ettirilerek şartlandırılmaktadırlar. Allah ve devlet aynı düzeye çekilmişlerdir. İkisinin adı birlikte anılır olmuştur. James Reston'un nağmelerinde duygusallığının zirvesine çıkan dinleyici, Allah'ın istediklerini yerine getirmek için ölmeye hazır olduğunu dile getirmektedir. Bu kadar kaba

bir fanatizinin ABD'inde zirvesine ulaşmış olmasını normal karşılamak gerekir. Halkın kendi eliyle inşa ettiği devlet baskısından kaçışın yollarından biri olarak ele alıp yorumlamak gerekir bu kaba fanatizmi.[16]

2. Tarihî Bir Süreç Olarak Soğuk Savaş

Soğuk Savaş dönemine bir başka yaklaşım tarzının özünü, mantıkî yaklaşımın tek başına yeterli olmayacağı, yaşanmış olayların da birlikte ele alınmasının gerekeceği anlayışı oluşturur. Bu durumda Soğuk Savaş dönemini oluşturan olayları ele alıp incelememiz gerekecektir. Bu yolda ilerlemeye başladığımızda alışılagelmiş anlayışla, kabul edilegelinmiş söylemlerle uyuşmayan pek karmaşık ve pek ilginç bir resimle karşılaşırız. Aynı araştırma yöntemi, Soğuk Savaş sonrası dönemin, taktikleri ve propaganda araçları bir yana, kurbanları açısından daha önce yaşanmış tatsız-tuzsuz dönemlere ne kadar da çok benzediğinin işaretlerini ve sebeplerini de bize sunacaktır.

Eğer Soğuk Savaş'ı müttefiklerinin ve ortaklarının desteklerini de arkalarına almış iki süper güç, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki bir çatışma olarak tarif eder ve ötesini kurcalamaz isek o zaman bugünkü Sovyetler'in sahneden çekilmesiyle oluşmuş durumu ABD'nin bir zaferi olarak değerlendirebiliriz. Soru, Soğuk Savaş döneminin nasıl yorumlanacağı sorusudur ve yanıtlarının elde hazır olduğunu kabul eden bir anlayışla soruna çözüm, soruya yanıt getirebilmek olası değildir.[17] Biz aksi istikamette davranmak, çizgilerine, karakterine, yön-

lendirici güçlerine ve motiflerine ve İkinci Dünya Savaşı'nın bir ürünü olarak ortaya çıkan iki kutuplu dünyanın yaşamımız üzerindeki belli-başlı etkilerine yakından bakmak istiyoruz. Bunlar incelenmeye değer önemli tarihi olaylardır. Doğu-Batı çatışmasının genel tablo içerisinde yerini nasıl bulduğu sorusu; bir araştırma meselesidir, bir şartlandırma vasıtası değildir; niyetimiz, gerçek olana ulaşmak ise. Soğuk Savaş dönemini anlamak için olaylarını anlamak yetmez, bu olayların gerisinde yatan faktörleri de anlamamız gerekir. Olayların bir plan dahilinde dökümünü yapmak işimizi kolaylaştıracaktır. Soğuk Savaş döneminin kendisine özgü koşullarının izlenen politikaları ne ölçüde etkilediği ve geleneksel kurumsal taleplerin hangi derecelerde günün koşullarına uyarlandığı sorularının yanıtlarını bilmek istiyoruz. Bu yanıtları ortaya çıkarabilmemiz ise Soğuk Savaş'ın tipik olaylarının ve ardında yatan faktörlerin varolagelmiş standart uygulamalar ve düşünce kalıpları ile nasıl kıyaslanabileceğini bilmemizi gerektirir: O güne hakim olan ideolojik yapıyı ve işleyiş tarzını, Soğuk Savaş'a yönelik alışılagelmiş anlayışı ve gerçeklerle bağdaşma derecelerini de bilgi dağarcığımıza dahil etmemizde yararlar olacaktır.

Soğuk Savaş dönemine aklımızda farklı sorular olarak yaklaştığımızda bize sunulan klasik görüntünün var olduğunu görmekle beraber bütünün yalnızca bir parçasından ibaret olduğuna, bütünün tamamı olmadığına şahit oluruz. Soğuk Savaş'ın tipik olaylarına ve uygulamalarına bakınca gerçeğin kendini göstermeye başladığı görülecektir.

Olaya Moskova açısından bakalım: Soğuk Savaş, Na-

zilerin esaretinden kurtarılıp Kremlin'in diktası altına verilmiş Doğu Berlin, Budapeşte, Prag ve daha nice kentte Sovyet baskısının temsilcisi olarak dolaşan tanklar tarafından resmedilmektedir. Öte yandan Afganistan işgal edilmiş, Sovyet askeri yayılmacılığı için bir başka yön daha ortaya çıkarılmıştır. Ülke içerisinde ise Soğuk Savaş, Ekim 1917 Bolşevik darbesinden aldığı gücünü asker-bürokrat kadronun bir iyice pekiştirmesini sağlamıştır. ABD açısından ise Soğuk Savaş dünya genelinde yayılmacılığın, saldırganlığın ve devlet terörünün bir tarihi dökümünden ibaret olmuştur. Örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. Ülke içinde ise Eisenhower'ın temelini attığı "askeri endüstri kompleksi" kök salıp boy atmaştır. NSC 68'de tavsiye olunan ilaçlar alınmış, zenginin daha zengin olduğu yıllar fukaralara da güvenlik şemsiyesi sunulduğu kandırmacası ile geçirilmiştir. Halktan aldığı vergiler ile ileri teknoloji üretimini üstlenmiş savaş endüstrisini destekleyen, devleti savaş endüstrisinin hazır müşterisi konumunda tutan, kârlı sahaları özel sektöre bırakmaya kararlı bir devlet mekanizmasının çarkları tıkır-tıkır işletilmiştir. Pentagon, NASA ve nükleer silah üretimini kontrolü altında bulunduran Enerji Departmanı'nın işbirliği sonucu büyük fonlar ileri endüstri ekonomisinin birer parçası olan bilgisayar endüstrisine, elektronik endüstrisine akıtılmıştır.[18]Soğuk Savaş, halkın parasının planlanan noktalara akıtılmasında, Serbest Girişimciler olarak ve gururla takdim edilen kesimin layık olduğundan fazla kazanç sağlamasında önemli katkılarda bulunmuştur.

Gerek Kennedy ve gerek Reagan, NSC 68'de dile geti-

rilen tavsiyelere sadakatle riayet etmiş, askerî harcamaların, ABD'nin dışardaki gücünün varlığını koruyabilmesi ve içerde ekonomiye canlılık kazandırması için kaçınılmaz olduğu iddiasına hararetle sarılmışlardır. Hep aynı ağzı kullanmışlardır. Kennedy, tek boyutlu ve acımasız bir fesat yumağının bizi yok etmek üzere harekete geçme hazırlığında olduğunu söylemiş; Reagan, " Şeytan İmparatorluğu"nun dünyayı yönetmenin yollarını aradığını ileri sürmüştür. 1980'lerin ortalarında şahit olduğumuz gibi politik çizgilerdeki değişikliklere paralel olarak yaygaranın dozajında düşmeler olmuştur. Bu düşüşlerde, askerî harcamaların neden olduğu ekonomik çöküntüleri ve bütçe açıklarını tamir etme ihtiyacının büyük ölçüde etkili olduğunu görmekteyiz.

Tarihî kayıtlara bir göz atacak olursak NSC 68'in üslûbundaki yakışıksızlığın gerisinde yatan gerçekleri görebiliriz. Kapitalizmin yaşayabilir bir sistem olduğu yolundaki görüşlere "Büyük Çöküntü" bir son vermiştir. Özel sektörün varlığını sürdürebilmesi için devletin, zaman zaman da olsa, müdahalesi kaçınılmazdır. Nitekim ülkenin kalkınma sürecinde hep böyle olmuştur.[19] Kapitalizme kazandırıldığı ileri sürülen yeni boyutların işe yaramadığı, çöküntüden ancak devlet desteği ile çıkılabildiği görülmüştür. Bu ders şirket yöneticilerine Keynes tarafından değil, bizzat Washington tarafından uygulamaya konulmuş bulunan sözüm ona totaliter kumandalı savaş ekonomisi tarafından öğretilmiştir. Genel beklenti, devletin müdahalesinin olmaması durumunda tüketicilerin talebinin tatminini takiben çöküntü günlerine tekrar dönüleceği doğrultusundaydı. 1948 senesinde bu

beklentinin ilk esintileri gelmeye başladı. Devletçe desteklenen tarım ürünleri Japonya ve diğer ülkelerde pazar buldu. Fakat pazar bulamaması durumunda endüstriyel üretimin tehlikeye gireceğinden endişe edilmekdeydi. NSC 68'de bu endişe dile getirilmiş, askerî mahiyetteki Keynesyen tedbirlerin uygulanmaması durumunda "ekonomik faaliyetlerde ciddi boyutlarda düşüşlerin yaşanacağından" söz edilmiştir. Bu programların müttefiklerin ekonomisine de katkıda bulunacağı, ABD'nin sınai mamullerinin pazar bulmasını güçleştiren "dolar uçurumu"nun bu yoldan kapatılacağı umulmuştur.

NCS 68'in "fedakârlık ve disiplin" çağrısı ve sosyal programlarda kısıntıya gidilmesi yolundaki uyarıları yukarda sözünü ettiğimiz görüşlerle mutabakat halindedir. "Tam baskı" ve birliklerin, kiliselerin, okulların ve diğer potansiyel muhalefet kaynaklarının kontrol altında tutulması ihtiyacı da aynı çerçeve içerisine düşmektedir. Halkın büyük ölçüde politize ve organize olması ticaret aleminin keyfini büyük ölçüde kaçırmıştı. O günlerde yaşananlar Vietnam Savaşı sonrasında da tekrarlandı ve "demokrasi krizi" olarak isimlendirildi. Aynı krizi Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra da görmekteyiz. Her üç halde de yanıt aynı oldu. Wilson'un Kızıl Panik'i (Red Scare), İkinci dünya Savaşı'nın "McCarthyism" başlığı altında toplanan baskıcı rejimi (gerçekte McCarthy'den önce sahneye çıkan ve iş adamları ile liberal Demokratlar tarafından desteklenip işçi sendikalarının, çalışan sınıfın kültürünün ve özgür düşüncenin çanına ot tıkamayı gerektiğinde güç kullanarak başarmayı amaçlayan ve kendi ölümünü kendi hatalarıyla hazırlayan bir kampan-

ya), Kennedy yönetimi tarafından başlatılıp halefleri tarafından çerçevesi genişletilerek derinliği artırılarak sürdürülen ve bağımsız siyasî partilerin ve halk hareketlerinin baskı yoluyla kontrolünü amaçlayan ulusal siyasî polis programları devreye sokuldu: Savaşlar ve diğer krizler, halkı düşünmeye ve hatta organize olmaya zorlayan faktörlerdir. Gelişmelerin kodamanlar aleyhinde cereyan etmesi, siyaset arenasındaki ve kültüründeki tekellerine zarar vermeye başlaması, hükûmeti baskı yapmaya çağıran davetiyelerin sayısının artmasına neden olmaktadır.[20] NSC 68'in antidemokratik yapısı daha geniş kapsamlı taahhütleri de içermektedir.

NSC 68, ABD'nin dünya liderliği görevin soyunmasını, dünyanın en ücra köşelerinde bile hükümran olmasını ve tarafsızlık belasını yok etmesini isterken gerçekçidir de. Bu bakımdan ABD'nin askerî ve ekonomik açıdan tarihte benzeri görülmemiş bir başarının mümessili olduğu ve bu avantajlı durumunu kullanmasının gerektiği esasına dayalı daha önceki planlama kararlarını da onaylar görünmektedir.

İş aleminin aklı başında kesimi, Soğuk Savaş sistemini sürükleyip götüren yerel faktörlerin farkındaydılar. Üniversite çevreleri için de paralel durum söz konusu idi. ABD'nin muhasara altında tutma politikaları ile ilgili olarak yaptığı bir çalışmada John Lewis Gaddis şunları söylemektedir:

"ABD'nin muhasara politikası, ne Sovyetlerin yaptıklarının ve ne de dünyanın herhangi bir köşesinde olup bitenlerin değil ama Birleşik Devletler'de faaliyet gösteren dahili güçlerin bir ürünüdür... İlginç olan, muhasara

stratejilerini belirlerken ekonomik mütalâaları ayar eden önceliklerin diğerlerini saf dışı bırakma pahasına nelere tanındığıdır."

Rasyonel politika oluşturucular ve analizciler arasında yaygın olarak kabul gören ve "Rusya'nın bir askerî güç olarak değil ama bir siyasî güç olarak bizi tehdit ettiği" yolundaki George Kennan'ın görüşüne Gaddis de katılmaktadır.[21] Gaddis, hikayenin tamamının bundan ibaret olmadığını söylemekle beraber Sovyet tehdidine yönelik caydırıcı ve sınırlı tutma politikalarının oluşturduğu genel çerçeve dışına çıkmaya pek niyetli gözükmemektedir.

Soğuk Savaş'ın temel olayları ve etkileri, hemen yukarda sözünü ettiğimiz kategorilere düşer. Çok daha karmaşık etkileri de olmamış değildir. ABD'nin kendine hedef seçtiği noktalara yönelik Sovyet tehditleri ve saldırıları pek cılız kalmış olmakla beraber bir dereceye kadar etkili olmuştur da. ABD'nin, özellikle de ilk yıllarda, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde gerçekleştirdiği müdahalelerin amacı devlet destekli kapitalist ekonomiler için pazar temin etmekti ve Batı Avrupa ile Japonya'da ayağa kalkmaya başlamış bulunan endüstriler için müşteri bulmaktı. Soğuk Savaş'ın bir başka faydası da ABD'nin müttefiki olan sanayileşmiş ülkelerde bağımsız politikaların, işçi ve diğer kitle hareketlerinin kontrolünü kolaylaştırmış, böylece ABD ile birlikte o ülkelerin seçkinlerinin keyfine keyif katmış olmasıdır. NATO güçlendirildi. Bir tarihçinin tespitine göre NATO, "ABD'ne, müttefiklerini ağılda tutma ve tarafsız kalabilmeyi güçleştirme fonksiyonlarını ifa hususunda büyük kolaylıklar sağladı; Rusya'ya kar-

şı yararlı olması da işin cabasıydı."[22]Soğuk Savaş'ın gerçekleri ile pek az bağdaşır olmasına rağmen, konvansiyonel doktrinde ısrar emeyi ancak bu ışık altında anlayabiliriz. Gerek Sovyetlerin Üçüncü Dünya ülkelerinde girişip eline yüzüne bulaştırdığı askerî hareketler ve gerekse Pentagon'un ABD'nin çıkarlarını tekrar tekrar gözden geçirirken tespit ettiği gerçekler; Sovyet tehlikesinin çok abartıldığını, problemlerin yanlış anlaşıldığını; ideallerin ve bunlara eşlik eden aksiyonların yanlış yerlere yerleştirildiklerini göstermiştir. Buna rağmen elde hazır tutulmuşlar, gerektiklerinde raflarından çekilip tekrar-tekrar kullanılmışlardır, Gerçeklerle bağdaşmazlıklarına rağmen kendilerinden beklenen etkiyi göstermekte kusur etmemişlerdir.

Anlaşılması, bu açıdan bakmazsanız pek kolay olmayan bir başka değerlendirme de, izlenen güvenlik politikası ile güvenlikle ilgili meseleler arasındaki ilgisizliktir: En sıradan olaylar bile malzeme olarak kullanılarak tehdit senaryoları yazılmış, Soğuk Savaş'a itibar kazandırmaya çalışılmıştır. Öte yandan son derece önemli bazı tehditler umursanmamıştır. Bizzat kendi varlığını tehdit etme noktasına gelmiş bulunan silahlanma faaliyetlerine sürekli olarak arka çıkan ABD, silahsızlanmaya iltifat etmemiş, bu yolda önüne çıkan fırsatları elinin tersiyle geri çevirmiştir. ABD ve medya, askerî faaliyetlerle ilgili kontrollerin Sovyetlerin reddedeceğinden emin oldukları koşullar altında yapılması için ısrarlı olmuşlardır.

Washington ve ortakları, Sovyetlerin kimyasal ve kimyasal olmayan silah üretimlerini kontrol isteğini geri çevirmiş, denizaltıların sayısının ve taşıdıkları füzelerin

tahrip gücünün azaltılmasına, bu tür bir tehdide Sovyetlerden çok kendisinin açık olmasına rağmen karşı çıkmıştır. Gerek karadan ve gerekse denizden atılan nükleer başlık taşıyan füzelerin sayısının azaltılması tekliflerine yanaşmamıştır. Çok daha önemli olmak üzere siyasî istikrardan öcüden korkarcasına korkulmuş, elde fener bela aranmıştır. Nükleer savaş tehdidini gündeme getirebilecek meseleler bile ısrarla kaşınmış, barışçıl çözümlerden uzak durulmuştur. Ortadoğu'da yaşananlar bu söylediklerimizin en çarpıcı örnekleri arasındadır. Güvenlik politikalarını güvenlikle ilgili faktörlerin belirleyeceğini, sanan kimseler için bu ısrarlı hatalar şaşırtıcı olabilir. Oysa saikler başkadır. Hemen her vakada güvenlik politikasının, devleti büyük ölçüde denetimi altında bulunduran özel sektörün güçlendirilmesi ve yer kürede salınıp boy atmasının sağlanması esasına göre belirlendiğini görmekteyiz.[23] Dünyanın güvenliğinin yeterince tehdit altında olduğuna kamuoyunun inandırılması, devletin politikalarını bu tehlikelere göre ve mutlaka ve mutlaka özel sektörün korunup güçlendirilmesini sağlayacak tarzda tanzim etmesi esas olarak alınmaktadır.

Olaylara bu pencereden bakacak olursak siyasî liderlerin süpergüçlerin çatışma riskini azaltacak fırsatlara neden sürekli olarak sırtlarını çevirdiklerini, ulusal güvenliği artıracak şansları kullanmadıklarını daha iyi anlarız. 1952 senesinde bir fırsat ortaya çıktı. Kremlin, iki Almanya'nın birleştirilmesi ve tarafsızlaştırılması teklifinde bulundu. Ekonomik politikalarla ilgili olarak herhangi bir koşul öne sürmüyor, "temel insan hak ve özgürlükleri" ile ilgili her türlü garantiyi vermekten çekin-

miyordu. Bunların arasındaki konuşmada, basın, inanç, toplanma ve her türlü siyasî konuda dilediğince yer alma özgürlüğü mevcut idi. Demokratik partiler ve organizasyonlar serbestçe oluşturulabilecekti. ABD ve müttefikleri verdikleri yanıtta, Almanya ile Polonya arasındaki sınırla ilgili bazı itirazlarının bulunduğunu bildirdiler, birleştirilmiş Almanya'nın NATO'ya dahil edilmesinde ısrar ettiler.

Henüz birkaç sene önce tek başına Sovyetlerin altını üstüne getiren Almanya'nın NATO'ya dâhil edilmesini Moskova'nın kabul edebilmesi düşünülemezdi. Ayrıca Sovyet teklifinde seçimlerle ilgili maddelerin yeterince açık olmadığı ileri sürüldü ve teklif uzlaşma yolları aranmadan aceleyle reddedildi. Bu fırsatın kaçırılmasından üzüntü duyanlardan biri olan James Warburg, teklifin reddedildiği 25 Mart tarihine kadar 10 Mart tarihli teklifin ne varlığından ve ne de içeriğinden kimsenin haberdar edilmediğine dikkati çekmektedir. Yönetimin bu tutumunda, 1952 Karşılıklı Güvenlik Anlaşması'nı Senato Dışilişkiler Komisyonu'ndan geçirme çabası içinde olan hükûmete yardımcı olma arzusunun yattığını ileri sürmektedir. Sovyetlerin barışçı tutumundan haberdar olunması durumunda Batı'nın yeniden silahlandırılması için 7.5 milyar dolarlık bir askeri harcamayı öngören bir planın kabul görmesi imkânsızlaşacaktı. Tüm senaryo, iki Almanya'nın birleştirilemeyeceği esası üzerine inşa olunmuştu.[24]

Kremlin'in teklifi kabul edilmiş olsaydı Sovyet Bloku'ndan kaynaklanan Batı'ya yönelik tehditlerin rüzgarı kesilmiş olacaktı. 1953 senesinde Doğu Berlin'de Sovyet

tanklarını göremeyecektik, Berlin duvarının inşa edilişine, Macaristan'ın ve Çekoslavakya'nın işgali olaylarına da şahit olmayacaktık. Ne var ki bu arada ABD'nin çevirdiği dolaplara, baskıcı politikalarına, savaş makinalarına akan milyonlarca dolara, askerî güce dayanarak kurulmuş ABD hegemonyasının varlık nedenine giydirilmeye hazır kılıflar bulamayacaktık. Sovyetler'in teklifinin reddedilmesinin gerçek nedeni; ABD'nin, birleştirilmiş Almanya'nın NATO içerisinde oynayacağı askerî rolün sonuçlarına atfettiği önemin, Kremlin ve yandaşlarından gelmesi olası tehlikelerden daha ön planda olmasıdır: Senato Dışilişkiler Komitesi'nde Mart 28 tarihinde verdiği ifadede Warburg, Sovyetlerin Batı Avrupa'ya barışı getirmesi olası uzlaşma tekliflerinin bir blöften ibaret olduğunu söylemiştir. Ne var ki Washington'un bu blöfü olur da gerçekleşebilir korkusuyla görmekten çekindiğini, silahlardan arındırılmış, tarafsız bir politika izleyen birleşmiş bir Almanya'nın bizim işimize gelmeyeceğini, çıkarlarımıza ters düşeceğini ifade etmiştir. Sovyetler'in öngördüğü türden bir Almanya'nın Doğu blokuna kayma tehlikesinin olabileceği gibi NATO içerisinde kullanılması da mümkün olmayacaktır. Birlikte yaşamayı meşru saymayan NSC 68'in ilkeleri, Soğuk Savaş'a son verme fırsatını içeren bu tekliflerin geri çevrilmesine kâfi gelmiştir.

Senelerce bu meseleler gündeme gelemedi, gerçeklerden söz etmeye kalkışmak, Stalin yanlısı olarak suçlanmak için yeterli oldu. 1989-90'dan itibaren Stalin'in teklifi basında serbestçe tartışılabildi. İlk zafer çığlıkları arasında, Sovyetler'in, ABD'nin başını çektiği bir askerî birlik içerisinde birleşik Almanya ile işbirliği yapabileceğini

sanma hatasına düşüldü. Bu yüzden de Gorbachev'in birleşik Almanya'yı tarafsızlaştırma yolundaki teklifi, "Eski Hesap" olarak değerlendirildi, geçerliliğini yitirmiş fikirlerin tekrar pazara sürülmesi olarak yorumlandı, ciddiye alınmadı. Bu bağlamda olmak üzere ABD'nin kurduğu modele ters düşen, böyle olunca da sevimsiz gözüken ve sümen altına itilen gerçekleri ele alıp incelemekte yarar vardır.

Diğer Sovyet teklifleri de açıklanmadı. CIA'da üst düzeyde görev yapmış bulunan ve saygın bir dış politika ve güvenlik uzmanı olarak bilinen Haymond Garthof, Gorbachev'in yaptığı tek taraflı silah indirimi teklifinin bir benzerine otuz sene önce de şahit olunduğu, "Ocak 1960'da Nikita Khruschev'in İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez Sovyet Silahlı Kuvvetleri'nin insan gücü hakkında bilgi verdiğini ve iki sene içerisinde asker sayısında üçte bir oranında indirime hazır olduklarını" açıkladığını ifade etmektedir. ABD haber alma teşkilatı birkaç ay sonra Sovyetlerin silahlı kuvvetlerinde önemli azaltmalar yaptığını bildirmekteydi. Taktik hava gücünün yarısı, hafif bombardıman birimlerinin üçte ikisi lağvedilmişti. Deniz kuvvetleri 1500 uçağını safdışı bıraktı. Bunlardan yarısı jilet yapımında kullanıldı, geri kalan yarısı ise hava kuvvetlerinin savunma amaçlı birimlerine devredildi. 1961 senesinde ordunun askerî gücü yarıya indirildi. 1963'de Khruschev bir başka indirim teklifinde daha bulundu. Savaş muhabiri Fred Kaplan'a göre Batı Avrupa'daki askeri birliklerinden 15.000 adedini geri çekti. ABD'ni ve müttefiklerini de benzeri kesintilere çağırdı. Asker sayısını ve askeri harcamaları azalt-

malarını istedi. Daha ileri düzeyde kesintilerin yapılmasının zaruretine işaret etti. Henüz tasnif edilmemiş dokümanlardan Başkan Kennedy'nin üst düzeyde bazı Sovyet görevlilerle bu olasılıkları tartıştığını, fakat Vietnam'daki askerî harekâtın genişlemesi üzerine bu tasarıları bir kenara atmak durumunda kaldığını öğrenmekteyiz. Pentagon'un ileri gelenlerinden biri olan ve güvenlik konularında bir uzman olarak tanınan William Kaufmann, Khruschev'in tekliflerini ABD'nin değerlendirememesini; "Hayatımın teessüfle karşıladığım tek olayıdır" diye nitelemektedir.[25]1970'li yılların ortalarından itibaren Sovyetler askerî harcamalarını kısmaya başladılar. ABD ise stratejik bombalara ve savaş başlıklarına yaptığı harcamaları artırdı. Başkan Carter, askerî harcamaların artırılmasını, sosyal programlarda ise kesintiye gidilmesini istedi. Onun bu istekleri Reagan zamanında da gündemde kaldı. Askerî harcamalar sürekli olarak artırıldı. Sosyal içerikli programlar askıda tutuldu. Gerekçe olarak da Sovyet tehdidi gösterildi. Sovyetler'in Üçüncü Dünya'da elde ettiği başarılar, Kremlin'in gücünün delili olarak gösterildi. Oysa durum bütünüyle farklıydı. Portekiz'in ve Fransa'nın gözden ve dolayısıyla elden çıkardığı bazı sömürgelere ABD'nin dostça yaklaşmaması, bunların Sovyet blokuna kaymaları sonucunu doğurdu. Bu ülkeler, ait oldukları bloğa nimet olmaktan çok külfet olacak zavallı ülkelerdi. Nitekim Sovyetler buralara aldığından daha fazlasını vermek mecburiyetinde kalmıştır. Bizzat ABD, bu sömürgelerin karşı gruba kayışının kendi çıkarları doğrultusunda artık kullanılamayacağı noktada, gerçeği, yetkili makamları aracılığıyla açıklamıştır: 1985-86 yılla-

rmda Gorbachev'in nükleer silahların test edilmesinin tek taraflı olarak yasaklanması, Varşova Paktı'nm ve NATO'nun lağvedilmesi, Akdeniz'den ABD ve Sovyet donanmalarının uzaklaştırılması ve bu bölgede tansiyonun düşürülmesi teklifleri dikkate alınmamıştır. Silahsızlanma ile ilgili tüm girişimleri köstekleyen Washington, bu yol da kendine rağmen kazanılmış tüm başarıları sanki kendi zaferiymiş gibi coşkuyla kutlamaktan da geri kalmamıştır.[26] Süpergüç ihtilafının özüne bakacak olursak Sovyetler Birliği'nin bizzat varlık nedeninin ihtilaf çıkarmaya yeterli olduğunu, varlığının kabul edilemezliğini açıkça görürüz. ABD'nin yeryüzünde serbest ticaret ve yatırım esasına dayalı ve ABD'nin ve yerli-yabancı tüm şeriklerinin hizmetine amade bir ekonomik sistem kurma arzusuna Sovyetler'in merkezden kumandalı ekonomik anlayışı bir engel oluşturmaktadır. Batı'nın kapitalist ekonomisinin genişlemesine Kremlin'in mani olmaya kalkışması ve bunda kısmen de olsa başarılı olması bir başka hoşnutsuzluk nedenidir. Demir perde gerisine alınmış ülkeler Batı için hammadde, ucuz emek deposu ve pazar olmaktan çıkmışlardır. Bu çıkar çatışmaları, iki süpergüç arasında bir ihtilaf çıkması için yetip de artmaktaydı. Ciddi araştırmacılar bu işin farkındaydılar. 1955 senesinde yayınlanan ve ABD'nin dış politikasının siyasî ekonomisini konu alan bir araştırmada Komünizm'den ilk tehdidin Komünist güçlerin Batı'nın endüstriyel gücünün bir parçası durumunda olan bazı ekonomilerin yapısını dönüştürüp Batı'yı destekler halden Batı'ya rakip hale getirmeleriyle ortaya çıktığını tespit etmiştir. Bu faktör, Üçüncü Dünya ülkelerine ikide bir ya-

pılan müdahalelerin ve Sovyetlere ve kurduğu imparatorluk sistemine duyulan nefretin nedenini açıkça ortaya koyuyor olsa gerekir.[27]

Sovyetler Birliği'nin insanlığın gördüğü en despot, en acımasız diktatörlerle işbirliği zeminleri aradığı, bu yoldan çıkar sağlamak için çabalar harcadığı bir başka gerçektir ve bu isimlerden ikisi Etyopya'da Mengistu ve Arjantin'de Neo-nazi generallerdir. Bu açıdan, Kremlin'in medeniyetin ve çağdaş nizam anlayışının normlarını yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Sovyetler bununla da yetinmediler, ABD'nin nüfuz alanlarına da göz diktiler; yer kürenin tamamına egemen olmayı arzuladıklarını saklamadılar. Washington'a karşı yürütülen başkaldırı hareketlerine maddî destek verdiler. ABD'nin nüfuz alanlarının genişlemesine engel oldular. Sovyetlerin bu tutumu ABD tarafından kabul edilemez müdahale hareketleri ve yayılmacılık olarak vasıflandırıldı. Kremlin, saldırganlıkla suçlandı. Nikaragua'ya saldıran Kontra kuvvetleri, "Sovyetler tarafından desteklenen Sandinistalar'ın tecavüzüne karşı koymak için hayatlarını tehlikeye atan kahramanlar" olarak alkışlandı. Oysa Sandinistalar'ın hareketi de bir başka cins tecavüz hareketiydi.[28] Sovyetler Birliği kaynaklı döküman eksikliği, "Kremlin'in meşum" isteklerine Batı'nın askerî gücü engel olmuştur yolundaki iddiaları sağlıklı bir tarzda incelememize engel olmaktadır. Kremlin'in askeri gücünün Batı'yı nice meşum emelinden caydırdığı yolundaki iddialar da aynı konumdadır. Her ikisini de araştırmak zor, üzerinde spekülasyon yapmak kolay ve tatlıdır.[29]Caydırıcılığın başarısına en güzel ve açık örneği Küba oluşturmaktadır. Füze kri-

zinin dünyayı bir nükleer savaş tehlikesinin eşiğine kadar getirmesinden sonra ABD doğrudan doğruya işgal etme hareketi yerine çareyi uluslararası geniş ölçekli bir terörist harekette aradı. Bu örnek, Batı edebiyatında caydırıcılıkla ilgili çarpıcı bir örnek olarak geçmez, bunu da, okuyucunun anlayışla kaşılayacağını umarım. Nükleer savaş korkusunun, Sovyetleri, bizim izlediğimiz Soğuk Savaş politikalarına kısıtlamalar koymaktan caydıracağı beklentisi, ABD'nin silah gücünü araştırma girişimlerinin kamuoyunda kabul görüp meşruiyet kazanmasında pek etkili olmuştur (Paul Nitze, NSC 141, 1953). Bir küresel güç olarak ABD, konvansiyonel güç avantajının olmadığı bölgelere sıksık müdahele etmiştir. Bu tür operasyonlardan korunmak için göz korkutacak, caydıracak bir askerî tavrın takınılması zarureti ortaya çıkmıştır. Reagan yönetiminde Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma Dairesi Başkanlığı'na getirilmeden kısa bir süre önce Eugene ve Rustov şunları söylemiştir: "Stratejik nükleer silahlar bizim için bir zırh oluşturmaktadır. Bu zırhın arkasında ve konvansiyonel silahlarla ABD'nin küresel çıkarlarını kolayca kollayıp gözetmekteyiz." Carter'in Savunma Bakanı Harold Brown, "nükleer silahların, askerî ve siyâsî gücün işe yarar enstrümanları" olduğunu ifade etmiştir.[30]

İkinci mertebeden unsurlarını bir yana bırakır ve en kalın çizgileriyle ifade edecek olursak: Soğuk Savaş, Sovyetlerin kendi uydularına ve ABD'nin Üçüncü Dünya Ülkelerine karşı yürüttüğü bir savaştır. Soğuk Savaş, her iki süper güce de ülkelerindeki cari sistemleri pekiştirmek, halk üzerindeki baskıyı artırmak için bir vesile teşkil et-

miştir. İzlenen politikalar halka sevimsiz gelmiş ama ilaç niyetine alırken fazla itiraz da etmemişlerdir. Tarih boyunca gönülsüz bir halkı yönetmek için haricî bir şeytan vasıtasıyla korkutmak pek işe yaramıştır. Öcü gelecek, seni yiyecek denilmiş, ağzından lokması alınmıştır: Süpergüçler birbirlerini halklarına şeytan olarak takdim etmişler, halkın korkusunu çok güzel istismar etmişlerdir. Bu konuda her ikisi de çok başarılı olmuşlardır. Ülke yönetiminde nefis bir araç olarak kullanılır Soğuk Savaş'ın bu özelliği, sürdürülmesinde neden ısrar edildiğini anlamamıza yardımcı olacaktır sanırım.

Şimdi oyunculardan biri oyunun bitmesini istemektedir. İdeolojik yapısını bir yana kor ve tarihî özelliklerini gözümüzün önüne getirecek olursak Soğuk Savaş'ın bitmediğini, savaşçılarından birinin sırtının yere geldiğini, fakat diğerinin bir yoluru bulup savaşı sürdüreceğini kavrayabiliriz.

Bu nokta saklanılmamaktadır. Pentagon'un yeni bütçesi ile ilgili olarak Ocak 1990'da bir gazetede çıkan bir makalede "Savunma Bakanı Dick Cheney'e göre Birleşik Devletler gerekli yerlere müdahale ve çıkması olası küçük çaplı çatışmaları kontrol için büyük bir donanmaya muhtaçtır. Bu donanma Latin Amerika ve Asya'da Washington'un çıkarlarına hizmet vermeğe devam edecektir." Başkan Bush da aynı görüştedir. İki ay sonra Kongre'ye sunulan Ulusal Güvenlik Stratejisi raporunda Üçüncü Dünya ülkelerinin potansiyel bir ihtilaf yumağı oluşturduğu ifade edilmektedir:

Yeni dönemde küresel dengelerin tutturulmasında askerî gücümüz önde gelen faktörlerden biri olacaktır. Da-

ha az dikkati çekecek, daha farklı biçimde kullanılacaktır. Askerî gücümüzü muhtemelen Sovyetler'e karşı kullanma durumunda kalmayacağız. Üçüncü Dünya ülkelerine karşı kullanılması çok daha olasıdır. Buralarda yeni imkânlara ve yaklaşımlara ihtiyacımız olacaktır.

Başkan Reagan 1986 senesinde deniz ve hava kuvvetlerimizi Libya'da bulunan sivil hedefleri bombalamakla görevlendirirken bu savaşı; uluslararası barış ortamına, bizim ve diğer özgür toplumlarm demokrasilerinin özgürlük ortamında gelişip boy atmasına katkıda bulunmak amacıyla sürdürdüklerini iddia etmekteydi.[31]

Ayrıca Üçüncü Dünya ülkelerinde ortaya çıkan ihtilafların teknolojisinin giderek daha karmaşık hale gelmesi silahlı kuvvetlerimize olan talebi artıracak, bu ülkelerdeki çıkarlarımız, rakip bir süpergücün desteği olmaksızın tehlikeye girebilecektir. Bu ve benzeri nedenler, silahlı güçlerimizin, çıkarlarımızın tehlikeye girdiği noktalara hızla müdahale edebilmesini mümkün kılacak bir hazırlık içinde bulunmasını gerektirmektedir. Özellikle Ortadoğu gibi sürekli asker bulunduramadığımız bölgelerdeki müttefiklerimizin hızla yardımına koşabilecek, başka bazı noktalardaki birliklerimize destek verebilecek birimlere gereksinimimiz vardır. Özgür dünyanın enerji ihtiyacını karşılayan Ortadoğu'daki çıkarlarımız Kremlin'in insafına terk edilemez. Gelecekte Sovyetlerden kaynaklanmayan tehditlere karşı daha dikkatli olmamız gerekir. Aslında bizim çıkarlarımıza yönelik en büyük tehdit yerel milliyetçi motiflerden kaynaklanmıştır. Bu, zaman zaman dile getirilmiş bir gerçektir. Başkan Carter zamanında oluşturulan Çevik Kuvvet'in mimarı, Kong-

re'de yaptığı bir konuşmada şunları söylemiştir.

"Çevik Kuvvet'in birinci derecede Ortadoğu'da ve yerel güçlere karşı kullanılması umulmaktadır: Sovyetler'e karşı kullanılacağını sanmıyorum. Bu bölgede çıkması olası din kavgalarında, milliyetçilikten kaynaklanan çatışmalarda; ırkçılığın ateşinin oluşturduğu yangınların söndürülmesinde kullanılması planlanmaktadır."[32] Bush yönetiminin yaptığı planlar, Irak'ın Kuveyt'i işgali üzerine uygulama alanına konulmuş, krizin aşılmasında başarıyla kullanılmıştır. Kısa bir geçmişe kadar dost olan Irak'ın tozu atılmıştır.

Ulusal Güvenlik Stratejisi raporunda ABD'nin Düşük Yoğunluklu Çatışmalara hazır olması uyarısında bulunulmaktadır. Bu çatışmalar arasında terörizm, küçük çaplı ayaklanmalar, isyanlar ve ABD'nin vatandaşlarını ve çıkarlarını ciddi biçimde rahatsız eden eroin trafiğinin adı zikredilmektedir. Düşük yoğunluklu atışmalar, konvansiyonel savaşın şiddetinin altında seyreden ideoloji ve prensip kavgalarını da içermektedir.

Ordumuz, ayaklanmalar ve terörizmde dahil olmak üzere her tür tehdide başarıyla karşı koyabilecek durumda olmalıdır. Kuvvetlerimiz, Üçüncü Dünya ülkelerinde karşılaşması olası acımasız bir fiziksel ortama, çok çeşitlilik arz eden ve aşinası olmadığı durumlara karşı hazır olmalıdır. Eğitim ve araştırma ve geliştirme faaliyetleri düşük yoğunluklu çatışmalara göre ayarlanmalıdır.

Savunma ihtiyacının önemine inanmış tabanı olabildiğince geniş tutmak, savunma sanayiine yapılacak yatırımlar için yeni saikler peydahlayıp yeni kolaylıklar sağlamak, araştırma geliştirme faaliyetlerinin kaynaklarını

geliştirmek; özellikle bu tür faaliyetlere gerek kalmadığına inananların sayısının artma eğilimi gösterdiği günlerde bir başka türlü önem kazanır. Amacımız kuşatıp kontrol altında tutmanın ötesindedir. Sovyetler Birliği'nin uluslararası sisteme yapıcı bir ortak olarak kazandırılmasını amaçlamaktayız. ABD-Sovyetler ilişkisinde hâlâ bir çıban başı olarak varlığını sürdüren Orta Amerika barış ve düzenini tehdit etmeye devam eden Küba ve Nikaragua ile olan problemlerimizi Sovyetlerle işbirliği içerisinde aşmayı amaçlamaktayız.

Askerî okulların ders programları da değişmiştir. Deniz Harp Okulu ders programlarını değiştirdiğini, kentlerde çıkması olası çatışmalara, terörist hareketlere ve düşük yoğunluklu krizlere eğitimi yönettiklerini açıklamış, ilk provayı da Panama'nın işgali ile sergilemiştir. Güçlü Üçüncü Dünya ülkelerinde çıkması olası "orta yoğunluklu" ihtilaflara da dikkat edilmektedir. "Kuvvetlerin gereksinim duyulan yerlere hızla kaydırılması ve uzak pazarlara ve kaynaklara açılan kapıların sürekli olarak açık tutulması bizim açımızdan pek önemlidir." (Senatör William Cohen, Silahlı Kuvvetler Komitesi).[33] Deniz kuvvetleri Komutanı A. M. Gray'de aynı noktalara işaret etmiştir. "Soğuk Savaş'ın bitmesi güvenlik politikalarımızı yeniden gözden geçirmemizi gerektirir, bunların kayda değer derecelerde değiştirilmesini gerektirmez" diyen Gray, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ABD'nin bulaştığı ihtilafların büyük bir kısmında Kremlin'in zaten bulunmadığına işaret etmektedir. Bu gerçek nice zaman sonra ve ancak günümüzde dile getirilebilmektedir. Sebebi ABD vatandaşlarını hizaya getirebilmek

için artık Sovyet sopasının işe yaramazlığının anlaşılmış olmasıdır. Gray, kuzey-güney ihtilafının en belirgin fay hattı olduğuna işaret etmekte ve şunları söylemektedir:

"Zengin ile fakir arasında bulunan ve giderek derinleşip genişleyen uçuruma karşı gelişmemiş ülkelerin duyduğu hoşnutsuzluk hızla artmaktadır. Bu hoşnutsuzluk isyanlara gebe bir ortamı hazırlamaktadır. Buralarda çıkacak olan ayaklanmalar istikrarı sarsacak, bizim için hayatî önemi olan ekonomik kaynaklara, askerî noktalara ulaşabilmemizi güçleştirecektir. Bizim ve müttefiklerimizin ve potansiyel rakiplerimizin bu stratejik kaynaklara giderek daha fazla muhtaç hale gelmesi durumun vehametini daha artıracaktır. Bu bölgelerde istikrar olsun istiyorsak, kaynaklarını gönlümüzce kullanmayı arzuluyorsak, ülke dışındaki vatandaşlarımızın can güvenliğinin ve dünyanın dört bir yanında bulunan tesislerimizin devamlılığının sağlanması bizim için bir anlam ifade ediyorsa ve caydırıcı rol oynamak işimize geliyorsa o zaman bu hedeflere varmamızı mümkün kılacak yeterince iyi donatılmış, yeterince hareketli bir silahlı gücü ulusumuzun emri altında hazır tutmamız gerekecektir."

"Gelişmekte bulunan pazarlara ve üretimimiz için gerekli hammadde kaynaklarına kesintisiz ulaşabilmeliyiz. Bunun için elimizde, gücü yerinde bir silahlı güç bulunmalıdır. Bu silahlı güç kontrgerilla hareketlerinden psikolojik savaşa kadar değişen bir yelpaze üzerinde faaliyet gösterebilmeli, vurduğu yerden ses getirebilmelidir. Silah sanayinde yaşanan hızlı gelişmeleri dikkate almalıyız. Düşmanlarımızın en modern silahlarla donanabilme şansının mevcut olduğunu akıldan çıkarmamalıyız. Biz de

askerî kapasitemizi artırmalıyız. Elektronik, genetik mühendisliği ve diğer bio-teknik alanlarda kaydedilen gelişmeleri hemen silah endüstrimizin hizmetine vermeliyiz, düşmanımızın karşısına onunkinden çok daha kapasiteli silahlarla çıkmalıyız: Gelecek asırda da ulusumuz askerî sahadaki kredisini devam ettirmek istiyorsa bu söylediklerimizi bir eksiksiz yapmak durumundayız."[34]Bu görüşler uzunca bir zamandır revaçtadır. Başkan Eisenhower'in strateji ile ilgili görüşlerini inceleyen tarihçi Richard Immerman, Eisenhower'in ABD'nin gücünün ve güvenliğinin, küresel pazarlara ve kaynaklara kolayca ulaşıp bunları kontrolü altında tutmasına bağlı olduğu yolundaki inancının iman mertebesinde olduğuna işaret etmektedir. Özellikle bir Üçüncü Dünya Savaşı'nda bu tür bir yapılanmanın önemi çok daha fazla olacaktır. Diğer rasyonel planlamacılar gibi Eisenhower de Batı'nın doğrudan doğruya bir Sovyet saldırısına maruz kalmayacağını, bu yoldaki korkuların, evhamlıların hayallerinin bir ürünü olduğunu kabul etmektedir. Ne var ki Batı'yı kuşatan kuşağın Sovyet saldırıları karşısında savunmasız ve Kremlin'in Üçüncü Dünya ülkelerine nüfuz etme ve propaganda konularında Washington'dan daha başarılı olduğunu söylemektedir.[35] Üçüncü Dünya ülkeleri ile olan savaş sürdürülecektir. Kremlin tekrar Washington'un önünü kesmeye çalışırsa saldırgan olarak damgalanacaktır. Gorbachev'in "yeni düşüncesi" desteklenecek, Kremlin'i Washington'un bir işbirlikçisi haline getirecek olan gelişmeler teşvik edilecek, fakat Washington "eski düşüncesi"ni sürdürecek ve bu düşünce doğrultusunda dünyayı bilinçlendirecektir. Barışı paylaşacağı bir

büyük düşmanı artık olmayacaktır. Üçüncü Dünya ülkelerinin ellerindeki silahlardan daha gelişmişlerine sahip olmak için bu sahada yapılan araştırma ve geliştirme faaliyetlerine hız verecektir. Böylece elektronik sanayiine dünya kadar iş sağlanmış olacaktır.

Gelişmiş endüstri için bir fayda temin etmesi isteniyorsa bütçe değişiklikleri sermaye yoğun askerî yatırımlara yöneltilmelidir. Askerî harcamaların teorik olarak da olsa alternatifi yok değildir. Ne var ki bunların Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından beri iş aleminin de farkında olduğu yığınla dezavantajı vardır. Halkın bitini kanlandıracak yatırımlar yönetime katılma arzusunu körükleyecek, her kafadan bir sesin çıkmasına, yerel yönetimlerin güçlenmesine, demokrasinin krize girmesine, gelir dağılımının yeniden düzenlenmesine neden olacaktır. Problem ekonomi problemi değildir; problem, güç ve imtiyaz meselesidir, bunların kurumsallaştırılması meselesidir. Değişim taraftarları bu temel problemlere çare üretemedikleri sürece yeldeğirmenlerine saldıran Ortaçağ şövalyelerinin düştüğü komik duruma düşmekten kurtulamayacaklardır.

Olaylara çocuk mantığı ile yaklaşan, ardında yatan şeytanî emelleri görmeden askerî müdahalelere karşı çıkanlar da aynı komik durumlara düşmektedir. Demokrasiyi geliştirmek, ulusal güvenlik için önlem almak gibi standart bahaneleri elinin tersiyle yerle bir etmek aslında bir çocuğun bile yapabileceği türden bir iştir. Çocuk aklıyla, daha doğru bir deyişle çocuk saflığı ve dürüstlüğüyle düşünen bir kimse Soğuk Savaş'ın en soğuk yıllarında bile Üçüncü Dünya ülkelerine yaptığımız askerî

müdahalelerin tutarlı bir mantık tabanından yoksun olduğunu ifade edecektir. Bugün yapılmakta olanlar da aynı paraleldedir. Kamboçya'da, Angola'da, El Salvador'da ve Afganistan'da sürdürülen silahlı mücadeleler savaş değildir, cinayettir.[36] Dikkati çeken bir nokta, bize çok pahalıya mal olmadığı sürece tüm politikacıların askerî müdahaleleri hoşgörüyle karşılamasıdır. Bu durumda insanın aklına şöyle bir değerlendirme gelmektedir: Bir kimsenin politikaya girebilmesi için geçmesi gereken ilk imtihan aptallık ve yetersizlik imtihanı olmaktadır. Bu imtihanı geçemeyenler, yani yeterince aptal ve yeteneksiz olmayanlar politikaya sığınamazlar. Ya da müdahaleler için gerekçe olarak gösterilenler gerçek gerekçeler değildir, işin içinde başka işler vardır. Bunlardan ilkine inanmak pek mümkün gözükmüyor. İşin içinde iş olduğu, bizlere gerekçe olarak sunulanların bir aldatmacadan, göz boyamadan ibaret olduğu akla yatkın geliyor. Müdahale gerekçelerinin gerçekçi, fakat dünya kamuoyuna kabul ettirebilmelerinin pek zor olduğu anlaşılıyor.

Ulusal Güvenlik Strateji raporunda da belirtildiği gibi, silaha sarılıp hücuma geçmek ve uluslararası ilişkilerde açıkça zora başvurmak ve ülke içinde askerî Keynesyen tedbirleri devreye sokabilmek için ideoloji farklılığı bahanesi artık işe yarar bir bahane olmaktan çıkmış bulunmaktadır. İnandırıcılığını, daha doğrusu kandırıcılığını yitirmiştir. Stalinci sürülere karşı nefis müdafaası hikayesi artık satmamaktadır. Bahane kıtlığının baş göstermeye başlamasından uzun yıllar önce haberdar olunmuştur. Ne var ki çılgın Arap teröristler veya Meksikalı

esrar kaçakçıları ve benzeri ufak-tefek hikayelerle vaziyeti uzun süre idare etmek mümkün olmamıştır. Sıkışınca bu kez de Üçüncü Dünya'nın bizzat varlığının bir tehdit unsuru oluşturduğu savına sarılınmıştır. Komünizmin en büyük tehlikesi olarak, Kremlin'in elinde bulunan kaynakların gelişmiş Batı toplumlarının amacına hizmet edecek bir dünya düzenine entegre edilmesinde ortaya çıkan güçlükler gösterilmişti. Aynı hikaye "radikal milliyetçilik" için de tekrarlanabilir, böylece aranan düşman bulunmuş olurdu. Nitekim planlamacılar ve strateji ustaları bu fırsatı kaçırmadılar. Problemin ciddiyeti bölgeden bölgeye değişmekte, zirve noktasına enerji kaynaklarının pek bol bulunduğu Ortadoğu'ya ulaşmaktadır. Bununla birlikte ihmale hiç yer verilmemekte, NSC 68'in görüşleri paylaşılmakta, dünyanın hiçbir köşesinin ihmal edilecek kadar küçük ve önemsiz olmadığına işaret edilmektedir.

3. Önce ve Sonra

Bu bağlamda işin başında ortaya koyduğumuz bir başka soru üzerinde dikkatlerimizi yoğunlaştırabiliriz: Soğuk Savaş'ın tipik olayları ve uygulamaları hangi bakımlardan daha önce gerçekleşmiş bulunanlardan farklılıklar arz eder? İki kutuplu sistem yeni idi ve geleneksel uygulamalar ve uygulama alanlarına farklı bir çeşni katmıştı. Buna rağmen mevcut nice benzerlik aşinası olduğumuz resmin itibarına gölge düşürmekteydi.

Sovyetler tarafında Moskova'nın Grandükleri tarafından beş yüz sene yönetilmiş, bir büyük imparatorluğun

acı ve tatlı günleri yaşamış, Batı Avrupa'nın ekonomik seviyesini bir türlü yakalayamamış ve 1914 senesinde yarı sömürge durumundan hâlâ kurtulamamış bir varlık var.[37] Şahinler, Sovyetleri Gorbymania kurbanları ile hatırlamakta, Avrupa'ya sıkça yaptığı saldırıları, Orta Avrupa'da yaşanan ayaklanmaları bastırmak için izlediği kanlı yolları, politikalarını belirlerken mihenk taşı olarak kullanmaktaydı. 1956'da Macar devrimini, 1968'de Çek demokrasisini kan göllerinde boğan Sovyetler Birliği, 1848-49 Macar devrimini yerle bir eden, 1831 ve daha sonra 1863-64 Polonya ayaklanmalarını nice can pahasına bastıran Rusya'nın bir devamı idi. Sovyet Birlikleri 1945'te Berlin'i işgal etti. Rus birlikleri 1760'da Berlin'i işgal edip yakmıştı. Samuel Huntington Rusya'nın çıkarları peşinde koşan Rus birliklerinin henüz Sovyet çizmesinin değmediği nice ülkede at koşturduğunu ifade etmekte, verdiği örnekler arasında İsviçre ve İtalya'nın adını zikretmektedir.[38] Huntington, Sovyetlerin kötü alışkanlıklarından kolay kolay vazgeçemeyeceklerini söylemekte, bu kötü alışkanlıkların bir sonucu olan Berlin'in 1945 senesindeki işgalini örnek göstererek Nazilerin Batı medeniyetini Bolşevik çılgınların saldırılarından korumak gibi bir görevleri olduğu yolundaki iddialarına itibar kazandırmaktadır.

Birleşik Devletler'e gelince... Soğuk Savaş'ın neden olduğu değişiklikler daha çok dildeydi. 1917 senesinden bu yana saldırı, müdahale hep savunma bahanesiyle yapılmaktaydı. Bolşevik devriminden hemen sonra Rusya'nın içişlerine dönük müdahaleler, Ukrayna ve Doğu Avrupa'da Hitler tarafından kurulan ordulara 1950'lere

kadar verilen gizli destekler hep bu cümledendi.[39]Bolşevik devriminden önceki yıllarda da benzeri eylemler de bulunulmuştu. Bu eylemlerin gerekçesi olarak gösterilen öcüler çeşit çeşit idi. Woodrow Wilson, Meksika, Haiti ve Dominik Cumhuriyetini işgal etti. Masum insanlar katledildi. Etraf harap edildi. Kölelik hortlatıldı. Cari siyasî düzen yıkıldı. Bu ülkeler ABD'nin eline ve insafına terk edildi. Gerekçe olarak da yöre halkından ABD'ne gelmesi olası tehditler gösterildi. Daha önceki yıllarda yapılan işgal ve müdahale hareketlerinde gerekçe olarak İngiltere, İspanya ve Bağımsızlık Deklarasyonu'ndaki ifadesi ile "merhametsiz Kızılderili savaşçılar" gösterildi.

Uzun lafın kısası Washington'un yolu üzerine çıkan her varlık, askerî harekâtları için gerekçe olarak ileri sürülmekte, bahane olarak kullanılmaktaydı.

Tanınmış düşünürler suçluların kimliklerini tespit hususunda zorlanmamışlardır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Yale Koleji Müdürü olan ve puriten ahlâk anlayışına pek bağlı bulunan şair-yazar Timothy Dwight, Pequot yerlilerinin katliamını konu alan bir ağıt yazmıştır. Sömürgecilerin bu insanlara yaklaşımlarında pek cömert davrandıklarını, dostluklarını kazanmak için ellerinden geleni yaptıklarını, ne var ki Kanadalı dostları tarafından aklı çelinen Pequot yerlilerinin iyi sözden anlamadıklarını, sonunda sömürgecileri kadın-kız, çoluk-çocuk demeden köklerine kibrit suyu ekmek zorunda bıraktıklarını yana-yakıla anlatmaktadır. Thomas Jefferson, yerli halka iyi davranmak, onlara yardımcı olmak için ellerinden geleni yaptıklarını, ne var ki İngizlerin ilkesiz ve kendi çıkarlarından gayrısını gözetmeyen politi-

kaları nedeniyle bu zavallı insanlara yardım etmeye, savaş baltalarını topraktan çıkarmalarına engel olmaya muvaffak olamadık.

Katliamlarına, kurtulanların ise topraklarından sürülmelerine İngilizler sebep olmuştur. "Katil biziz, ama suçlu olan İngilizlerdir." demektedir. Jefferson'a göre bizim döktüğümüz kanın, sergilediğimiz vahşetin sorumlusu İngilizlerdir. Aynı gerekçelerle Kanada'nın da işgal edilmesinin gerektiğini John Adams'a yazdığı bir mektupta dile getirmekte, Adams ise aynı görüşte olduğunu ifade etmektedir: "Kanada'yı işgal edersek Kızılderilileri ebediyen susturmuş oluruz. Bu, bizim olduğu kadar onların da hayrına olan bir sonuç olacaktır."[40]

Aynı teori, General- Andrew Jackson Florida'yı işgal eder, yerli halkı kılıçtan geçirir ve İspanya'ya ait topraklara Washington adına el koyarken de geçerli idi. Seminole Savaş'ındaki acımasız tutumunu savunan John Qincy Adams, İspanya Bakanı George Erving'e yazdığı ve Amerikan dış ilişkilerinde en önemli devlet dökümanlarından biri olarak nitelendirilen mektubunda bu görüşlerini dile getirmiştir (William Earl Weeks). Bu dökümanda Thomas Jefferson'dan gerek mantık, gerekse stil açısından insan ırkının müstesna örneklerinden biri olarak söz edilmektedir. Bu yargıya modern tarihçiler de katılmaktadır. Jefferson'un Jackson tarafından yürütülen ırkçı saldırıları onaylayıp teşvik etmesi Washington'un siyâsi ahlâk anlayışının Avrupa'da daha iyi anlaşılmasına, daha iyi değerlendirilmesine katkıda bulunmuştur.[41]

Weeks'in de tespit ettiği gibi savaşın gerçek nedeni yayılmacılık ve Florida'nın vahşi Kızılderililerden ve Ame-

rikan kölelerinden temizlenme arzusudur. Bu arzunun telaffuzunun dile hoş gelmemesi gerçekçiliğine zarar vermemektedir. Adams da diğerleri gibi konuşmakta, Kızılderililerin sürülüp süründürülmesini, köleliğin yaygınlaştırılmasını, anlaşmaların ihlâl edilmesini ve silaha başvurulmasını nefis müdafası olarak değerlendirip meşruiyet kazandırmağa çalışmaktadır. Kabahati İngiltere'nin Florida'daki hareketlerine bağlamakta, 1812 senesinde kaleme aldığı bir mektupta "ipten-kazıktan kurtulmuş zencilerin, vahşi Kızılderililerin, tüm korsanların ve vatan hainlerinin İngilizlerle işbirliği yaptığından ve Birleşik Devletler'e karşı savaştıklarından" söz etmektedir. "İnsanlarımıza karşı yürütülen bu zenci-Kızılderili savaşı barışsever halkımızı tedirgin etmiş, İngiliz canilerin kışkırtmaları sonucunda sınırlarımız nice kez savaş alanına dönmüştür" demektedir. "Bağımsızlığımıza kavuştuğumuz ilk günlerden bu yana Kızılderililerle aramızda çıkan ihtilafların tamamında İngilizlerin kışkırtmalarına rastlamamak mümkün değildir" iddiasında bulunmaktadır. Adams, uluslararası yasalara atıfta bulunarak insanca davranmayan düşmanlara insanca davranmanın gerekli olmadığını, canilere davranıldığı gibi davranmanın hak olduğunu söylemektedir. Onsekizinci asra ait bazı kaynaklara dayanarak şunları ileri sürmektedir: "Bu prensipler meşruiyetlerini tesirlerinden ve faydalarından almaktadırlar."[42] Dean Acheson'un görüşlerini paylaşan Adams, güçlünün yanında bulunup hata yapmanın zayıfın yanında bulunup doğru hareket etmekten daha akıllıca bir iş olduğunu, konuşurken "doğru olandan daha açık, daha anlaşılır" bir tarz sergilemenin faydasının far-

kında bulunduğunu ifade etmektedir. Bunları söylerken de önce koca bir kıtayı, daha sonra da yer küreyi bir uçtan diğerine kontrolü altına geçiren zihniyetin temel ögelerinin neler olduğunu gözler önüne sermektedir.[43] Yolumuza çıkan, yapacağımız hayırlı işlere engel olan şeytan bulmakta zorlandığımız anlar da olmaktadır. Bu durumda hemen birşeyler yapmak, şeytan üretmek gerekmektedir. Kaliforniya Valisi Peter Burnett, 1851 senesinde yaptığı yıllık olağan konuşmasında şunları söylemektedir: "Kızılderililerin tamamı yok edilene kadar bu soykırım sürdürülecektir. Bizim üzülmemizin, bu sonucu hüzünle karşılamamızın sonuca etkisi olmayacaktır. Bu, bu ırkın kaderidir ve değiştirebilmek bizim gücümüzün dışındadır." Walt Whitman ise insanlığın selameti için Meksika'nın ABD tarafından işgal edilmesinin gerekliliğini vurgulamakta, "Yeteneksiz Meksika halkının Yeni Dünya Düzeni'nde ellerindeki topraklara sahip olabilmelerinin mümkün olmadığına" işaret etmektedir. "Bizim bu toprakları fethetmemiz insanların mutluluğuna engel olan faktörleri de ortadan kaldıracaktır." Meksikalılar bölgeyi ziyaret eden Amerikalılar tarafından budala, korkak olarak vasıflandırılmakta, üzerlerinde yaşadıkları bereketli toprakların kaderini kontrol haklarının bulunmadığı ileri sürülmektedir. Buralara Anglo-Sakson ırkına mensup insanların yakışacağı telaffuz edilmektedir. Bu görüşü paylaşan pek çok insandan biri olan Charles Darwin şöyle demektedir: "Birleşik Devletlerin ve insanlarının karakterinin gösterdiği bu muhteşem gelişmenin tabiî seleksiyonun bir sonucu olduğu yolundaki inançta büyük ölçüde gerçek payının bulunduğuna tüm kalbim-

le inanıyorum."[44]İşin aslı ise şudur: Bizim için gerçek düşman, yerlerinden-yurtlarından ettiğimiz veya anavatanlarında köleleştirdiğimiz yerli halk ve bu savaşta bizim karşımıza çıkan, tekerimizin önüne taş koyan veya koymaya çalışan her türlü güçtür. Gerçeklerin nadiren de olsa kabul ve telaffuz edildiğine de şahit olmaktayız. Wilson'un Dışişleri Bakanı Robert Lansing'in sözleri bu doğrultuda bir örnek oluşturmaktadır:

Monroe Dokrini'nde Birleşik Devletler'in çıkarları ön planda tutulmuştur. Diğer Amerikan uluslarının bütünlüğü beyan edilip kabul görmüş bir iradenin değil ama tesadüflerin sonucudur. Bu yapılanmanın bir bencillik ürünü olduğu söylenebilir. Ne var ki Doktrin'in yazarı deklerasyondan yansıyandan daha cömert ve daha adil değildir.

Lansing, temel meselenin Avrupa'nın Amerika üzerindeki kontrolüne son vermek ve bu yolda kullandığı tüm enstrümanları, başta ekonomik enstrümanlar olmak üzere, işe yaramaz hale getirmek olduğunu söylemektedir. Wilson'un uygulamaları bu doğrultuda olmuştur. İngiltere'nin Orta Amerika'da bulanan petrol yatakları üzerindeki kontrolüne son verdirmiştir. Bu asrın başından beri petrol yataklarının kontrolünü elinde bulundurmak, dünya meseleleri üzerinde söz sahibi olabilmenin olmazsa olmaz koşullarından biri olarak addedilmiştir. Bu kaynaklardan gelen finansal güç ise işin cabasıdır. Avrupa'nın kontrolü altında bulunan Amerika toprakları üzerinde kurdurulan bağımsız dsvletler, Avrupa'nın kontrolünden Amerika'nın kurtuluşuna hız kazandırmıştır.[45]

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD dünyayı istediği

gibi biçimlendirme, prensiplerini çok geniş coğrafya parçaları üzerinde uygulama şansına sahip olmuştur. ABD'ni tehdit ettiği iddia edilip Amerikan halkının korkutulmasında kullanılan öcü rolünü artık Hunların veya İngiltere'nin üstlenemeyeceği kadar Washington güçlenmiştir.

Yabancı güçlerin ABD'nin güvenliğini tehdit ettiğine Üçüncü Dünya ülkelerinin insanlarını inandırmak giderek güçleşmiştir. Kennedy yönetimi 1961 senesinde Küba'ya diğer ulusların da işbirliği ile saldırmak istediğinde Meksikalı bir diplomat, "Küba'nın güvenliğimiz için açık bir tehdit olduğu iddiasında bulunursak kırk milyon Meksikalı gülmekten katılır" demiş, Washington'a istediği destek verilmemiştir.[46] Gelişmiş Batı Avrupa farklı düşünmüş, itidal göstermiş meseleyle ilgilenmiş, ortalığı kahkaha tufanlarıyla karıştırmamıştır.

Soğuk Savaş sona ermiştir, ama uygulamaları bu kez başka düşmanlara karşı olmak üzere aynen devam etmektedir: Aralık 1989'da Bush yönetimi Panama'yı işgal ederken Sovyetler bahanesinin artık kullanılabilirliği kalmamıştı. Bu kez de eroin tacirleri bahane olarak ileri sürüldü, bu kimselerin ABD'nin varlığını tehdit ettiği savına sığınıldı.[47]

Bu hal üzere sürüp giden saldırılara bahane olarak gösterilenlerin bir laf salatası olmaktan öteye geçmediği, gerçeklerin bu laf kalabalığının gerisinde saklandığı görülmektedir.

4. Bolşevikler ve Mutediller

Olayların hep öyle devam edecek sanılan akışı 1917 Bolşevik devrimiyle yapısal değişikliklere uğradı. Daha önce yapılan müdahalelerde fırsatları değerlendirme, toprak işgali, ticarî açıdan avantajlı konuma geçme, Avrupalı rakiplerin işini bozma ve onların yerine geçme gibi saikler hâkim idi. Oysa İkinci Dünya Savaşı ile birlikte şartlar değişti. Değişen şartlar beraberinde başka değişiklikleri de getirdi. Bunlardan biri de müdahalelerin ideolojik çerçevesi oldu.

Avrupa zayıf düşmüştü. İlk kez Birleşik Devletler bir küresel güç olarak ortaya çıkmaktaydı. Gelişmelere tek başına yön verebilecek güçteydi. Bolşevik devrim, Rusya'nın elinde bulundurduğu ve ABD'ninki ile kıyaslanamayacak kadar zayıf olan akserî gücü nedeniyle değil fakat kapitalist düzene meydan okuyan ideolojik yapısı itibariyle ABD'nin arayıp da bulmakta zaman zaman zorlandığı küresel düşmanı hizmetine altın bir tepsi içerisinde sunmaktaydı. Bu ölçekte ve önemde bir tehdidi değerlendirmemek, ıskalamak olmazdı. Senatör Warren Harding kılıca ilk sarılanlardan oldu: "Bolşevizm bir tehdittir. Vahşi bir hayvandır, katli vaciptir." deyip saldırıyı başlattı.[48]Edinilmiş avantajlı durumu, dünyanrn çatısında kurulmuş saltanatı tehdit edecek her gücün, son derece ciddi olarak göğüslenmesi kaçınılmazdır. Cari düzeni tehdit eden herkes canavarın tohumu, gerçek kimliğini saklamaya çalışan komünist veya Bolşevizm'in zihniyetini iğfal ettiği bir salak olarak damgalandı. Canavara ve giderek uzayan kollarına karşı tavır koyanlar "mute-

diller" olarak isimlendirildi. Bu şemsiyenin altında zulüm erbabından kitlesel cinayetlerin planlayıcıları ve faillerine kadar uzanan geniş bir yelpazede yer alan insanlar bulunmaktaydı: Seçtikleri taktikler farklıydı. Kimileri reformlar yaparak canavarı tehlikesiz hale getirmeyi uygun buluyordu. Sonuç alınamazsa daha sert tedbirlere başvuralım diyorlardı. Bazıları reformları küçümsüyor, canavarı kalbinden vuralım, işi bitirelim düşüncesindeydi. ABD'de ise muhalifleri ve işçi hareketlerini yok edelim diyenlerin yanısıra daha ince ayar teklifleriyle ortaya çıkanlar da vardı. Ülke dışında ise taktikler tehlikenin arz ettiği karaktere göre uyarlanmaktaydı. Canavarın yok edilmesi ise ilke olarak kabul edilmekteydi. Bu genel ideolojik çerçeve ve yansıttığı sosyopolitik gerçekler, müdahale hareketlerine tâ ilk yıllardan itibaren farklı bir yapı kazandırdı.

İlk değerlendirmeler, endüstrileşmiş Batı'nın sınırboyu ülkelerinden biri olan İtalya'da olup bitenlerin belirlediği çerçeve içerisinde yapıldı. Burada oluşturulan model, diğer ülkelere de günümüze kadar uygulanageldi. Bu bakımdan yakından incelenmesinde yarar olduğu görüşündeyiz.

İşçi hareketlerinin hız kazanması İtalya'yı sosyal devrim ve organizasyonsuzluk problemleri ile karşı karşıya getirmişti. Wilson yönetimi olup bitenleri yakından izlemekteydi. Dışişleri Bakanlığı'ndan bir yetkili "Eğer yeterince dikkatli davranmazsak ikinci bir Bolşevik devriminin doğuşu kaçınılmaz olur" demekte ve şunları söylemekteydi:

"İtalyanlar çocuk gibidir. Diğer milletlerden daha çok yöneltilmeye ve yardıma muhtaçtırlar."

Mussolini'nin Siyah gömleklileri problemi şiddet yoluyla çözmüşlerdi. Ekim 1922'de Mussolini'nin yönetimi altında gerçekleştirilen ve İtalya'da demokrasinin ölümü ile sonuçlanan Roma yürüyüşünü tasdik eder bir havada izleyen ABD'nin Roma büyükelçisi "bir genç devrimi gerçekleştirildi" demekteydi. Faşist kundakçılar işçi ayaklanmalarını hükûmetin de yardımıyla başarıyla bastırdılar ve demokrasinden sapma hareketini tamamladılar. Birleşik Devletler bu gelişmeleri memnuniyetle izlemekteydi. Faşistler İtalya'da Bolşevizmi bastırma yeteneğine sahip en güçlü faktördü. Gelişmeleri keyifle izleyen Washington'da Roma sokaklarına dökülen gençlerin coşkusu ve sert tavırları ilk endişeleri yüreklere düşürmüştü. Yürekleri başarının açlığıyla alev alev yanan bu insanların nerede ve ne zaman ve nasıl durdurulabileceği belli olmayabilirdi. Elçi, raporunda, Faşizme atıfta bulunmakta, "beyinsiz halk sürülerinin kahramanlık türkülerinin rüzgarına kapılıp dramatik bir tarzda sürüklendiklerinden" söz etmekteydi.[49]Faşizmin karanlıkları İtalya'nın üzerine çökerken Washington'un ve Amerikalı işadamlarının yardımları da artmaya başladı. Savaş sonrasında imzalanan borç anlaşmalarını en hoşgörülüsü ve en kapsamlısı İtalya ile ABD arasında imzalandı. Faşist rejim yerini sağlamlaştırırken; ABD'nin İtalya'daki yatırımları da hız kazandı. İşçi hareketleri ve diğer demokratik düzensizlikler bastırıldı.[50]ABD'de işçi liderleri bu hareketleri memnuniyetle izlemekteydiler. Samuel Gompers'in başkanlığı altında AFL tarafından yayınlanmakta olan *The American Federationist* faşizmi komünizme bir engel ve millet ölçeğinde sonuç almaya muktedir bir ha-

reket olarak değerlendirip alkışladı. Bir ulusun dağılmış uzuvlarını tekrar bir araya getirdiğini söyledi; emeğin, sermaye ve devletin yanında ikinci plana itildiğini görmemezlikten geldi. Faşist Mussolini'nin beraberinde getirdiği kurumların Bolşevizm mikrobunu almış endüstri işçilerini şifaya kavuşturduğu müjdesini verdi. Mussolini'nin aktif tutumu cazibe merkezlerinden biri olmuştu. Özgür dünyaya muhalefet de etse, elinde kamçı at sırtında dolaşıyor da olsa Amerikalı ticaret birlikleri ve işadamları; esas amacı başarmak olan, teori üretmek yerine eylem yapmayı amaçlayan, birbirlerinin gırtlağına sarılmış bir topluluğun yerine organize olup üretmeyi başarmış bir topluluk ikame etmeyi kendisine gaye edinmiş bulunan bi şahsın sevilecek, sempati ile karşılanacak yanlarını bulacaklardır.[51]

AFL'ye göre Mussolini trene tam zamanında binmişti; bu bakımdan işçileri ve demokratik kurumları susturup etkisiz hale getirmesi çok zor olmamıştı.

Mussolini ülkesine etkin bir yönetim ve refah getiren, canavarın gırtlağını kesen ve kârlı yatırımlara ve ticarete ülkesinin kapılarını açan "mutedil" bir devlet adamı olarak vasıflandırıldı ve bu görüş kamuoyunda yaygın bir kabul gördü. J.P. Morgan'm ortaklarından Thomas Lamont iş aleminin duygularına tercüman oluyor, Mussolini'yi İtalyan faşizmi için bir misyoner olarak nitelendiriyor ve II. Duçe'ye hayranlıklarını bildiriyordu. "Çok büyük zat. İtalya'da çok büyük işler başardı. Ülkesinin yönetimini etkin ve başarılı kılan çok değerli fikirleri var" diyerek övgüsünü sürdürüyordu. Kuhn, Loeb, and Co.'nun ileri gelenlerinde biri olan Otto Kahn, kavganın,

gürültünün pek bol olduğu İtalyan parlamentosunu kapattığı, çok zaman kaybına neden olan bürokratik engelleri kaldırdığı ve düzen, disiplin, çalışma, ülke için fedakârlık ve inanç faktörlerini ülkenin tüm gençlerine aşıladığı için faşizme övgüler düzüyor, bu başarıların ileri görüşlü ve pek yüksek liderlik vasıflarıyla donatılmış bir büyük insanın, Benito Mussolini'nin önderliğinde gerçekleştiğini söylüyordu. *United Steel*'den Hâkim Elbert Gary işi daha ileri götürüyor, "Tanrım bize de bir Mussolini gönder" diye yakarıyordu. Faşistlerin iş başına geldiğinden bu yana bir tek grevin bile yapılmadığından ABD büyükelçisi pek etkilenmiş gözüküyordu.[52] Aynı elçi Mussolini'nin totaliter anlayışından ve uygulamalarından da haberdar idi. Faşizm özgür basının sesini kısmış, toplanma özgürlüğünü ortadan kaldırmış ve emri altındaki silahlı güçlerin desteğiyle faşist düzene aykırı düşen nice unsuru yok etmişti. Faşist yönetiminin gerçekleştirdiği bir büyük darbenin ardından Şubat 1925'de Washington'a gönderdiği raporunda Büyükelçi yukarda sözünü ettiğimiz gerçeklere işaret etmekteydi. Buna rağmen Mussolini'yi "mutedil" olarak nitelendirmeye Batı alemi uzun süre devam etti. Bolşevizm tehlikesini yiğitçe göğüslediği, sağ kanattaki aşırı uçları tehlikesiz hale getirdiği söylenildi. Büyükelçi Henry Fletcher'in değerlendirmesine göre İtalya "Mussolini ve Faşizm ve Giolitti ve Sosyalizm" arasında bir tercih yapmak noktasına sürüklenmişti. Giolitti dönemin liberal Başbakanı idi ve işçi hareketlerinin bastırılmasında Mussolini ile işbirliği yapmıştı. Buna rağmen şimdi hedef haline gelmişti. Halk, faşist yönetimin getirdiği "barış ve refah" ortamını

"ifade özgürlüğü, gevşek yönetim ve bolşevizmin başıbozuk düzeni"ne tercih etmişti. Bay Fletcher raporunda bunları söylüyordu. Dışişleri Bakanı Frank Kellogg tüm muhalif grupları "komünistler, sosyalistler ve anarşistler" olarak damgalıyordu.

Dışişleri Bakanlığı Batı Avrupa Masası Başkanı William Castle 1926 senesinde "Duçe'nin yöntemleri Amerikan yöntemleri değildir, ne var ki bizim ülkemizde uygulanamayacak olan yönetimlerin, yapısı bizimkinden çok farklı olan İtalyanlara uygulanmasında da bir sakınca yoktur" demekteydi. Duçe hazretleri ve etkili yöntemleri siyaset adamları ve entellektüeller arasında pek rağbet gördü. Duçe, ilerici bir zat olarak algılandı.[53]1919 senesinde Kellogg bir senatör sıfatıyla "ülkenin durumundan hoşnut olmayan insanlarını bir sınıf çatışması içine çekmeye çalışan nihilistleri ve komünistleri şiddetle kınadı." Dışişleri Bakanı olduğu günlerde ise ülkeye komünistlerin girişini yasakladı, bunun devrimcilerin layık olduğu en iyi muamele olduğunu söyledi. LaFollett'in progresivizmi ile sosyalizm, komünizm ve IWW'yi aynı sepete koydu. Kellogg, Rusya'dan tanınmalarının bedeli olarak Birleşik Devletler'deki propaganda çalışmalarını durdurmasını istedi.[54] Bu, ilerde de sıkça tekrarlanacak olan bir doktrini ve tehdidin ideolojik boyutunu, kapitalist düzen için arz ettiği tehlikeyi ön plana çıkarmaktaydı.

Büyük Çöküntü'nün etkileri dalga dalga Avrupa'yı sarsar, sosyal politik bunalımlara sebebiyet verirken faşist İtalya düzen ve istikrarın hüküm sürdüğü, sınıf çatışmalarından azade, işçi kesiminde ve solculardan gelen

tehditlere karşı korunmuş bir huzur adası olarak övgüler almaktaydı. *Fortune* dergisi 1934 senesinde İtalya' ya ayırdığı bir nüshasında gelişmelerden huşu ile söz etmekte, "Makarnacıların keyfinin yerinde olduğu" belirtilmekteydi. Diğerleri de aynı görüşteydi. Dışişleri Bakanlığı mensuplarından Norman Davis, 1933 senesinde Dışilişkiler Konseyi'nde yaptığı bir konuşmada İtalya'yı başarısından dolayı kutlamaktaydı. Aynı toplantıda konuşan İtalya Büyükelçisi İtalya'nın "kendi evini nasıl düzene soktuğunu, sınıf savaşına nasıl son verdiğini" anlattıktan sonra dinleyiciler tarafından coşkuyla alkışlanmaktaydı. Bu alkışlar, Mussolini'nin yaptıklarının onaylanması anlamına gelmekteydi. Roosevelt'in İtalya'da görevli Büyükelçisi Breckenridge Long, İtalya'da başarılı işler yapan faşist hükûmetten coşkuyla söz etmekteydi. Hoover döneminde dışişleri bakanı, Roosevelt döneminde savaş bakanı olarak görev yapmış olan Henry Stimson, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra verdiği bir demeçte gerek Hoover'in ve gerekse kendisinin Mussolini'yi tutarlı ve işbilir-işbitirir bir lider olarak gördüklerini söylemiştir. Deniz General Smedley Butler 1931 senesinde Mussolini ile ilgili olarak hoşa gitmeyen bazı sözler ettiğinde kendini hemen sıkıyönetim savcısının karşısında buluvermiştir. Stimson, generalin söylediklerinin doğru olup olmadığını araştırmak zahmetine girmeyi gereksiz bulmuştur. 1934 senesinde yapılan seçimlerde Mussolini oyların %99'unu alınca Washington bu sonucu faşist yönetimin halk tarafından kesinlikle desteklendiğinin şüphe götürmez bir kanıtı olarak kabul etmiştir. 1933 senesinde Mussolini'den "bir İtalyan centilmeni" olarak söz

eden Roosevelt, faşist yönetime düzülen övgülerin büyük bir kısmına yürekten katılmaktaydı.[55]Mussolini'nin Habeşistan'ı işgal etmesi kınandı, fakat ABD ile faşist İtalya arasındaki ilişkilere bir zarar vermedi. Gerekçesi ise Büyükelçi Long tarafından şöyle açıklandı: Mussolini düşer ve ülke lidersiz kalırsa bolşevizmin saldırısına uğrar: Özel mülkiyetin hâlâ hüküm sürdüğü endüstri merkezlerinde ve tarım alanlarında Komünizm hâkim olur. 1937'de kaleme alınmış bir dışişleri bakanlığı raporunda şu cümle yer almaktadır: "Faşizm, İtalya'nın ruhuna damgasını vurmuştur. Kaosun yerine düzeni, başıbozukluğun yerine disiplini, iflasın yerine dinginliği ikame etmiştir." "Bu kadar büyük başarıyı bu kadar kısa bir sürede gerçekleştirebilmek için zorlayıcı tedbirler almak gerekmiştir" cümlesi ile rapor devam etmektedir. Ayrıca, Hitler'in idaresi altındaki Almanya gibi İtalya da iç savaş boyunca Rusya'nın İspanya'da etkili olmasına fırsat vermemiştir. Washington, İspanyol faşizminin liberal demokratik cumhuriyete karşı desteklenmesi şeklinde sonuç veren bir tarafsızlık politikası izlemiştir. Halktan kaynaklanan devrimci özgürlük hareketleri karşısında ise Batı ve Stalin ile ortak çalışmıştır.[56] Bir akademisyen olan David Schmitz, aşırı sol ile aşırı sağın ortasında bir yerde konumlanmış bulunan "mutedil" faşist modelin İtalya için geliştirilmiş bulunan formunun nazizme de uygulanabileceğine işaret etmektedir. Schmitz, "sosyal düzeni tesis edeceğine, bolşevizme geçit vermeyeceğine, yabancı sermayeyi kollayıp gözeteceğine" namus sözü veren mutedillerin, mutedil bir temsilcisi olarak Hitler'in seçildiğine işaret etmektedir. ABD'nin Berlin'de görevli

bir diplomatı 1933 senesinde yazdığı bir raporda Almanya'nın umudunun "Nazi partisinin daha mutedil kesiminin elinde olduğunu, bu kesimin liderliğini de medenî ve makul bir kimse olan Hitler'in üstlendiğini ve vahşet çağrışımları yapan kesimler üzerinde hâkim olabilme gücünün bulunduğunu" ifade etmektedir. 1937 senesinde ABD Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü, faşizmin, ABD'nin ekonomik çıkarları ile bağdaşabileceği doğrultusundaydı. Avrupa Masası tarafından hazırlanan bir raporda faşizmin zengin ve orta sınıfların kendilerini koruma hak ve içgüdüsünün tabiî bir sonucu olarak ortaya çıktığı, Rusya devriminde görüldüğü gibi yoksul sınıfların solda yer almalarının faşizmin doğumuna hız kazandırdığı ileri sürüldü. Faşizmin başarısı için dua etmek gerekti. Aksi takdirde orta sınıfın da sola kayması ve işçi hareketlerinin hız kazanması kaçınılmaz olacaktı. Avrupa faşizmi, ABD'nin çıkarlarına doğrudan doğruya saldırana kadar hoşgörü ile karşılandı. Aynı değerlendirme Japon faşizmi için de geçerliliğini sürdürdü.[57] Mihver güçler İkinci Dünya Savaşı'nda birbirlerinin düşmanı oldularsa da birbirleri ile ilgili görüşlerinin, değerlendirmelerinin genel çerçevesi hiç değişmedi. Birleşik Devletler, 1943 senesinde güney İtalya'yı kurtarırken, Churchill'in "Esas dikkate alınması gereken; kaosu, bolşevizmi veya iç savaşı önlemektir. Kral ve onun etrafında birleşmiş vatanseverler ile şaha kalkmış bolşevizm arasında herhangi bir engel yoktur" cümleleriyle dile getirdiği tavsiyesini dikkate almıştır. Birleşik Devletler Kral'a destek oldu. Faşist rejimlerle işbirliği yaptı. Aşırı sağ uçta bulunan bir diktatör olan savaş kahramanı Mareşal Badoglio ile birlikte hare-

ket edildi. Fransız faşist Amiral Darlan 1942'de Kuzey Afrika'da Nazi kontrolünden kurtarılan ilk bölgenin başına getirildi. Henry Stimson ve dışişleri işbirliği yaptılar, faşist lider Dino Grandi'yi iş başına getirmeye çalıştılar. Mussolini döneminde üst düzeyde görev yapmış bulunan Grandi'yi komünistlerin aşırılıkları sebebiyle faşizme yöneldiğini iddia ettikleri siyah gömleklilerin "mutedil" bir üyesi olarak kabul ettirmeye gayret ettiler. Tarihin yeni baştan yazılması türünden olan benzeri teşebbüslere sağ kanatta ve neo-nazi çevrelerde de rastlamak olasıdır. Tüm dünyada olduğu gibi İtalya'da da faşistler ve şerikli müttefik kurtarıcıların desteğiyle iş başına getirildiler. Genel amaç anti-faşist direnişi yok etmek, dayandığı güçlerin altını oymak ve geleneksel düzeni yeniden tesis etmek ve ABD'nin hakim olduğu bir ortam oluşturabilmekti.[58] Schmitz şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Mussolini tarafından yönetilen mutediller ile kontrolü altında tutmak istediği "aşırı uçtakiler" arasındaki fark, faşizm üzerinde kafa patlatan dışişleri bakanlığının üzerinde en fazla durduğu nokta durumuna geldi ve iki savaş arası yıllarda Mussolini'nin sürekli olarak desteklenmesi için ideolojik zeminin oluşmasına katkıda bulundu. Mussolini üzerine inşa olunmuş bulunan model Hitler'e de aynen uygulandı. Hitler de Kremlin'e karşı mücadele veren mutedil bir lider olarak değerlendirilip Washigton'un dış politikasını hazırlayan beyinler tarafından nerede komünizm tehlikesine engel çıkartmak gerekiyorsa orada aynen kullanıldı.[59] ABD'nin geleneksel müdahale alanı konumunda bulunan Latin Amerika'da sözünü ettiğimiz modelin uygulamaları kendini

daha bir belirgin tarzda ortaya koyar. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra işgal gerekçesi değişmiş, yeni bir form kazanmış, yeni bir analitik çerçeveye oturtulmuştur. O zamana kadar ABD, Latin Amerika ülkelerinden gözünü kestirdiğine müdahale etmek için Avrupalı düşmanlarından, özellikle de İngiltere, Fransa veya Almanya'dan gelen güvenliğine yönelik tehditleri bahane ederdi. ABD'nin zamanla gücünün daha artması, Latin Amerika ülkelerinin ise göreceli olarak daha güçsüzleşmesi sonucu bu bölgenin ABD'nin güvenliğine yönelik bir tehdit oluşturduğu hikayesine inanan kalmayınca bu kez de bolşevizm tehlikesi ilaç niyetine kullanılır oldu. Meksika devrimi ve ekonomik nasyonalizme yönelmiş adımları Washington'da gözlerin açılması, kulakların dikilmesi sonucunu doğurdu. Meksika anayasasının yirmi yedinci maddesi özellikle doğal kaynakların işlenip geliştirilmesinde devlete görev veriyordu ve ekonominin yönetilmesinde devleti özel sektörün önüne koyuyordu. Özel mülkiyetin gerektiğinde kamu yararı için devletleştirilmesine olanak tanımaktaydı. Hiç gecikmeden Meksika anayasası ile bolşevizm arasında paralellikler kuruldu. Amerikalı yatırımcılar için Meksika'daki gelişmelerin bir tehdit oluşturduğu, benzeri tehditlerin başka ülkelerde ve bizzat ABD topraklarında ortaya çıkması için zemin hazırladığı ileri sürüldü. Domino etkisinden sıkça söz edilir oldu. ABD'nin Meksika Büyükelçisi Henry Fletcher 1918 senesinde Washington'u uyarıp Meksika'nın amacının Monroe Doktrini'ni hortlatmak, dolayısıyla Birleşik Devletler'in kıta üzerindeki hakimiyetini azaltmak olduğunu söyledi. Daha önce sözünü ettiğimiz gibi Fletcher kısa

bir süre sonra İtalya'ya atandı, Mussolini faşizminin sözcüsü kesildi. Faşizmin, bolşevizmin önünde bir engel olduğu görüşünü savundu. Fletcher; 1919 senesinde Başkan Wilson'a yazdığı bir mektupta Meksika'yı haram kılacağını söyledi.[60]Birkaç sene sonra Dışişleri Bakanı Frank Kellogg, Meksika'nın ekonomik nasyonalizm programlarının Meksika'yı dünya kamuoyu önünde suçlu durumuna düşürdüğünü ve ABD'nin çıkarlarını ciddi olarak tehdit ettiğini ilan etti. O günden itibaren Meksika'ya düşman gözüyle bakıldı. Bu ülkeden geleceği ileri sürülen tehditler bolşevizmden gelecek olan tehditlere denk olarak telakki edildi.[61] Fletcher'in Wilson'a yaptığı bu uyarıyı takiben Walt Whitman ve diğerleri tarafından Meksika'ya layık görülmüş olan "zavallı, yetersiz Meksika" ve benzeri sıfatlar sıkça telaffuz edilir oldu. Meksikalıların tek başlarına ayakta kalmayı beceremeyecekleri, yabancı yatırımcılar olmadan endüstrilerini geliştiremeyecekleri, yeterli eğitim ve donanımdan yoksun bulundukları iddia edildi. Aradan birkaç yıl geçti. Büyükelçi James Sheffield, "Medeni ve düzenli Avrupa hükûmetleri ile Latin Amerika'nın az gelişmiş, beyni ABD'ye yönelik nefretle iyisinden dumura uğramış Latin Amerika hükûmetlerini aynı kefeye koymanın, her ikisine de aynı tarzda davranmanın ne denli yararsız olduğundan" dem vurmaktaydı. Sheffield'e göre Meksikalılar beyaz ırktan değildir. Kızılderili kökenlidirler. İnsanlara nefretle bakarlar. Hükûmetlerinde de pek az beyaz vardır. Diğer yetkili ağızlar da koroya katıldılar. Meksikalıların zihinsel yetersizliklerinden, tıpkı İtalyanlar gibi kendilerini yönetmekten aciz olduklarından, hükûmeti kim eline

geçirirse onun kölesi olduklarından söz eder oldular. Bu çamur atma işinden Venezuela da nasibini aldı. Ne aptallıkları, ne siyasî açıdan yeterince gelişmemiş oldukları ve ne de kalitesiz bir ırka mensup oldukları kaldı. Diğer Latin Amerika ulusları da aynı kefeye konulmaktaydı. Saygın bir devlet adamı olarak barışa yaptığı katkılardan dolayı Nobel Ödülü'ne layık görülmüş olan Elihu Root, 1927 senesinde ABD'nin Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlığını hangi esaslara istinaden tanıdığı sorusunu gündeme getirdi. Root'a göre, çocuk gibiydiler ve bağımsız bir ülke olmanın gereklerini yerine getirebilecek durumda değildiler. Meksika'nın demokrasisini pekiştirmek için attığı adımlar, zencilere oy verme hakkının tanınması, Root'a göre, büyük hatalar idi. Meksika'nın hemen içsavaşı takiben attığı bu adımların çok vahim sonuçlarının olacağı Root tarafından acı bir dille iddia edilmekteydi. Aradan nice yıllar geçecek ve bu iddialar bu kez de Dean Acheson tarafından ve Güney Afrikalı Beyaz ırkçılar için tekrarlanacaktır. Root, "bir diktatörün yönetimi altında barışa ve zenginliğe ulaşmanın keyfini süren İtalya'yı Meksika'ya örnek olarak göstermekteydi." Venezuela'da görevli Amerikalı bir diplomat "Latin Amerika'nın az gelişmiş insanları için pederşahi bir hükûmet tarzının pek münasip olacağı" görüşünü savunmaktaydı. Formel demokrasinin bu ülkelerin işine yaramayacağı görüşündeydi: Venezuelalı diktatör Juan Vicente Gomez'den övgüyle söz ediyor, bu zatın Meksika örneğinden de ders alarak cömert bir diktatörlüğün, anarşik bir demokrasiye tercih edilmesinin gerektiğini söylüyordu.[62] Bazılarına göre bu bölgelerin ilk halklarının durumu da-

ha umutsuzdu. Banker Thomas Lamont'a göre "akılsız dersen bunlardı, cahil dersen bunlardı, güvenilemez dersen bunlardı." Bunlarla uğraşmak sabır işi idi, zaman işi idi. Benzer duygular ve düşünceler daha ileri yıllarda da dile getirilmiştir. Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Başkan Eisenhowar'a şu tavsiyede bulunuyordu: "Eğer sırtlarını sıvazlar, kendilerini pek sevdiğin izlenimini uyandırabilirsen Latin Amerika ülkelerine planlarını kabul ettirebilir, şirketlerimizin bu ülkelerden bolca çıkar sağlamasını mümkün kılabilirsin." Aynı çizgiyi takip eden ABD'nin Kosta Rika Büyükelçisi Robert Woodward, Washington'dan şu ricada bulunmaktaydı: "United Fruit Company işçilerine karşı daha yumuşak davransın, onlara daha yakın ilgi göstersin. Bunun pek olumlu psikolojik etkileri olacak, yerli halkla olan problemleri asgariye inecektir."[63] Üzerinde çalışacağı insan malzemesi ellerine emanet edilmiş cömert fakat bencil bir profesörün dürüstlüğü öneren-doğru yola yöneten çabalarının bir araç olarak kullanmak suretiyle dünyanın insanlığa susamış öğrencilerine özgürlük dağıtma çabalarını takdir etmek, herhangi bir kimse için zor bir iş değildir.

Bolşevik tehdidin dünya genelinde kapitalist düzenin hayatiyeti için oluşturduğu tehlike bağlamında yorumlanıp değerlendirilen sosyal değişiklik ve ekonomik nasyonalizm belalarını defedebilmek için Birleşik Devletler, yönünü, diktatörlere ve tiranlara çevirdi. Bunda, bu yolda bazı faşist modellerin elde ettiği başarının rolü oldu. Venezuela çarpıcı bir örnek oluşturmaktaydı. Ülke yönetimini eline geçirmiş bulunan despot General Gomez ile Washington'un arası gayet iyi idi. İnsan hakları için veri-

len savaşta Gomez Almanya'nın yanında yer alınca araya kara kedi girdi. Başkan Wilson, Gomez'in yolsuzluklarına, despot yönetimine daha fazla tahammül gösteremeyeceklerini söyledi. Diğer Latin Amerika ülkelerinde var olan ve ABD'nin çıkarlarına ters düşen ekonomik nasyonalizm ve radikalizm tehlikelerinin ülkesinde boy atmasına fırsat vermeyen Gomez tekrar Washington'un gözüne girmeyi başardı. Dün ABD'nin tenkit ettiği yolda ve hiç tepki almadan seyrine devam etti. Yabancı sömürüye ülkesini açması, her türlü kusurunun hoşgörüyle karşılanması için yeterli olmaktaydı. Bağımsız milliyetçiliğin karşısına ırkçı nefretin ve husumetin dozu iyi ayarlanmış bir karışımını çıkarma hususunda gösterdiği başarısı nedeniyle "mutedil" olarak vasıflandırıldı. Ülkeyi "imtiyazlı sınıf ile yoksul kesim arasındaki iç savaştan koruduğu" ve "kömünizmden ve ekstrem radikalizmin her türlü formundan uzak tuttuğu" için alkışlandı. Dışişleri Bakanlığı'nın 1929'da yayınlanan bir raporunda "Venezuela halkının kendi siyasî ve iktisadî çıkarları ile ilgili kararları sağlıklı bir tarzda verebilecekleri güne kadar demokrasiden uzak tutulmasında, bir diktatörün koruyucu ve kollayıcı kanatları arasında gelişmesinde yarar olduğuna" işaret edilmektedir.[64] Örneklerin de gösterdiği gibi ekonomik nasyonalizm ABD'nin öfkelenmesine sebep olmaktadır. Nerede mümkün olursa hemen orada bolşevizmin Batı medeniyetini yıkma niyetinde olduğu iddiası ortaya atılmaktadır. Bolşevizmin katlinin zorunlu olduğu ileri sürülmektedir. Bu, neredeyse tarihin bir hükmü olarak takdir edilmektedir.

İşin özü John F. Kennedy'nin ifadesiyle şu noktada

düğümlenmektedir: "Biz dört başı mamur demokratik rejimleri gayrısına tercih ederiz. Ancak Trujillo ile Castro arasında bir seçim yapma durumunda kalırsak Trujillo'yu tercih ederiz." Burada şu üç noktaya açıklık getirmemiz gerekecektir: *(1)* Castro kavramı çok geniş kapsamlı bir kavramdır. Ülkesinde tebası ile birlikte huzur içinde yaşayan, Churchill'in tavsiyeleri doğrultusunda hüküm süren ve beşerî ve maddî kaynakların keyfini çıkaran varlıklı kimselere yönelik problemler üreten her birey bir Castro'dur; (2) Trujillo ise ne kadar vahşi olursa olsun işlevlerinde kusur etmediği müddetçe bir "mutedil" olarak vasıflandırılacaktır; (3) Trujillo kendisine biçilen görevin dışına çıkar, bize zarar vermeye, ayağımıza basmaya kalkışırsa hemen kendisinden "mutedil" sıfatı alınacak, "canavar" sıfatı ile etiketlenecek ve zararsız hale getirmek için gereği yapılacaktır. Günümüze kadar bu hikaye defalarca kaleme alınmış, defalarca sahnelenmiştir. Saddam Hüseyin, bu dizinin en son örneğini oluşturmaktadır.

ABD'nin küresel bir güç olmadığı günlerde kullandığı müdahale bahaneleri Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişikliğe uğramıştır. Bolşevik tehdidinin kalkmasından sonraki yıllarda da bahane yaratıp gereğini yerine getirme senaryolarının gündemde kalması için her türlü ortam var olmaya devam edecektir.

5. Politikanın Temelleri

ABD'nin Soğuk Savaş yıllarında uyguladığı politikanın ana çizgilerini tespit edebilmek için ülke içinde yapılan planlama çalışmalarına bir göz atmak yeterli olacaktır.[65]

O güne kadar tarihin şahit olmadığı bir ekonomik ve askeri gücün mümessili olan ABD o güne kadar tarihin şahit olmadığı bir küresel güç olmanın hazırlıklarına girmişti. Gerek devleti yönetenler, gerek büyük şirketlerin sahipleri Washington'un eline geçmiş bulunan bu imkânı değerlendirip kendi çıkarlarına hizmet edecek bir dünya düzeni kurmanın arayışına girdiler.

Savaş boyunca ABD'li planlamacılar "Büyük Alan" kavramını geliştirdiler. "Büyük Alan"dan kasıt, ABD'nin çıkarlarına zarar gelmeden işlerin yürütülmesini mümkün kılacak bir bölgenin belirlenmesi ve kontrolünün ele geçirilmesi idi. Başlangıçta Büyük Alan'ın Almanya'nın nüfuz alanı dışında kalan Uzak Doğu, eski Britanya İmparatorluğu'nun boşalttığı bölgeler olarak belirlenen sınırları, zaman içerisinde değişikliklere uğradı. Batı yarımküre ile işbirliği öngörülmekte, Latin Amerika ve Pasifik doğal nüfuz alanları olarak değerlendirilmekteydi. Abe Fortas bu gelişmelerin gerekçesini şu cümlelerle özetlemekteydi: "Yapmak istediklerimiz, dünyanın güvenliğini sağlama sorumluluğumuzun doğal neticeleridir. Bizim için iyi olan dünya için de iyidir." Gelişmeler İngilizler'in hoşuna gitmiyordu. "Amerikan'ın çıkarlarını herşeyin önünde gören, iyiliksever amca havalarında işini yürüten ve İngiltere'ye dirsek çıkıp sofradan uzaklaştıran ekonomik emperyalizm" Londra tarafından şiddetle kınandı. Almanya'nın da saf dışı bırakılabileceğinin anlaşılmasından sonra Büyük Alan'ın sınırları tekrar gözden geçirilip genişletildi. Bu planlar büyük bir başarı ile hedeflenen bölgelere uygulandı.

Sovyetler Birliği'nin Kızıl Ordu tarafından İkinci Dün-

ya Savaşı'nda işgal edilen topraklar üzerinde kontrolü elinde bulundurmasını güvercinler uygun bulmaktaydı. Şahinlerin ise gözleri yükseklerdeydi. Beklentileri NSC 68'in stratejisinde ifadesini bulmaktadır. Washington'un Kremlin politikası bu iki uç arasında gidip gelmiştir.

Bir yandan çok geniş ve Washington'dan pek uzak toprakların kontrolü ile, öbür yandan da halkın askerî müdahaleleri ve silahlanma için harcanan paraları hoşgörüyle karşılamasını mümkün kılacak dişe dokunur, hatırı sayılır bir düşmanın her an hizmete hazır vaziyette bulundurulabilmesi meselesi ile uğraşılmıştır.

Büyük Alan'ın belirli bir yapısının olması gerekiyordu. Geleneksel yapı restore edilecek, sanayileşmiş topluluklar bu yoldan yeniden biçimlendirilecekti. Tüm gelişmeler ABD'nin kolları ve denetimi altında gerçekleşecekti. Tabiî liderleri olan Almanya ve Japonya'nın etrafında organize olacaklardı. Askerî işgal altında demokratikleşme yolunda atılan ilk adımlar, Washington'da ve iş çevrelerinde olumlu izlenimler bıraktı. 1940'lı yılların sonlarında işçi hareketleri iyice dumura uğratılmış, geleneksel ticaret kesiminin hükümranlığının pekiştirilmesi yolunda önemli mesafeler katedilmişti. Her ülkenin sermaye sınıfı ile Amerikan sermayesi arasında bağlar kuruldu. Dün İngiltere'nin ABD'ne yaptığını bugün ABD İngiltere'ye yapmaktaydı.[66] Avrupa ekonomik topluluğunu oluşturma yolunda atılacak adımların ekonomik performansı artıracağı, sosyal sınıfları iş aleminin şemsiyesi altında toplayacağı ve Amerikan sermayesi için yeni pazarlar ve yeni yatırım sahaları açacağı umulmaktaydı. ABD'nin küresel hakimiyeti altında Japonya'nın yöresel

lider rolünü oynaması uygun görülmekteydi. Japonya'nın ABD'ne rakip olabileceği endişesi akıllardan bile geçmiyordu. 1960'lı yılların sonunda bile Kennedy yönetimi Japon ekonomisini ayakta tutabilmenin yollarını aramaktaydı. Nihayet Vietnam Savaşı çıktı. Kore Savaşı gibi bu savaşta ABD'ne çok pahalıya mal oldu. Üstelik Japonya'nın da pek yararına oldu doğrusu.

Bugün gerçek olmuş dünün beklentileri ile ilgili bazı ilginç yanılgılardan örnekler verelim. Daha sonra *Foreign Policy* dergisinde editör olarak görev yapacak olan Alan Tonelson, ABD'nin Batı Avrupa'da ve Japonya'da endüstri merkezleri oluşturarak bu bölgeleri kalkındırmak ve bu endüstrileri kendi endüstrisi ile aşık atar duruma getirebilmek için harcadığı çabaların boşuna olduğunu ileri sürmekteydi. Böylesi bir beklenti, böylesi bir umut gerçekçi olamazdı. Orduda ve iş aleminde üst düzeyde görev almış, Almanya'nın ve Japonya'nın ekonomilerine ticaret erbabının kontrolü altında olmak kaydıyla canlılık kazandırma girişimlerinde aktif olarak rol almış biri olan William Draper, Japonya'nın ABD'nden alacağı hammadde için gerekli olan dolarları temin edebilecek kadar mal satabileceğinin çok şüpheli olduğu görüşündedir. ABD'nin beklentilerindeki yanılgılar ile James Reston ve diğer ideologlar tarafından ısrarla dile getirilen "Birleşik Devletlerin savaşa özgürlükleri savunmak için katıldığı iddiası" arasında bir müsavilik bulunduğunu da bu noktada belirtiverelim.[67] 1947 senesine gelindiğinde Avrupa'nın gelişmesinin beklenilen hızda olmadığı ve hedeflere zamanında varılabilmesi için ABD'nin yardımının gerekli olduğu anlaşıldı. İlk ciddi destek Marshall

Planı ile verildi. Bu programla ilgili çalışmaları ile tanınan Michael Hogan, planın ana hatlarını şu başlıklar altında özetlemektedir: Birleşik Devletler'dekine paralel bir Avrupa ekonomik federasyonunun kurulması; ekonomik, politik ve sosyal kaosun önünün alınması için başlangıçta her sene 2 milyar dolar tutarında bir yardımın yapılması; Sovyetler Birliği'nden ve yerel komünist partilerden gelecek zararların önlenmesi, bir başka deyişle komünizmin muhasara altında tutulması; ABD'nin Avrupa'ya ihraç imkânlarının artırılması, Avrupa ekonomisinin canlandırılması, gerek Kıta'da ve gerekse Birleşik Devletler'de bireysel girişimciliğin ve özel sektörün varlığını sürdürebilmesi için de gerekli görülmekteydi. Alternatiflerinin sosyalist girişimcilik ve devlet kontrolü altındaki bir ekonomi olduğu görüşü ileri sürülüyor ve bunun gerçekleşmesinden de dehşetle korkuluyordu. Kıta'da özel sektörün darbe yemesinin yansımalarından ABD'nin kurtulamayacağı kanısı hakimdi. Ne var ki Avrupa'da yeterince dolar yoktu ve ithalat yapamıyordu. Bu durumun ise ABD'nin yerel ekonomisi üzerinde pek tatsız yansımaları olmaktaydı.[68] Avrupa'nın Japonya'nın ekonomilerinin tekrar ayakları üzerinde durabilir hale getirilmesinin ABD'nin ekonomisi için son derece önemli olduğu yolundaki inanç, Birinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda Harding yönetimi için pusula görevi yapmıştır. Ticaret Bakanı Herbert Hoover Dışişleri Bakanı Charles Evans Hughes ve daha nice yetkili ABD'nin ihraç ürünlerine pazar bulabilmek için Avrupa'nın ekonomisinin sağlığına kavuşmasını olmazsa olmaz bir koşul olarak görüp değerlendirmişlerdir. 1921 senesinde Hughes,

"Birleşik Devletler'in zenginliği büyük ölçüde Avrupa'da yapılacak ekonomik yatırımlara bağlıdır" inancını dile getirmiş, bizzat Başkan ancak bu yoldan bolşevizmi alt edebileceklerini telaffuz etmiştir.[69] Diplomasi tarihi uzmanı Melvyn Leffler'e göre "gerek stratejik ve gerekse jeopolitik bakış açılarında Marshall Planı'nın etkileri Avrupa'nın ötelerine uzanmıştır. Marshall Planı'nın gündeme gelmesinde birinci derecede etkili olan Avrupa'nın dolar açlığı kısa sürede giderilmiş, Avrupa-ABD-koloniler üzerinde kurulan ticaret üçgeni, hedefe hızla yaklaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Avrupa'nın ve Japonya'nın Üçüncü Dünya ülkelerinin pazarlarına girmesi ve bu ülkelerden hammadde ithal etmesi genel stratejik planın önemli bileşenlerinden biri idi ve Marshall Planı'nın genel amaçlarının, yani "ABD'ne ekonomik çıkar sağlanmasının; Avrupa'da güç dengelerinin ABD'nin çıkarları doğrultusunda yeniden biçimlendirilmesinin; Amerika'nın güvenliğinin artırılmasının; bir başka deyişle hammadde kaynaklarının, endüstriyel üstyapının, yetişmiş insan gücünün ve askerî üslerin kontrolünün Washington'un elleri arasında bulunmasının" temini için zaruri idi.

Leffler, "Marshall Planı'nın stratejik boyutlarının devrimci milliyetçiliğin ve yerel komünist faaliyetlerin Avrupa'nın dışına sürülmesini" öngördüğünü ifade etmektedir. Anti-faşist direniş hareketlerinin ve sıkça birlikte görüldüğü komünist elemanların sahip olduğu prestij ve Avrupalı iş adamlarının faşizm ile olan yakınlığı, bu problemin çözümünü güçleştirmekteydi. Her ülke halkının kendi kaderini kendinin tayin etme hakkına sahip

olduğu yolundaki söylevler kelimenin tam anlamıyla sözde kaldı. ABD, sömürgelerin mevcut rollerini sürdürmelerini kendi çıkarlarına daha uygun görmekteydi. Aynı değerlendirme demokrasi için de geçerli idi.

Komünistlerin, radikal demokratların, işçilerin ve benzeri tatsız faktörlerin ülke yönetiminde aktif olarak söz sahibi olması kesinlikle arzu edilmiyordu. Marshall Planı'ndan yararlanan ülkelere demokratik tercihleri empoze edildi. 1948'de İtalya'ya neyi yapabileceği, neyi yapmayacağı dikte ettirildi: Sosyal amaçlı yatırımlar kısılacak, işçi ücretleri düşük tutulacak, enflasyon kontrol altında bulundurulacak, sermaye teşvik edilecek, gerekli paranın bir kısmı işçinin cebinden temin edilecekti."[70] Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında itibaren Birleşik Devletler aksini sıkça telaffuz etmekle beraber self-determinasyon ve demokrasiye karşı tavır koydu. Bu davranışının pek derinlere giden kökleri vardı. Verdiği sözler, yaptığı vaatler hep lafta kaldı. İnsanî boyutlar pek cüce olan ama yaptığı işte pek mahir bulunan planlamacılar, bu gerçekleri itiraf etmekten çekiniyor da değildiler. Bunlardan biri olan Dean Acheson şunları söylemekteydi:

"Eğer Formoza'da başarılı olmayı istiyorsak adayı kıtadan ayırmak niyetimizi saklı tutmalıyız. Eğer askerî müdahalede bulunmak durumundaysak bunu Birleşmiş Milletler kılıfı altında yapmalıyız. Formoza halkının self-determinasyon isteklerini hararetle destekliyor gözükmeliyiz. Aksi işimize geliyorsa ve biz işimize geleni yapmaya kararlı isekde gene de böyle davranmalıyız. Dürüst olmak gibi, samimi olmak gibi bir mecburiyetimiz yok-

tur."[71] William Borden'ın bir tespitine göre ABD'nin yardım adı altında verdiği dolarlar sonuçta dönüp dolaşıp anayurduna dönmektedir. Dolar yardımı aldığını sanan Avrupalılar gereksinimlerini kendi paraları ile karşılamaktadırlar: Avrupa'nın dolar talebini karşılamak amacıyla yapılan yardımların yetersizliği ve yardım miktarını artırma hususunda Kongre'nin gösterdiği isteksizlik Dışişleri Bakanı Acheson ve yardımcısı Paul Nitze'i dünya ekonomisini "uluslararası Keynesyen uyarı" yöntemleri yerine "uluslararası askerî Keynesyen uyarı" yöntemleri ile canlandırmaya teşvik etmiştir. Bu yöntemlerden ikincisinin ardında ise NSC 68'in felsefesi yatmaktadır. Gerek Amerikalı ve gerekse Avrupalı iş adamları ekonomilerinin Washington'un sürekli olarak yapacağı askerî yatırımlar Avrupa'da endüstri mallarının üretimini ve sömürgelerden yapılan hammadde ithalatını artırarak Avrupa'nın dolar talebini azalttı. Marshall Planı çerçevesinde İngiltere'ye yapılan yardımlar 1950 senesinde askıya alındı. Bu oluşumun uzun vadedeki etkilerinin ise pek karışık olduğunu ileri sürenler vardır. Bunlardan biri de Hogan'dır.[72] ABD'nin özellikle de Kore Savaşı esnasında yaptığı askerî harcamalar Japonya'nın sanayisinin belini düzeltmesinde yardımcı oldu. Vietnam Savaşı'ndan ise Güney Kore ekonomisini düzeltme işinde yararlandı.

Büyük Alan projesinde Üçüncü Dünya ülkelerinin üzerine düşen görev, endüstri toplumlarının gereksinimlerini karşılamaktı. Diğer Üçüncü Dünya ülkelerinde olduğu gibi Latin Amerika'da da ABD'ni birinci derecede ilgilendiren mesele, George Kennan'ın ifadesi ile, "kaynaklarımızın korunması" idi. Çıkarlarımıza ters düşen faktörler yerel kaynaklı olacaktır.

Bu nedenle "kesin çözüm pek tatsız olabilir. Yerel hükû met eliyle yürütülecek olan polis baskısı sonuç alabilmemiz için zaruri olabilir. Hükûmetlerin alacağı tedbirlerin sertliği, sonuç lehimize olduğu sürece bizi ilgilendirmez. Yumuşak davranan, komünist sızmalara açık bulunan demokratik hükûmetlerden anti-demokratik hükûmetler bizim için daha iyidir. Bu acı gerçeklerden haberdar olup tavrımızı ona göre ayarlamamızda yararlar vardır."[73] Washington'a göre işçi liderleri, köylüleri organize eden kimseler, yoksullara yardımcı olan papazlar, uzun lafın kısası, öncelikleri ABD'nin öncelikleri ile çakışmayan herkes komünisttir.

Doğru öncelikler Çok Gizli planlama dökümanlarında zikredilmiştir.[74] ABD'nin çıkarlarına yönelik tehditler birinci derecede "milliyetçi rejimler"den kaynaklanmaktadır. Bu tür rejimler "fukara halk kitlelerinin durumunun hızla düzeltilmesi" ve "ekonominin çeşitlilendirilmesi" yolunda kamuoyundan gelen yoğun baskıların altındadırlar. Böylesi bir eğilim ise yalnızca bizim "kaynaklarımızı koruma arzumuzla çelişmekle kalmaz; özel girişimciler için olumlu bir hava yaratma, kazançlarının makul bir kısmını ülkelerine transfer etmelerini garanti etme irademize de ters düşer. Kennedy yönetimi ABD'nin Latin Amerika'daki çıkarlarının bir kısmının askerî (Panama Kanalı, stratejik hammaddeler, v.s.), bir kısmının ise iktisadî olduğunu, bölgedeki ABD'li işadamlarının yatırımlarının tutarının 9 milyar doları geçtiğini ve ticarî ilişkilerin pek canlı bulunduğunu vurgulamıştır. Amerika'nın yatırımlarını ve ticaretini milliyetçi yönetimler tehdit etmektedir. Bağımsız bir yol izlemeyi amaçlayan

yönetimler problem oluşturmaktadır. Tercih, ihracata yönelik tarım ürünlerine yapılan yatırımları artırmak, bu yoldan gübre, ilaç, tohum temininde görev alan ABD'li firmalara kazanç temin etmektir. Bir sonraki aşamada ise montaj sanayiini yeşertmektir.

Yayın organları da milliyetçilikten gelecek olan tehlikeden haberdardır. İran'da muhafazakâr milliyetçi parlementer rejimin CIA tarafından desteklenen başarılı bir darbe sonucu yıkılıp Musaddık'ın iş başından uzaklaştırılmasından sonra Şah dönemi tekrar başlatıldı, daha önce İngiltere'ye ait bulunan İran'ın petrol gelirlerinin %40'lık kesimi ABD'ne devredildi. *New York Times*, gelişmeleri "iyi haber doğrusu" başlığı ile değerlendirdi. Bu ders, İran'a pek pahalıya mal oldu. Buna rağmen aklını başına toplamış olması durumunda gene de kârlı çıkmasının olası olabileceği iddia edildi. İran'ın ve benzeri konumda olan geri kalmış ülkelerin bu gelişmelerden almaları gereken ilk ders basın tarafından şu cümlelerle ifade edildi:

"Doğal kaynakları zengin geri kalmış ülkeler, fanatik milliyetçiliğin gereklerini yerine getirmeye, zengin Batı'ya kafa tutmaya kalkışırlarsa ödeyecekleri bedelin ne denli büyük olabileceğini İran örneğine bakarak kestirebilirler. İran'da olanların başka geri kalmış ülkelerde başka Musaddıkların ortaya çıkmasını engelleyeceğini umarız. Bu deneyim hiç değilse, mutedil ve uzak görüşlü liderlerin konumunu güçlendirecektir. Bu liderlerin bizim önceliklerimizi açıkça görüp kabul edeceklerini umuyoruz."[75] Hedef tahtasının tam onikisinde yer alan geri kalmış ülkeler için zengin Batı'nın tezgâhında dokuduğu

planlar, bu ülke halkları tarafından hoş karşılanmaktadır, incitici bulunmaktadır. Ne var ki zengin Batı bu tür duyguları dikkate alma nezaketini göstermemektedir. ABD, yardım programları altında yerel halka karşı kullanmak üzere yerel polis örgütlerini güçlendirmektedir. Gerekçesini Dışişleri Bakanlığı şöyle açıklamaktadır: "Polis, halk arasındaki hoşnutsuzlukların tespitinde, hükûmetlerin iradelerini çoğunluğa kabul ettirmesinde birinci derecede rol oynamaktadır." Etkili bir polis gücü arzu edilmeyen gelişmeleri büyümeden durdurup çok daha ciddi tedbirlerin alınmasına gerek bırakmaz. Ne var ki polis tek başına yeterli olmamaktadır. Politize olmuş gruplar içerisinde en az Amerikan aleyhtarı olan Latin Amerika ordularının ehlileştirip kontrolünün Washington'un elinde bulundurulmasının faydalarına ABD'nin üst düzey planlamacıları dikkati çekmektedirler. Kennedy'nin mutemed adamları, "Geri kalmış ülkelerde iktidarlar çıkarlarımıza ters düşünce yerel ordular 'vatan elden gidiyor' diye ayaklanmalı, iktidardakilerin icabına bakıp bize hizmette kusur etmeyecek olanları iş başına getirmelidirler" demektedir. Bu amaca ulaşabilmek için yerel ordular donatılmalı, komutanları vazifelerinin ne olduğunu bir iyice anlasınlar diye eğitilmelidir.

Ordunun misyonunu "küresel savunma"dan "dahili güvenlik"e çeviren Kennedy yönetimi ve halefleri milliyetçilik (veya dahili planlama ile ilgili vesikalarda geçtiği şekliyle aşırı milliyetçilik) problemini neo-nazi modeli üzerine oturttukları Ulusal Güvenlik Devletleri'ni kurarak ve bunlara destek vererek çözmüşlerdir. Sonuçları ise herkesin malûmudur. Latin Amerika'da insan hakları

konusunda uzman Lars Schoultz, "Amaç, mevcut sosyo-ekonomik imtiyazların oluşturduğu yapıya yönelik tehditleri, sayısal çoğunluğun siyasal katılımının önüne geçerek kaldırmak" olduğunu söylemektedir.[76] Bu rejimlere yönelik ABD desteği esas itibariyle 1920'li yılların ve Avrupa faşizminin modelini izlemektedir.

Bunun, aynı dünya görüşü ve aynı politik ve sosyal idealler tarafından motive edilen endüstriyel toplumlar için tasarlanmış politikaların çok daha katı, çok daha acımasız bir versiyonu olduğuna dikkat ediniz. Üçüncü Dünya insanına sert davranmanın, bu insanlara acımasızca yaklaşımın kabul görmesi, münasip bulunması; Latin Amerika hükümetlerini kendi özgür iradeleriyle yapabileceklerine, yasal sistemleri tarafından verilen hakların savunulmasına; ABD'nin dikte etme ve ideolojileri kontrol gücüne büyük ölçüde sekte vuran fikirlerin özgürce akışı olgusuna ABD basınının gösterdiği ilgiden kaynaklanan güçlüklerin aşılmasını da kolaylaştırmıştır.

Bölgenin yapısına özgü problemleri, CIA'nın Guatmela ile ilgili bir raporunda yana-yakıla dile getirdiği gibi "entellektüel kesimin yetersizliği ve yeteneksizliği" ve ABD meyva firmalarının uzun bir zaman diliminde oluşturduğu olumsuz siyasî ve ekonomik etkilerden, halkın seçtiği domokratik hükûmeti devirip yerine gücünü askeriye ve oligarşiden alan kanlı bir iktidarı ikame eden CIA'nın bölge halkı üzerinde oluşturduğu hoşnutsuzluktan kaynaklanan ve liberal grupların "Emperyalist Yankee" temalarına karşı aşırı duyarlık göstermesi tarzında kendini ifade eden hoşnutsuzluklar, dertlerin üzerine tuz biber ekmektedirler. Polisin ve ordunun, Somoza sonra-

sı Nikaragua'da ve Panama'da olduğu gibi doğrudan doğruya kontrol edilemediği durumlarda hükûmeti devirmek, yerine daha işe yarar olanı getirmek, rejime çekidüzen vermek, Somoza'nın Milli Muhafız Ordusu türünden bir ordu kurmak yapılacak işler cümlesindendir."[77] Polisin görevi itaattir: Tabi olmaktır. İtiraz edemez, tartışamaz. Kongre'de, medyada ve entellektüel kesimde bu meseleler üzerinde tam bir mutabakatın mevcut olduğunu söylemek yanıltıcı olur. İşin aslı şudur: Bu temel meseleler, teneffüs ettiğimiz hava gibi gözden ırak, tartışmadan ırak, üzerinde düşünmeden ırak tutulmaktadırlar.

Genel çerçeve, uygulanacağı bölgeye adapte edilmektedir. Dışişleri Bakanlığı ileri gelenlerinden biri şöyle demektedir: "Asya'nın görevi hammade kaynağı ve Japonya ile Batı Avrupa'ya pazar olmaktır."[78] Bu gerekçe; ABD'nin Hindiçin'e önce Fransızlarla birlikte, sonra tek başına müdahale etmesi sonucunu doğurmuştur. Bağımsız Vietnam'ın milliyetçilik virüsünü Güneydoğu Asya'nın tamamına bulaştırmasından, dolayısıyla Japonya'nın Asya'daki komünist blok ile işbirliğine gidip ABD'nin muhtemelen dışlanacağı "Yeni Düzen"in kalbi durumuna gelmesinden endişe duyulmuştur. Pasifik Savaşı işte bu tür tatsız bir sonucun ortaya çıkmasına engel olmak amacıyla sahnelenmiştir: Asya tarihi uzmanı John Dower'in ifadesiyle Japonya "süperdomino" olaral telakki edilmekteydi. Vietnam milliyetçiliğinin arz ettiği tehlikenin üstesinden gelmek için virüsü yok etmek ve bölgeyi bu rahatsızlığa karşı dışlamak gerekmekteydi, bu sonuç elde edildi. Hindiçin başarıyla tahrip edildi. ABD tarafından desteklenen katiller, işkenceciler ve zalimler

de gerekirse orda kitlesel katliamların gerçekleşmesi için ellerinden geleni artlarına koymadılar. Saygıdeğer medya, muhterem beyefendiler ve hanımefendiler ise ya tasvip anlamında başlarını salladılar, ya da bakışlarını başka yönlere çevirdiler.

Latin Amerika'da ilkeler başarıyla uygulama sahasına konuldu. Bu bölgenin görevi zengin ülkelere hammadde sağlamak ve endüstriyel ürünler için bir pazar oluşturmaktı. Henry Stimson'un "Latin Amerika bizimdir, burada rakip tanımayız, canımızın sıkılmasına izin veremeyiz" yolundaki görüşleri hayata geçirildi, bölge üzerinde etkili olmuş olan İngiltere ve Fransa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölge üzerinden ellerini-eteklerini çekmesi sağlandı.[79] ABD'nin canının çektiği cinsten bir istikrar sağlanamadı, fakat bağımsızlık hareketleri, özellikle de Orta Amerika'da büyük ölçüde etkisiz hâle getirildi.

Dışişleri bakanlığınca gerçekleştirilen ve uluslararası düzenin yeniden tesisini esas alan bir çalışmayı yöneten Kennan, Afrika'nın Avrupa'nın yeniden inşası için sömürülmesinin gerektiğine işaret etti. Afrika'yı sömürme fırsatının hakkıyla değerlendirilmesi Avrupalı güçlerin kendilerine olan güvenlerini artıracak, el yordamıyla yakalamaya çalışıp da yakalayamadıklarını avucunun içine koyuverecektir."[80] Oysa tarih dile gelecek olsa söyleyeceği şeyler hiç kuşku yok ki farklı şeyler olacaktır: "Afrika, asırlardır kendisini sömüren Avrupalıların elinden kurtulmak; kendisini sil baştan inşa edip hakkı olan yere gelebilmek için Avrupa'yı sömürmelidir. Böylece kendine olan güveni artacak, psikolojik rahatsızlıklarından kur-

tulacaktır." Tarihin sesine kimsenin kulak vermediğini, şapkasını önüne koyarak gerçekleri tartıp-biçen kimseciklerin bulunmadığını söylemeye bilmem gerek var mıdır? Hemen herkes, asıl gerçeklerin varsayılan gerçeklerle çeliştiği noktalarda hemen ikincinin yanında yer alıvermektedir.

Afrika üzerine politika üretirken ırk meselesini dikkate almamak olmaz. Rodezya'nın beyaz hükümetinin Başbakanını 1971 senesinde uyaran Dean Acheson, "Amerikan halkının herhangi bir meselede karar verirken, gerek beyazların ve gerekse siyahların görüşlerinin uzlaştırılmasına büyük önem verdiği"ne işaret etmiştir. Nobel ödülü sahibi Elihu Root ise Washington'a yığınla güçlük çıkararak "yasalar önünde herkes eşittir" türünden anayasal hükümlerin açmazından kendilerini korumaları için Rodezyalı yöneticileri uyarmıştır. Anayasanın muğlak hükümlerine Yargıtay'ın getirdiği yorumlardan, siyah-beyaz eşitliğinin vaktinden önce vücut bulmasından, herkesin-oyunun eşit olmasından pek dertli olan Root, "Siyahlara verilen hakların daha fazla hak taleplerine hız kazandırdığı, gösterileri ve şiddeti artırdığı ve çeşitlilik kazandırdığı" görüşündedir. Nixon yönetimi, Afrika meselelerinin üzerinden kara gölgesi hiç eksik olmayan ırkçılığın pençesinden pek rahatsız olmuştur: Aynı unsur, diğer yerel ve yerel olmayan meseleleri sürekli olarak etkilemiştir. Nixon; Dışişleri Bakanı Kissinger'den Kongre'de yapacağı ilk konuşmada hükûmetinin siyahlarla ilgili politikalarını dile getirecek birkaç cümle sarfetmesini rica etmiştir. Kissinger, Afrikalı siyahların hak ettiklerinden fazlasına sahip oldukları kanaatindedir ve

aksine olan davranışlarında samimi değildir. NSC toplantılarında Afrika meseleleri tartışılırken pek rahatsız olan Alexander Haig, toplantı masasını yumruklamaktan kendini alamamaktadır.[81]

Ortadoğu, özellikle de Arap yarımadası, sahibi bulunduğu pek zengin petrol yataklarından dolayı Batılı sömürgecilerin hep ilgi odağında kalmıştır. Bölgede bulunan petrol yataklarının ABD'nin hükümran olduğu sisteme entegre edilmesi kaçınılmaz olmuştur. Latin Amerika'da olduğu gibi burada da İngiltere ve Fransa'nın kaynaklarını kurutmak, tek sömürücünün ABD olmasını sağlamak gerekmiştir. "Eşi az görülür zenginlikte olan ve büyük bir stratejik öneme sahip bulunan bu kaynaklar tarihin sunduğu en büyük maddî ödüldür. Böylesi bir imkân şimdiye kadar hiçbir sömürgecinin kaşığına çıkmış değildir." Başkan Eisenhower de aynı kanaattedir. Bölgesi dünyanın stratejik açıdan en önemli bölgesi olarak vasıflandırmaktadır.[82] Savaştan sonra ABD şirketleri Ortadoğu'da petrol üretiminde lider durumuna geldiler. Bizzat kendisi büyük bir petrol ürecisi olan ABD böylece petrol yataklarının kontrolünü büyük ölçüde eline geçirmiş oluyordu. ABD Ortadoğu petrollerine kendi gereksinimlerini karşılamak için talip olmuş değildi.

Amacı dünyanın düzenine hakim olmak, gayrısının bildiğince bir yol izleyebilmesine fırsat vermemekti. Önünün kesilmesi hedeflenen ülkelerin başında Japonya gelmekteydi, 1949'da George Kennan, ABD'nin Japonya'nın petrol ithalatını kontrol altında tutması halinde Japonya'nın endüstri ve askerî projelerinden işine gelmeyeni veto edebilme gücüne sahip olacağını söylemiştir.

Kennan'ın bu tavsiyesine uyulmuştur. Japonya'nın endüstrisini geliştirmesine yardımcı olunmuştur, fakat enerji kaynakları ve rafine kapasitesi kontrol altında tutulmuştur.

1973 senesi itibariyle Japonya'nın kullandığı petrolün ancak %10'luk kısmının Japon şirketleri tarafından rafine edildiğini Shigeko Fukai tespit etmiştir. Japonya zaman içinde enerji kaynaklarına çeşitlilik kazandırmış, ABD'nin olası vetosunun etkisini oldukça azaltmıştır, fakat sıfırlayamamıştır.[83] Genelde doğru olmakla beraber ABD'nin petrolün fiyatının düşük tutulmasının yollarını aradığı yolundaki iddialar, bizi yanlış değerlendirmelere götürebilir. Petrol fiyatları 1940'lardan itibaren diğer malların fiyatlarına göre daha düşük kaldı. Bu düşüş 1970'lere kadar devam etti ve yapılan zamlarla eşitlik sağlandı; dengeler yeniden kuruldu. Petrol fiyatının düşük tutulması zengin Batı için bir lütuf olmuş, bedelini ise petrol üreticisi Arap âlemi ödemiştir. Petrol fiyatının düşük tutulması Batı'yı hak ettiğinden daha zengin kılmıştır. Ucuz petrolün bir politik enstrüman olduğu, sonuç olmadığı gerçeği gözden ırak tutulmamalıdır. 1970'li yıllarda petrolün fiyatında ortaya çıkan artışın ABD firmalarının işine geldiği, rakiplerini ise zora soktuğu dikkate alınırsa bu gelişmelere Washington'un muhalif olamayacağı anlaşılır. Küresel hükümranlık için enerji kaynaklarının kontrolünü ele geçirmek gerekir. Gerçek fiyat ve üretim kotaları, ancak bu bağlamda bir önem kazanabilir. Dalgalanmaların ekonomik etkileri ise kayda değer bir dert değildir.[84] ABD'nin Filipinlere duyduğu ilgi de benzeri sebeplerden kaynaklanmaktadır. ABD'nin bu

bölgede bulunan üsleri, Hint Okyanusu'ndan İsrail, Türkiye, Portekiz ve ötesine uzanan bir kuşak üzerinde askeri hakimiyetin tesisi, yörede bulanan kaynaklara ve Washington'un işbirlikçisi yerel efendilerin çıkarlarına yönelik bir tehdidin yeşerememesi için hayati bir önem arz etmektedir. Birleşik Devletler küresel bir güçtür ve planlarını buna göre yapar.

Ortadoğu'da yaşananlar hemen yukarda özetlediğimiz modele uygun olarak gelişti. Stratejik açıdan pek önemli olduğu vurgulanan ve paralı asker niyetine kullanılan İsrail ile olan ilişkiler geliştirildi. Senelerdir devam edegelen Arap-İsrail çatışmasına siyasî bir çözüm bulunması, uluslararası bir mutabakat sağlanması ABD tarafından engellendi.[85] Henüz rehineler meselesi ortada yok iken ABD'nin İsrail aracalığıyla İran'a yaptığı gizli silah satışı 1980'li yılların sonunda aşikâr oldu. Amaç, bir askerî darbe için zemin hazırlamak, Nixon Doktrini'nin ilkelerinden birini daha, İsrail-İran-Suudi Arabistan ittifakını hayata geçirmekti. Açıklananlar, İran'a yönelik kontra faaliyetlerinin ancak pek küçük bir parçasıydı. Sıkı tedbirler alındı. Bitli yorganın daha fazla aralanmasına fırsat verilmedi: Arzu edilmeyen hükûmetlerin askerî darbelerle safdışı bırakılması operasyonları Endonezya; Şili ve daha nice ülkede başarıyla sahnelendi.[86] İzlenen politikanın temel taşlarından biri de ABD'nin çıkarlarına eylemleri ile zarar verebilmesi olası yerel milliyetçi güçleri zararsız hale getirmek, -ülkelerinin doğal kaynaklarını ülkelerinin çıkarları için kullanma niyetlerinin gerçekleşmesine meydan vermemekti. Yunanistan, 1947 yılından itibaren karşı-ayaklanma hareketleri ile silkelen-

di. Amaç, bu ülkede ortaya çıkan milliyetçi hareketlerin Ortadoğu'ya sıçraması ve buraları da kolayca istismar edilebilir olmaktan çıkarmasının önüne geçmekti. Yunanistan, ABD'nin ve müttefiklerinin Ortadoğu petrolleri üzerindeki çıkarlarının korunması olgusunda kullanılacak olan bir karakol olarak düşünülmekteydi. Bir CIA araştırması, isyancıların başarılı olması durumunda ABD'nin Ortadoğu'da bulunan petrol yataklarından artık yararlanamayacağını vurgulamaktaydı. Sovyet tehdidi de aynı çerçeve içerisinde değerlendirildi. Asıl korkulan, bir yerde milliyetçi akımların güçlenmesi ve başka yöreleri de etkilemesiydi.

Aynı güçler 1953 senesinde İran'da CIA tarafından gerçekleştirilen darbenin temel taşları rolünü oynadılar. Şah rejimi böylece tekrar tesis edildi. Aynı endişe yüzünden Nasır düşman oldu. Humeyni'den korkulmasının, İran-Irak savaşında Irak'ın hararetle destelenmesinin gerisinde hep aynı saikler vardı. Irak diktatörü Saddam Hüseyin hemen İran-Irak savaşından sonra yön değiştirdi. Kuveyt'i işgal etti. Kuveyt'ten büyük ölçüde çıkar sağlayan ABD ve İngiltere'nin ayağına basmış oldu böylece: Bir gecede statüsü değişti. Batı'nın gözde dostu artık yeni Hitler'di. Milliyetçi güçlerin Washington'un kontrolünden çıkmasından, milliyetçi hareketlerin kapakları patlamış bir barajdan boşalan sular misali kurulu düzeni yerle bir etmesinden tâ işin başından beri endişe eden Batı ile Suudi Arabistan'ın seçkinleri, sıkı bir işbirliği yaptılar. Suudi Arabistan, kaynaklarını ABD'nin çıkarları doğrultusunda kullanıyor, üstelik ABD'nin Üçüncü Dünya ülkelerinde sürdürdüğü terör eylemlerine arka çıkı-

yordu. Kısacası Washington'a dost olmanın gereklerini eksiksiz yerine getirmekteydi.

Gerek Kongre kayıtlarında ve gerek stratejik analiz literatüründe bu meselerle ilgili daha ciddi analizler de mevcuttur. Petrol konusunda ciddi bir otorite olan Senatör Henry Jackson'un Mayıs 1973'de söylediklerine bir kulak verelim dilerseniz:

"Batı kökenli İsrail'in Akdeniz'de ve Şah yönetimindeki İran'ın Körfez'deki varlığı bizim için pek önemlidir. Bu ülkelerin gücü bizim gücümüze güç katmaktadır. Bu iki güvenilir dostumuz ve onlarla birlikte hareket eden Suudi Arabistan bazı Arap devletlerindeki sorumsuz ve radikal güçleri zararsız hale getirmişlerdir. Bu sorumsuz kimselerin hareketleri Körfez'de petrol çıkarlarımıza zarar verecek mahiyettedir. Bölgedeki petrol yataklarını kendi ihtiyacımız için olmasa bile dünyaya hükümran olma planımızın bir parçası olarak kullanma durumundayız."

Nixon yönetimi, Şah'ın yönetimi altındaki İran'a ve İsrail'e bölgenin jandarmalığı görevini vermiştir. Savunma Bakanı Melvin Laird, "radikal milliyetçilerin ABD'nin çıkarlarına zarar vermesini imkânsız kılacak derecede işin sıkı tutulduğu" kanısındadır.

Bir Ortadoğu uzmanı olan ve Savunma Bakanlığı Haber Alma Dairesi'nde görevli olan Robert Reppa, "bölgenin askerî açıdan önde gelen devletlerinden biri olan Mısır'a karşa Ürdün ve Suudi Arabistan'daki cari rejimlerin İsrail tarafından savunulduğunu, İsrail-İran işbirliğinin bölgenin istikrarına katkıda bulunduğunu, ABD'nin çıkarlarına zarar verilmesinin önüne geçtiğini" söylemek-

tedir. Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından Ağustos 1958'de yayınlanan bir raporda "Arap milliyetçiliğine ve oluşturduğu tehdide verilecek cevap, Ortadoğu'nun Batı yanlısı tek ülkesi olan İsrail'e destek vermek, gücüne güç katmak olmalıdır" denilmektedir. On sene önce İsrail'in kazandığı askerî başarılar, bölgede, Türkiye'den sonra gelen en büyük ikinci askerî güç olarak vasıflandırılmasına vesile olmuştur: ABD tarafından sıkıca desteklenmesinin, Ortadoğu'da İngiltere tarafından boşaltılan nüfuz alanlarının İsrail tarafından doldurulması sonucunu beraberinde getireceği, böylece Batı'nın kaybının telafi edileceği görüşü dile getirilmiştir. İsrail hükûmetinin 1948'de Filistinlilerle ilgili görüşü şu idi: "Ya asimile edilecekler, ya da yok edilecekler." Bu görüş Washington tarafından da paylaşılmaktadır. Olabildiğince çoğunun öldürülmesi, ölümden kurtulanların ise diğer Arap ülkelerine sürülüp bu ülkelerin toz toprak içinde sürünen en alt sınıflarına dahil edilmesi hususunda İsrail ve büyük ortağı kesin kararlıdır. Hâl böyle, kader değiştirilemez olunca bu insanlar hakkında endişe duymanın hiçbir yararı olmayacaktır.[87] Dünya enerji sistemini kontrol altında bulundurmaktan daha önemli olan, dolayısıyla da barışı daha fazla tehdit edebilen bir başka mesele yoktur. Bu mesele, yalnızca barışı değil, dünyanın varlığını tehdit edebilecek kadar önemli bir meseledir. Birleşik Devletler'in ve ortaklarının dünya enerji kaynakları üzerindeki kontrolünü tehdit edecek olan her unsur çok şiddetli bir reaksiyon ile karşılanacaktır. Bu gerçek, "Uluslararası İlişkilerin Bir Numaralı Aksiyomu"dur. Sovyet tehdidi bahanesi, ABD'nin Ortadoğu petrolü üzerindeki

hakimiyetini pekiştirmek amacıyla koyduğu eylemlere haklılık kazandırmak için kullanılmıştır: Hiçbir zaman inandırıcı olmayan bu bahane 1990'dan itibaren bütünüyle inandırıcılığını kaybetmiştir, fakat izlenen politikalarda bir değişiklik olmamıştır. Geçmişte izlenen politikalar henüz bütünüyle gün ışığına çıkartılamamış olmakla beraber gerçeğin bütünüyle saklanabilmesi artık mümkün olmamaktadır. Irak'ın Kuveyt'i işgalinin hemen ardından ABD Suudi Arabistan'da askerî yığınak yapmaya başladı. *New York Times'ın* diplomasi yazarlarından Thomas Friedman şunları yazdı:

"Geçmişte, Birleşik Devletlerin Sovyetler Birliği ile sürtüştüğü, Ortadoğu üzerinde nüfuz mücadelesi yaptığı günlerde asıl problemin bu bölgede bulunan petrol kaynaklarını kontrol etmekten kaynaklandığı müttefiklerinden gizlenebiliyordu. Oysa şimdi Kremlin ile Washington birlikte hareket etmektedirler ve eski bahaneler inandırıcılıklarını kaybetmiş bulunmaktadır."

Daha tutarlı bir dille ifade edecek olursak: ABD'nin savı gerçekleri gölgeleyebilmek kapasitesini yitirmiştir, hiç değilse bir kezcik samimi olmakta; "ABD eğer Suudi Arabistan'a askerî birlik gönderiyorsa bunu kendisine dost insanlara yardım için göndermiyor, Washington'a sunduğu hizmetlerine zarar gelmesin diye gönderiyor" demekte yarar vardır sanırız. *Washington Post'*un yazarlarından E. J. Dionne "çevirilen dolapların artık modasının geçtiği" kanaatindedir. Brookings Enstitüsü görevlilerinden Tom Mann ise şunları söylemektedir: "Bizimki düpedüz bencillik. Bush yönetiminin Ortadoğu'ya yaklaşımı, sömürgecilerin yaklaşımından daha farklı değil." Bu tür

tenkitler hâlâ ses getirmemekte, olanlar genelde kabul görmekte, olağan karşılanmaktadır.[88] Dünyanın belli başlı enerji kaynakları doğru ellerde, yarın bizim ellerimizde bulunmalıdır. Ancak böyle olursa sağlıklı bir tarzda kullanımı mümkün olabilir. Doğru insanların, yani Churchill'in demesi ile "sahibi olduklarından daha fazlasını kendileri için istemeyen dünyanın doymuş uluslarının" enerji kaynaklarını kontrolleri altında bulundurmaları herkes için hayırlı olacaktır.

Gevezelik bir yana, gerek Ortadoğu'da ve gerek diğer bölgelerde gerçek tehlikenin bağımsız milliyetçilikten geleceği düşünülmüştür. Bağımsız milliyetçilik "virüs" olarak isimlendirilmiş, bir çürük elmadan farklı olmadığı ileri sürülmüş sepetteki diğer elmaları da çürüteceğinden endişe edilmiş, domino etkisi yapacağı söylenmiştir. Dominoların birer-ikişer ve fütuhat yoluyla düşürüleceği hikayesi, en popüler hikaye olmuştur. Ho Chi Minh'in önce Jakarta'yı ardından Archipelago'yu işgal edeceği, burayı bir atlama taşı olarak kullanarak Havai ve ötesine doğru yürüyüşünü sürdüreceği; Rusya'nın Grenada'da bulunan üslerini dünyayı fethetmek için kullanacağı iddialarına bir süre sonra uydurucuları bile inanır olmuştur. Kabul etmeye mecbur olmamamıza rağmen; çılgınlığın, saygın ve güçlü olmanın olmazsa olmaz bir koşulu olarak işlev gördüğüne şahit olmaktayız. Domino teorisinin temel taşını, bağımsızlık hareketlerinin mümessillerinin başarılarının diğer ülke insanlarını da bu yoldaki hareketlere teşvik edeceği endişesi oluşturmaktadır. Rakipler genellikle canavara benzetilmiş, bazıları da bu benzetmelere haklılık kazandıracak davranışları sergilemekten geri kalmamışlardır: Bazılarına karşı daha insaflı

davranılmış, "mutedil" sıfatıyla vasıflandırılmışlardır. Bu tür vasıflandırmaların tek ölçüsü, vasıflandırılanın vasıflandıranın çıkarlarına hizmet derecesi olmuştur.

Kim işe yarıyorsa aslan, kim tekere çomak sokuyorsa canavar olarak vasıflandırılmıştır. Bu etiketleme işi İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda kesintisiz sürdürülmüştür. İzlenen politikalardan hiç taviz verilmemiş, Nikaragua'yı çökertmek için sarfedilen olağanüstü çabalara; bu ülkenin başına gelen doğal afetlerin yaralarını sarmak için yaptığı yardım çağrılarına yanıt vermemek ve yanıt vermek isteyenlere engel olmak da eklenmiştir. Bu örnek bile Batı'nın seçkinlerinin yaptırımlarının ne denli acımasız ve Batı'nın kültürel ve moral değerleri vitrini ile ne denli çelişkili olduğunu göstermeye yeter.

Dünya düzeninin genel çerçevesi, ABD vatandaşlarının yatırımlarının emniyet altında olmasını sağlayacak uluslararası bir liberalizm üzerine oturtulmuştur. Üçüncü Dünya ülkeleri Almanya'nın ve Japonya'nın ihtiyacı olan hammaddeyi temin edecektir. ABD'nin ihracatının arzu edilir seviyede olmasını sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır: Her türlü hammade kaynağına engelsiz ulaşılabilecektir. Bunların içerisinde stratejik öneme haiz olanlar da vardır. ABD'nin izlediği politikalar ile Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki ihtilafın nedeni, dünya sisteminin yapısında yatmaktadır. Milliyetçi akımlardan kaynaklanan tehditlerin sürekli olarak zor kullanmak suretiyle bastırılması, bu yapılanmanın tabiî bir neticesidir.[89]

Bağımsız Üçüncü Dünya milliyetçiliğine karşı ifade edilen hoşnutsuzluklar ve bu yolda ortaya konulan uygulamalar doktrinel talepleri karşılamaktan uzaktır ve

bu nedenle yazılıp-çizilenlerle, konuşulup-tartışılanlarla tam bir uyum içerisinde olamamaktadır. Çağdaş dünya düzeninin bu temel özelliklerinin açıkça tartışıldığı yazıları ne popüler ve ne de entellektüel gazetelerin sayfalarında görebilmek pek olası değildir. Üniversite çevrelerinde ise en çarpıcı gerçekler bile gözardı edilmekte, marjinalleştirilmekte, veya düpedüz inkârı cihetine gidilmektedir. "Muhasara" politikasının başlangıcı ve evrimi ile ilgili bir çalışmasında Gaddis şunları yazmaktadır:

"Savaş sonrası dönemin belli başlı yöneticilerinin büyük bir kısmı, milliyetçi akımların self-determinasyon olgusunun prensiplerince çizilen çerçeve içerisinde kaldığı sürece ABD'nin çıkarlarına zarar vermeyeceğine inanmaktaydı. Bu nedenle bu tür akımlar karşısında düşmanca bir tavır alınmıştır. Kennedy'i rahatsız eden Kübâ devriminin varlığı değildir, Küba'nın Sovyetlerin kontrolü altına gireceği endişesidir. Güney Vietnam'ın işgaline engel olmaya ve Yunanistan'ı korumaya dönük çabaların ardında da aynı saikler bulunmaktadır. Siyaset adamlarının ve propagandacıların söylediklerinin dışında bu oluşumlar ne dellileri ve ne de savları ile birlikte ele alınmamış, tarihî gerçeklere boş verilmiş, ilgili dökümanlar incelenmemiştir."[90] Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi politikacıların iddialarının doğruluk derecesinin araştırılmaması, meselelere vakıf olup olmadıkları sorusunun gündem dışında tutulması nice sakıncalı sonucu beraberinde getirmiştir. Bu doktrinlerin çarpıcı bir takım sonuçları olmuştur. Bunlardan bir tanesi insan hakları ihlalleri ile ABD yardımı arasındaki ilişkidir. Sebebi, Amerikalı planlamacıların işkence yapılmasından hoşlanması değildir.

Bağımsızlık mücadelelerinin önündeki engeller nedir? Hatalı öncelikler nereden kaynaklanmaktadır? Sonuç alabilmek için papazları öldürmek, işçi liderlerine işkence etmek, nice köylünün adını kayıplar listesine geçirmek, halka hakaret edip küçümsemek de neyin nesidir? Doğru önceliklerle donatılmış hükûmetlerin bu tür tedbirlere başvurmadan edememesini ne ile açıklayabiliriz ki? Doğru önceliklerle ABD yardımı arasındaki sıkı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar doktrin bazında bir yerlere yerleştirilemediğinden unutulmaya terkedilmektedirler.

Bir başka ilginç sonuç, ABD'nin kendi çıkarlarıyla bütünüyle örtüşmemesi durumunda sosyal reformlara genel olarak karşı çıkmasıdır. İstisna oluşturacak örneklere Üçüncü Dünya ülkelerinde rastlamak olasıdır, ama sayıları pek azdır. Kosta Rika örneğinde görüldüğü gibi sosyal reformların bütünüyle ABD'nin çıkarları doğrultusunda yapılmasının bile Washington'u hoşnut etmediği durumlara şahit olunabilmektedir.[91] Toplumun krema tabakasının demokrasiye düşman kesilmesi bir başka tespittir. Sebebi ise pek açıktır: Fonksiyonel bir demokrasi halktan gelecek olan taleplere karşılık vermek durumundadır. Bu nedenle de milliyetçiliğe meyletmesi olasılığı oldukça yüksektir.

6. Bir Sonraki Basamak

Yukarıda yaptığımız analizlerden, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası izleyeceği politikanın evvelkinin üç aşağı beş yukarı aynı olacağı sonucunu çıkarabiliriz: Gerekçelerimiz-

den bir tanesi, en çok korkulan olayın gerçekleşmemiş olmasıdır. Duruma daha gerçekçi bir gözle bakanlar Soğuk Savaş'ın bütünüyle bitmediğini, kısmen de olsa devam ettiğini göreceklerdir. Görünüşte nihayetlenmiş bulunması, tarihî bir gerçek olmaktan çok, aslî fonksiyonlarının bir kısmını maskeleyen bir yorum üzerine oturtulan ideolojik bir yapılanmadır. Birleşik Devletler açısından yerel nüfusu kontrol için kullanılan yöntemler, izlenilen yollar dışında Soğuk Savaş'ın genel çerçevesini oluşturan koşullar olduğu gibi yerli yerinde durmaktadır. Bir devleti veya herhangi bir güç sistemini meşgul eden ana problem varlığını sürdürmeye devam etmektedir ve Soğuk Savaş'ın tesirlerinin silinmesine paralel olarak kendini daha farklı ve daha soyut bir tarzda gündeme getirme eğilimindedir.[92] Birleşik Devletlerin Üçüncü Dünya ülkelerine yönelik politikalarının fazla bir değişikliğe uğratılmadan sürdürülmeye devam edilmesinin çok ciddi bir nedeni daha vardır. Politikalar, bir bakıma, kurumsal gereksinimleri ifade ederler. Topluma hakim olan kurumların uzunca bir süredir istikrar içinde olması, çok az dahili değişikliklere uğraması, Birleşik Devletler'in sahibi bulunduğu olağanüstü güç nedeniyle harici baskılardan uzak kalabilmesi nedeniyle Washington'un izlediği politikalar tutarlılığını koruyabilmiştir. Politikalar ve ideoloji, iş aleminin çıkarlarıyla uyum içerisinde olmak zorundadır. Kritik durumlarda taktik tartışmaları olabilir; fakat ilke bazında herhangi bir problemin ortaya çıkması nadiren gerçekleşir. Küresel sistemde ortaya çıkan değişiklikler pek önemli olmakla beraber, üstelik bu değişikliklerin politikalarının uygulanacağı ortamın ko-

şullarını oluşturmasına karşın, ABD'nin Üçüncü Dünya ülkelerine yönelik politikasında kayda değer bir değişiklik ortaya çıkmamıştır. Şimdi gün, yeni bahaneler icat etme günüdür. Panama ve Körfez krizi için gerekli olan bahaneleri üretmek hiç de zor olmamıştır. Bolşevik Devrimi'nden önce Woodrow Wilson ve haleflerinin bahane üretme konusunda çektiği sıkıntıları şimdiki yöneticiler pek çekmemektedirler.

Propaganda yöntemlerinde ve uygulanan taktiklerde değişiklik yapmak zahmetli ve masraflı bir iş olsa da bedelini misliyle ödemektedir. Sovyetler'in artık caydırıcı bir güç olmaması ABD'nin şiddet uygulama imkanını büyük ölçüde artırmıştır. Moskova'nın uluslararası arenadan elini eteğini çekmesi basın yayın organlarınca memnuniyetle karşılanmış Panama'nın işgali Elliot Abrams ve meslektaşları tarafından coşkuyla alkışlanmıştır. Abrams, Bush'un giderek daha fazla şiddet kullanma eğiliminde olduğunu tespit ve ifade etmiştir. Küçük çaplı bir çatışmanın artık süper güçlerin çatışmasına yol açma riskinin kalkmış olması zor kullanma olanaklarını artırmış bulunmaktadır.[93] Gorbachev'in "Yeni Düşünce" olgusu ABD tarafından yemeye niyetli olduğu her lokmanın ardından Moskova'nın desteğinin çekilip pürüzlerin giderilmesi olarak algılanmaktadır. Her yapmak istediğimize evet demesi, yolumuza kesinlikle çıkmaması durumunda ancak Gorbachev'in Soğuk Savaş'ı nihayetlendirme konusunda kesin kararlı olduğuna inanabiririz.

Rusya'nın son hareketleri bazı gizli oyunların üzerindeki perdeyi kaldırdı, eskisi kadar kolay oynanmalarını imkansızlaştırdı. Resmî hikaye, bizim Rusya'nın hareket

alanını sınırladığımız, gözünü korkutup şeytanî emellerine set çektiğimiz doğrultusundaydı. Oysa bir süredir artık aşikâr olan gerçek başkaydı: İki süpergüç arasında bir çatışmanın çıkması endişesi ABD'nin muhteris emelleri önünde bir engel oluşturuyor, işi çığırından çıkarmasına fırsat vermiyordu. Kremlin'in Üçüncü Dünya ülkelerine yaptığı müdahaleler ve buradaki askerî varlığı; ABD'nin hızını kesme amacına yönelikti. Şu günlerde Kremlin bu tür faaliyetlerini sınırlamakta, hatta nihayetlendirmektedir. Bunun anlamı ABD'nin manevra alanının genişlemesi, daha fazla şiddete başvurma, daha fazla ülkeye müdahale etme potansiyelîinin artması demektir. Sonuçta belki de muhasara doktrininin gerçek anlamı ve tarihî gerçeklerle uzlaşmış halinin ABD'nin göğsünde yani gerçek yerinde, bir yıldız gibi parladığını göreceğiz.

ABD'nin Üçüncü Dünya ile olan ilişkilerinde ortaya çıkan iki yeni faktörden biri taktik ve doktrin bazında yapılacak bazı yeni düzenlemeler, ikincisi ise Sovyetler'in caydırıcılığının yok olmasından sonra cezasını çekmeden, korkusunu yaşamadan silaha sarılabilme özgürlüğü idi. Bir üçüncü faktör ise askeri diktatörlerin ve silahlı müdahalelerin eskisi kadar zaruri olmaması idi. Bunun nedenlerinden biri şiddetin popüler organizasyonları yok etmiş olması, bir başkası ise Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğunda yaşanan ekonomik bozukluklardı. Bu durumda sivil hükûmetlere, hatta sosyal demokratlara hoşgörü ile bakmak olası olmaktaydı.

ABD'nin gerçek rakiplerine, Almanya ve Japonya'ya göre bugün dünden daha zayıf olması bir başka faktör idi. ABD aleyhine gelişen trendin hız kazanmasında Re-

agan yönetiminin hatalarının payı büyük olmuştur. Fukaralardan zenginlere kaynak aktarılmış, ülkenin geleceği günü kurtarmak için harcanmış, ekonomi tedavisi zor yaralar almıştır. Askerî müdahale için gerekli mecal azalmıştır. Latin Amerika'ya, Almanya ve Japonya'nın daha fazla girer olması, arka bahçemizdeki durumumuzu da bozmuştur. Japonya bölgedeki yatırımları, özellikle Meksika'da ve Brezilya'da hızla artırmaktadır. *Japan Economic Journal*'de çıkan şu satırlar ilginizi çeker sanırım: "ABD, Batı ittifakının lideri olma konumundan sıradan bir güç olma konumuna doğru sürüklenirse Japonya'nın bu gerçeği görüp değerlendirmesi kaçınılmaz olacaktır."

Latin Amerika ve Karaibler'de Japon yatırımlarının tutarı ABD yatırımlarının yarısı kadardır ve toplam dış yatırımlarının,%20'sine ulaşmış bulunmaktadır. Latin Amerika ülkelerinin borçlarının üçte biri ABD bankalarına, %10-15 ise Japon bankalarınadır. Alman borçların bir kısmı yatırım, bir kısmı ise borç veren ülkelerden yapılacak olan ithalat için kullanılmaktadır.[94] ABD bu yoldaki gelişmeleri müteredditbir havada izlemekteydi. Bir yandan kendi çıkarları ile çatışan gelişmelerden hoşnutsuz olmaktadır, öte yandan ise bölgeye bizzat kendinin verdiği zararın bedelinin ödenmesine bir başkasının da katılmasından, "tatmin olmuş milletler" tarafından sömürülmeye devamının hayatta kalmasıyla mümkün olduğundan, bütünüyle çöküp bir harabeye dönüşmesine başkalarının parasıyla engel olunmasında ve nihayet hep sömürülmediklerine, nadiren de olsa iyi bazı şeylerin yapıldığına bölge halkının inandırılarak burnunun ucundaki öfkesinin hiç değilse bir kısmının Japon ve Alman

rüzgarıyla alınmasından, hep sopanın değil havucun da gündeme gelebileceğinin gösterilerek topal eşeğin yola devamının el parasıyla temininden hoşnut olmaktaydı. Bağımsızlık, demokrasi ve sosyal adalet yolunda atılacak adımların önüne geçmeye çalışmaktaydı.

Bir başka faktör ise Doğu Avrupa'nın Latin Amerikalılaştırılması projesiydi. *New York Times'da* çıkan bir makalede şu satırlara rastlamaktayız: "Çoğu ABD şirketleri, Sovyetler Birliği'ni ve Doğu Avrupa'nın kapılarını bizlere açan ülkelerini kendileri için pazar veya ucuz işgücü temin edebilecekleri bir kaynak olarak görmektedir. Bir sonraki aşamada beyin göçü olgusunu başlatmak niyetindedir. Böylece bedelini Üçüncü Dünya ülkelerinin ödediği, ışığının Batı'yı aydınlattığı bir kaynağa ulaşmış olacaktır.

Şu anda Doğu Bloku'nda çok sayıda kıymetli beyin var ve bunlardan kapasitelerinin çok altında yararlanabiliyorlar. Bunlar son derece ucuz bir "entellektüel rezerv" oluşturmaktalar. Bu ülkelerde eğitimin seviyesinin çok yüksek oluşu, söz konusu rezervin kalitesinin pek yüksek olmasını sağlamaktadır.[95] Uygulama ve politikaya, hatta ve hatta politik kılıfına baktığımızda amaçlananların neler olduğunu açıkça görebiliriz. "Tarihin sonu" ve Hegelyen ruh ile ilgili düşünceleri kökünden sarsan, evvelki yılların tefekkür alemine dayanılamaz depremler yaşatan ve yayınlandığı 1990 senesinde büyük bir ilgi ile karşılanan "*Z dökümanı*"nı ele alalım. *American Academy of Arts and Sciences'in* dergisinde ve "Z" müstear ismi ile yayınlanan bu makalede *New York Times'da* daha önce yayınlanmış olan yazılardan alıntılar yapılmakta ve "komü-

nizmin nihai krizi" karşısında Batı'nın nasıl davranması gerektiğine dair tavsiyelerde bulunulmaktadır.[96] "Stalin, solun kahramanı idi," oysa "Anglo-Amerikan Sovyetologların liberal olanlarından radikal olanlarına kadar hemen hepsi stalinizmi demokratik bir oluşum olarak vurgulamıştır.", "demokratik Stalinizm fantazisinin bataklığında boğulmuş akademisyenler, Lenin'i putlaştırma çabasına kendini kaptırmış kuş beyinliler, Leninizmi takip eden demokratik transformasyon, Lenin'in çizgisinden sapan Stalin'i ihanetle suçlamalar," (Z, bu yorumlarda tutarlılık görmüyor, solcu akademisyenlerin içine düştüğü kavram kargaşasını bıyık altından gülerek karşılıyordu); "Lenin, dünyanın kapitalist olmayan ilk versiyonunu üretmiştir," "Lenin ve Trotsky; Ekim 1917 Devrimi'ni son devrim olarak düşünmüşler, artık başka devrim yapma ihtiyacını tamamen ortadan kaldırdığı görüşünde birleşmişlerdir", "Brejnev, Üçüncü Dünya'ya kendi özgür iradesi ile bulaşmıştır," "Rusya, dünyaya hakim olacaktır," ve benzeri nice nakaratı ve bunların oluşturduğu çerçeveyi bir tarafa bırakalım. Sovyetlerin ne olduğu ve nelere nasıl baktığı hakkında bize fikir verebilecek olan bu sözler pek çok insan tarafından paylaşılmıştır. Bu nedenledir ki yazar anonim olmayı yeğlemiş, kendi kimliği ile ortaya çıkmamıştır.[97]

Komünizmin başlangıcından günümüze kadar yaşadığı serüveni kabaca bir süzgeçten geçiren döküman, genel mahiyette bir teze ulaşmakta ve bu tezle birlikte hayata geçirilmesi gereken bazı siyasî tavsiyelerde bulunmaktadır. Ulaşılan tez şudur:

"Leninizm ve pazar ekonomisi, bolşevizm ve anayasal

hükûmetler arasında üçüncü bir yol mevcut değildir." Tavsiyeler ise şunlardır: "Batı yardımı, pazar ekonomisinin ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösteren özel sektöre yapılmalıdır. Uluslararası Para Fonu'nun koşullarını kabul etmiş bulunan ve Sovyetlerin nüfuz alanının içerisinde yer alan bölgelere arka çıkılmalıdır."

Bu tezin, paşa kızında da bulunabilecek cinsten bazı kusurları da yok değildir doğrusu: İlk çelişkisi endüstriyel demokrasileri bir kalemde silip atması, pazar prensipleri dışında kalmalarına karşın ekonomik mucizeler göstermiş bulunan Güney Kore; Tayvan gibi ülkeleri görmemezlikten gelmesidir. İkinci ise ne bolşevizmin ve ne de anayasal hükûmetlerin hüküm sürmediği ama bu dünyada da var olan yöreleri yok saymasıdır.

Tüm bu kusurlarına karşın yaptığı tavsiye çok açıktır: Sovyet İmparatorluğu bir Üçüncü Dünya ülkesi haline dönüştürülmelidir. Ötesi, ana amaca hizmete yönelik ayrıntılardan başka birşey değildir.

Almanya'nın liderliği altında Batı Avrupa'nın Doğu Avrupa'yı bir Üçüncü Dünya yöresi haline getirme ve nimetlerinden faydalanma yolunda attığı dev adımlar Washington'u pek endişelendirmektedir.

Batı Avrupa'nın başarısı endüstri ürünleri için pazar bulmasını; ucuz hammadde ve işgücü teminini kolaylaştırmaktadır. İleri gelen maliyecilerden biri olan Alan Greenspan; "Doğu Avrupa'nın çok büyük yatırımların yapılmasına elverişli bir bölge olduğuna, bedelini fazlasıyla ödeyebilme potansiyeline sahip bulunduğuna" işaret etmekte ve tarihin yatırımcılara bu denli verimkâr bir insanı nadiren bahşettiğine dikkatleri çekmektedir. Ne

var ki Reagan döneminde yapılan hatalar ABD ekonomisini zayıflatmış, soluğu kesmiş, yarışa yeterince güçlü olarak katılmasına fırsat vermemiştir. Ülkenin yabancı bankalara olan borçları, yeni sömürgeler yaratmasına, dişlerini bu bölge halklarının derisine geçirip kanıyla kanlanmasına, canıyla bir iyice canlanmasına olanak tanımamaktadır.

Bir başka iktisatçı, James O'Leary, "Dünya lideri olarak otoritemizin büyük bir kısmını kaybettik" demekte, aynı görüşü paylaşan ve "on veya on beş sene önce başka yerlerde olanlara pek dikkat etmek mecburiyetinde değildik. Oysa şimdi herşeyden etkilenen onlarca çocuktan biri olduk" diye hayıflanan Wall Street'deki meslektaşlarının hislerine tercüman olmaktadır.[98] Liberal Demokratlar, yardımın, Orta Amerika ülkelerinden Doğu Avrupa'ya kaydırılmasında ısrar etmektedirler. Böylece sömürüye yeni açılan bu ülkelerde sömürme yarışma girebilmek mümkün olacaktır görüşündedirler. "Yardım" kelimesi, vergi mükelleflerinin iş adamlarını girişimlerinde vergileri ile destekleme keyfiyetini gözlerden saklamak amacıyla bir hüsnütâbir olarak kullanılmaktadır: Amaç, iş adamlarının önünü açmak, nüfuz alanlarını vatandaşın parasıyla genişletmektir. Gerçek niyet mutlaka saklanmalıdır, bu amaçla asil duygular istismar edilmeli, yapılan haksızlıklara asil kılıflar geçirilmelidir. Senatör Patrick Leahy, *New York Times*'da çıkan ve Panama ve Nikaragua'nın ümit vaat eden demokrasilerine yardım yapılmasının gereğine işaret eden bir makaleyi eleştirmekte ve şunları söylemektedir:

Birleşik Devletler, Avrupa'nın kapısının önünde yal-

nız bırakılmıştır. "Batı Avrupa ve Japonya'nın, Doğu Avrupa'nın ihtiyaçlarına zaten cevap vermekte olduğuna" işaret etmekte, gözlemlerinizden deliller getirmektesiniz. Ve asıl mesele de işte burada yatmaktadır. Doğu Avrupa'nın sunduğu ticaret ve yatırım olanakları hızla ticarî rakiplerimizin eline geçmektedir. Biz Orta Amerika'da karşımıza çıkan siyasî problemlere çözüm aramakla vakit kaybederken Doğu Avrupa'yı kaptırıyoruz; bundan da haberimiz olmuyor.[99]

Leahy, Kongre'de yaptığı bir konuşmada "dış yardımın ABD'nin rekabet gücünü artıracak tarzda gerçekleştirilmesinin kaçınılmazlığına" işaret etmiştir. Halka söylendiği gibi dış yardım uluslararası bir bağış değildir. Gönüllere ferahlık değil keselere zenginlik getirsin diye yapılır. İyice tasarlanması durumunda çok kıymetli bir yatırımdır. Yeni ortaklar, yeni pazarlar, yeni kazançlar elde etmenin yollarından biridir. İhracatınızı artırır, işsizlik probleminize çözüm getirir. Marshall Planı'mn ana hatları da bu esas üzerine oturtulmuştur. "Bugün için amacımız Doğu Avrupa'nın gaga vermeye başlamış demokratik ortamından yararlanmak; burada iktisaden güçlü olmanın bir yolunu bulmaktır. Kendi hükümetlerinden dolaysız destek gören Japon ve Alman firmalarının çok gerilerinde kaldık. 21. asra girmeye hazırlandığımız şu yıllarda Washington frrmalarımıza desteğini esirgememelidir: Doğu Avrupa pazarı elden kaçırılmamalıdır. Rakiplerimizin gerisinde hükûmetlerinin desteği vardır. Devlet destekli rakip firmalar yalnızca Doğu Avrupa'da değil aynı zamanda Afrika, Asya ve Latin Amerika pazarlarında da keyfimizi kaçırmış bulunmaktadırlar. Dış yar-

dım programları; yeni ithalat kredileri bize yeni olanaklar kazandıracaktır. Geri kalmamak için en azından onlar kadar biz de kendi firmalarımızı desteklemeliyiz. 'Serbest pazar' tezimizin rakiplerimize değil bize avantaj sağlaması için her türlü ince ayarı yapmaktan kaçınmamalıyız."[100] Sözünü ettiğimiz bu faktörler ve kardeşleri Üçüncü Dünya'ya yönelik savaşın yöntemlerini biçimlendirmektedirler. Değişiklik, yalnızca gerçekleri gizlemek için izlenen yollarda mücadelede yer alan faktörlerin isimlerinde ortaya çıkmaktadır. Birleşik Devletler'e ve Batı Avrupa'ya hakim olan güçler devlet terörünün şimdilik hızını kesmişler, yemeye kararlı olduklarının bir parça daha semirmesi için önlerine yem koymuşlardır. Yeme uzanacak olanlar bu fırsattan yararlanıp paçayı kurtarma şansına sahip olamazlar ise istikbâl, halden de beter olacaktır.

Bir yerde karamsar olmanın da fazla bir anlamı yoktur. Dünyanın ezilmişleri, tarihteki hiçbir örneği ile kıyaslanamayacak derecede haklarını elde etme yolunda cesur ve kararlı gözükmektedirler. Endüstriyel alemde bolşevizmin çözülmesi, vahşi kapitalizmin terk edilmiş olması liberal sosyalist ve radikal demokrat fikirlerin yeniden itibar bulması, iş âleminin ve yatırım kararlarının kamu tarafından denetlenebilmesi, dolayısıyla daha anlamlı demokratik bir yapının oluşması ve özel sektörün koyduğu kısıtlamaların azaltılması yolundaki umutların artmasını sağlamıştır. Bunların ve uç vermeye başladığı görülen diğer olanakların bugünden hemen yarına hayata geçirilmesi mümkün gözükmese de, insanlığın parlamenter demokrasiyi ve vatatandaş olmanın beraberinde

getirdiği en tabiî hakları ancak ve ancak 250 sene önce müktesebatı arasına sokabildiği gerçeği hatırlandığında gözlerin ışımaması; gönüllerin ferahlamaması için ciddi bir endişenin mevcut olmadığı görülecektir. İnsan denen yaratığın nelere kadir olduğunu, insan denen yaratığın öyle kolayca kestirebilmesi mümkün değildir.

Pascal bahsi olarak bilinen bir çeşit bahis ile yüz yüzeyiz: "En kötüyü düşün, o sana gelecektir; kendini adalet ve özgürlük yolunda verilen mücadeleye ada, davan kesinlikle arzu ettiğin noktaya doğru gelişecektir."

Dipnotlar

1. Bu konuya daha ilerde tekrar dönülecektir.
2. Foreign Relations of the United States (FRUS), 1950, cilt I, s.234-292, 1975'te açıklanmıştır. Ulusal Güvenlik Konseyi ajandası, en üst düzeyde hükümet planlama dökümanıdır.
3. Kanada dışlanmış ve 1950 için ve SSCB'ne ait veriler hedef olarak alınmıştır. SSCB'ye ait verilerin şişirildiğine, gerçek üretimin gösterilenin altında olduğuna inanılmaktadır. Avrupa için 1948 yılından sonrasına ait verilerin ise gerçeği yansıttığı bilinmektedir. Öngörülen rakamlar aşılmıştır. 1948'den itibaren endüstriyel üretimde yaşanan düşmeyi yansıtacak tarzda ABD verileri seçilmiştir. Sovyetlere ait rakamlar mümkün olanın limitlerini göstermektedir. Batı, kapasitesinin çok altında çalışmaktadır.
4. Bu konuya daha ileride tekrar geri dönülecektir.
5. *"Rethinking the Third World," Washington Post Book World,* Ekim 23, 1988, Gabriel Kolko'nun *Confronting the Third World* (Pantheon, 1988) başlıklı çalışmasının bir değerlendirmesi, Schoenbaum'un iddiasına göre yeterince sağlıklı politikalar önermemekle ve yazarın görüşlerine katılmayan görüşleri ihmalle malul. Hemen bir örnek verelim: Dominik Cumhuriyetini ABD işgal ettiğinde buradaki vatandaşlarının hayatının tehlikede olduğu ileri sürülmüştür. Oysa bu iddiayı kanıtlayacak yeterince delil bulunabilmiş değildir.
6. Gaddis, *The Long Peace* (Oxford, 1987), Sh.43. Ayrıca şu kaynağa bakınız. *Necassary Illusions,* Ek II.

7. Michael Krenn tarafından zikredilmiştir, *US Policy Toward Economic Nationalism in Latin America,* 1917-1929 (Scholarly Resources, 1990), sh. 13, 52. Ayrıca David Sehmitz, *The United States and Fascist Italy (University of North Carolina,* 1988), sh. 10.
8. Stone, "Is the Cold Wor Reall Over?", *Sunday Telegraph* (London), Kasım 27, 1988
9. Hertberg, *"The End of the Cold War"* sempozyumuna yaptığı katkı. Basını Tehdit Edecek Olan Tehditler. *Deadline, Center for War, Peace and The News Media,* Yaz 1989.
10. Patrick Tyler, *WP Weekly,* Ağustos 13, 1990.
11The *Bevildered American Raj: Demokrasinin yabancı politikası üzerine düşünceler,"* Harper's, Mart 1985.
12. Paul M. Kattenburg, *Amerikan Dış Politikasında Vietnam Travması,* 1945-75 (Transaction Books, 1982), sh. 69.
13. R. W. Apple, *NYT,* Kasım 5, 1989; Reston, *NYT,* Kasım 24, 1967. Reston'da Kızılderililerin katliamı ile ilgili olarak benim Z *Magazine,* Eylül 1990'daki makaleme bakınız. Yorumu ile ilgili diğer örnekler için şu kaynağa bakınız: *Towards a New Cold War, Turning the Tide.*
14. *Report of the National Bipartism Commission on Central America,* Henry Kissinger, başkan, Ocak 10, 1984; Laqueur ve Krauthammer, *New Republic,* Mart 31, 1982; Huntington, *Political Science Querterly,* İlkbahar 1982 (bu sonuca ulaşılmasına yol açan muhakeme için şu kaynağa bkz. *Turning the Tide,* sh, 153); Krauthammer, *New Republic,* Şubat 17, 1986.
15. Mortgenhau, *The Purpose of American Politics* (Vintage, 1964). Bilim adamlarının, gazetecilerin ve entellektüellerin bu ve benzeri örneklerle ilgili diğer tartışmaları için şu esere bkz. *Towards a New Cold War*
16. Diğer yorumlar için şu kaynağa bakınız: *Neeessary Illusions,* Ek II, bölüm 2; ek V., bölüm 8.
17. Bu hata ile ilgili bir örnek için şu kaynağa bkz: Fred Halliday, "The Ends of Cold War", *New Left Review,* 180/1990. Halliday'in bu çalışmasının pek değerli yanlarının bulunmasına rağmen alternatif kavramları kavrama ve muhakeme yeteneksizliği ile malul bulunduğunu görmekteyiz. Yazarın şu çalışmasına da bkz: *Making of The Secand Cold War,* Verso, 1983, sh. 27. ABD'nin kavgayı sürdürebilmesi için gerekli olan bir bahaneden ibaret bulunduğunu, ABD'yi gerçekte tedirgin eden güçlerin isminin Japonya ve Avrupa olduğunu belirttiğim yazılarımı değerlendirip yorumlamaktadır.
18. Dışişleri Bakanlığı'nın bilgisayar endüstirisine olan katkıları için şu kaynağa bkz. Kenneth Flamm, *Targeting the Computer* (Brookings,

1987).

19. Ekonomi tarihçileri devlet müdahalesinin gelişmeyi geciktirici bir rol oynadığı görüşündedirler. Oysa ABD, Almanya, Japonya, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler ekonomilerine devletlerinin yaptığı müdahalelerden önemli faydalar temin etmişlerdir. Kıta Avrupası'nda devletin ekonominin gelişmesine vurduğu gem ile ilgili olarak şu kaynağa bkz: Alexander Gerschenkron, *Economic Backwardness in Historical Perspective* (Harvard, 1962). Japonya'nın savaş sonrası dönemde kaydettiği gelişmeler için bkz: Chalmers Johnson, *MITI and Japanese Miracle* (Stanford, 1982). Kore ile ilgili şu kaynağa bkz: Alice Amsden, Asia's *Next Giant, South Korea and Industrialization,* (Oxford University Press, 1989); genel bir değerlendirme için şu kaynağa bkz: Amsden, *"East Asia's Challenge-to standart Economics,"* American Prospect, Yaz, 1990. Ayrıca "Showa: the Japon of Hirothito," Daedalus, Yaz; 1990'a, özellikle John Dower ve Chalmers Johnson'un çalışmalarına bakınız. Ekonominin açıklığı ve devletin rolü ile ilgili aldanmalar-aldatmalar için şu kaynağa bkz: Tariq Banuri, *No Panacea: The limits of Economic Liberalization* (Oxford University Press) (Bölüm 7, kısım 7'ye bkz.) Devlet güdümlü ekonomik gelişmeler ve sosyal harcamalar için şu kaynağa bkz: Anthony Winson, *Coffe and Modern Costa Rican Democracy* (St Martin's Press, 1989). Bir başka kaynak: Frederic Clairmonte, *Economic Liberalizm and Underdevelopment* (Asia Publishing House, London-Bombay 1960). 1930'lu yıllarda gündemde olan Faşizm güdümlü ekonomiler ve bazı kültürel ve kurumsal faktörleri için şu kaynağa bkz: Robert Brady, *Business as a System of Power* (Colombia 1943). Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler felsefesinden kopuşun hikayesi için: Karl Polanyi, *The Great Transformation* (Beacon Press, 1957).
20. Tartışma ve referans için: *Necessary Illusions,* sh. 29 ve Ek II, bölüm 2. Ayrıca: Crozier, Huntigton ve Watanuki, *The Crisis of Democracy.*
21. *Strategies of Confinemet* (Oxford University Press; 1982), s. 356-7. Kennan, National War College'da yaptığı konuşmalardan alıntılar yapmaktadır.
22. Frank Costigliola, Thomas Paterson, (editör), *Kennedy's Quest For Victory,* Oxford University Press, 1989.
23. Tartışma için: *Turning the Tide,* Bölüm 4; *On Power and Ideology,* Lecture 4; Schwartz ve Derber, *Nuclear Seduction.* Özellikle Ortadoğu için: *Towards a New Cold War, Fateful Triangle, Necessary Illusions.* Kanıtlar için: Raymond L. Garthoff, *Estimating Soviet Military Force Levels," International Security 14:4;* Spring 1990. Garthoff, delil toplama işinde Sovyetlerden çok ABD'nin ve müttefiklerinin güçlük çı-

kardıklarını ifade etmektedir.

24. James P. Warburg, *Germany: Key to Peace.* Harvard, 1953. sh. 198
25. Garthoff Kaplan, BG Kasım 29, 1989;
26. Not 23'ün referansları ve Towards a New Cold War'ın Giriş bölümüne bkz. 1970'li yıllarda stratejik silahların kullanımı ile ilgili yorumlar için: Raymond B. Garthoff, Detente and Confrontation (Brookings Institution, 1985), sh. 793. Birleşik Devletler'in Birleşmiş Milletlerde silahsızlanma, basınla ilişkiler ve diğer meselelerde nasıl yalnız bırakıldığı ile ilgili tartışmalar için: Necessary Illusions sh: 82.
27. William Yandell Elliot, editör, *The Political Economy of American Foreign Policy* (Holt, Rinehart ve Winston, 1955), s. 42. Bu çok önemli ve genelde ihmal gören meselenin ayrıntılı bir tartışması için benim şu eserime bakabilirsiniz: *At War With Asia* (Pantheon, 1970), Giriş Bölümü.
28. Yukarıda s. 18'e bkz.
29. Bir değerlendirme için şu kaynağa bkz: Sehwartz ve Derber, *Nuclear Delusion.* 30. *On Power and Ideology,* s. 105'e bkz. Nitze'nin teklifi bir sivil barış sisteminin kurulması yolundaydı. Böylece Sovyetler'in intikam duyguları kabartılmamış olacaktı. Bu uygun bulunmadı, daha öldürücü silahların devreye sokulması uygun bulundu. SDI için de aynı durum söz konusu olmuştur.
30. *On Power and Ideology,* s. 105'e bakınız. Nitze'nin teklifi bir sivil barış sisteminin kurulması yolundaydı. Böylece Sovyetler'in intikam duyguları kabartılmamış olacaktı. Bu uygun bulunmadı, daha öldürücü silahların devreye sokulması uygun bulundu. SDI için de aynı durum söz konusu olmuştur.
31. Michale Gordan, *NYT,* Ocak 31, *National Security Strategy of The United States;* Beyaz Saray, Mart 1990. Libya'ya yapılan saldırı ve basındaki yansıması ile ilgili olarak: *Pirates and Emperors,* bölüm 3, *Necassary Illusions,* s. 272-3, Wiliam Schaap, *Covert Action Information Bulletin,* Yaz 1988. Medyanın derdi, eldeki verileri devletin gereksinimlerine yanıt verecek tarzda yoğurmak olmuştur, gerçekleri araştırmakla ilgilenilmemiştir. Bu tutumla ilgili olarak: Stephen Shalom, *Z Magazine,* Nisan, Haziran 1990.
32. Senato Silahlı Servisler Komitesi'ne Robert Komer'in verdiği ifade, Melvyn Leffler tarafından zikredilmiştir: *From the Truman Doctrine to the Carter Doctrine, Diplomatic History, c.* 7, 1983, s. 245. Ayrıntılı tartışmalar için *Towards a New Cold War, Fateful Triangle.*
33. AP, Nisan 3, Michael Clare, *The Military Facer South, Nation,* Haziran 18. 1990.
34. Gray, *Marine Corps Gazette,* Mayıs 1990.

35. Immerman, *Confessions of an Eisenhower Revisionists, Diplomatic History,* Yaz 1990.
36. Stephen Van Evera, *Atlantic Monthly,* Temmuz 1990, *Policy Report* No.3. Barış ve Uluslararası Güvenlik Enstitüsü, Cambridge, MA, Haziran 1990.
37. Teodor Shanin, *Russia as a Developing Society;* Yale 1985, c. 1, s.103123, 134, 187. Alıntılar için: D. Mirsky, Russia, *A Social History,* London, 1952. s. 269. Shanin tarafından zikredilmiştir.
38. *National Interest,* Ağustos 1989.
39. *Turning the Tide,* s. 198 ve zikredilen kaynaklar.
40. Richard Drinnon, *Facing West, The Metaphysics of Indian Rating and Empire Building, University of Minnesota,* 1980, s. 68, 96. Jefferson'un 1812 ve 1813'de yazdığı mektuplar. John Adams, 1812.
41. Adams, *"Dispatch to Ambassodor Erving,"* 1818, William, *Earl Weeks, "John Quincy Adam's 'Great Gun' and the Rhetoric of American Empire," Diplomatic History,* İlkbahar 1990.
42. *age* Drinnon, s. 109.
43. Weeks, Drinnon, Acheson.
44. Reginald Rorsmann, *Race and Manifest Destiny* (Harvard, 1981), s. 279, 235, 210-11. Darwin, *Descen of Man* (Princeton, 1981), Kısım I, s. 179: Bu referans için Jan Koster'e minnettarım.
45. Referans ve tartışma için: *Turning the Tide,* s. 59, 61, 146.
46. Ruth Leacock, *Requiem for Revolution* (Kent State University Press, 1990) s. 33.
47. Ayrıntılı tartışma için diğer bölümlere bkz.
48. Schmitz tarafından zikredilmiştir: *United States and Fascist Italy,* s. 40. Gaddis, Not (6) bkz.
49. Schmitz, s. 14, 36, 44, 52. Versailles müzakereleri ile ilgili olarak Başkan Wilson'a yapılan Colonel House Inquiry tavsiyesi. *Golden Auchincloss of the State Department,* savaş zamanı günlükleri. Büyükelçi Richard Washburn Child, Washington Büyükelçiliği, 1921.
50. Ayrıntılar için: Schmitz, bölüm 3 ve 4.
51. Filippelli, *American Labor and Postwar Italy, 1943-1953* (Stanford, 1989) s. 15.
52. Schmitz, s. 67.
53. *age,* s. 77. Kellogg, *Krenn U. S. Policy Toward Economic Nationalism,* s. 53-4. Mussolini'nin Faşizm'ine ABD'de verilen popüler yanıtlar için: John Diggins, *Mussolini and Fascism,* (Princeton, 1972).
54. Krenn, s. 53
55. Schmitz, bölüm:6.
56. *age* bölüm 7. İspanya ile ilgili olarak benim şu çalışmam: *American*

Power and the New Mandarins (Pantheon, 1969), bölüm I, ilgili bölümler ayrıca eserde tekrar basılmıştır: James Peck, editör, *The Chomsky Reader* (Pantheon, 1987).

57. Schmitz, Epilogue, projenin bir tekrarı için: *Turning the Tide* bölüm 4, kısım 4.4 ve zikredilen kaynaklar. Özellikle de Gabriel ve Joyce Kolko'nun çalışmaları.
58. Schmitz, s. 133, 140, 174 ve bölüm 9. Japonya ile ilgili olarak benim şu çalışmama bkz. *American Power and the New Mandarins*, bölüm 2.
59. Shmitz, s. 60-61.
60. Krenn, s. 40, 51.
61. *age* s. 44. Ayrıca: Walter LaFaber, *Inevitable Revolutions* (Notran, 1983).
62. Krenn, *U. S. Policy*, s. 58, 106-7. Acheson, 52-53.
63. Krenn, s. 62. Stephen G. Rabbe tarafından zikredilmiştir. *Eisenhower ve Latin America*, University of North Carolina, 1988, s. 33. Woodward, *Necessary Illusions*, Ek V, kısım 1.
64. Krenn, bölüm 6,
65. Ayrıntılar ve diğer referanslar için Giriş bölümünde sözü edilen kaynaklara bkz. Ayrıca: Gabriel Kolko, *Confronting the Third World*.
66. Diğer bölümlere bkz.
67. Tonelson, *NYT*, Nisan 13, 1986. *Turning the Tide'da* benim ABD'nin dış politikasında bu söz konusu iddialı çabalar nedeniyle yaptığım değerlendirmelerde "teorik bir problem"in olduğuna işaret etmektedir. Aynı istikametteki bir başka hatalı değerlendirme için ekonomi tarihçisi Charles Kinderberger'in şu yorumunu verebiliriz: ABD'nin dış politikasının kendi çıkarından gayrısını düşünmediği iddiasını çürüten bir örnek olarak Japonya ortada durmaktadır. Japonya ABD'nin bir kuklası değildir. Aynı mantık, Çin ve Romanya'nın, Sovyetler'in dış politikasının sömürü esasına dayanmadığı iddiasının örnekleri olarak ortada durduğunu ileri sürebilir. Bu savlar ancak ABD ve Sovyetler'in herşeye muktedir oldukları varsayımı altında geçerlidir. Gerçekte her ikisi de kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedirler, fakat potansiyelleri arzularını sınırlandırmaktadır. Kindelberger, *Public Policy*, Yaz 1971. Ayrıca benim şu çalışmama bkz: *For Reasons for State* (Pantheon, 1973), s. 45-6. Draper, Michael Schaller tarafından zikredilmiştir, *American Occupation of Japan* (Oxford University Press, 1985), s. 127.
68. Hogan, *The Marshall Plan* (Cambridge University Press, 1987), s. 42-3, 45. William Clayton tarafından verilen Mayıs 1947 memorandumu zikredilmektedir.

69. Schmitz, *United States and Fascist Italy,* s. 37.
70. Leffler, *"The United States and the Strategic Dimensions of the Marshall Plan," Diplomatic History,* Yaz 1988. McCormick, *Every Sistem Needs a Center Sometimes,* Lloyd Gardner'de. *Redifining the Past: Essays in Diplomatic History in Honor of William Appleman Williams,* Oregon State, 1986. Bu meselelere daha ilerde tekrar döneceğiz.
71. Bruce Cumings tarafından zikredilmiştir: *"Power and Plenty in Norteast* Asia," World Policy Journal, Kış 1987-88.
72. Borden, *The Pacific Alliance* (Wisconsin, 1984), s. 27, 12, 245. Hogan, s. 337, 393.
73. Referans için: La Feber, Kolko, *Turning the Tide.*
74. *On Power and Ideology,* s. 19-23'e bkz. NSC 5432'den alınmış bazı net örnekler bulacaksımz. "U. S. Policy Toward Latin America," Ağustos 18, 1954. Guatemala demokrasisinin başarıyla yıkılışından hemen sonra. Bu prensipler başka yerlerde de harfi harfine tekrarlanmıştır.
75. Editörler, *NYT,* Ağustos 6, 1954. Iran olayı esnasında ve sonrasında medyaya karşı alınan tavır ile ilgili olarak: Necessary Illusions, Ek V, kısım 3 ve zikredilen kaynaklar.
76. Schoultz, *Human Rights and United Policy Toward Latin America* (Princeton, 1981), s. 7.
77. CIA, Office of Current Intelligence, *"The Role of Public Opinion in Latin American Political Stability,"* Mayıs 13, 1965. OCI No. 1803165. Carter yönetimi esnasında Ulusal Muhafızlara ve Somoza'ya yapılan yardım için ilerdeki bölümlere bkz. Guatemala'da entellektüel seviyenin düşüklüğü ile ilgili ayrıntılar için daha ilerdeki bölümlere bkz.
78. PPS 51, Nisan 1949, kısa bir özeti Michael Schaller tarafından verilmiştir. *"Seuring the Great Crescent: Japonya'nın işgali ve Güneydoğu Asya'da muhasara politikasının orijini," Journal of American History,* Eylül, 1982. Ayrıca: Schaller, *American Occupation of Japan,* s. 160. Güneydoğu Asya ile ilgili planlar için: *For Reasons of State,* s. 31 ve *Critical Essays, The Pentagon Papers'de* çıkan muhtelif makalelere, özellikle John Dower ve Richard du Boof tarafından yazılanlara bkz.
79. Stimson, liberal enternasyonalizm ile ilintili bölgesel sistemlerden bize ait olanların güçlendirilmesi, ellere ait olanların ise kurutulmasının neden gerekli olduğunu açıklamıştır. *Turning the Tide ve On Power and Ideology'e* bkz, geleneksel Avrupalı düşmanlarımızın ordu üzerindeki nüfuzlarını azaltmak için yapılan planları gözden geçiriniz.
80. PPS 23, Şubat 24, 1948. Bkz: FRUS, c, l. 1948, s. 511.
81. Douglas Brinkley ve G. E. Thomas, "Dean Acheson's Opposition to African Liberation" *Transafrica Forum,* (Yaz 1988); Morris, *Uncerta-*

in Greatness (Harper ve Row, 1977).

82. Burada özel olarak Suudi Arabistan petrolünden söz edilmektedir. Referanslar ve diğer tartışmalar için: *Towards a New Cold War.* Ayrıca, Aaron David Miller, *Search for Security,* (University of North Carolina, 1980); Irvine Anderson, *Aramco, the United States and Saudi Arabia* (Princeton, 1981); Michael Stoff, *Oil, War and American Security* (Yale, 1980); David Painter, *Oil and American Century* (Johns Hopkins University, 1986). Eisenhower, şu kaynakta zikredilmektedir: Steven Spiegel, *The otherArab-İsrail Conflict* (University of Chicago; 1985), s. 51.
83. Cumings, Fukai, "Japan's Energy Policy," *Current History*, Nisan 1988. Ayrıca: *Towards a New Cold War,* s. 97-8.
84. *Towards a New Cold War,* bölüm 11,
85. Arap-İsrail diplomasisinde 1967'den bu yana çıkan ihtilafların seyri için: *Towards a New Cold War, Fateful Triangle;* ABD'nin barış çabalarını bloke etmek için yaptıkları ile ilgili olarak: *Necessary Illusions* ve *Z Magazin'de* (Ocak, 1990)'de çıkan benim makalem.
86. Ayrıntılar için: *Fateful Triangle,* s. 457; *Culture of Terorism,* bölüm 7. John Marshall, Peter Dale Scott; Jane Hunter, *The Iran Contra Connection,* South End, 1987, bölüm 7 ve 8. Samuel Segev, *The Iranian Triangle* (Free Press, 1988).
87. Avi Shlaim, *Collusion Acroos the Jordan* (Colombia, 1988), s. 388, 1948 JCS vesikaları yorumlanmaktadır. 491, İsrail arşivleri zikredilmektedir. Referans ve ayrıntılar için: *Towards a New Cold War,* bölüm *7, Fateful Triangle,* bölüm 2.
88. Friedmann, "U. S. Gulf Policy: Vague 'Vital İnterets', " *NYT*, Ağustos 12; Dionne "Drawing Lesson from History, *WP Weekly* Ağustos, 13, 1990. Irak'm Kuveyt'i işgali ile ilgili ayrıntılar ilerde ele alınacaktır.
89. Bu konuların sağlıklı bir analizi için: Borden, *Pasific Alliance.*
90. Gaddis, *Strategies of Containment,* s. 201 231, 240, 286.
91. Tasnif edilmemiş vesikalar ve diğer malzemeler ile ilgili olarak şu kaynağa bkz. *Necessary Illusions,* s. 111 ve Ek V, kısım 1.
92. Daha ilerde tekrar değineceğiz.
93. Stephen Kurkjian, Adam Pertman, BG, Şubat 5, 1990; raportörün değerlendirmesinden alıntı yapılmıştır.
94. Doug Henwood, *Left Business Observer,* Mayıs 15, 1989.
95. John Holusha, *"Business Taps the East Bloc's Intellectual Reserves,"* NYT, Şubat 20, 1990.
96. Daedalus, Kış 1990; NYT, Şubat 4, 1990.
97. Yazarın, Kaliforniya Üniversitesi profesörlerinden Martin Malia olduğu daha sonra açıklanmıştır. Moskova'da bulunan arkadaşlarının ko-

runması için adını saklamak zorunda olduğunu açıklamıştır. (NYT, Ağustos 31, 1990)

98. David Francis, "US *Edgy as Money Flows to Europe,*" CSM, Şubat 26, 1990.
99. Letter, *NYT,* Nisan 10, 1990.
100. Senatör Patrick Leahy, *"New Directions in U. S. Foreign Aid Policy,"* Congressional Record, s. 7672, Haziran 11,1990.

Ev cephesi

Reagan dönemi, önemini vurgulamak amacıyla çoğu kimse tarafından bir devrim olarak nitelenir. Gerçek öyle olmasa bile yerel sosyal düzen ve dünya üzerindeki etkisi hiç de küçümsenebilecek gibi değildir. Yansımalarından bir kısmı, 1989'da iş başına gelen yönetimlerin üzerine düşmüştür. Bu bölümde dikkatlerimizi eve çevireceğiz, bir sonraki bölümde ise uluslararası politikalar ve tezahürlerinden ayrıntılı olarak söz edeceğiz.

1. Önemsenmeyen Halk

Bu meselelerin pek geniş ölçekli beşerî sonuçları vardır, bu nedenledir ki tarafsız bir gözle incelenmelerinde zaruret vardır. Ve bu kolay bir iş değildir. Herşeyden önce Reagan, Schultz, Bush kelimelerinin yaptığı çağrışımları, gözler önüne getirdiği kanlı tabloları bir yana bırakma-

mız gerekecektir. El Salvador ve Guatemala'da işkence görmüş, kan göllerinde boğulmuş on binlerce insanı, Nikaragua'da açlıktan ölen nice yavruyu, hastalıklara ve yoksulluklara yenik düşüp hayatı sönen onca insanı gözünüzün önünden ırak tutmanız gerekecektir. Sandinistaların elde ettikleri başarıları da bir yana bırakacaksınız. Mozambik ve Gazze'ye de bakmayacaksınız. Kan gördüğünüz, göz yaşlarında boğulacak gibi olduğunuz köşelerden başınızı hemen nere işimize geliyorsa oraya çevireceğiz. Burada "biz" derken kastettiğim kendini sorumlu hisseden, üzerine düşmüş olanı yapmış olsaydı bu olanlara engel olabileceğini düşünen insanlardır.

Kendi perişanlıklarımızın, kendi yeislerimizin kemik yığınlarını ve kan ırmaklarını görmemize nasıl engel olduğunu birkaç kelimeyle de olsa değerlendirmeden yolumuza devam etmeyeceğim. Dünyanın orasında-burasında bu vahşet tablolarını nasıl oluşturabildiğimizi iyice anlayabilmemiz için gözlerimizi kurbanlarımıza karşı aşırı duyarlı olmakla suçlanan liberal güvercinlere çevirmemizde yarar vardır. "Pek de çekici olmayan Reagan dönemi"nin belli başlı olaylarından söz eden *New Republic'in* editörü Hendrik Hertzberg; Rambo filmlerinden, Lübnan'da yaşanan ölü deniz piyadeleri olayından dem vurmakta, ama ne Filistinlilerin, ne Lübnanlıların başına gelenlerden; ne de Orta Amerika'da olup bitenlerden habersizmiş gibi gözükmektedir. Kimbilir belki de bunları kayda değer bulmamaktadır. Oysa Mary McGrory farklı bir kanaatta bulunmasına rağmen hiç değilse Nikaragua'da Demokratlar için barışın, Cumhuriyetçiler için özgürlüğün birinci planda geldiğini söylemekte, Was-

hington'un bazılarınca gösterilmek istendiği kadar Orta Amerika'ya karşı kayıtsız; dolayısıyla sorumsuz olmadığı gerçeğini dile getirmektedir.[1] Barış ve adalet için verdiği mücadelede kaydettiği başarılarından dolayı haklı bir övgüye layık görülen Uluslararası Politika Merkezi'nin yayın organı *Indochine Issues'a* bir göz atalım. Uluslararası Barış İçin Carnegie Vakfı'nın yöneticilerinden birinin Washington'u Vietnam ile uzlaşmaya, Vietnam tecrübesinin verdiği acıları, geçmişin kırgınlıklarını, öfkelerini, nefretlerini, hayal kırıklıklarını unutmaya çağıran yazısında tüm bu hoşnutsuzlukların biricik faili olarak Vietnam'ı gördüğüne; ABD'nin üzerine toz kondurmadığına şahit olmaktayız. Yazar bu savaşın ardında bıraktığı beşeri sorunları da dile getirmekte; kaybolanların; ülkelerini terk etmeye mecbur bırakılanların; esir kamplarında yok edilmişlerin yasını tutmaktadır. Üzerinden en modern silahlarımızla geçtiğimiz bu ülkelerde geride bıraktığımız ceset yığınlarından, sakat insanlardan, ilim ve irfanımızla herbirini bir hilkat garibesine döndürdüğümüz ceninlerden hiç söz edilmemekte, sanki bu dünyadan olmayan bir meçhul el bu işleri yapmışcasına sorumluluk almaktan kaçınılmaktadır. Yalnızca ve yalnızca bizim başımıza gelenler, Vietnam Savaşı'ndan bizim aldığımız yaralar dile getirilmektedir.[2] Bu tür varsayımları hakikat mertebesine çıkartma hatasına düşersek "Vietnam Savaşı'nın sonuçları bizim için önemlidir; olan bize olmuştur; Vietnam bu işten hiç etkilenmemiştir", diyen James Fallows'un ve Fallows'u onaylayan *Dissent*'in editörü Dennis Wrong gibilerin peşine takılacak olursak; milyonlarca insanını öldürdüğümüz, altını üstüne getirdiğimiz

topraklara olup bitenlerin değil ama bu haltları karıştıran bizlerin başına neler geldiğini yana-yakıla ön plana çıkarırsak; maktul için değil ama katil için göz yaşlarımızı akıtırsak gün gelir, bir büyük Alman tarihçisinin yahudi soykırımının yahudiler için hiç de önemli bir mesele olmadığı, asıl meselenin bu katliamın Alman milleti üzerindeki yansımaları olduğu, akan yahudi kanına değil bu kana eli bulaşmış bulunan Alman'a yanmak gerektiği yolundaki yorumuna alkış tutmamız kaçınılmaz olur.[3] Amerikan yerlileri sahasında bir otorite olan Francis Jennings'in bir gözlemini aktaralım: "Tarihte, kırma yakalı, yelekli, altın saat zincirli bir zatın emir verip madunlara döktürdüğü kanın üzerinde yükseldiğini görüyoruz." Kendi ahlâki sistemimizin ve entellektüel kültürümüzün temel özelliklerini iyice kavrayıp tarafsız bir gözle değerlendirmediğimiz sürece önümüzde duran problemleri anlayıp gerekli dersleri çıkarabilmemiz mümkün olmayacaktır.

Seksenli yıllarda Orta Amerika, Washington'un nişan tahtalarından biri olarak kullanılmıştır. Sonuç ortadadır. Acılarla ve utançlarla dolu bu on seneden önceki yıllarda Orta Amerika dünyanın en fukara köşelerinden biri idi. Bölgeyi uzun süre egemenliği altında bulunduran ve askeri müdahalelerle işleri arap saçına-çeviren bir süpergücün bölge halkının kaderi üzerindeki rolü, Batı'nın zengin ve kendisinden gayrısını önemsiz sayan insanı için yabancı bir olgudur. Batılı varlıklı insan, kendisinden yoksullara bir zarar geleceğine, onların düzeninin Batılı zengin devletler tarafından bozulacağına inanmaz, inanmak istemez. *New York Times Magazine*'de çıkan bir

yazısında James LeMoyne, Orta Amerika'nın temel problemleri ile görüşlerini dile getirmekte; müsebbibler arasında Küba'dan, Sovyetler Birliği'nden, Kuzey Kore'den, Vietnam'dan, Filistin Kurtuluş Örgütü'nden ve irili ufaklı nice tahripkâr güçten söz etmektedir. ABD'nin ismi yalnızca El Salvador ordusuna yaptığı yardım vesilesiyle anılmaktadır. Bu yardımın gerekçesi olarak da serbest seçimlerin yapılmasına, bazı sosyal reformların gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak arzusu gösterilmektedir. *Times Magazine*'de çıkan bir makalesinde Tad Szulc aynı telden çalmakta, Karaibler'de yaşanan olumsuzluklardan Küba'yı, Sovyetleri, işi daha gerilere götürerek Avrupalı sömürgecileri suçlu tutmaktadır. ABD'ne gene toz kondurulmamaktadır. Tek olası suçunun olaylara seyirci kalmak; gerekèn aktiviteyi göstermemek olduğu yazılmaktadır.[4] *Times Magazine*'de çıkan bir yazısında Stephen Kinzer, sergüzeştçi Sandinistalar için bir model olarak teklif ettiği Guatemala'da demokrasinin kaydettiği gelişmenin geride arzu edilir birşeyler bıraktığını ifade etmektedir. Cesaret verici bir takım belirtiler mevcuttur. Tarafımızdan desteklenen güvenlik kuvvetleri marifetiyle işlenen cinayet sayısı gün başına ikiye düşmüştür. Bu rakam Kinzer'in ifadesiyle "tarihin şahit olduğu en zalim diktatörlerden ikisi" olan Lucas Garcia ve Rios Montt döneminde işlenen cinayet sayısı ile kıyaslandığında sevinmemek mümkün değildir. Sözünü ettiğimiz bu iki diktatörün Reagan ve adamları tarafından coşkuyla desteklendiğini belirtmeden geçmeyelim: ABD'nin Guatemala'da üstlendiği rolü pek iyi bilen Kinzer, hiç kuşku yok ki oyunun kurallarını da bilmektedir: Guatemala'nın 1944-

54 yılları arasında yaşadığı demokratik dönemi sözü edilmeyen nedenlerden ötürü çökmüştür: Bu çöküşte ve sonrasında ABD'nin oynadığı rol ise koyu karanlıkların gerisinde saklanmaktadır. Burada gene üstü kapalı ifadeler kullanılmakta, ABD'nin yansız tutumundan söz edilmekte; geri kalmış ülkelerde coşkuyla karşılandığından ve yönetimlerin sivilleşmesine olan katkılarından bahsedilmekte; fakat uzun mesafeli koşullarda ne dolapların döndüğü geçiştirilmektedir: Eğer bugün Guatemala'da her zamankinden daha fazla işsiz varsa, daha fazla insan, çöplüklerde yiyecek arıyorsa, ordu zulüm düzenini hâlâ sürdürüyorsa, Katolik papazların ifadesiyle "giderek fukaralaşan köylüler üç-beş zengin tarafından sömürülüyorsa"; tüm bu gelişmelerin yansımalarının olmaması olası değildir. Tüm bu kepazeliklerin kurumsallaştırılmasında ve sürdürülmesinde Birleşik Devletlerin katkısının olabileceğini hiçbir saygıdeğer beyefendi düşünemez.[5] Uygulamada görülenler aşinası olduğumuz çizgiyi takip etmektedir. Dominik Cumhuriyeti'nde ve Balaguer arasında geçen 1990 seçim yarışması ile ilgili haberlerinde Howard French, 1963 senesinde yapılan ilk serbest seçimleri kazanan "doğuştan Marksist" Juan Bosch'un kısa bir süre sonra askerî rejim tarafından iktidardan uzaklaştırıldığını ve rakibi Joquin Balaguer'in Bosch'u 1966 başkanlık seçimlerinde bozguna uğrattığını bildirmektedir: Adet olduğu üzere birkaç küçük gerçek dile getirilmemektedir: ABD'nin yaptığı müdahalelerin serbest seçim yapılmasına hiç fırsat tanımadığından; Washington'a yan bakma gafletini gösterdiği güne kadar uzun yıllar boyunca diktatör Trujillo'nun desteklendi-

ğinden, "doğuştan Marksist" Bosch'un Kennedy'nin politikalarını hararetle desteklediğinden, ABD'nin bu zatın suyu çıktıktan sonra askerî bir darbeyle iktidardan uzaklaştırılmasında oynadığı rolden, halkın anayasal düzeni tekrar kurmak için 1965 senesinde nasıl ayaklandığından ve bu ayaklanmanın 23.000 Amerikan askeri tarafından nasıl bastırıldığından, gerçeklerin gizlenip demokrasiyi kollama ve gözetme bahanesinin ardına nasıl saklanıldığından, ölüm müfrezeleri-işkence-baskı-köleleştirme dörtgeninin tekrar nasıl kurulduğundan, fukaralığın ve kötü beslenmenin nasıl yaygınlaştırılıp derinleştirildiğinden, iç göçün nasıl hızlandırıldığından, Amerikan şirketleri için pek verimli yatırım alanlarının nasıl oluşturulduğundan, terör vasıtasıyla ortamı hazırlandıktan sonra 1966 seçimlerinin yapılmasına nasıl izin verildiğinden hiç ama hiç söz edilmemektedir.[6]

ABD'nin Kamboçya'da planlayıp uygulanmasına riyaset ettiği toplu cinayetler bile çok kolayca unutturulmuştur. 1970'lerde işlenen bu cinayetleri, Nisan 1975'de yayınlamaya başladığı bir yazı dizisinde ele alan *New York Times* şu başlığı kullanmıştır: "Kamboçya Sınavı: 15 Senedir Kanayan Bir Ülke." Mart 1969'da başlayan ve Nisan 1975'e kadar süren ve CIA'nın elindeki verilere göre 600.000 kişinin ölümüne neden olan ABD bombardımanlarından ise söz edilmemektedir.

Entelektüel yaşamın tabiî bir elemanı olmayan ahlâki boyuttaki korkaklıkların çok ürkütücü sonuçları olmaktadır.[7] Orta Amerika'ya tekrar geri dönelim. On sene önce bu bölgede yenilenmenin, yeniden yapılanmanın umut ışıklan raksetmekteydi. Yeryüzünün en ilkel oli-

garşilerinden birine son vermek için Guatemala'da işçiler ve köylüler organize olmuşlardı. El Salvador'da kilisenin önderliği altında harekete geçmiş bulunan fukaralar, kendi gelecekleri ve kaderleri ile ilgili kararları kendilerinin alabilecekleri noktaya ulaşabilmek için çırpınıp durmaktaydı. Açlığı yenmeyi, baskından kurtulmayı umuyorlardı. Nikaragua'yı uzun seneler ABD kuvvetlerine bir üs olarak sunan diktatör, 1979 senesinde devrildi. Geride 40.000 ölü, soyulmuş bir hazine, çökmüş bir ekonomi ve harabeye dönmüş bir ülke bırakmıştı: Milli Muhafızların iş başından uzaklaştırılmış olması, yeni güçlerin devreye girmesine imkân sağlamıştı. Bu nedenle insanlar yarından umutluydular. Koşulların tüm zorluklarına rağmen ilk yıllarda önemli başarılar elde edildi.

Reagan yönetimi, liberal demokratlar ve basın işbirliği yapıp bu umutları üzerinde baykuşların tünediği yangın yerlerine çevirdiler. Bu nadir görülen bir başarıydı ve tarih tarafından hiç kuşku yok ki layıkıyla değerlendirilecektir.

2. Siyasî Başarılar

İnsanı rahatsız eden bu tür düşünceleri bir tarafa bırakalım. Bu yoldan rahata kavuşmanın ustası olduğumuz kimsenin meçhulü değildir. Yaşananların Amerikan halkı üzerinde ne "tür etkilerinin olduğu sorusuna yanıt arayalım: Özellikle iktidarda olanların ve öyle görünenlerin durumuna yakından bir göz atalım.

Bu sorulara sağlıklı yanıtlar verebilmek için önce toplumumuzun yapısını anlamamız gerekecektir. Görünen,

anlaşılması kolay bir fotoğraf değildir. Bir yanda bağımsız düşünebilme, moral değerlere sahip olma avantajlarını koruyabilmiş sessiz yığınlar vardır. Bunlar, Nikaragualıların maruz kaldığı bir tabiî afetin maddî yaralarını sarabilmek için sıradan bir kilisenin önderliğinde milyonlarca dolar tutarında yardımı yapabilme potansiyeline sahip insanlardır. Zengin değildirler, etkili değildirler.

Öte yanda ise katı bir fanatizm, gönüllü bir ihmalkârlık, seçkinlerin kültürüne bulaşmış bir yozlaşma mevcuttur. Politik sistemin formel mekanizması nadiren layıkıyla işlemekte, çoğu kez işler itiş-kakış, kargaşa ve gizlilik ortamında kotarılmaktadır: Bu eğilim giderek güçlenmekte, devletin şiddete başvurmasını teşvik eder mahiyeti daha belirgin hâle gelmektedir.

Politik sisteme bir göz atalım. Reagan döneminde kapitalist asi parlak günlerini yaşamıştır. Sekiz sene boyunca bir kişinin sultası altında olmadan çalışabilmiştir. Bu kayda değer bir gerçektir. Ronald Reagan'ı kendi döneminde oluşturulan politikaların tamamından mesul tutup suçlamak doğru olmaz. İlgililerin gösterdiği tüm çabalar, Reagan'ın, kendi döneminde üretilen politikalardan en az haberdar olan kimse olma gerçeğini örtmeye kafi gelmemektedir. Personeli tarafından iyice programlanmamış olması halinde ettiği sözler, kendilerini ciddiye alanların yüzlerini kızartacak niteliktedir. İran-Kongre soruşturmasında gündemdeki en can alıcı soru Reagan'ın kendi yönetiminin politikasından haberdar olup olmadığı, haberdar ise hatırlayıp hatırlamadığı idi. Olaya. açıklık kazandırmaya çalışır gözükenlerin gerçek niyeti ise meseleyi geçiştirmekti, Reagan'ın haberi olmak-

sızın Kontralara yardım olayına bulaştırıldığı gerçeği ortaya çıktığında kamuoyu kayda değer bir reaksiyon göstermedi. Bu olay, ülkeyi gerçekte kimin idare ettiği sorusunu akıllara getirdi. Kamuoyunun ilgisiz kılınabilmesinde gösterilen başarılar işe ürkütücü boyuttaydı.

Reagan'ın görevi tebessüm etmekti, tatlı-yumuşak bir sesle teleprompterden geçen yazıları okumaktı. Fıkra anlatmak, dinleyicileri uyutmaktı. En büyük başarısını eline tutuşturulanları okurken göstermekteydi ve hizmetinde oldukları da kendisine iyi bakmaktaydı doğrusu. Reagan bu işi başarıyla senelerce götürdü. Hizmet ettiklerini hoşnut etti, iktidarın keyfini hakkıyla çıkardı. Kendisine hazırlanan. emeklilik günlerinin olanakları da verdiği hizmetin boyutları ile mütenasip oldu.

Patronları El Salvador'da binlerce insanın öldürülmesi; onbinlercesinin evinin yıkılmasını uygun görmüşler ise aksine davranabilmek Reagan'm haddine düşmüş bir iş değildi. Hiç kimse bir aktörü ağzından dökülen sözlerden dolayı kınayamaz. Reagan yönetiminin politikalarından söz ederken Reagan ve arkadaşları tarafından değil ama Reagan'ın efendileri tarafından oluşturulan politikalardan söz etmekte olduğumuzu bir kez daha vurgulayalım. Reagan'ın aslî görevinin halkla ilişkilerde kullanılan bir öge olmanın ötesine geçemediğini önemle belirtelim.

Demokrasi ile idare edilen, dolayısıyla halkın kendi geleceği ve kaderi üzerinde belirleyici rolünün olduğu ileri sürülen ve dolayısıyla halkın ileri gelenlerinin tekerine çomak sokma gücü bulunan toplumlarda işlerin tıkırında yürümesi; halkın hak sahibi olduğunu sanmasının sağlanması ve efendilerin keyfinin kaçmaması için

halkla ilişkiler endüstrisi sembolik bir figür üretir ve oyun bu figürün etrafında geliştirilir. Sadece: sömürülen ülkelerde değil, bizzat ABD vatandaşları arasında önemsiz olarak nitelenen, binanın inşasında kerpiç yerine kullanılan milyonlarca insan vardır. Bunları yönetmek, dertlerine deva bulmak amacıyla birine olağanüstü vasıflar yüklenir, adına lider denir. Şişirilir de şişirilir. Ve bu numara yeni değildir. Heredot'a kadar uzanır. Özgürlükleri için mücadele veren insanların sonuçta otokratik hûkûmetlerin kölesi durumuna getirilişlerine ait örneklerle doludur tarih. Muhteris ve becerikli liderler; kendilerinin farklı olduğuna, halkın kendilerine sadık kalmalarının gerektiğine, hükûmet etmenin sıradan insanların değil ama farklı kimselerin işi olabileceğine halkı bir güzel inandırmışlardır. Tarihçi Lawrence Friedman, Cumhuriyet'in ilk yıllarında "sadık tebaa ideolojisi"nin, sonuç itibariyle de "yaşayabilir bir ulus" duygusunun oluşturulabilmesi için yapılanlar arasında George Washington'un putlaştırılması çabalarını da saymaktadır. Washington mükemmel bir insandır, eşi benzeri yoktur, insan ırkının en mükemmel örneğidir. ABD'nin kurucuları bugün bile hâlâ sıradan fani insanların çok üstünde addedilmekte, her birinin emsali olmayan bir dahi olduğu varsayılmaktadır. İyisinden aşırılığa kaçmış bu gözde büyütme olgusu özellikle entelektüel kesimde had safhasına ulaşmaktadır. Camelot komedisi bunun bir örneğidir. Başka ülkelerde de bazı liderlerin yarı tanrı konumuna yüceltildiğini, kendilerine doğaüstü güçlerin atfedildiğine şahit olmaktayız. Prometheus'un yaptığını yapmalarının, gökten yere yıldızları indirip tüm dertleri dindirmelerinin umul-

duğunu görmekteyiz. En yakın iki örnekten biri Stalin, diğeri ise İsrail Başbakanı Golda Meir'dir.[8] Franklin Delano Roosevelt de özellikleri abartılmış liderlerden birisidir: Özellikle fukara kesimler ve işçi sınıfı kendisini bir kurtarıcı olarak görmüşlerdir. Bu insanlar Roosevelt'e çok inanmışlardır, çok güvenmişlerdir. Kendisine adeta tapan entelektüellerin zihniyetinde henüz bir değişiklik ortaya çıkmış değildir. Gülüşü üzerine, yürüyüşü üzerine, giyim kuşamı üzerine methiyeler düzülmüştür. Kusurları görülmemiş, her hareketinde, her sözünde keramet aranmıştır. O dönemde yaşayanlar kendilerini şanslı saymış; bu fırsatı kaçıranlar dizlerini dövmeye davet edilmiştir. Büyük krizleri nasıl aştığından övgüyle söz edilmiş; "yasak, aşk ilişkilerini" bile beceremeyip eline yüzüne nasıl bulaştırdığını ise ima eden bile olmamıştır.

Gelir dağılımının Hoover zamanında bozulmaya başlayan yapısının Roosevelt zamanında da çürümeye devam ettiği, Truman'ın da yönetimi ile bu kervana katıldığı gerçeği nice sonra yazılıp çizilmiş ama yankı yapmamıştır. Gerçekler, aciz insanların yakınmaları olarak değerlendirilmiştir. Açık ağızlar Roosevelt zihinlere tüm insanların eşit olduğu fikrini kazıdığını, böylece gönüllere huzur getirdiğini haykırıp durmuşlar, aksini söylemeye niyetlenenleri münafık olmakla suçlamışlardır. Noel Annan tarafından kaleme alınan ve bu dönemi tenkit eder görünmeye çalışan bir yapıtta bile "Murray Kempton'un Roosevelt için yazdığı kasidenin tam yerini bulduğu"ndan söz edilmektedir.[9] Reagan döneminde fantazilerin, Roosevelt dönemindeki irtifasına tüm çabalara rağmen yükseltilemediğini görmekteyiz.

Batı demokrasilerinin siyasî ve içtimai tarihi, formel mekanizmanın çarklarının iş yapmak için değil de boşa dönmesini sağlamak için harcanan çabaların belgeleri ile doludur. Hedef, politikanın oluşmasında halkın etkisini sıfırlamaktır. Politik organizasyonların, işçi birliklerinin, büyük sermaye ile ortak çalışan medya kurumlarının, bireyleri bilgilendiren diğer kurumların ortaklaşa kurdukları ağın dışına bireylerin düşebilmesi, düzene ters düşen yollar tutabilmesi imkânsızdır. Bir ferdin hizaya gelmesi, hapı yutması için televizyon izleyicisi olması yeterlidir.

Halkın ciddi işlerden uzak tutulması, dolayısıyla egemenlerinin canının sıkılmamasını sağlamak için yapılacak işlerden biri; seçimleri, bayrak gibi; görevi parlamento açıp hükûmetin programını üstelik anlamak ihtiyacında bile olmadan okumanın ötesine geçmeyen İngiltere Kraliçesi gibi sembolik figürlerden birini tercih etme olayına indirgemektir.[10] Eğer seçimler Kraliçe'yi gelecek dört yıl için seçme veya seçmeme meselesine indirgenebilirse yatırımları ve diğer önemli meselelerle ilgili kararları verme gücünü ve siyasî ve ideolojik sistemlerin kontrolünü elinde bulunduran özel sektör, özgür toplumlarda bulunulması kaçınılmaz olan gerilimin elinden, baskısından, rahatsız edici varlığından kurtarılmış demektir.

Demokrasinin başarılı olmaması için alınan tedbirlerin sonuç vermesi, telkin sisteminin vazifesini hakkıyla yapmasıyla, lideri haşmet ve otorite ile donatıp halkı hareketsiz kılabilmek için gerekli illüzyonları sahnelemesiyle mümkündür. Modern, çağda bu görevi yerine getirmenin yollarından biri bizi uzaktan idare etsin diye seç-

tiğimiz kişilerin putlaştırılması, hakkında övgüler düzülmesidir. Reagan üzerine düzülen hikayeler iktidara geldiği ilk günden itibaren medya aracılığıyla pazarlandı ve bunların tamamının gerçek dışı olduğu kanıtlandı. Popülaritesi belirli bir bant içerisinde kaldı; ne üçte birin altına düştü, ne üçte ikinin üstüne çıktı. Ekonomiye bakış açısı nedeniyle ne Kennedy'nin ve ne de Eisenhower'in popülaritesine hiç ulaşamadı. George Bush, cumhurbaşkanlığına adaylığını koymuş politikacılar içerisinde popülaritesi en düşük olan kimseydi. Seçim sonrası durum değişti. Üç hafta içerisinde popülaritesini %76'ya yükseltti. Bu seviyeyi Reagan hiç yakalayamamıştı.[11] İktidarının on sekizinci haftasındaki popülaritesi, Reagan'm kaydettiği en yüksek puanın üstündeydi.

Reagan'm bu kadar çabuk unutulması, kendisine verilmiş olan rolün ne olduğunu bilenler için hiç de şaşırtıcı değildi. Reagan döneminde demokrasinin olabildiğince askıya alınmış olmasına rağmen halkın kontrolü zaman zaman elden kaçırıldı, iktidarın gücünün keyfini sürdürebilmesinde nice tatsızlıklar ortaya çıktı.

Reagan yönetimi bu problemleri ikili bir strateji ile karşıladı. Önce Halk Diplomasisi Dairesi kuruldu. Bu birim, Amerikan tarihinin şahit olduğu en mükemmel kurumlardan bir tanesi. Organizasyonu itibarı ile gerçekten mükemmel olan bu birim niyeti itibariyle hiç de öyle değildi. Amaçlarından biri Sandinistaları cin tutmuştan beter etmek, bir başkası ise Orta Amerika'nın terörist devletlerine verilen desteği organize etmekti. Halkın görüşlerinin, düşüncelerinin devlet eliyle biçimlendirilmesi ABD yasalarına aykırıdır. Yasalara aykırı olan bu eylem-

ler Kongre tarafından tespit edilmiş, fakat üzerine gidilmemiştir. Amaçlarından biri, düşman bildiklerini "muhasara" altında tutmak olan güçlü ve mütecaviz bir devlet yönetimi için gerekli görülen yasa dışı bu faaliyetleri hoşgörü ile karşılamak. İkincisi gizli operasyonları o güne kadar görülmemiş bir seviyeye yükseltmekti. Halkın hoşnutsuzluğu bu gizli operasyonların hangi düzeyde seyrettiğini göstermeye kâfi gelir.

Gizli operasyonlardan yalnızca halkın haberi yoktu. Medya ve Kongre olup bitenlerden haberdar idi, haberdar değilmiş gibi rol kesmekteydi. Bir örnek verelim: Ağustos 1987'de Orta Amerika ülkeleri ile varılan barış anlaşmalarının daha mürekkebi kurumadan Reagan yönetimi Kontralara yaptığı askerî yardımı üç katına çıkardı; günde bir kez yapılması olağanlaşmış yardım uçuşlarını katladı. Medya ve Kongre yapılanları görmezlikten geldi. Washington, işbirlikçisi yerel silahlı güçleri istim üzerinde tutmak, barış anlaşmalarını işlemez hale getirmek için büyük çabalar sarfetti. Nikaragua halkının beynine Sandinistalar var oldukça huzurları olmayacağı gerçeği çivi gibi çakıldı. San Salvador civarındaki askerî tesislerden biri olan Ilopango hava üssünden Nikaragua içinde bulunan Kontralara CIA aracılığıyla gerçekleştirilen yardım uçuşları önce ilgili mercilere rapor, sonra dünyanın gözü önünde ispat edildiği halde Kongre ve medya "duymadım; görmedim; söylemedim" havasını sürdürmeyi tercih etti. Ekim 1986'da Amerikan paralı askerlerinin vurulmasından ve mızrağın çuvalda saklanmasının artık olanaksız hale gelmesinden sonra "Hasenfus yolu" nihayet kamuoyuna duyuruldu. Ve bir-iki haf-

ta içerisinde örtbas edildi.[12] Gerek medya ve gerekse Kongre, nasıl olup da "Yönetimin ve Kongre'nin Nikaragualı asilere ve Orta Amerika'daki barış çabalarına yardım" konusunda anlaşabildiklerini, Bush yönetimi ile liberallerin bu noktada hangi akla uyup uzlaştıklarını anlamazlıktan geldi. Bu çok açık, bir çelişki idi: "Barışa destek veren çabalar," yardımın önünde bir engel oluşturmaktaydı. *Times*'ın editörlerinden biri; editörlerin coşkuyla alkışladığı anlaşmanın; ABD'nin çıkarlarıyla uzlaşan "bölgesel pakt"ı ihlal ettiğini üzüntüyle açıklamaktaydı. Daniel Ortega bu gelişmeleri şu tarihi gerçeği bir kez daha dile getirerek yorumlamaktaydı: "Güçlü olan, başkalarının isteklerini hiç dikkate almadan kendi bildiği gibi davranır ve bunu hak bilir."[13]

Uygulama tek düzedir; medya aldığı emir doğrultusunda görevini ifaya devam etmekte, "Orta Amerika barış çabalarının" ABD tarafından desteklenen silahlı güçlere yapılan yardımların "insanî" yardım olarak nitelendirilmesinin hiçbir standarda göre mümkün olmadığı gerçeğini bu gerçek uluslararası kuruluşların tespitleriyle sabit kılınmış olunmasına rağmen görmezlikten gelinmektedir: Yapılan yardımların insanî boyuttan yoksun bulunduğunun tespiti Amerikalı yetkililerin canını sıkmış, bu meseleyi uzun süre ağızlarına almamışlardır. *Times*'dan alınan bu cümledeki çelişki son derece belirgin ve apaçık ortadadır: Washington ve medya tarafında birkaç ay içerisinde hadım edilen Ağustos 1987 tarihli Esquipulas II Antlaşması'na mı, medyanın hararetli desteğinin de yardımıyla Kongre ve yönetimin işlemez hale getirdiği Mart 1988 tarihli Sapoa Ateşkes Antlaşması'na

mı; yoksa mutad olduğu üzere gene medyanın desteği ile yönetim ve Kongre'nin altını oyduğu Orta Amerika devlet başkanlarınca imzalanan Şubat 1989 tarihli antlaşmaya mı uyacağımız belli değildir.

Gerçekler ortadadır ve kavranmaları son derece kolaydır. Orta Amerika devlet başkanlarının Şubat 1989'da yayınladıkları deklarasyon, Ağustos 1987 tarihli antlaşmayı ABD hükûmetlerinin ve medyanın ihlal konusunda gösterdiği başarının bir tezahürü idi. Bir antlaşmanın her iki tarafa da yüklenmesi olağan yaptırımlarından ABD muaf tutuluyordu. ABD'nin çıkarlarına hizmet eden terörist devletlerin faaliyetlerine devam etmesi hoşgörü ile karşılanmakta, Esquipulas II Anlaşması'mn gereklerini yerine getirmeye çalışan Nicaragua'ya türlü güçlükler çıkarılmaktaydı: ABD ve ortaklarına; altında imzaları bulunan her antlaşmayı ihlal etme hakkı tanınıyordu. ABD'ne verilen bu kapitülasyona rağmen antlaşma,

> Esquipulas II Antlaşması'nın 5. maddesinde dile getirilen taleplerin, bölgede yer alan veya almayan devletlerin açıkça veya gizlice düzensiz kuvvetlere (Kontralar) veya ayaklanmalara yardım etmeme; ediyorlarsa derhal durdurulmaları, bu dokümanın amaçları ile bağdaşır insanî yardımlar dışındaki her türlü arka çıkmanın yasaklanması yolundaki istekleri kesin bir dille tekrarlanmaktadır.

Böylece Kontraların ve ailelerinin Nikaragua içerisinde yeniden ikamete tabi tutulmaları, hareketsiz kılınmaları ve mümkünse kendi öz topraklarına dönmeleri öngörülmekteydi. Esquipulas II'nin atıfta bulunduğumuz maddesi, barış için olmazsa olmaz bir elemanın, Kontralara veya yerel gerilla kuvvetlerine açık veya gizlice yapı-

lan her türlü askerî, lojistik, propaganda amaçlı yardımın durdurulması olduğunu belirtmektedir. Mart 1988 tarihli Sapoa Ateşkes Antlaşması da aynı görüşleri tekrarlamaktadır: Amerika Devletleri Organizasyonunun Genel Sekreteri anlaşmanın işlerlik kazanmasına önayak olmakla görevlendirilmiştir. ABD Kongresi'nin anlaşmanın ihlali mahiyetinde kararlar alması üzerine Genel Sekreter'in George Shultz'a yazdığı protesto mektubu hasır altı edilmiş, basın tarafından görmezlikten gelinmiştir. Bir taraftan barış çabalarını, öte taraftan da barışın altını oymaya yönelik çabaları ve bu fiillerin faillerini aynı pota içerisinde eriterek sonuç alabilmek ise mümkün olmamıştır.[14] Medya ve Batılı entelektüel çevreler gözlerinin önünde gerçekleşen rezilliklere gözlerini kapamışlar, sanki totaliter bir yönetim altında sesleri kısılmış; kalemleri kırılmış insanlar gibi davranmışlardır. Oysa kendilerini korkutan herhangi bir öge mevcut değildir; yani mazeretleri yoktur: Geçmişte olduğu gibi bedel fukaranın canı; fukaranın malı ile ödenmiştir.

Temel ilke şudur: Her ne, güçlü ve imtiyazlıların talepleri ile uyum içerisinde değilse yok edilecektir-yok sayılacaktır. Bu nedenledir ki bir yandan Esquipulas II Antlaşması'nı onaylarken, öte yandan ihlal etmek mesele olmamaktadır. Aynı kaderi Mart 1988 tarihli ateşkes antlaşması da paylaşmaktadır: ABD'nin gönlü olsun diye kesile biçile kuşa çevrilmiş Şubat 1989 tarihli ve Orta Amerika'ya barış getirmeyi hedefleyen antlaşmanın başına gelecekler de aynı olacaktır.

Hükümet ile medyanın işbirliği yapıp barış sürecinin altını oymasının gerisinde yatan gerçekler ortadadır. Ni-

karagua, ülke içinde düşük seviyeli terörist saldırıların ve sınırlarında ise komşularının tehdidi altında tutulmalıdır. Böylece pek sınırlı kaynaklarını ülkesinin belini doğrultmak; ABD kaynaklı şiddet hareketlerine son verebilmek için kullanmasına fırsat verilmemiş olunmaktadır. Bu arada: uluslar arası denetçilerin eline Nikaragua'da demokrasi olmadığı, insan haklarının ihlal edildiği yolunda yakınıp sızlanmaları için fırsat verilmiş olmaktadır. Ve timsahın gözyaşları, namlunun ucundaki ülkeye ateş için avcıya yasal dayanak sağlamaktadır. Aynı tezgâhı Pentagon da açmaktadır. Emri altındaki yerel silahlı güçleri, savunmasız hedeflerin yerle bir edilmesi için kullanmaktadır. Dışişleri Bakanlığı ve liberal güvercinler de aynı tezgâhın aktörleri arasındadır. OAS'm Genel Sekreteri Horacio Arce kadar basın tarafından önemsenen bir Kontra itirafçısı, "barış savaşçıları" ve "demokratlar" gibi ifadelerin ancak eğitim görmüş sınıflar arasında geçtiğini söylemiştir. Kontralar basın tarafından Nikaragua hükümetinden daha fazla benimsenmişlerdir. Arce ise farklı bir muamele görmüştür.

Aslına ihanetinden kısa bir süre sonra 1988'in sonlarında bir söyleşi esnasında Arce bazı önemli itiraflarda bulunmuştur. Birleşik Devletler'in güneyinde bulunan bir askerî hava üssünde eğitim gördüğünü, adı yardım kuruluşu olan fakat gerçekte Kontralara silah sağlamakla görevli olan AID'de (Agency for International Development) görev yapan CIA mensuplarını ismen tanıdığını, Tegucigalpa'daki ABD elçiliğinin bu amaç doğrultusunda nasıl kullanıldığını, Honduras ordusunun Kontra askerî faaliyetleri için haber alma ve silah taleplerinin na-

sıl karşılandığını, Sovyet yapımı silahların El Salvador'da gerillalara CIA aracılığıyla nasıl ulaştırıldığını; daha sonra bu silahların bölgeye Küba ve Nikaragua'nın yaptığı askerî yardımın delili olarak sunulduğunu, anlatmıştır: Arce, sözlerini şöyle sürdürmüştür: "Çok sayıda okula, sağlık merkezine ve benzeri yerlere saldırılar düzenledik. Nikaragua hükümetinin köylülere sosyal hizmet götürmesine, projelerini hayata geçirmesine fırsat vermedik. Ana fikir de buydu." Gelişmeler, ABD'nin özenli çabalarının ürünlerini topladığını göstermektedir.

Nikaragua'yı demokratik bir düzen kurmaya mecbur bırakmak için yapılanları, yani terörle ve ekonomik müeyyidelerle gırtlağına oturmayı, Kongre'nin ve medyanın güvercinlerinin benimsediğini biliyoruz. Bunun anlamı, Nikaragua'nın, ABD'ne göbekten bağlı olan ve sırf bu nedenle bile "demokrat" olarak vasıflandırılmaya layık bulunan zengin tüccarlarının ve büyük toprak ağalarının yönetimi eline geçirene kadar rahat huzur görmeyeceğiydi.[15] Nikaragua ele geçirilirse diğer ülkelerin Washington'un denetimi altına alınması uğraşında bir destek daha kazanılmış olacak, ABD'nin askerî ve iktisadi çıkarlarına hizmette kusur edenlerin boyunun ölçüsünün alınması daha bir kolaylaşacaktı.

Bir hükûmet yerel düşmanı ile yani kendi ülkesinin insanları ile başa çıkamayacağını anladığında gizli terörist faaliyetlere, baskı yöntemlerine başvurur. Reagan döneminde yaşananlar, bu tür faaliyetlerin eğitim görmüş seçkinler arasında başarılı sonuçlar verdiğini göstermektedir. Çok saçma bile olsa parti çizgisinin belirlediği temel prensiplerden sapma olabileceğini düşünmek bey-

hudedir. Bir örnek verelim: El Salvador ve Guatemala'nın seçimle iş başına gelmiş başkanları var. Oysa Nikaragua'nın durumu farklı: ABD'nin hoşnut olacağı cinsten bir seçim yapmamış. 1984 seçimleri nice saygın çevre tarafından beğeniyle karşılandıysa da Washington'un olurunu alamamıştır. Totaliter bir diktatörlüktür. Görünüş, propagandanın halk arasında daha az etkili olduğunu göstermektedir. 1960'lı yıllarda estirilmeye başlanan ve genel kültür ve moral bazında derinlik ve genişlik kazandırma amacına yönelik bulunan rüzgarların, bu ülkelerin arzularını süper güçlere kabul ettirecek hız ve hacme ulaşmasını ummak için yeterince gerekçe bulunduğu kanısındayım.

3. Ekonomi Yönetiminin Başarısı

Pek geniş bir seçkinler sınıfı tarafından onaylanan politik program, Reagan döneminde hayata geçirildi. 1970'li yıllarda büyük şirketlerin kârlarının artırılmasını ve giderek düzeni bozulan dünyaya bir çeki-düzen verilmesini arzulayan pek çok birim mevcut idi. Ülke içinde askerî Keynesyen enstrümanları cömertçe kullanan ABD, devlet kapitalizmi gücünün kaybolmasına paralel olarak "büyük toplum" programları ile önemli insanların çıkarlarını uzlaştırma hususunda zorlanmaya başlamıştır. Ülke dışında, hangi kılıfla örtülmeye çalışılırsa çalışılsın, yakıp-yıkma ve terör eylemleri tüm şiddetiyle sürdürülmüştür: Ülke içinde fukaranın malı zengine aktarılmış, sosyal güvenlik kurumları iğdiş edilmiş, işçi sendikaları sıkıştırılmış, ücretler budanmış; Pentagon aracılığıyla

ileri teknolojiler desteklenmiş, nice zamandır olduğu gibi ekonomik gelişmenin ve teknoloji liderliğini sürdürmenin çaresi bu mecrada aranmıştır.

1970'li yıllarda seçkinlerin canının çektiği bu tasarımlar Carter tarafından bir plan haline getirilmiş, Reagan döneminde ise uygulamaya konulmuştur: Askerî harcamalar, sözünü ettiklerimiz arasında elbette vardır ve en başta gelenler arasındadır. Yöntem, enflasyonu düşürmek için ülkeyi derin bir durgunluğa sürüklemek, birlikleri zayıflatmak, ücretleri kısmak ve ondan sonra bütçe açıkları pahasına ileri teknolojiye para aktarmak ve dünyanın alnının ortasına yumruğu indirmekti. Seçilen politikalar uyum içerisindeydi. Serbest ticaret söylemleri, köşe yazıları ve tıka basa midelerin doldurulduğu yemeklerden sonra yapılan konuşmalar için tatlı bir malzeme olmakla beraber politik kararları alanların umurunda değildi. Tarih ABD'nin de aralarında olmak üzere gelişmiş ve endüstrileşme süreçlerini tamamlamış pek çok ekonominin, işine geldiği noktada korumacı tedbirlerin en acımasızına bile başvurmaktan çekinmediklerini göstermektedir. En başarılı ekonomiler, devletin koruyucu kanatları altında palazlanan ekonomilerdir. Japonya böyledir, sanayisi devlet tarafından desteklenen Almanya böyledir. Birleşik Devletlerin dünya minderlerinde güreş tutan iki sektörü, adıyla söylersek sermaye yoğun tarım kesimi ve ileri teknoloji endüstrisi devlet tarafından desteklenmekte, kendilerine pazar bulunmaktadır. *Wall Street Journal*'ın tespitine göre bütçe açığının sebeplerinden de ikisidir bu iki kesim. Sosyal Güvenlik sistemi bu açıkların kapanmasında, fukaradan zengine kaynak

aktarımında. bir araç olarak kullanılmaktadır. Franco Modigliani ve Robert Solow, devletin bütçesinin bu kaynaktan elini çekmesi durumunda 50 milyar dolar daha fazla açık vereceğini ileri sürmektedir.[16] Sağcı militer Keynesyenler de son derece korumacıdırlar. Yüksek teknoloji ürünlerinin "savunma" bahanesi ile devletçe garanti edilmiş pazarlarda keyif sürmesinden pek keyif alırlar. Reagan ve yandaşları yarıiletkenlerle ilgili araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yürütme amacıyla Pentagon'a dayalı bir konsorsiyum oluşturdu. Japonya'da görülen devlet-şirket işbirliğinin örnek alınmasını, planların bu doğrultuda hazırlanmasını istedi. Yonga ve bilgisayar tasarımı; süperiletkenler, gelişmiş televizyonlar ve ileri teknolojinin diğer sahaları ile ilgili araştırma ve geliştirme faaliyetlerine hız verildi. Yıldız Savaşları fantezisinden, halkın yüksek teknolojiye yapılan para transferlerine karşı çıkmasına engel olmak için yararlanıldı. Yapılan araştırmalardan ticarî boyutu olan sonuçlar elde edilmesi durumunda hemen bunlar "özel girişimler"in hizmetine sunuluyordu. Reagan'ın ithalata getirildiği kısıtlamaların tutarı, kendisinden önce gelen altı başkanın getirdiği kısıtlamaların toplamından daha ziyade idi. Kotalar düşürüldü. Koruma duvarları %12'den %24'e çıkarıldı. Bunlar Reagan türü, "muhafazakârlık"ın su yüzüne vuran yansılamaları idi.[17] Bu politikaların sonuçları 1980'li yılların ortalarında kendini belli etmeye başladı; seçimlerin yapılmasına az bir zaman kala ise leşin tamamı karaya vurmuştu. Kemper Financial Services'da görevli David Hale, iktisatçılar ve işadamları arasında yaygın bir kabul gören şu görüşü dile getirmekteydi: "Pek az

başkan, Başkan Bush'un devraldığı kadar karanlık bir ekonomik mirasın yükünün altına girmiştir." Reagan dönemi sona ererken ülke bir baştan ötekine adeta kırmızı mürekkeple banyo yapmış gibi idi.[18] Federal bütçede büyük açıklar vardı. Dünyanın borç veren en büyük ülkesi, dünyanın en büyük borçlu ülkesi durumuna düşmüştü. Yetmiş senede çıkılan zirveden Reagan döneminde hızla aşağıya inilivermişti. Hale'in tahminine göre 1991 senesinin sonu itibariyle ABD'nin dış borçlarının toplam tutarı bir trilyon doları bulacaktı: Bunun anlamı on sene gibi kısa bir süre içerisinde Birleşik Devletlerden dış aleme bir trilyon dolarlık servetin transfer edilmesiydi ve gerekçe olarak da "Sandinistalar"ı gösterenlere inanmak olası değildi. Yatırım dengeleri de yabancı yatırımcıların lehine olmak üzere sapmalar gösterdi. Bireylerin ve kuruluşların tasarruflarının gayrı safi milli hasılaya oranı, ABD 'tarihinin en düşük seviyesine düştü. 1970'li yıllarda bireysel zenginleşme hızı yavaşladı. Ücretler geriledi. Gelir dağılımı bozuldu. Pastadan zenginlerin aldığı pay artarken fukaraların payı azaldı. Zenginler, hükûmetin öğretmenliği altında spekülasyondan ve finansal manipülasyonlardan çok ama pek çok para kazanmanın yollarını öğrendiler. Yatırım yapmak, iş yeri açmak enayilere has işlerden oldu. "Bugün yatırıma ayrılan paranın oranı, 1970'li yıllarda, yani borç almaya başladığımız yıllarda yatırıma ayrılan paranın oranından çok azdır." Bu tespitte bulunan Lester Thurow sözlerini şöyle sürdürmektedir: "Bugün almakta olduğumuz borçları ya vatandaş yiyor, veya da devlet; alınan borçlar yatırıma gitmiyor. Bunun anlamı, ilerde yaşam standartlarımızın düşe-

ceğinin kesin olmasıdır." Gelişmiş yedi ülke içerisinde yatırıma ayırdığı paranın toplam gelirine oranının en düşük olduğu ülke ABD'dir. Modigliani ve Solow, bu seviyenin tutturulabilmesinin bile yabancı yatırımcıların katkısıyla mümkün olabildiğine işaret etmektedir. Askerî amaçlı araştırma ve geliştirme harcamalarının federal bütçe içindeki payı 1980 senesi itibariyle %46 idi. Bu değer 1988 senesi itibariyle %67'e çıkmıştır: ABD ekonomisini tahrip eden faktörlerden biri de budur işte. Bu ve diğer faktörler dış ticaret açığının büyümesine sebep olmaktadırlar. Yatırımlara yön veren zihniyetin değişmemesi durumunda bu açıkları kapatmanın imkânı olmayacaktır .[19] Tarihinde ilk kez olmak üzere General Accounting Office'e (GAO) giden yönetim tarafından bırakılan hazin ekonomik tablonun ciddiyetini saptayan bir çalışma yaptırıp sonuçlarını yayınladı. Raporda Reagan döneminde yapılan ekonomik hataların ödenmesi kaçınılmaz faturasından ve çevreye verilen zararlardan yana yakıla söz edilmektedir. Araştırmanın sonuçları arasında evsizlerin sayısının hızla artmasından, yardım kurumlarının bütçelerinin hızla aşınmasından, işçilerin hayat standartlarının düşmesinden, kısa vadeli çıkar uğruna harcanan geleceğin gebe olduğu tehlikelerden de söz edilmektedir. Yabancı yatırımcıların sayesinde var olan bir zenginlik gönüllere hoşnutluklar vermekteyse de bu adamların bu paraları babalarının hayrına getirmedikleri, günü gelince misli misline geri ödetecekleri de gün gibi ortadadır. Zenginler durumlarından memnundurlar. Vergiler düşürülmüştür. Ceplerinde kalan parayı hükümete borç olarak verip para kazanmaktadırlar. Yönetim,

vergi olarak alması gereken parayı faizli borç alarak almaktadır. Böylece zengin daha zengin olmaktadır, yönetimin borcu artmaktadır: Federal murakıplar, hükümetin ödemesi kaçınılmaz olan, bu borçları birilerinin ödeyeceğini ve onların bu cümbüşten pay alanların değil ama fukaraların olacağını söylemektedirler:[20] Nitekim vergi mükellefleri Sosyal Güvenlik kurumlarının hükümet tarafından soyup soğana çevrilen bütçelerinin tamiri için yardıma çağrılmaktadır. Zengin sınıflara ve Latin Amerika'yı kan göllerine çeviren Neo-Nazilere açtığı kredilerden dünyanın parasını çıkaran bankaların, şemsiyenin ters dönmesi ile iflasa sürüklenmelerine engel olmak için gene fukaralara yardıma çağırılırsa hiç şaşmamak gerekir. Devleti yönetenler ekonomik tedbirler alırken seçici davranmaktadırlar. Kısa vadede çıkar sağlamayacak olanlara iltifat etmemektedirler. Uzun vadeli düşünmemektedirler. Sosyal güvenlik sisteminde ortaya çıkan fiyasko bu zihniyetin dramatik bir neticesidir. Hemen yarın çıkar temin etmeyecek diye uzak yarınlara ertelenen tedbirler alt yapıda; sağlık ve eğitim hizmetlerinde, çevrede ve ekonominin genel yapısında kolay tamir edilemeyecek zararlara yol açmıştır. Enerji tasarrufunu özendirici tedbirlerin başına gelenler, alternatif enerji kaynakları arama girişimlerinin başına gelenlerin aynı olmuştur; serbest pazarın büyülü elinin petrol fiyatlarını aşağı çekeceği iddiasıyla bu yoldaki çabaların önü tıkanmıştır: Petrol fiyatları aslında ABD'nin orkestra şefliği altında Suudi Arabistan ve büyük petrol şirketleri tarafından belirlenmektedir. Kotalar ve fiyatlar; suyun başını tutmuş olanların gönlünü edecek fakat bu arada alterna-

tif enerji kaynakları aramaya gayrısını mecbur bırakmayacak bir seviyede tutulmaktadır. 1982 durgunluğunu aşmak için ABD'nin baskısıyla petrol fiyatları aşağı çekilmiştir. Gerektiğinde gerekli ayarlamalar yapılarak yola devam edilmektedir. Gerçeği yakalamak yerine abesle iştigalin getirdiği yığınla hatayı geçmişimizde görmemiz olasıdır ve bunların bedelini ödemek çoğu kez çok zor olmaktadır.[21] Reagan yönetiminin çevresinin korumasına karşı gösterdiği ilgisizliğin uzun vadede çok vahim sonuçları olacaktır. Ekim 1990 tarihinde Birleşmiş Milletlerde yapılan bir konferansda çevre meseleleri bilimsel olarak ele alındı. Bilim adamları son asırda dünyanın sıcaklığının arttığını ve bu artışın devam ettiğini dile getirdiler. Gerekçesi olarak fosil yakıtları gösterdiler. Bu gidişin dünyanın sonunu getireceğinden endişe eden bilim adamları vardı: Panele katılan Amerikalı bir bilim adamı "ABD basınının orta bir yol tuttuğunu, meseleye gereken önemi göstermediğini" söyledi. Bir İngiliz bilim adamı ise şu görüşteydi: "Amerika'da birkaç ekstrem görüş tüm gündemi kaplıyor. Sıradanlaşmış ama herkesi tehdit eden tehlikeler üzerinde durulmuyor: Dünyada bunun bir başka örneğinin olduğunu sanmıyorum." İki yüz kişinin katıldığı paneldeki bilim adamlarından hemen hiçbiri, Birleşik Devletlerde büyük bir ilgiyle karşılanan doğruluğu şüpheli ama ilgi çekme gücü fazla görüşlere iltifat etmemekteydi. *New York Times* attığa başlığında "ABD verileri, Isınma Trendini Gösterme Hususunda Yetersiz Kaldı", *Forbes* ise kapağında "Küresel Isınma Paniği: Bir Aşırı Reaksiyon Örneği" demekteydi, Televizyonlar ise bilim adamlarının görüş birliğine varamadıklarını,

hâl ve gidişin hiç de fena olmadığını çağrıştıracak tarzda yayın yapmaktaydı.[22] İngiliz basını; ABD ve Japonya'nın baskısı sonucu BM siyasî komitelerinin bilim adamlarının tespitlerini görmezlikten gelmeyi tercih ettiklerini yazdı. Thatcher'ın İngiltere'si bile serbest pazar fantezilerini bir tarafa bırakıp insanlığı bekleyen felaketin önünün bir an önce alınması için yapılması gerekenlerin derhal uygulamaya konulmasını istedi. Washington'u ve ABD basınını kendi sorumluluklarıyla baş başa bıraktı: ABD'nin izlediği politika her zamankinin aynı idi; günü kurtarmak için geleceği yakmaktan çekinmemek, zenginlerin çıkarlarına kesinlikle dokunmamak.[23]

Kongre tarafından yaptırılan ve Mart 1989'da yayınlanın bir raporda 1979 ile 1987 arasında aile bazında ülkenin en fakir %5'lik kesimin gelirinde %6'lık bir azalmanın, en zengin %5'lik kesiminin gelirinde ise %11'lik bir artmanın gerçekleştiğini ortaya koydu. Bu sonuçlar; her türlü istatistikî hatadan arındırılmış, tartışılacak yanı bulunmayan sonuçlardı. Birey bazında ise en yoksul %5'lik dilimde %9.8'lik bir düşüş, en zengin %5'lik kesimde ise %15.6'lık bir artış kaydedilmiştir. Bir iktisatçı bu sonuçların ortaya çıkmasında işçilik ücretlerinde yaşanan düşüşün rolüne işaret etmekte ve "çoğu işçinin geliri fukaralık çizgisinin altında kalmaktadır" demektedir.

Çocuk Hastaneleri ve İlgili Enstitüler Ulusal Birliği, son on sene içerisinde çocuk sağlığı çalışmalarının sürekli gerilediğini, şu anda en alt noktaya ulaştığını, istatistikleri çanlar çaldıracak tespitlerle dolu olduğunu açıkladı. Doğduğunda ağırlığı olması gereken miktarın çok altında olan ve ölümüne sebep olması çok olası bir

handikapla dünyaya gözlerini açan Amerikalı bebeklerin oranının, aynı dertle muzdarip Avrupalı bebeklerin oranının 1.7 kat fazla olduğunu, siyahların çocukları için durumun daha da ciddi olduğunu istatistikler ortaya koymaktadır.[24] *Boston Globe*'da köşe yazarı olan Derrick Jackson meseleye eğilmekte, verdiği çarpıcı rakamlarla ilgilileri uyarmaya çalışmaktadır. UNICEF'in; tespitlerine göre ABD fert başına düşen milli gelir açısından dünyada İsviçre'den sonra ikincidir, çocuk ölümleri açısından ise yirmi ikincidir. Oysa 1960'lı yıllarda onuncu idi ve şu anda İrlanda ve İspanya'nın gerisindedir. Siyahlar için bu oranlar aleyhte olmak üzere hemen hemen iki kattır. Boston'ın etnik azınlıkların oturduğu Roxbury kentinde ise söz konusu oranlar üçe katlanmaktadır. Roxbury, çocuk ölümleri itibariyle dünya sıralamasında 42'nci gelmektedir. Boston'da bulunan dünyanın en modern sağlık merkezleri Roxbury'nin çocuk ölümleri açısından Yunanistan; Portekiz, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'nın ve çoğu Üçüncü Dünya ülkesinin gerisinde kalmasına engel olamamaktadır. Harvard tıp okulunda uzman olarak görev yapan Paul Wise şunları söylemektedir: Çocuk ölümlerindeki adaletsizlik açısından ABD'ne emsal gösterilecek Güney Afrika'dan başka bu dünyada bir tek ülke bulamazsınız: Jackson sözlerine şöyle devam etmektedir.

> Doğumdan çok önceki günlerde kadınlarımız kötü beslenmenin ve yetersiz sağlık eğitiminin makasına alınmış durumdadırlar. Washington'daki büyüklerimizin Berlin duvarının yıkılışı ile böbürlenmeleri giderek artan sayıda Amerikan vatandaşı Kamboçyalı'nın, Haitili'nin, Vietnamlı'nın hastane kapılarından para ye-

tersizliği nedeniyle, sağlık sigortalarının olmayışı nedeniyle veya sığındıkları bu ülkenin lisanını yeterince konuşamamaları nedeniyle geri dönmelerine engel olamamaktadır.[25]

Boston kentinin bu gerçeklerini tüm ülkeye teşmil etmek ve devlet kapitalizminin hüküm sürdüğü dünyanın bu en zengin ülkesinde haller nicedir diye sual eylemek sahip olduğu onca avantaja rağmen on sene içerisinde o tepelerden bu çukurlara yuvarlanışını sağlayan Reagan ve arkadaşlarını hayırlarla anmak, velinimetimiz okuyucumuzun ihtiyarına kalmış bir keyfiyettir.

Bu yılların manevî havasıyla kendinden geçmiş olan Tom Wolfe, bu dönemi "beşeriyetin şahit olduğu altın çağlardan biri" olarak vasıflamaktadır. Bu dönem, önemli kimseler için gerçekten bir altın çağ olmuştur.[26] Yerel ekonomide ulaşılması hedeflenen noktalara büyük ölçüde ulaşılmıştır. Dış politikada Orta Amerika'dan demokrasinin defedilmesi, sosyal reformların engellenmesi amaçlarına da Washington vasıl olmuştur.

4. İnancın Restore Edilmesi

Reagan'ın en büyük başarısı, otoriteye olan güveni restore ederek "kendimizi iyi hissetmemizi" sağlamasıdır. *Wall Street Journal*'ın editörlerinin de tespit ettiği gibi Reagan silahlı kuvvetlerin etkinliğini ve moralini yükseltmiş, fiyaskoyla sonuçlanmasına rağmen Libya ve Grenada'da orduyu kullanarak bu konudaki kararlılığını herkese göstermiştir. Ne kadar istersek o kadar insan öldürebileceğimizi; herkesin tepesinden baktığımızı; her kim bize karşı durursa sonunda kovboyun gücü ve cesareti

karşısında yenik düşeceğini dosta-düşmana kanıtladık. Aslında Ronald Reagan'ın erkekliğinin, adamlarını bir çocuk yuvasında kendi hallerinde gülüp oynayan çocukların kemiklerini kırmakla görevlendiren bir mafya babasının erkekliğinden farklı olmadığını gerçeğini görmekte zorlandık. Norman Podhoretz'm tespitine göre Reagan, liderlerin silaha sarılırken değil bin kere, bir kere bile düşünmelerine gerek olmadığının bir ispatıdır.[27] Aslında bu olup bitenleri bir tiyatro sahnesinde olup bitenler mertebesindedir, gerçeklerin eksiksiz bir yansıması değildir. Kovboy; küçük adamı korkutmuş olabilir. Ama kitlelerin gözü karadır ve askerî müdahaleleri, haksızlıkları -bilmiyorum; ama inanıyorum ki- bloke etme hususunda kararlıdır ve bunu yapacak güce de sahiptir.

5. Hepimiz Borçluyuz

Zenginlere çıkar sağlamak amacıyla kısa vadeli düşünmek; uluslararası teröre destek vermek, dünya ekonomisini önemlilerin lehine-önemsizlerin aleyhine olacak tarzda biçimlendirmek Reagan döneminin karakteristiklerindendi. Ve Reagan bu yolun tek yolcusu değildir. Kendisi ile aynı kafada olan başka nice liderler vardır. Thatcher, bunlardan hemen akla ilk gelenidir. Gelecek kuşaklar, geçmiş kuşaklardan hiçbirini karşılamadığı ölçek ve karmaşıklıkta problemlerle uğraşmak zorunda kalacaklardır. Çevreye, verilmiş bulunan zarar bunlardan biridir. Bir başkası aşırı silahlanmadır. Birbirlerinin gözünü oymaya hazır rakiplerin dünyayı defalarca kere yok edebilecek kadar silahla donatılmış bulunması ürkütü-

cüdür. Bu problemlerin. bir çözümünün var olup olmadığı da belli değildir. İhtirasın en yüce beşeri değer mertebesine yüceltilmesi; dünyayı patlamaya her an hazır bir bomba haline getirmiştir. Bireysel zenginliklerin dünyaya mutluluklar getireceği hikayesi, ancak bireysel azgınlıkların dünyanın altını üstüne getirebilecek güçte olmaması durumunda tahammül götürür cinstendir. Reagan'ın insan tabiatının ve sosyal yaşamın en çirkin ögelerini kutsamakla geçen, döneminden bizlere miras olarak kalan, içinden nasıl çıkacağımızı bilemediğimiz problemler ve pek yakınımızda hissettiğimiz kıyamet korkusudur.

Gelecek kuşaklar, yapılan hataların bedelini ödeyecektir. Yaptığımız yanımıza kâr kalmayacaktır. Kötülüklerimiz, sadece kurbanlarımızın değil kendi dünyamızın da altını üstüne getirmiştir.

Dipnotlar

1. Hertzberg, TNR, Şubat 6, 1989. McGrory, Boston Globe, Şubat 6, 1989.
2. Frederick, Z. Brown, *Indochine Issues,* Kasım 1988. Vietnam ile olan ilişkilerden duyduğumuz rahatsızlıklarla ilgili ayrıntılı bilgi için: *Manufacturing Consent,* s. 238; *Necessary Illusion,* s. 33.
3. More Like Us, *NYT Book Review,* Mart 26; 1989.
4. LeMoyne, *NYT Magazine,* Nisan 6, 1986. Szulc, *NYT Magazine,* Mayıs 25; 1980.
5. Kinzer, *NYT Magazine,* Mart 26, 1989
6. French, *NYT,* Mayıs 8, 1990. *Turning the Tide,* s. 150. Seçim 1962'de idi, 1963'de değil.
7. *NYT,* Temmuz 19, 1990, Kamboçya ile ilgili başka örnekler ve benzer vakalar için: *Manufacturing Consent.*
8. Friedman, *Inventars of the Promised Land* (Knopf, 1975), bölüm, 2. New Repuclic, Ağustos 10; 1987.

9. Kempton, *NYRB,* Nisan 15, 1982. Annan, *Mektuplar, NYRB,* Haziran 10, 1982.
10. İngiliz kültürüne bağlılık kurumlarının üzerindeki etkisi için: Tom Nairn, *The Enchanted Glass* (Hutchinson, 1988).
11. *BG* Şubat 17, 1989, *ABC* ve *Washington Post* tarafından rapor edilmiştir. Reagan'ın popülaritesinin çarpıtılması ile ilgili ayrıntılar için Not 39'a bkz. 12. *AP* Aralık 15, *Barricada International* (Managua; San Francisco), Aralık 22, 1988. Gelen haberler, yapılanların bilinçli olarak yapıldığını göstermektedir. Ekim 1987'den itibaren yardım uçuşlarının sayısındaki artış ve medyanın suç ortaklığı için şu makalelerime bkz: *Z Magazine,* Ocak, Mart 19. Ayrıca: *Necessarry Illusions.*
13. Weinraub, *NYT,* Mart 25, Mart 28, 1989. Mark Uhlig, *NYT,* aynı gün.
14. Ayrıntılar için: *Necessary Illusions.* Şubat 1989 antlaşmaları için: Managua Cizvit yayın organı Envio, Mart 1989 (Loyola/Üniversitesi/New Orleans) tarafından bastırılmaktadır. 15. Ayrıntılar için: *Necessary Illusions.* Mart 1989'da yapılan bu tahminin gerçekleştiğini söylemeye bile gerek yoktur sanırım.
15. Ayrıntılar için: *Necessary Illusions.* Mart 1989'da yapılan bu tahminin gerçekleştiğini söylemeye gerek yoktur sanırım.
16. James Perr, *WSJ,* Ocak 5. Modigliani ve Solow'un (her ikisi de Nobel ekonomi ödülü sahibi) *NYT,* Mart 12, 1989'da yayınlanan mektubu, Germany; Amsden, *"East* Asia's *Challenge."*
17. Andrew Pollack, America's Answer to Japan's MITI,"*NYT,* ticaret bölümü, Mart 5. David Hale, "Just Say No: The GOP Abondons Free Markets," *International Economy,* Ocak/Şubat 1989, ve "Picking up Reagan's Tab," *Foreign Policy,* İlkbahar 1989.
18. age.
19. Robert Coven, "R ve D Spending under Reagan;" CSM, Şubat 20, 1989. Benjamin Friedman, "The Campaign's Hidden Issue," *New York Review of Books,* Ekim 13, 1988. John Berry, "The Legacy of Reaganomics," *WP Weekly,* Aralık 19, 1988. Arthur MacEwan, *Dollars and Sence,* Ocak/Şubat 1989. Modigliani ve Solow.
20. Robert Pear; *"Reagan Leaving Many Costly Domestic Problems, G.A.O. Tells Bush, NYT,* Kasım 22, 1988.
21. Daha önceki safhaları için: *Towards a New Cold War,* özellikle bölüm 2 ve II. 1990'mn ortalarında ortaya çıkan Ortadoğu krizi ile birlikte problem nihayet medyanın ilgisini çekmeye başladı.
22. "Reseaich News," *Science,* Ağustos 3, 1990.
23. Geoffrey Lean, "UN setback for global warming action plan " *Observer,* Mayıs 20, 1990: Ayrıca: Craig Whitney, "Scientist Warm of Danger in a Warming Earth," *NYT,* Mayıs 26, 1990. ABD'nin yalnızlığın-

dan, iklim değişikliği üzerine yapılan bilimsel çalışmaların yetersizliğini ileri sürerek bildiğini okumaya devam etmesinden; Başkan Bush'un ifadesi ile "bu yolda ileri sürülenlerin politikacıları pek kızdırdığından" söz edilmektedir: Uluslar arası bir konferansta yağmur ormanlarının korunması, tropik ormanlara verilen zararların durdurulması ve 2000 yılı hedef alınarak bazı programların yapılması yolundaki girişimlere karşı çıkan tek ülkenin ABD olduğu belirtilmektedir, Cenova konferansında gelişmekte olan ülkelere yardım yapılması ve ozon tabakasına zarar veren gazları kullanmalarının önlenmesi yolundaki girişimler ABD tarafından bloke edilmiştir. Beyaz Saray tarafından desteklenen bir konferansa katılanlar, sera etkisine sebebiyet veren: oluşumların yasal yollardan engellenmesi için hükûmetlere baskı yapılması taleplerinin Amerikalı yetkililer tarafından önüne geçildiğini iddia etmektedirler. Jeff Nesmith, *NYT News Service,* Mayıs 23, 1990.

24. Martin Tolchin, *NYT,* Mart 23. Alexander Reid, BG, Mart 2; 1989.
25. Jackson, BG, Aralık 24, 1989.
26. *BG,* Şubat 18, 1990. 27. *WSJ,* Ocak 19, 1989. Johnson, *Sunday Telegraph,* Haziran 1, 1986. Johnson ve Podhoretz, sırasıyla, Libya ve Grenada'da yapılanlar için kıvanç duymaktaydılar. Terörün ve zulmün her çeşidinin pek ünlü bir taraftarı olan Johnson, İsrail'in "terör kanseri"ni temizlemek için 1982 senesinde Lübnan'a saldırmasını, 20.000'den fazla insanı öldürmesini, bu sonucu alabilmek için gösterdiği maddî ve manevi cesareti alkışlamaktadır. Öldürülenlerin çoğunun Filistinli ve Lübnanlı siviller olması hazretin hararetini düşürmemiştir (Wolf Blitzer, *Jerusalem Post,* Haziran 29, 1984). Bu saldırıdan ilan edilen amaç doğrultusunda herhangi bir netice çıkması söz konusu olamazdı, zaten İsrail'in böyle bir beklentisi de yoktu. Amacı FKÖ'yü kışkırtmak, saldırgan hâle getirmek ve barış çabalarına sekte vurmaktı. Çatışmanın son bulmasından, barışın gelmesinden aklı çıkmaktaydı. Şu değerlendirmemizi destekleyecek çok sayıda belgeye sahip bulunmaktayız. Ayrıca: *Fateful Triangle, Pirates and* Ş *Emperors ve Necassary Illusions.*

Endüstrileşmiş Toplumda Demokrasi

ABD dış politikasına hakim olan inancı, *New York Times*'ın dış haberler servisinde görevli olan Neil Lewis'in şu sözleri kadar güzel anlatan bir ifade bulmak zordur: "Amerikanvari bir demokratik düzeni ülkelerinde görmek isteyenlerin sayısının dünya genelinde iki katına çıktığı iddiası, Amerikan dış politikasının temel temalarından birini oluşturmaktadır."[1]

Bu doktrin, çoğu kez telaffuz edilme ihtiyacı bile duyulmaksızın ABD'nin dünya üzerindeki rolü üzerine döktürülen söylemlerde temel varsayımlardan biri olarak alınmıştır.

Bu doktrinin inanç boyutu şaşırtıcı gözükebilir. Tarihi dokümanlara alelacele bir göz gezdiren herhangi bir kimse, ABD'nin dış politikasının ana hatlarının parlamenter rejimleri yıkma, yaklaştığı ülkeleri madden-ma-

nen tahrip etme, sessiz çoğunluklara politika arenasında yer alma şansı doğuran organizasyonları yerle bir etme ve amacına ulaşabilmek için hiç çekinmeden şiddetin her türlüsüne başvurma olduğunu görecektir. Konvansiyonel doktrinin savunulabilir bir ögesinin mevcut olduğunu da hemen burada itiraf edelim: "Amerikanvari demokrasiden kastedilen, muntazaman yapılan, seçimlerle ticaretin Washington tarafından konulmuş kurallarına hiç itiraz etmeyen yönetimlerden birinin gidip diğerinin gelmesi ise bu tür demokrasilerin dünyanın dört-bir yanında boy atması için Amerikalı politika oluşturucuların can atmasından daha tabiî bir şey olamaz: Demokrasinin, ülkenin yönetiminde bireylerin aktif olarak yer alabildikleri bir sistem olduğuna inanan kimselerin iş başına gelmesinin önü alınmışsa Amerikanvari demokrasinin ömrü ebedileştirilmiş demektir. Bundan sonrası ise ağı kuranın ağa takılanları toplamasından ibarettir ki; bu sonuç ağ sahibi ağaların pek hoşuna gitmektedir.

Politik analizin bu çerçevesi ve ideolojik imajı iyi bir başlangıç, öze dönük iyi bir yaklaşım olabilir. Temel hatları özümsedikten sonra ABD'nin parlamenter sistemlere her zaman muhalif olduğu iddiasını ileri süremeyiz. Tam tersine parlamenter sistemlerin, olmazsa olmaz koşulların gereğini yerine getirdiği sürece kabul, hatta tercih edildiğini görmekteyiz.

1. Demokrasinin Tercih Sebebi

Üçüncü Dünya'nm uydu devletlerinde demokratik formların tercihi meselesi, bir halkla ilişkiler meselesidir. An-

cak toplumun istikrar içerisinde ve imtiyazlıların güven içinde olması halinde diğer faktörler gündeme girebilir. Ticarî çıkarların korunup geliştirilmesinde devlete önemli görevler verilmiştir. Devletten araştırma ve geliştirme faaliyetlerini, üretimi, ihracatı teşvik etmesi, pazar bulması, ticarî faaliyetler için uygun bir ortam oluşturması, uzun lafın kısası zenginlere hizmet eden bir hayır kurumu gibi çalışması istenir. Bunun yanında devletin zenginlerin işlerine karışması, imtiyazlarına dil veya el uzatması kesinlikle yasaktır. Siyasî sisteme iş alemi hakim olduğu sürece demokrasinin yaşamasında herhangi bir sakınca yoktur.

Bir ülke belirli bazı temel koşulları yerine getirirse ABD demokratik formlara hoşgörü ile bakar. Üçüncü Dünya ülkelerinde demokrasi denemelerinin nerede sonuçlanacağı kestirilemediğinden var olmasına da nadiren izin verilir. Endüstrileşmiş dünya ile olan ilişkiler ABD'nin demokratik, formlara bütünüyle muhalif olmadığını göstermektedir: İş aleminin kontrolü altında ve istikrar içerisinde bulunan Batı demokrasilerinde, Üçüncü Dünya ülkelerin de pek yaygın olan terör, yapıp yıkma askerî darbe olgularına rastlamak olası değildir.

Söylediklerimizin istisnaları da yok değildir. 1975 senesinde Avustralya'da Whitlam'ın başkanlığındaki İşçi Partisi hükûmeti; Whitlam'ın Avustralya'da bulunan Amerikan haber alma ve askerî üslerine müdahale edeceği; dolayısıyla Washington'un çıkarlarına zarar vereceği endişesiyle CIA tarafından düzenlenen bir darbeyle devrilmiştir. CIA'nın İtalya'da çevirdiği dolaplar, 1976 senesinde Pike Raporu'nun aşikar eylenmesinden sonra Mı-

sır'daki Sağır Sultan'ın bile haber alma menzili içerisine girmiş bulunmaktadır. 1948 ile 1970 arasında Washington'un hoşuna giden partilere 65 milyon dolar civarında yardım yapılmıştır. CIA'nın anti-Komünist adaylara 6 milyon dolar yardım yaptığının ortaya çıkması üzerine Aldo Moro hükûmeti düşmüştür. O günlerde Avrupa'da Komünist partiler bağımsız ve çoğulcu demokratik eğilimler göstermekteydiler. Avrupa komünizmi olarak nitelendirilen bu oluşum ne Kremlin'in ve ne de Washington'un hoşuna gitmiyordu. Raymond Garthoff'un tespitlerine göre her ikisi de yerel milliyetçilik temelleri üzerinde yükselen bağımsız pan-Avrupa'dan rahatsız olmaktaydı. Bu nedenlerle süper güçlerin ikisi de İspanya Komünist Partisi'nin meşruiyet kazanmasına ve İtalya'da Komünist Parti'nin nüfuzunun artmasına muhalefet ettiler, Fransa'da merkez-sağ bir hükûmetin iş başında tutulmasını tercih ettiler. Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, "Batılı müttefiklerimizle ilgili temel problemimiz pek çok Avrupa ülkesinde yaşanan yerel evrimdir" tespitinde bulundu. Bu gelişmeler Batılı komünist partileri daha çekici kılabilir; bağımsızlık hareketlerine güç kazandırabilir, NATO'nun çatısı altında bir araya gelmiş bulunan ülkeler için bir tehdit oluşturabilirdi. "Birleşik Devletler, Doğu Avrupa'daki Sovyet nüfuzunu azaltmaktan çok Batılı müttefiklerinin korunmasının ve bu ülkelerde ABD'nin nüfuzunun devamının temini peşinde" idi. O dönemin ayrıntılı bir çalışmasını yapan Garthoff ait olan bu yorumda müttefiklerin korunmasından kasıt, hakim sınıfların, çıkarlarının yerel gelişmelerin sebebiyet vermesi olası zararlardan korunması idi. CIA'nın İtalya'da yapılan seçimlere ve daha nicelerine burnunun sokulma-

smın sebebi, işte bu tür endişelerdi.[2]

Temmuz 1990'da İtalya Cumhurbaşkanı Cossiga bir çağrıda bulundu ve 1960'lı ve 1970'li yıllarda CIA'mn İtalya'da terörist faaliyetlere hız kazandırması için Licio Gelli'ye para yardımı yaptığı yolundaki iddiaların araştırılmasını istedi. Söz konusu iddialar, devlete ait bir televizyon kanalı tarafından ortaya atılmıştı. Gelli denen zat, gizli Propaganda Due (P2) Mason locasının büyük üstadı idi ve terör faaliyetleri ve diğer cinayetlerle ilgisi olduğu yolunda yaygın bir kanaat mevcut idi. 1984 senesinde İtalya Parlamentosu tarafından hazırlanıp yayınlanan bir rapordan o yıllarda P2 ve diğer neo-faşist grupların İtalyan ordusu ve gizli servisler ile sıkı bir işbirliği içerisinde bulunduğunu ve solun yükselişini önlemek, aşırı sağcı bir rejimin işbaşına gelmesini sağlamak için hazırlıklar yaptığını öğreniyoruz. Bu planların özelliklerinden biri, "tansiyon stratejisi" uygulamasıydı ve bu bağlamda Avrupa'da yaşanmış bulunan terörist eylemlerden en önemlilerini sahnelemişti. Yeni suçlamalar Richard Brenneke'den geldi. Brenneke CIA-P2 ilişkilerinin yirmi senelik bir geçmişinin olduğunu ve on milyon dolardan fazla bir harcamanın yapıldığını iddia etmekteydi. Sözlerine bakılırsa, kendisi de CIA'da uzun yıllar irtibat elemanı olarak çalışmıştı. Ben, "Washington ve İtalyan aşırı sağı arasındaki ilişkilerin izini 1922'de Mussolini'nin iş başına geldiği günlere kadar sürmek mümkün diyelim ötesini siz anlayın.[3]

İtalya üzerine uygulanan model geneldir ve gelişmiş endüstrilerin demokrasilerini manipüle etmek için sıkça ve başarıyla kullanılmıştır.

Tarihî deliller, hata yapmamak için dikkatlice değerlendirilmelidir. Guatemala'nın demokratik hükûmetini devirip yerine gangster çetelerini getirmek ve bunların aracılığıyla onlarca sene ülke halkına kan kusturmak veya Hindiçin'de askerî darbe ve kitle katliamları için uygun zemini oluşturmak başka şeydir, ABD'nin kollarının her bir köşesine nüfuz edemediği iyi organize olmuş gelişmiş ülkelerde bu eylemleri tekrarlamak başka şeydir. Gelişmiş toplumlarda demokratik yönetimleri devirip yerine askeri diktatörlükleri ikame etmemesinin ve Latin Amerika'da yaptıklarını yapmayıp idam mangalarını kudurmuş köpek sürüleri misali sokaklara salmamasımn biricik nedenini, ABD'nin bu sonuçları alacak araçlardan yoksun bulunmasına bağlamak doğru olmaz.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşananlardan bu konuda çıkartılacak dersler vardır: Tarihin emsaline şahit olmadığı bir ekonomik ve askerî gücü elinde bulunduran ABD, gerçek manada ilk küresel güç olmanın yollarını aramaktaydı. İş aleminin ve devletin ileri gelenleri bir araya gelmişler, kendi lehlerinde çalışacak bir dünya düzeni kurmak için ince-ince planlar yapmışlardır: Elimizde bu çalışmalardan kalma pek çok belge mevcuttur. Birleşik Devletlerin endüstrileşmiş devletlerin dahili düzenlerini etkileyebilecek bir konumda olduğu günlerde elitlerinin demokrasiye bakış açılarını yansıtan yeterince belge ve bilgiye bugün sahip bulunmaktayız.

2. Genel Çizgiler

Bölüm 1 kısım 5'de çizdiğimiz tabloyu dekor olarak kullanıp savaşın bir harabeye çevirdiği dünyayı yeniden

kurmanın yoğun çabalar içerisinde bulunan planlamacıları birinci derecede meşgul eden problemlere bir göz atalım. Endüstrileşmiş ülkeler dünya sisteminin çekirdeğini oluşturmaktalar. Yeni küresel sistemin mimarlarının ve varislerinin baktığı gözlükle bakarak bu tecrübeden demokrasi kavramı ile ilgili olarak ne öğrenebiliriz?

Faşizmden arındırılan bölgelerde temel problem, geleneksel seçkinlerin itibarını kaybettiği, itibarın ve nüfuzun direniş örgütlerinin eline geçtiği, bu örgütlerin ise halk kitleleri ile karşılıklı etkileşim içerisinde bulunduğu, radikal demokrasiye bu insanların gönülden bağlı bulunduğu bir tablo olarak ortaya çıkmıştır. Churchill'in pek güvendiği danışmanlarından biri olan Güney Afrika Başbakanı Jan Christian Smuts, 1943 senesinde güney Avrupa ile ilgili olarak şu tavsiyede bulunmuştur. "O insanların politikaya karşı soğumuş olmaları düzenin tamamen bozulması ve komünizmin tüm bölgeyi sel suları gibi işgal etmesi sonucunu beraberinde getirebilir. Dikkat gerek."[4] Düzenden kasıt, imtiyazlıların çıkarlarının oluşturduğu yapıdır. Komünizmden söz ederken ise demokratik yapı içerisinde seçkinlere vereceği zarardan, başkası düşünülmemekte, diğer boyutları asla gündeme getirilmemektedir. Seçkin kesimin demokratik çatının kontrolünü elinden kaçırması, başka insanlarında ülke yönetiminde aktif olarak rol üstlenmesi "demokrasi krizi" olarak isimlendirilmektedir.

Birleşik Devletler, süper güçler arası sürtüşmeyi sürdürmenin yanı sıra geleneksel muhafazakâr düzenin restore edilmesi işini kendine görev edinmiştir. Bu amacına ulaşabilmesi için antifaşist direnişi kırması gerektiğinde

Nazi ve faşist işbirlikçiler edinmesi, işçi sendikalarını ve diğer halk örgütlerini zayıflatması, radikal demokrasi ve sosyal reform tehditlerini kırması, zaman içerisinde yeşerip yerleşik düzene zarar vermesi olası tüm yaban otlarını ayıklaması gerekmekteydi. Bu politikaları dünya genelinde uyguladı. Asya'yla Güney Kore, Filipinler, Tayland, Hindiçin ve özellikle Japonya'da, Avrupa'da Yunanistan, İtalya, Fransa ve özellikle Almanya'da CIA'nın "radikal milliyetçiliği" pek büyük bir tehlike olarak gördüğü Latin Amerika'da ve özellikle Guatemala ve Bolivya'da kendi bildiğince hareket etti, planlarını hayata geçirdi.[5] Görevin gereğini yerine getirmek çoğu kez çok kanlı oldu. Birleşik Devletler tarafından donatılıp yönetilen güvenlik kuvvetleri 1940'lı yılların sonuna kadar Güney Kore'de 100.000 kişi öldürdü. Bu katliamlar Kore Savaşı'ndan önce işlendi. Kore Savaşı bir iç savaştı. Dış güçlerin de yoğun müdahalelerine şahit olundu. John Halliday ve Bruce Cummings'in ifadesiyle bu savaş, kökleri antikolonial mücadelelere kadar uzanan devrimci milliyetçi bir hareketin temsilcileri ile statükoyu; özellikle pek adaletsiz bir toprak mülkiyetinin hakim olduğu cari düzeni korumaya yönelik hareketin temsilcileri arasında gerçekleşmiştir. Adaletsizliklerin ABD'nin desteği ile pekiştirilmesi savaşın şiddetini artırmış, yerel güçler arasında yaşanan kanlı olayların bedeli her iki taraf için de pek ağır olmuştur.[6] Aynı yıllarda Yunanistan da benzeri acılara bürünmüş, yüz binlerce insan öldürülmüş, sürgüne gönderilmiş, işkence görmüş, hapse atılmıştır. Aralarında Nazi işbirlikçilerinin de bulunduğu geleneksel seçkinlerin iş başına gelmesini amaçlayan ABD, Nazi-

lere karşı savaşmış, köylü-işçi birliklerini komünizmin etkisinden kurtarıp pasifize etmek amacıyla dağıtmıştır. Savaşın her evresinde Washington, taraftarı olduğu kesimden desteğini esirgememiş, arzu ettiği gibi sonuçlanmasını sağladığı savaş nice ocağın sönmesine sebep olmuştur. Geri kalmış ülkelerde yaşananlar daha düşük şiddet derecesinde olmak üzere endüstrileşmiş ülkelerde yaşanmıştır. Her iki kesimde de hedefler ve kullanılan vasıtalar farklı olmamıştır.

Tarihin bu döneminde Birleşik Devletler endüstrileşmiş ülkelere ve Üçüncü Dünya'nın geri kalmış ülkelerine aynı zamanda, aynı amaç için ve aynı yöntemlerle müdahale etmek durumunda kalmıştır. Siyasî açıdan zayıf konumda olan ABD, askeri ve iktisadi açılardan son derece avantajlı bir konumdadır. Taktik tercihler, güçlülük ve zayıflık kıstaslarına göre belirlenmiştir. Washington haklı olarak oyunu kendi güçlü olduğu sahada oynamayı tercih etmiş, dünya meselelerine çözüm aranırken top hep askerî ve iktisadî sahalarda dolaştırılmıştır. Dert olanların ya canı, ya malı alınarak terbiye edilmesi, hizaya getirilmesi tercih edilmiştir. Savaş sonrası ilk yıllarda bu küresel bir problem idi. Taktik tercihler sözünü ettiğimiz mecralarda akışını sürdürdü, yalnızca uygulamada ufak tefek farklılıklar oldu. Bu meseleler, çağdaş dünyayı anlamak için anlaşılmadan geçilecek meseleler değildi. Gerçek tarihin yazılabilmesi, sistematik dokunun özel zaman kesitlerinde yaşananlar üzerindeki izdüşümün meselenin mütehassısları tarafından incelenmesiyle mümkündür.[7] Ne var ki gerçeklerin özüyle çelişkili fotoğraflarla zihni bulandırılmış, görüş mesafesi daraltıl-

mış sokaktaki insanın olup bitenleri kavrayabilmesi, kavrayıp da tarih sahnesindeki yerini alabilmesi olası değildir. Yunanistan örneğini ele alalım. Savaş sonrası ilk ciddi müdahale bu ülkeye yapılmıştır. Burada oluşturulan model başka yerlere de uygulanmıştır. ABD ve dünya pazarı, komünistlerin yönlendirdiği direniş hareketlerinin dehşetini dile getiren Nicholas Gage'nin *Eleni* isimli romanı ve filmi gibi medya projektörlerinin gözleri kör eden ışığı altında bırakılmıştır. Oysa Amerikalı ve Yunan bilim adamları farklı düşünüyorlar, farklı ve elbette ki seçkinlerin hoşuna gitmeyen sorularla ortaya çıkıyorlardı. Gage'nin hikayesinin doğru olup olmadığı da belli değildi. Ama halk gerçekliğine dini kadar inanmıştı. 1986 senesinde bağımsız bir televizyon kanalı İngiltere'de komünistlerce yönetilen anti-Nazi Yunan direnişinin görüşlerine de yer veren bir program yaptı. Savaş sonrasında İngiltere ve ABD tarafından yenilgiye uğratılıp sesleri solukları kesilen bu insanların ağzından maceralarını ekrana getirdi. Kıyametler koptu. İleri sürülenler resmî ağızların söylediği ile çelişmekteydi; kurulup halka yutturulan modellere ters düşmekteydi. İngiliz siyasi haber alma teşkilatı mensubu bulunan ve uzun yıllar Atina'da görev yapmış olan Tom McKitterick programda ileri sürülen iddiaları doğruladı. "Senelerdir biz madalyonun bir yüzünü gösterdik. Şimdi diğer yüzü de gösteriliyor. Denge sağlanıyor" dedi. Programın aldığı tepki, batıda hâlâ hükmünü sürdürmekte bulunan totaliter yönetim anlayışı için enfes bir örnek oluşturmaktaydı. Programın tekrar yayınlanması, Yunanistan'a ve deniz aşırı ülkelere satılması yasaklandı. İnsanlık, nice zamandır sürdürülen

baskı rejimlerinin Londra'da bile henüz son bulmadığını gördü; görüp de anladı mı? İşte, orası meçhul.[8] ABD planlamacıları, geleneksel düzenin restore edildiği, böylece savaşta yerle bir olmuş endüstriyel güçlerin tekrar inşa edildiği, ticaretin hükümranlığını tehlikeye sokacak her unsurun etkisiz hale getirildiği bir uluslararası sistem tasarlamışlardı. Oysa şimdi Birleşik Devletler tarafından regüle edilen bir dünya sistemi içerisinde kendilerine yer aramaktalar. Bu dünya sistemi devletin rehberlik ettiği liberal enternasyonalizm formunda zuhur etmiş bulunmakta idi, düşman güçlerin öfkesinden ABD'nin askerî gücü tarafından korunmaktaydı. Bu yolda yapılan askerî harcamaların özellikle sıkıntılı günlerinde endüstri için bir çıkış kapısı olduğunu yaşananlar kanıtlamış bulunmaktadır. Küresel sistem, Amerikalı yatırımcıların ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda tasarlanmıştır. Kendilerine sunulan bu sera ortamında Amerikalı seçkinler servetlerine servet katmayı haklı olarak ummaktaydılar. Bunlar İkinci Dünya Savaşı'nı hemen takip eden yıllarda akla yatkın tasarımlardı ve nitekim çoğu realize edilmişti. Oysa zamanla koşullar değişti: Dünün yıkık dökük Almanya'sı gün geldi dünya pazarlarında ABD'nin bir numaralı rakibi durumuna geldi.[9] Dünya ekonomisinin yapısını rakiplerinin lehine olmak üzere değiştiren Vietnam Savaşı'na kadar ABD'nin endişelerinden biri, Japon ekonomisini ayakta tutabilmekti. Bu ülkede yapılan ve çoğu ABD kökenli olan yabancı yatırımlar kısa süre içerisinde meyvelerini verdi. Japonya'yı da ABD'nin rakipleri arasına soktu.

3. Bir 'Büyük Atölye': Japonya

Endüstriyel alemde "doğal liderler" olarak akla hemen Almanya ve Japonya gelmekteydi. Her iki ülke de ne denli babayiğit olduklarını, savaşın her evresinde kanıtlamışlardı. Avrupa ve Asya'nın en büyük atölyeleriydi (Dean Acheson). Bu nedenle kalkınmalarının ABD'ne zarar vermeyecek bir rotada gelişmesine dikkat edilmeliydi. ABD'ne her hal ve durumda bağlı kalmaya devamları sağlanmalıydı. Doğu Batı ticaretinde ve Avrupa detantına yönelik gelişmelerde hep bu endişeler kendini belli etti. Japonya ile Çin arasında var olan geleneksel ticarî bağların tekrar kurulmamasına çok dikkat edildi. Sonuçta 1950'li senelerde Çin, ABD'nin denetimi altındaki küresel sisteme entegre edildi. Mart 1954'te Asya'da görevli ABD büyükelçilerinin yaptığı gizli bir toplantıda John Foster Dullas, "Amerika'nın diplomatik stratejilerinden birinin Japonya için Güneydoğu Asya'yı bir pazar haline getirmek; böylece bir yandan Japon ekonomisinin gelişip büyümesini sağlarken öte yandan komünist ekonomilerin bu bölgeden nemalanmasının önüne geçmek" olduğunu söylemiştir. Bu toplantı ile ilgili belgeler ve konuya ilişkin diğer dokümanlar, Pentagon tarafından, kendi resmî yayın organında yayınlanmıştır. Vietnam'a ABD'nin müdahalesinde bu saikler, yani Japonya'ya pazar açma arzusu önemli derecede rol oynamıştır.[10] O günlerde Japonya ciddi bir rakip olarak görülmüyordu. Japonya'nın bugün ulaştığı durumun, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasının dünyasını planlanırken kendisini düşünmediğinin, pek fedakârca davrandığının

bir ispatı olarak sunulması aldatma olmaktan öteye geçemez. Japonya'nın bir yolunu bulup "Asya'nın atölyesi" olma statüsünü tekrar ele geçireceğine, Japon faşizminin oluşturmayı hedeflediği "ortak zenginlik ortamı"nı gerçekleştirebileceğine kimse inanmıyordu. Gerçekçi tahminler olarak sunulanlar Japonya'nın ya ABD'nin kurduğu küresel sistemin uyumlu bir parçası olacağı; ya bağımsız kalıp tek başına bir şeyler becermeyi deneyeceği, hadi bilemediniz Sovyetlere yamanıp Washington'a kapılarını kapatacağı merkezindeydi. Japonlar için bile bugün ulaşmış oldukları başarı hayal idi. Eften-püften şeyler üreterek gelişmiş ülkelerin pazarlarından ekmek çıkarmayı ummaktaydılar.[11] Japonya'nın kendi geleceğini pek parlak görmemesinin sebeplerinden biri, ilk hamlelerinin başarıyla sonuçlanmış olmasıydı. Kore Savaşı için rengini değiştirdi ve Japonya'nın önünü açtı: Yabancıların Japonya'yı adamdan saymamalarının nedenleri arasında ırkçı yaklaşımlardan kaynaklanan yanılgıların yanı sıra işçi-işveren ilişkilerini ve bizzat işçilerin kapasitelerinin yetersiz bulunması vardı. ABD işgal güçleri tarafından empoze edilmeye çalışılan demokratik işçi yasaları iş alemi tarafından reaksiyonla karşılandı. Bu yasalar başka yerlerde genellikle reaksiyonlara sebep oldu. Japonya'nın demokratikleşmesinin önünü kesmekle görevli bulunan ve ticaret lobisinin önde gelenlerinden biri olan James Lee Kauffman, gelişmelerin arzu edilen istikametlere yöneltilememesinden dolayı huzursuzdu ve hem ucuz, hem uysal işçi peşinde koşan sanayicilere 1947 senesinde yazdığı bir mektupta şunları söylemekteydi: "Japon işçiler çocuktan farksızdır. Çocuklarının en büyüğü on

yaşında olan bir baba onlara artık bildiği gibi davranabileceklerini, kendi hayatla rını kendilerinin tanzim edebileceğini söylese; neler olur evde bir düşünün. Japon işçiler delirmiş domuzlar gibiler. Topraklarında petrol bulunmuş bir kızılderilinin parasını nasıl çarçur ettiğini gördüyseniz hemen bir paralellik kurup Japon işçilerin İşçi Yasası'm nasıl kullandıklarını gözlerinizin önünde canlandırabilirsiniz." İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'da prokonsül olarak görev yapan General Mac Arthur, ırkçı davranışlarıyla tanınır. 1951 senesinde Kongre'de yaptığı bir konuşmada şunları söyledi: "Modern medeniyetin standartlarına vurulursa bizim kırk beş yaşındaki gelişmemizin yanında onlar on iki yaşındaki bir çocuk gibi kalırlar." Bu gerçek bize Japonları "temel kavramlarla tanıştırma, bu kavramların oralarda da yeşermesini temin etme" görevini vermektedir. "Kendileri henüz işin pek başındalar, eğilmeye müsait yaş ağaç gibiler." Derken aradan yıllar geçti. Bu iltifatlar sağcı Japonlar tarafından biz Amerikalılar için, kültürümüz ve içtimai yapımız için yapılır oldu.[12] Mamafih, tahminlerin ve beklentilerin hepsinde yanılınmamış, doğru çıkanları da olmuştur. George Kennan, ABD'nin Japonya'nın petrol ihracatını kontrol altında tutmasını, böylece Tokyo üzerindeki "veto gücü"nü elinde bulundurmasını tavsiye etmiştir. Tavsiyeye uyulmuş, yararları görülmüştür.[13] Savaş sonrası dönemde ABD'nin Ortadoğu petrolleri ile bu denli yakından ilgilenmesinin temel sebeplerinden biri de işte budur. Japonya'nın Ortadoğu meselelerinde ABD'nin peşine takılma hususunda yeterince istekli davranmayışının olası sebeplerinden biri gene bu durumdur.

Japonya'da ABD tek başına hareket etmiş, işgalinde ortaklarına herhangi bir rol vermemiştir.[14] General MacArthur, sınırlı olmak kaydıyla demokratikleşme yolunda atılan adımları cesaretlendirmiştir. Militan işçi hareketleri engellenmiş, işçilerin üretim üzerindeki kontrolüne izin verilmemiştir. Demokrasi yolunda atılan bu küçücük adımlar bile dışişleri bakanlığını, ABD kökenli holdingleri, işçi liderliğini ve ABD medyasını allak bullak etmiştir. Ekonominin canlandırılıp istikrarlı muhafazakâr bir yönetimin eline teslim edileceği gün gelmeden işgalinin kaldırılmaması yolunda George Kennan ve diğerleri uyarılarda bulunmuştur. Bu baskılar sonunda demokratik gelişmeler tersine dönmüş, devlet şirket işbirliğinin mutlak kontrolü altına işçi kesimi medya ve siyasi sisteme teslim edilmiştir. Faaliyetlerini başarıyla sürdürüyor olmalarına rağmen işçilerin kontrolü altındaki şirketler elimine edilmiştir. Zamanında faşistlerle işbirliği yapmış olan sağ kanat sosyalistlere destek verilmiş; Amerikanvari ticaret ve holdinglerin hükümranlığı tek yol olarak benimsetilmiş, faşist yönetim zamanında hapislerde sürüdürülen solcular saf dışı bırakılmıştır. Yani, dünyanın diğer köşelerinde her ne yapıldıysa Japonya'da da hemen hemen aynısı tekrarlanmıştır. Toplu pazarlık yasaklandı, grev suç oldu, gerektiğinde polis şiddete başvurarak işçinin sesinin kısılmasında üzerine düşen görevi yerine getirdi. Hedef, muhafazakâr işçi sendikaları aracılığıyla işverenlerin işçileri kontrolü altında bulundurmalarını sağlamaktı. 1940'lı yılların sonlarında bir yandan endüstri kesiminde faaliyet gösteren işçi sendikalarının altının oyulduğunu, öte yandan ise Japon fa-

şist düzeninin kalbi durumunda olan endüstri finans holdinglerinin (Zaibatsu) sağcı vatanperver örgütlerin ve polisin desteği ile eski gücüne tekrar kavuştuğunu görüyoruz. İş aleminin faşist rejimdeki gücüne ve işlevine tekrar kavuşması, merkezi devlet ile kol kola aynı hedefe doğru ahenk içerisinde yürümesi sağlandı. Japonya'nın yeniden planlanmasının mimarlarından biri olan George Kennan, Zaibatsuların dağıtılıp yok edilmesinin ancak Japonya'nın komünizmin kucağına itilmesini isteyenlerin, Sovyetler'in "kapitalist tekeller" üzerine ürettiği masallara gönülden inananların görüşü olabileceğini ifade etmiştir.[15] Schonberger, 1952 senesine gelinmeden Japonya'nın endüstrisinin ve bankalarının başında bulunanların, kentlerinin ülkenin dominant elemanı olarak kabul edilmesini sağlamanın yanı sıra savaş öncesine göre ekonomideki ağırlığını daha fazla artırmış ve aralarındaki ilişkileri daha güçlendirmiş holdingler üzerindeki denetimlerini daha artırdıklarını ifade etmektedir. Yeniden yapılanmanın bedeli çalışan sınıflara ve fukaralara ödettirildi. ABD'nin askerî işgali boyunca Ekonomi ve Bilim Dairesi'nin Ekonomi ve Planlama Direktörü olarak görev alan Sherwood Fine, bu gelişmelerin "totaliter devlet kapitalizmi"nin çizdiği bir çerçeve içerisinde gerçekleştiğini söylemektedir. Bu politikalar Japon elitlerinin sosyal reformları yapmamalarına, Japonya ve kendileri zenginleşirken çalışan sınıfların refahtan pay almamalarına sebep oldu. Sonuçta harcayacağı para ile kendi endüstrisine destek olacak sınıfların vücut bulmasına imkân verilmedi. Bugün Japonya'ya mal satmak isteyen yabancıların karşılarındaki en büyük problemlerden biri,

Japonya'da sattıkları malı alıp kullanacak yeterli sayıda insan bulamamalarıdır. Borden, son derece güçlü işçi sendikalarına ve sigorta kurumlarına sahip bulunan İngiltere'nin, ABD'nin baskısı sayesinde, işçilerin sömürülmesi, sendikalarının zayıflatılması sonucu Japon ihraç ürünlerinin rekabet edilemeyecek kadar ucuzlaması olgusu ile yakından ilgilendiğini yazmaktadır.

"İngiltere, Japon işçilerin haklarını savunmanın, ürünlerini Çin'e satmanın yollarını aramıştır." Ne var ki Londra'nın bu niyeti, Japonya ile Çin'in yakınlaşmasını ve ABD ile Japon işbirlikçilerinin tasarladığı kalkınma planlarının dışına çıkılması küresel çıkarlarına aykırı gören Washington'un stratejileri ile çatışmaktaydı. Japonya'da bir taraftan holdingler güçlendirilirken öte taraftan işçiler zayıf düşürüldü. ABD'li işçi liderlerin yardımıyla Japon işçi sendikaları parçalandı, sonuç alabilir güçler olmaktan uzaklaştı. İngiltere de işçi sendikalarını güçsüzleştirmeye, sigorta kurumlarını kurutmaya çalıştı. Aynı yolu ABD hemen İkinci Dünya Savaşı sonrasında izledi. Vietnam Savaşı sonrasında aynı oyun tekrar sahnelendi. Özel sektörün bu yoldan güç kazanması amaçlandı. Birleşik Devletler, Japon faşizminin oluşturduğu refah ortamını bu kez kendi denetimi altında ve verdiği yoğun askeri desteklerle yeniden oluşturdu. Japon devlet kapitalizminin eli serbest bırakıldı. İstediği cepten istediğini aldı, istediği cebe istediğini koydu. Sisteme kafa tutmaya niyetlenenlerin kafasını ezmek Washington'a düştü. Asya'yı sömürmek için bu işe dünden gönüllü bir ortak peydahladı. Birleşik Devletler istisna tutulursa Japonya kapitalist alemin en güçsüz işçi sendikalarına sahip ülke-

sidir. Pek disiplinli bir topluluktur. Geleneksel devlet kapitalizmin yönetim anlayışını çizdiği çerçeve içerisine hapsedilmiştir. Kore Savaşı, Japonya'nın ekonomisinin düze çıkmasını hızlandırmıştır. Bu savaş, Japonya'nın endüstrileşmesini sağlamak için muhtaç bulunduğu doları, talebi, teknolojiyi ve pazarı temin etti. 1965'den itibaren kaydedilen hızlı kalkınma, sürecin ivmesini artırdı.[16] 1970'li yıllarda ise Japonya'nın kaydettiği gelişmeler, Washington'u ve Amerikalı işadamlarını kaygılandırmaya başlamıştı bile. Reagan döneminde ekonominin yönetiminde yapılan hatalar; Japonya'yı daha bir avantajlı, ABD'ni ise daha bir dezavantajlı duruma getirdi.

4. 'Büyük Atölye': Almanya

Almanya'nın problemleri ve ABD ve yandaşları için arz ettiği tehlikeler büyük ölçüde Japonya'nınkilere benzemekteydi. 1947 yılında batıda üç bölgenin oluşturulmasından hemen sonra Almanya'nın paylaşılması problemi. ABD tarafından gündeme getirildi. O günler, Japonya'da demokratikleşme sürecinin tersine çevirildiği günlerdi ve oradaki endişeler aynen Almanya'da da mevcut idi. Almanya'nın demokratikleşmesinden, halk kitlelerinin ülke yönetiminde söz sahibi olmasından korkulmaktaydı. Eugene Rustow, Almanya'da "politika oyunu"nu Rusya'nın daha iyi oynayabilme potansiyeline sahip bulunduğunu, bu hususta Kremlin'in Washington'dan daha avantajlı bir durumda olduğunu söylemekteydi. Washington'a düşen, oyunun oynanmasına izin vermemekti. Kennan, daha atik davranmış, daha bir sene öncesinden

birleşik Almanya'nın Sovyet siyasî nüfuzuna karşı savunmasız olduğunu söylemiş, bu nedenle ikiye bölünmesini, batı kesiminin Batı Avrupa ile entegre edilmesini, doğu kesiminin ise Sovyetlere bırakılmasını önermiştir. Söylediklerinin cari anlaşmalarla çelişmesine ise hiç aldırış etmemiştir. George Marshall, Dean Acheson ve daha nice değerli analizcinin aksine Kennan, Sovyetlerin bir askerî saldırıda bulunacağına ihtimal vermemiş, Ruslardan askerî değil ama siyasî alanda gelecek atakların ABD'ni zora sokacağını ileri sürmüştür.[17]Almanya'da da temel problem, muhafazakâr iş aleminin hükümranlığının işçi hareketlerinden ve diğer halk organizasyonlarının girişimlerinden kaynaklanacak olan tehditlere karşı korunması şeklinde ortaya çıkmıştır. Carolyn Eisenberg, sonuçta içtimai bir değişikliği getirmesi olası birleşmiş, merkezî, politize olmuş bir işçi hareketinden duyulan korkunun, daha gerçekçi bir ifade ile dehşetin karşı güçleri harekete geçirdiğini ifade etmektedir. Savaştan sonra Alman işçiler iş konseyleri, ticaret birlikleri kurdular. Endüstrilerini geliştirmenin yollarını aramaya başladılar. Tabandan tepeye doğru yükselen bir demokratikleşme hareketini başlattılar. Çoğunluğun söz sahibi olacağı bir yapılanma, ABD'nin "demokrasi" adını verdiği devlet şirket denetimi altına alınmış bir ekonomik düzenle bağdaşmadığı içindir ki dışişleri bakanlığı ve ortaklaşa çalıştığı Amerikalı sendikalar alarma geçti. Sovyet bölgesinde kurulan yarı otonom iş konseylerini, Nazilerden temizlenen müesseselerde bir dereceye kadar da olsa yönetimi ele geçirmeleri endişeleri artırdı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı da huzursuzdu. Doğudan gelecek "ekonomik ve ide-

olojik" sızmalardan korkuyordu, bu sızmaları işgal ile bir tutuyordu. Rusya'nın siyasî açıdan avantajlı duruma geçmesine neden olacağa benzeyen Birleşik Almanya yerine ikiye bölünmüş, Batı ile entegre edilmiş olanına Ruhr/Ren endüstri kompleksinin dahil edildiği bir Almanya'yı tercih etmekteydi. Nisan 1946'da İngiltere hükûmetinin, yaptığı bir toplantıda söz alan saygı değer Sir Orme Segrant, Batı bloku içerisinde doğusundan koparılmış bir Batı Almanya'nın neden gerekli olduğunu anlattı. Bu girişimin savaş nedeni olabileceğini de söyledi. Aksi takdirde Ren bölgesinin komünistlerin eline geçeceğini, Berlin'in Kremlin'in kuklası haline geleceğini belirtti. Almanya'nın ikiye bölünmesinde İngiltere'nin rolünü araştıran Anne Deighton, "son derece kritik" ifadesini kullanmaktadır.[18]

Birleşik Devletler, Nazilerin kurduğu fabrikaların işçilerin eline geçmesine ve işçi bazlı organizasyonların yönetsel otoriteyi sahiplenmesine şiddetle karşıydı ve gereğini yerine getirme azim ve kararlılığı içerisindeydi. Bu türden gelişmeler, ABD'nin çıkarlarına uygun düşen demokrasi anlayışına ters düşmekteydi. ABD'li otoriteler, tıpkı Japonya'da olduğu gibi sağ kanat sosyalistlerle işbirliğine gittiler. Halkın hoşnutsuzluğunu azaltmak için yaptıkları ekonomik yardımı artırdılar. Sıra Batı bölgesini doğu bölgesinden ayırmaya, Kennan'ın önerdiği duvarı çekmeye gelmişti. Önde gelen işçi kuruluşları veto edildi; içtimai yapıyı güçlendirecek girişimler önlendi, yasama organı felç edildi; ülkeyi kalkındırma amacına yönelik ortak çalışmalar iğdiş edildi. Nazi savaş suçlularının eli en kanlı olanlarına CIA'da görev verildi. Bunla-

rın içerisinde en meşhuru Klaus Barbie'dir. Bir başkası Franz Six'tir. Bu zat, bizzat ABD Yüksek Komiseri John J. McCloy tarafından savaş suçlusu olarak ilan edilmiştir. Reinhard Gehlen için çalışmak üzere kendisine CIA tarafından görev verildi. Yardımcıları arasında Waffen SS ve Wehrmacht'da uzman olarak görev yapmış nice eli kanlı katil vardı; ABD'nin desteği ile bir "gizli ordu" kurdular. Hitler tarafından kurulan ve 1950'lerde Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde hâlâ faaliyetlerini sürdürmekte olan askerî, güçlere yardımcı olmaları bu, katillerden talep edildi. Gehlen, doğu cephesinde Nazi askerî haber alma teşkilatına başkanlık yapmış biriydi. Şimdi de CIA'nın desteği, Batı Almanya devletinin izniyle casusluk ve karşı casusluk işlerini organize etmek üzere görevlendirilmekteydi.[19]

Bu arada, tıpkı Japonya'da olduğu gibi Almanya'yı yeniden inşa etmenin maliyeti Alman işçilerin omuzlarına yüklendi. Malî tedbirlerle fukaraların ve sendikaların ellerinde avuçlarında ne varsa silinip süpürüldü. İşçi sendikası aleyhtarı faaliyetleri ile bu sonuca ulaşılmasında önemli katkıları bulunan AFL bile aşırılığa kaçılmasından hoşnutsuz oldu. ABD'nin Alman işçilerinin alın terini sömürme hususundaki doymak bilmezliğinin sömürü düzeninin mimarlarını bile rahatsız ettiğini Eisenberg bir yorumunda dile getirmiştir. Sendikal faaliyetler yasaklandı, grev girişimleri polis gücüyle sonuçsuz bırakıldı. 1949 senesine gelindiğinde dışişleri bakanlığı elleriyle oluşturduğu genel manzaradan memnun endüstriyel barışa ulaşılmıştı, işçi sınıfı uysallaştırılmıştı, yaptıkları kolayca izlenebilmekteydi, mülk sahiplerinin ve yöneticile-

rin aleyhine gelişebilecek herhangi bir hareketi besleyebilecek tüm kaynaklar kurutulmuştu. Nazi savaş suçlularının kuyudan çıkarılması, itibarlarının iade edilmesi olgusunu incelediği bir araştırmasında Tom Bower ulaşılan neticeyi şu sözlerle özetlemekte idi. "Savaştan dört yıl geçtikten sonra Almanya'nın tıpkı Hitler döneminde yönetildiği gibi yönetildiğini, savaş suçlusu olarak ilan edilen bankerlerin ve sanayicilerin Hitler dönemindeki konumlarına tekrar ulaştıklarını, Amerikalı meslektaşları ile işbirliklerini günbegün güçlendirdiklerini görmekteyiz."[20] Kısaca ifade edecek olursak, iki büyük atölye, Japonya ve Almanya, aynı anlayışla ve aynı yöntemlerle değerlendirilip yönetilmiştir. Daha sonraki yıllarda, Sovyetlerden gelen iki Almanya'nın birleştirilmesi ve silahlardan arındırılması ve paktların lağvedilmesi tekliflerinin ABD tarafından ihtiyatla karşılandığını biliyoruz. Batı Avrupalı seçkinler de uluslararası ortamda tansiyonun düşürülmesi yolundaki tekliflere soğuk baktılar. Tezgâhlarının bozulmasında, politikanın seçkinlerin tekelinden kurtulup halk tarafından benimsenmesinden endişe etmekteydiler. 1980'lerde yapılan ve silahların kontrolünü, güvenlik meselelerini, Avrupa'nın tek bir bütün haline getirilmesini amaçlayan siyasî tasarımları konu edinen tüm tartışmalar, bu endişelerin bulutlandırdığı bir gökyüzü altında yapıldı.

5. Daha Küçük Atölyeler

ABD, Fransa ve İtalya'da da aynı sonuçlara aynı yollardan ulaşmayı denedi. Her iki ülkeye yapılan Marshall

yardımı, hükûmetlerinden komünistleri, anti-faşist direnişçileri ve işçi temsilcilerini uzaklaştırmaları koşuluna bağlandı. "Demokrasi," ABD'nin anladığı tarzda işleyecekti. O günlerde Avrupalılar sıkıntı içerisindeydiler. Yardıma şiddetle muhtaçtılar. Böyle olunca yaptığı yardımlar, Washington'a, yardım yaptığı ülkenin işlerine dilediğince burnunu sokma, o ülkelerde kendi seçkinlerinin çıkarları doğrultusundaki gelişmeleri kanalize etme imkânını vermekteydi. Melvyn Leffler, "Avrupa'ya gerekli para yardımı yapılmazsa, kalkınma programlarına hız kazandırılmazsa sonuçta komünizmin hortlayacağından, hatta seçimle iş başına gelebileceğinden Amerikalı idarecilerin korktukları"nı yazmaktadır. Marshall Planı'nın ilan edilmek üzere olduğu günlerde, ABD'nin Fransa Büyükelçisi Jefferson Caffer, dışişleri bakanlığını uyarmış, Fransa'da komünistlerin seçimleri kazanması durumunda olabileceklere dikkatlerini çekmiştir: "Sovyetlerin nüfuz alanına Batı Avrupa'yı, Afrika'yı, Akdeniz'i ve Ortadoğu'yu katması işten bile olmayacaktır (12 Mayıs 1947)." Domino taşları devrilmek için hazırdı. Mayıs ayı boyunca Fransa ve İtalya'ya baskı yapan ABD, kuracakları koalisyon hükûmetlerinde komünistlere yer vermemelerini ısrarla istedi. Solun ve işçi kesiminin ön plana çıkmasına olanak tanıması olası serbest siyaset ortamına izin verilmemesi, yardımın devam etmesinin koşullarından biriydi. 1948 senesinde Dışişleri Bakanı Marshall ve diğer söz sahibi kişiler, Avrupa'yı, komünistlerin seçim kazanmasına olanak tanıyacak ortamın oluşturulmaması yolunda uyardılar. Aksi takdirde yardımın kesileceği tehdidinde bulundular. Avrupa'nın o günkü perişan

hali ve Marshall yardımının arz ettiği önem birlikte ele alınırsa, söz konusu tehdidin ne denli ürkütücü olduğu kolayca anlaşılır. Fransa'da savaş sonrası yoksulluk, Fransız işçi hareketlerinin altının oyulmasına vesile bilindi. Şiddet kullanmaktan çekinilmedi. Ekmek, aç insanları itaatkâr kılmak amacıyla kullanıldı. Gangster çeteleri oluşturulup grevler ve grevciler kırdırıldı. Yarı resmî ABD işçi tarihinde övgüyle söz edilen cinayetlerin benzerleri Fransa'da da işlendi. İşçi hareketlerini parçalayıp zayıflatan, dolayısıyla Kremlin'in Avrupa için beslediği emellerin gerçekleşmesine fırsat tanımayan, ayrıca Hindiçin'de Fransız ordusuna kesintisiz silah akışını sağlayan, sonuçta ABD işçi bürokrasisinin temel amaçlarından birine hizmet eden AFL, övgülere layık bulundu.[21] CIA; hizmetinde kullanmak için Mafya'yı tekrar hortlattı. Eroin ticaretinin tekrar canlanmasını amaçlamaktaydı. ABD hükûmetleri ile eroin ticareti arasındaki ilişki, günümüze kadar kesintisiz sürmüştür.[22] ABD'nin İtalya'ya yönelik politikası, savaş sonrasında savaş öncesinde koptuğu noktadan itibaren başlayıp eski doğrultusunda devam etti. Birleşik Devletler, Mussolini'nin faşist yönetiminin iş başına geldiği 1922 senesinden 1930'lara kadar desteklenmiştir. Savaş esnasında Mussolini'nin Hitler ile işbirliğine gitmesi, bu dostça ilişkileri koparmıştır. 1943 senesinde ABD kuvvetlerinin güney İtalya'yı özgürlüğüne kavuşturması ile beraber bu ilişkiler tekrar canlandırılmıştır. Faşist hükûmet ile işbirliği yapan kraliyet ailesi ve Mareşal Radoglio ortaklaşa iktidara getirilmiştir. Müttefik kuvvetler kuzeye doğru ilerlerken antifaşist direniş örgütlerini ve bu örgütlerin tohumunu atıp

yeşerttiği yeni demokratik, halkçı yönetim anlayışını hayata geçirecek birimleri yerle bir ettiler.[23]Neo-faşistlerin de katkısıyla bir merkezî sağ hükûmet kuruldu, solcular saf dışı edildi.

Burada da ülkenin yeniden inşasının yükü fukaraların ve çalışan sınıfların omuzlarına yüklendi. Nicesi işinden çıkarıldı, geri kalanların ücretleri düşürüldü. İşçi haklarını savunan, dışişleri bakanlığı tarafından hazırlanmış bulunan planlara yan bakan komünistlerin, hükûmetten uzaklaştırılması yardımın koşulları arasında yer almaktaydı. Oysa, Komünist Parti ile Washington nice eylemi birlikte sürdürmüşlerdi. İtalya'nın bağımsızlığına önemli ölçüde katkıda bulunacak olan reformların arka plana itilmesinde, kuzeyde arzu edilmeyen politik gelişmelerin önünün alınmasında patronların mülkiyet haklarının korunmasında, işçilerin bazı fabrikaların mülkiyetini kendi üzerlerine geçirme girişimlerinin baltalanmasında Komünist Parti ile ABD işbirliği yapmış, ama gene de yaranamamıştı. Kabahati, işten atılmalara, ücretlerin düşürülmesine, fukaraların, hayat standartlarının daha aşağılara çekilmesine karşı çıkmasıydı. Bu tutumu ile, Washington'un Avrupa için tasarladığı kalkınma planlarına ters düştüğü izlenimini vermişti. Dışlanmalıydı. Dışlandı. Tarihçi John Harper, Kennan'ın Komünist Parti'nin, dolayısıyla temsil ettiği işçi sınıfının hûkûmete dahil edilmemesi yolundaki ısrarlarını anlamakta güçlük çektiğini yazmaktadır; "İşçi sınıfının desteği alınmış olsaydı işler daha kolay yürürdü." görüşünü savunmaktadır. Ne var ki ABD'nin Avrupa'nın kalkınmasından anladığı, fukaralar ve çalışan kesimler aleyhine yürütülen bir ope-

rasyondu. Bu sosyal sektörlerin gereksinimlerini dikkate aldığı için Komünist Parti'ye "ekstremist" etiketi vuruldu, demokratik olmadığı ileri sürüldü. Bu arada Sovyet tehdidi hikayesi gündemden hiç düşürülmedi. ABD'nin baskısına dayanamayan Hıristiyan Demokratlar, savaş döneminde verdikleri işyeri demokrasisi sözünü unuttular. Zaman zaman faşist eskilerinin yönetimi altında olmak üzere polis, işçi hareketlerinin şiddetle kırılmasında bir araç olarak kullanıldı. Vatikan, "1948 seçimlerinde her kim komünistlere oy verirse dinden imandan çıkacaktır" diye fetva verdi. Hıristiyan Demokratları "O con Cristo o Contro Cristo" ("Ya İsa ile, ya İsa'ya karşı") sloganı ile destekledi: Bir sene sonra Papa Pius, İtalyalı komünistlerin tamamını aforoz etti.[24]

Şiddetin, yardımın manipülasyonun ve diğer tehditlerin harmanı, muazzam bir propaganda kampanyasının getirileri ile birleşip kritik 1948 seçiminin neticesini belirledi. ABD'nin baskısı ve müdahalesi beklenen semereyi verdi. ABD, en aptal İtalyalı'nın bile Washington'un çizdiği siyasî ve iktisadî çerçeve içine kendini çekmesinin herkes için yararlı olacağına inanmasını sağlayacak bir yoğunluk ve tutarlılıkta bir propaganda yaptığı inancındaydı. Her zaman olduğu gibi kendisinden gayrısına pek yukarılardan bakıyordu, küçümsüyordu. "İtalyanlar çocuk gibiydiler. Ellerinden tutulmalı, kendilerine yardım edilmeliydi." İzlenen politikalar arasında polisi şiddet aracı olarak kullanmak, yardımı kesme tehdidinden bir silah olarak yararlanmak, yanlış oy kullananlara ABD'ne giriş vizesi vermemek, komünistlere destek veren İtalya kökenli Amerikalıları kovmak ve daha nice

tehditler vardı. Dışişleri bakanlığı tarihçilerinden James Miller'in tespitlerine bir göz atalım dilerseniz: "Ekonomik gelişme, çalışan sınıfların haklarını kaybetmesi pahasına gerçekleştirildi, sol ve işçi hareketleri ABD'den gelen destek ile ufalandı, beceriksiz ve yolsuzluklara teşne merkez sağ yönetim için alternatif olacak bir organizasyonun oluşumu baltalandı." İtalya'nın arzettiği stratejik önem, kaderine yalnızca İtalyanların, özellikle de demokrasiyi yanlış anlayan İtalyanların karar veremeyeceği kadar büyük idi (Harper).

ABD, 1948 seçimini komünistlerin kazanması durumunda askerî müdahalede bulunmaya kararlı idi ve bunu bir propaganda malzemesi olarak el altından İtalyan kamuoyuna da iletmişti. Kennan, komünist partinin seçime sokulmamasının, bu yoldan olası bir seçim zaferinin önüne geçilmesinin iç savaşa sebebiyet verebileceğini, ABD'nin askerî müdahalesini kaçınılmaz kılacağını ve İtalya'nın bölünmesi sonucunu beraberinde getireceğini söylemekteydi. Diğer baskı yöntemlerinin sonuç almaya yeterli geleceği inancı, Kennan'ın uyarılarına kulak asılmamasına neden oldu. Bununla birlikte dikkat elden bırakılmadı. Ulusal Güvenlik Konseyi, İtalya'da gizli operasyonlara askerî destek verilmesini, silahlı kuvvetlerin komünistlerin seçimi kazanması durumunda İtalya'ya müdahale etmek üzere teyakkuz durumunda tutulmasını önerdi.[25] Demokrasi gibi bir demokrasinin İtalya'da yeşermesinden çok ciddi bir tarzda endişe edilmekteydi. ABD'nin, seçimlerin istenilen şekilde sonuçlanmaması durumunda silaha başvurması niyeti hayata kolayca geçirilecek cinsten bir niyet değildi. Bu nedenle gizli tutul-

maya çalışılmıştır, üniversite çevreleri bile meselenin üzerine fazla gitmemiştir. Bu sahada yapılan bilimsel çalışmalardan birinde meselenin özüne dokunulmamış, diğerinde ise ABD'nin gerçek niyeti es geçilmiştir. Genel literatürde ise bu konudan hiç söz edilmemektedir.[26]

CIA'nın 1947 Aralık ayında Ulusal Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar doğrultusunda İtalyan. seçimlerini kontrol etme operasyonu, ilk gizli operasyonlarından biridir. Daha önce de belirttiğimiz gibi CIA, İtalya'da demokrasinin gelişmesini kontrolü altında tutması için gerekli operasyonları 1970'li yıllara kadar sürdürmüştür. ABD işçi liderleri, özellikle de AFL'de görev alanlara, işçi hareketlerinin bölük pörçük edilmesinde ve güçsüz düşürülmesinde aktif bir rol oynamışlardır. İşçileri çok düşük ücretlerle çalışmaya razı etmişler; patronların servetlerine servet katmışlardır. Fransa'da liman işçilerinin grevi, İtalya'dan getirilen işçilerle kırılmıştır. Parayı ABD ödemiş, organizasyonu AFL gerçekleştirmiştir. Dışişleri bakanlığı, İşçi Federasyonu'na, ABD'ndeki işçi sendikalarını etkisiz kılma yolundaki edindikleri deneyimlerinden de yararlanarak İtalya'daki işçi sendikalarını un ufak etmeleri görevini vermiş, görev büyük bir şevkle eksiksiz yerine getirilmiştir. Faşistlerle iş birliği yaptığı için dışlanan özel sektör, tekrar eski itibarını kazanmıştır. Nihai amaç, işçi sınıfını geleneksel hükûmranların hükmü altına vermek idi ve amaç hasıl olmuştur. ABD'nin İtalya'da yaptıklarını inceleyen Ronald Filipelli'nin gözlemleri şöyledir: "Amerikan yardımı, İtalya'yı yeniden inşa ederken eski muhafazakâr toplum tabanına oturtmayı amaçlamıştır. Kapitalizm restore edil-

miştir. Bedel işçi kesimine ödetilmiştir. Bu kesim az kazanmaya, az tüketmeye razı edilmiştir. Zenginlere muazzam rantlar aktarılmıştır. Yönetim imtiyazlarına dokundurtturulmamıştır. Bu arada işçi aleyhtarı programların mimarı ve taşeronu olmakla suçlanan AFL Başkam George Meany, suçlamaları reddetmekte, "Özgürlük, İtalyanların derdi değil iken onların namına ben niye dert edineyim? Bizim işimiz dünya genelinde bağımsızlık hareketlerini güçlendirmek, sosyal gelişmelere hız kazandırmaktır" demektedir. Bunun anlamının Amerikalı iş adamlarının ve dünyanın dört bir yanındaki şeriklerinin çıkarlarının pekiştirilerek artırılması olduğunu söylememize bilmem gerek var mı? Filipelli sözlerini şöyle sürdürmektedir: "Sonuç, faşizme çanak tutan, faşizmle işbirliği yapan sınıfın tekrar yönetime getirilmesidir, çalışan sınıfların politikadan dışlanmasıdır, zenginlerin çıkarlarına kurban edilmesidir, "Miracolo İtaliano" (İtalyan Mucizesi)nin yükünün fukaraların sırtına vurulmasıdır."

Harper, 1940'larda izlenen politikaların "yoksul bölgeler ve politikada yer alamayan ilk kesimler için bir darbe mahiyetinde" olduğunu söylemektedir. "Kararlı işçi pazarları" kırılmış, 1950'li yıllarda ihracatın dinamo görevini üstlendiği bir kalkınma programı başarıyla uygulanmıştı. Bu başarıda çalışan sınıfların giderek fukaralaşmaya rıza ve yeni durumlara intibak gösterme hususundaki iradesi önemli bir rol oynamıştır. Harper sözlerini söyle sürdürmektedir: "Bu mutluluk çemberleri bir çeşit başka ekonomik gelişmelerin vücut bulması için gerekli ortamı oluşturmuş, uyanılmaması, bu güzel rüya-

nın devam etmesi için CIA milyonlarca dolar tutarında propaganda harcaması yapmış; yeraltı faaliyetlerine hız vermiştir."[27] Daha sonraları yorumcular, ABD'nin Fransa ve İngiltere'de demokrasiyi bastırma girişimlerini demokrasiyi savunma yolunda hayata geçirilmiş eylemler olarak yorumlamışlardır. Rhodri Jeffreys-Jones, CIA ve Amerikan demokrasisini konu alan ve takdirle karşılanan bir çalışmasında, CIA'nın İtalya macerasının ve paralelinde gelişen Fransa hikayesinin demokratik değerlerin yükseltilmesine yönelik eylemler manzumesi olduğunu söylemektedir. Özel olarak İtalya'nın seçmiş olmasının bir demokratik prensip meselesi olmadığını o da kabul etmektedir, bir bakıma demokrasi aşkımızın, hedefteki ülkenin arz ettiği stratejik önemin bir fonksiyonu olduğunu itiraf etmektedir. ABD yönetimine kendi tercihleri doğrultusunda belirlediği içtimai ve siyasi rejimleri empoze etmeyi, elinde bulunan olağanüstü gücü harbin kurbanlarını istismar etmek için kullanmayı, kalkan başların ezilen başlar olacağını bu insanlara öğretmeyi ve gerçek demokrasinin "bizim demokrasi" olarak takdim edilen kaynak olduğu hususu da gözden ırak tutulmamalıdır.[28] ABD'nin İtalya'ya yönelik politikalarını inceleyen James Miller daha nüanslı bir tavır takınmaktadır. Geçmişin bir özetini verdikten sonra şu sonuca ulaşmaktadır:

"İtalya'ya istikrarın getirilmesi yolunda ABD'nin sarfettiği çabalar, sebebiyet verdiği acılar bir yana, başarılı olmuştur. Amerika'nın gücü bir yandan İtalyanlara hükûmetlerinin formunu özgürce belirleme imkânını tanırken öte yandan tercihlerinin demokrasi istikametinde olmasını sağlamıştır. Demokrasinin var olan fakat gücü-

nün abartılmış olması ihtimal dahilinde bulunan harici ve dahili tehditlere karşı savunulmasında Birleşik Devletler demokratik olmayan taktiklere başvurmuştur. Bu hata, İtalyan devletinin meşruiyetini tartışma zeminlerine çekmiştir."[29]

Daha önce tartışmasını yaptığımız harici tehditlerin varlığı şüphe götürür mahiyettedir. 1948 seçimlerine ABD müdahale etmiş, geleneksel muhafazakâr düzeni tekrar kurmuştur. Bu sırada Kremlin olayları uzaktan izlemiş, savaş sırasında Churchill'e verdiği sözü tutmuş, İtalya'nın Batı'nın nüfuz alanında kalması saygıyla karşılanmıştır. Dahili tehditler ise gerçek demokrasiye karşı duyulan özlemden kaynaklanmaktadır.

ABD'nin İtalyanlara seçme hakkını tanıdığı ve tercihlerinin demokrasi istikameti de olmasını sağladığı yolundaki söylem, aşırı güvercinlerin Latin Amerika üzerine döktürdüğü nutukları anımsatmaktadır. Latin Amerika halkı, ABD'nin çıkarlarına zarar vermediği müddetçe seçimini özgürce ve bağımsız bir ortam içerisinde yapmalıdır. ABD'nin, gelişme süreçleri raydan çıkmadığı sürece bu ülkelerin işine karışmak gibi bir niyeti mevcut değildir.

Demokratik ideal, dahilde ve hariçte, çok basit ve çok açıktır. Benim yapmanı istediklerini yapmaya devam ettiğin sürece kendi bildiğin gibi davranabilirsin.

6. Bazı Kapsamlı Etkiler

Almanya'nın silahlandırılıp Batı'nın askerî kanadının önemli güçlerinden biri haline getirilmesinin dışında -ki buna hiçbir Rus hükûmeti malum sebeplerden dolayı gö-

nül rızası ile evet diyemez- kalan tüm baskı girişimlerini Stalin sakin sakin izledi. Muhtemelen, kendinin gücünü yetirdiklerine yaptıklarının ABD'ne otomatik olarak verdiği bir hak olarak gördü bu gelişmeleri. Bu paralel gelişmeler, faillerinin birbirlerini hoşgörü ile karşılamalarına rağmen nice çatışmaya da teşne idi.

Japonya'da yaşananları değerlendirip yorumlayan John Roberst şunları söylemektedir: "Amerika'nın, Batı Almanya'nın ve Japonya'nın tekelci ekonomilerini üstelik savaş öncesi sahiplerinin sahipliğinde rehabilite etmesi soğuk savaşın bir sebebidir neticesi değildir. Bunların rehabilitasyonunu ABD'nin komünizme karşı sürdürdüğü kan davasında Amerikan kapitalizmi için hayati önem taşımaktaydı. Washington'un komünizmden anladığı ise geniş halk kitlelerinin ülkenin kaderi üzerinde söz sahibi oldukları bir sistemdi. Bu aşamada Melvyn Leffler'in şu değerlendirmesine bir göz atmakta yarar vardır:

> Avrupa'nın eski sağlığına kavuşturulması uğraşıları, Amerikalı görevlilerin Üçüncü Dünya ülkelerindeki çıkarlarını -pazarlarını, hammadde kaynaklarını ve yatırım gelirlerini- daha dikkatlice izlemelerini sağladı. Devrimci nasyonalizm Avrupa dışına sürülmeliydi, yerel komünist güçler mahallinde yok edilmeliydi. Yerel bazda solcu güçlerle ve ülke dışında, Kremlin ile yaşanan mücadeleler, Soğuk Savaş döneminin uluslararası tarihinin, stratejisinin, jeopolitiklerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.[30] Bunlar, modern dönemin kritik gizli olaylarıdır ve öyle kalmaya da devam etmektedirler.

Endüstrileşmiş toplumların tamamının yeniden inşasında, muhafazakâr geleneksel seçkinlerin kontrolü altında bir kapitalist devlet düzeninin kurulması, böylece

dünya genelinde ABD'ne pazar olarak, hammadde deposu olarak hizmet verebilecek bölgelerin kolayca sömürülmesinin garanti edilmesi amaçlandı. Bu amaçlara ulaşılması durumunda sistem istikrar kazanacak ve içtimai değişiklik taleplerine ve tehditlerine kolayca göğüs gerebilecekti. Düzenin çarkının arzu edilen tarzda dönmeye başlaması sağlandıktan sonra tersine çevrilmesi çok zor olacaktı. Zengin endüstrileşmiş topluluklarda halkın büyük bir kısmı istismar edilmesine rağmen halinden memnun olmayacak kadar kötü durumda değildir. Bu "tür insanlara ise daha radikal görüşleri benimsetmek, gerçekçi bir kâr-zarar analizi yaptırabilmek pek zor bir iştir.

Kapitalist demokrasi; kurumsal yapısı bir kez inşa olunduktan sonra her türlü yatırım kararını verme durumunda olanların ihtiyaçlarını karşılamaya büyük çoğunluğun kendi ihtiyaçlarından vazgeçme pahasına razı olması durumunda işlerlik kazanacaktır. O aşamaya ulaşılması bir zaman meselesidir ve bağımsız çalışan sınıf kültürünün ve arka çıkan sistemlerin erozyona uğramasından sonra kapitalist demokrasi kendi çarklarını kendi bildiği tarzda işletecektir. Örgütlerin dâğıtılmasından veya etkisiz hale getirilmesinden sonra insanların tek tek carî düzene karşı çıkabilme şansları kalmamaktadır. Artık seçimlerde elitlerden elit beğenmekten, yapılanları oyu ile de onaylamaktan başka yapabileceği bir fiil kalmamaktadır. Düzen partilerinin biri gidip, diğeri gelecektir. Sürü haline getirilmiş insan toplulukları, Walter Lippmann'ın progresiv demokratik teoride kendileri için uygun gördüğü fonksiyonu ifaya devam edecektir.[31] Bu

model, savaş sonrası için uygun bir model olabilir. Ne var ki günümüzde işlerliğini hâlâ korumaktadır. Onca çatışma, onca gerilim onca uçurum, bu oyunun perdesini indirmeye yeterli olmamıştır.

Avrupalı elitler bu sistemin korunmasından yanadırlar ve kendi halklarından, Washington'un sokaktaki Amerikalıdan korktuğundan daha az olmamak üzere korkmaktadırlar. Avrupalı seçkinlerin halklarının kolayca yönetilmesinde işe yarayan, bir çeşit sopa vazifesi gören Soğuk Savaş'ı pek sevmeleri ve arada sırada homurdansalar da ABD'nin arkasından ayrılmamaları, birerli kol uygun adım yürüyüşü sürdürmeyi arzulamaları boşuna değildir. Sistem saldırgandır, zaman zaman canavarlaşmaktadır; ama ne gam, zarar gören gayrısı olduktan sonra. Tüm dünyanın varlığını, bu arada elbette kendini de tehlikeye sokacak tehditler savurmuyor değildir. Ne var ki, planlarını yaparken, bu tür endişeleri dikkate almamaktadır. Kısa vadeli çıkarlarından gözü görecek hâli yoktur.

Dipnotlar

1. Daha önceki bölümlere bkz.
2. John Pilger, A *Secret Country* (Jonathan Cape, 1989); Australian Bicentenary ve Australian broadcasting Company için hazırladığı *"The Last Dream"* adlı çalışmasına bkz. Jonathan Kwitny, *The Crime of Patriots* (Norton, 1987): *CIA: the Pike Report* (Spokesman Books, Nottingham 1977); rapor *Village Voice*'e sızdırıldı (Şubat, 16, 23, 1976). Garthoff; *Detente and Confrontation*, s. 487.
3. Brenneke, *TGI* (Italian TV3, Temmuz 2, Il Manifesto, Temmuz 3, 1990, AP; BG, Temmuz 23, 1990. 1970'li yıllarda ABD-İtalya gizli ilişkileri ve P2-güvenlik servisi planları için: Edward S. Herman ve Frank Brodhead, *The Rise and Fall of the Bulgarian Connection* (She-

ridan Square, 1986), bölüm 4. Avrupa'da sağ kesim tarafından sahnelenen terör faaliyetleri görmezlikten gelinmiştir, literatürde hak ettiği yer verilmemiştir. Propaganda vasıtası olarak değerlendirilip geçiştirilmiştir. William Blum *The CIA* (Zed, 1986). Hemen savaş sonrasında olup bitenler için: John Ranelagh, *The Agency: The Rise and Decline of CIA* (Simon and Schuster, 1986). ABD ve Mussolini ve savaş sonrasında Müttefiklerin takındığı faşizm yanlısı tavır için bölüm 1; kısım 4'e bkz. Brenneke, CIA'da görev yapmış, Ekim 1980 Paris'de toplanan mitingde görev almış, rehineleri serbest bırakmaması, bu yoldan Reagan-Bush ikilisinin seçimi kazanmasına katkıda bulunmaması için İran'a rüşvet verdiği iddiasını ortaya atıp meşhur olmuştur. Bu mitingde daha sonra CIA'ya başkan olan William Casey, Bush'un yardımcısı Donald Gregg de hazır bulunmuştur. Hükûmet, suçlamaların asılsız olduğunu ileri sürüp mahkemeye vermiş, tedavi gördüğü hastaneden alınıp hakimin karşısına çıkarılmıştır. Federal mahkemece suçsuz bulunmuştur. Hükûmet lehinde şahitlik yapanları jüri güvenilir bulmamıştır. Ulusal basın gelişmeleri görmezlikten gelmiştir. *Lies of Our Times*, Ağustos, 1990. Bağımsız basın, olaya layık olduğu ilgiyi göstermiştir. (*Houston Post, Nation, In These Times* ve diğerleri)

4. Smuts, Basil Davidson tarafından zikredilmiştir. *Scenes from the Anti Nazi War* (*Monthly Review*, 1980); s. 17.
5. Bu konulara daha ileride tekrar geri dönülecektir.
6. Halliday ve Cumings, *Korea: the Unknown War* (Viking, Pantheon, 1988).
7. Bu oluşum ilk kez Gabriel Kolko'nun şu çalışmasıyla bilimsel olarak ele alınıp incelenmiştir: *Politics of War* (Random House, 1968) gerek kapsamı ve gerekse derinliği itibariyle hâlâ eşsiz olma vasfını korumaktadır. Yeni çalışmalar ve ortaya çıkan yeni belgeler değerinden bir şey kaybettirmemiştir.
8. *Covert Action Information Bulletin*, Kış 1986. Richard Gott, "A Greek tragedy to haunt the old Guard," *Guardian* (London), Temmuz 5, 1986.
9. Alfred Grosser, *The Western Alliance* (Continuum, 1980), s. 178.
10. Yanaga, *Big Business in Japanese Politics* (Yale, 1968), s. 265. Şu çalışmama bkz: *At War With Asia, ve For Reasons of State*, bölüm 1 (Ingiltere'de *The Backroom Boys* (Fontana) başlığıyla basılmıştır, kısım V; Chomsky ve Howard Zinn, editör, *Critical Essays*, Pentagon Papers'ın beşinci cildi. En son bilimsel araştırmalardan biri: Michale Schaller, "Securing the Great Crescent;" *Journal of American History, Eylül* 1982 ve ayrıca: *American Occupation of Japan;* Andre J. Rotter;

The Path to Vietnam (Cornell; 1987). Acheson, Schaller tarafından zikredilmiştir, *American Occupation*, s. 97.

11. *age* 222. Bölüm 1, s. 46.
12. John Roberts, *"The Japan Crowd and the Zaibutsu Restoration;* The Japan Interpreter 12, Yaz 1979. MacArthur, Howard B. Schonberger, *Aftermath of War* (Kent State 1989), s. 52-3. Japon adetleri, Akio Morita ve Shintaro Ishihara, *The Japan that Can Say No.* Savaş esnasında şok mertebesinde sonuçları bulunan her iki tarafa ait ırkçı yaklaşımlar için: John Dower, *War Without Mercy; Race and Power in the Pacific War* (Pantheon, 1986).
13. Bölüm 1, s.53.
14. Mazide olup bitenler için: Joe Moore, *Japanese Workers and The Struggle for Power, 1945-1947," Pacific Historical Review,* Ağustos, 1977 ve *termath of War,* Robert's, *"The Japanese Crowd"* Cummings, *"Power and Plenty in Northeast Asia," World Policy Journal,* Kış 1987-88.
15. Kennan, Schonberger tarafından zikredilmiştir. *Aftermath,* s. 77.
16. Schaller, *American Occupation,* s. 296.
17. Rostow, Kennan, John H. Backer tarafından zikredilmiştir. *The Decision to Divide Germany,* (Duke, 1978); s. 155-6. Schaller, *American Occupastion.* Anne Deighton, *International Affairs,* Yaz 1987, Potsdam Antlaşmalarını ihlal için İngiltere'nin girişimleri.
18. Carolyn Eisenberg, *"Working Class Politics and the Cold War: American Intervention in the German Labor Movement, 1945-49, Diplomatic History,* 7.4 Sonbahar 1983; Deighton; Sargent, şu eserden alıntı yapılmıştır: *Anne Deighton. The Impossible Peace Britain the Division of German; and the origins of the Cold War* (Oxford, 1990), s. 73. Backer, s.171. Melvyn Leffler, The United States and the Strategic Dimensions of the Marshall Plan, *Diplomatic History,* Yaz 1988.
19. Ayrıntılar için: *Turning the Tide,* s. 197; Christopher Simpson, Blowback (Weidenfeld ve Nicolson, 1988). Nazi bilim adamlarının askere alınmaları ile ilgili olarak: Tom Bower, *The Paperclip Conspiracy* (Michael Jozeph, 1987), s. 310. John Gimbel, *Science, Technology and Reparations* (Stanford, 1990): Gimbefin bu çalışmasının *Science* mecmuasında çıkan kritiğinde ABD'nin Almanya'yı işgalden maddî bir çıkarı olmadığı yolundaki iddialarının asılsız olduğu ileri sürülmektedir. Daha az miktarlarda olmak kaydıyla İngiltere, Fransa ve Rusya'nın da işgalden maddî çıkar sâğladığı ileri sürülmektedir. ABD'nin mağlup ülkelerden yüklü miktarlarda savaş tazminatı aldığı ileri sürülmekte, böylece Rusya'nın iddiaları, Washington'un bu yoldan 10 milyar dolar para topladığı yolundaki söylentilere itibar kazandır-

maktadır. Buna yakın bir miktar Rusya tarafından Almanya'dan talep edilmiş, fakat sonuç alınamamıştır. Raymond Stokes, *Science*, Haziran 8, 1990.

20. Eisenber Bower, *The Paperclip Conspiracy.*
21. Roy Godson, *American Labor and European Politics, Crane, Russak,* 1976
22. McCoy, *Politics of Heroin*
23. Bölüm 1; kısım 4'e bkz: Pasquino, "The Demise of the First Fascist Regime and Italy's Transition to Democracy: 1943-1948." Guillermo O'Donnell, Philippe C. Schmitter ve Lauence Whitehead, Transitions from Authoritarian Rule: Prospect of Democracy (Johns Hopkins, 1986). John L. Harper, America and Reconstruction of Italy, 1945-48 (Cambridge University Press, 1986); E. Miller, "Taking of the Gloves: The United States and Italy, 1940-1950" (University of North Carolina; 1986), Ronald Filipelli; American Laborand Postwar Italy (Bölüm 1, kısım, 4)
24. Vatican, Craig Kelly, The Anti-Fachist Resistance and the Shift in Politica-Cultural Strategy of the Italian Communist Party 1936/1948, doktora tezi, UCLA, 1984, s. 10.
26. Miller, *United States and Italy*, s. 247. Harper, *America and Reconstruction of Italy*, s. 155, "komünizmin zaferi halinde Batı taraftarı güçlere askerî ve iktisadi yardımın yapılmasının zaruretine işaret eden" tavsiyeden sözedilmektedir.
25. Harper, *Kennan to Secratery of State*, FRUS, 1948, III, s. 848-9; NSC I/3, Mart 8, 1948, FRUS, 1948, III, s.775
27. Harper, s. 164-5.
28. Jeffreys Jones, The CIA and American Democracy (Yale, 1989), s. 50-51.
29. Miller, United States and Italy, s. 74. Roberts; Leffler.
30. Roberts, Leffler
31. Bir sonraki bölüme bkz.

Ve Sonrası

Bu kitap, ABD ve İngiltere'nin Ocak 1991'de Irak'ı bombalamak üzere son hazırlıklarını yaptıkları günlerde baskıya verilmiştir. Dökümünü verdiğimiz olaylar, bu askerî harekâtın tezlerinin neler olduğunu açıklamaya kâfi gelir sanırım. ABD küresel bir güçtür. Bu konumu itibariyle seçkinlerinin görevi artmış bulunmaktadır. Ülke içerisindeki sessiz kılınmış kalabalıkların bu hallerini sürdürmelerini sağlamakla görevleri bitmemektedir. Aynı zamanda eski kolonilerindeki statülerini de korumak için gerekli tezgâhların hazırlanması gerekmektedir. Tartışageldiğimiz gibi bu temalar seçkinlerin ortak derdi olmuştur.

Güneyde şiddet uygun bir opsiyon olmaya devam etmektedir. Pek azı itiraz edebilme cesaretini göstermektedir ve gerekli cevabı almada gecikmemektedir. Gelenek-

sel savaşçı devletler -ABD ve İngiltere- Arab'ın malının peşine düşmüşlerdir: Körfez'i paylaşmak için bölgesel bir Yalta Antlaşması'nı realize etmeye çalışmaktadırlar. Ocak-Şubat 1991'de bir ay boyunca yaptıklarıyla Batı'nın en çirkin yüzünü bir kez daha göstermişlerdir: Hükmetmek için doymak bilmez bir iştah, yüksek teknolojinin ihtişamını teşhir etme tutkusu, yabancı kültürleri dışlama alışkanlığı, ifrat derecesine vardırdığı milliyetçiliği... Sao Paulo'da (Brezilya) görevli Kardinal Paulo Evaristo Arns, "zenginlerin ABD ile beraber olduğunu, milyonlarca fukaranın ise gelişmeleri nefretle kınadığını" söylemektedir. Üçüncü Dünya ülkelerinin semalarında nefret ve korku bulutları cirit atmaktadır. Ne zaman ve hangi bahane ileri sürülerek başlarına taşların yağdırılacağını endişe içinde beklemektedirler.[1]Evde ise dert gene aynı derttir: Halkı Reagan Bush yönetiminin sosyal ve ekonomik programlarının vurduğu zincirlerden kurtarmak. Bu dönemde sosyal devlet anlayışından zenginlerin lehine, alışılmış ölçülerin çok dışında olmak üzere uzaklaşılmıştır. Politikalar, fukaralardan ve gelecek kuşaklardan zenginlere kaynak transferi yapmak üzere çizilmiştir. Yönetim kendini ayakta tutan güçlerin çıkarlarını düşünmenin ötesinde bir faaliyette bulunmamış, izlediği politikaların talihsiz sonuçlarının hiç değilse bir kısmını telafi etmek için çaba harcamamıştır.

Bu nedenle halkın şaşırtılıp aptala çevrilmesi gerekmektedir. Elde hazır iki klasik vasıta mevcuttur. Bunlardan birincisi pek dehşetli düşmanlardan gelmesi olası tehditlerle bir korku ağı örüp vatandaşı bu ağa düşürmektir. İkincisi, bizi en kritik anda düşmanlarımızdan

kurtardığına inandırıldığımız liderlerimize tapındırılmamızdır. Düşmanlar yerel olabilir (Siyah katiller, saygısız kadınlar, geleneklerimizin altını oyan asiler...) Haricî düşmanlar ise bazı tabiî avantajlara sahiptirler. Rusya bu yolda uzun yıllar başarıyla hizmet vermiştir: Korkutucu olma özelliklerini yitirmeleri, yeni şeytanların ve yeni taktiklerin aranıp bulunmasını zaruri kılmıştır. Standart bahanenin ruhunu teslim etmesinden sonra evdekileri korkutmak için Kaddafi'nin uluslararası teröristleri, Sandinistalar'ın Teksas'a yürüme hazırlıkları yaptığı hikayesi, Grenada'nın ticaret filolarına saldırmaya niyetlendiği senaryosu, Noriega'mn emrinde çalışan eroin tacirlerinin ABD gençliğini zehirleyerek geleceğini kararttığı yolunda yayılan hayalî haberler, öfkesinden deliye döndüğü ileri sürülen Araplar ve en son olarak Bağdat Canavarı Saddam Hüseyin malzeme olarak kullanıldı. Düne kadar sadık bir dost olan Saddam Hüseyin, 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal edip Washington'un ayağına basma hatasını işleyince bir numaralı düşman olup çıkmıştı.

Senaryonun uygulanabilmesi için korku duygusu kadar huşû duygusuna da gereksinim vardır. Bu duygunun oluşturulabilmesi, hariçte zaferler kazanmakla olasıdır. Bizim asil liderlerimiz düşmanı tam eşikte karşılamalı, barbarları bozguna uğratmalı, barış ve refah içerisinde hayatımızı sürdürmemizi mümkün kılabilmelidir. Barış ve adalet temelleri üzerine inşa olunacak olan Yeni Dünya Düzeni'ne doğru uygun adım yürünebilmelidir. Başkanımız, Grenada'dan gelen tehdidi savuşturduktan sonra yaptığı gibi başarıyla gönlünce şişinmelidir. Oysa ha-

riçte kazanıldığı ileri sürülen her zafer aslında tam bir fiyaskodur ve arkası hükümet medya işbirliği ile halkın gözünden saklanmalıdır, dikkatler başka seferlere çekilmelidir.

Barbarlar kendilerini savunabilecek durumda olmamalıdırlar: Çetin birine bulaşmak akıl kârı iş değildir. Ayrıca, halkın moral ve kültürel seviyesinde 1960'lı yıllardan bu yana görülen yükselme şiddet ve cinayetlere karşı gösterilen reaksiyonu artırmıştır. "Vietnam sendromu" olarak isimlendirilen rahatsızlık ise seçeneklere ciddi kısıtlamalar getirmektedir. Bush'un iş başına geçtiği ilk günlerden bu yana "üçüncü dünya kökenli tehditler" Ulusal Güvenlik Politikaları'nın defalarca gözden geçirilmesine neden olmuştur. "Çok zayıf düşmanlarla karşılaştığımız durumlarda işimizi en kısa zamanda ve kesin sonuca ulaşmamızı sağlayacak tarzda tamamlamalıyız." İşin uzaması Washington'u sıkıntıya sokmakta, siyasî desteğini çekmeye zorlayan faktörler hemen devreye girmektedir.[2] Müdahaleler, yer altından yürütülen terörist faaliyetler şeklinde olmakta, bu tür eylemler "düşük yoğunluklu çatışmalar" olarak isimlendirilmektedir. Ya da düşmanın yeterince zayıf olması durumunda ani ve dehşetli bir atakla iş sürüncemede bırakılmadan sırtı yere getirilmektedir. Sovyetlerin caydırıcılığının artık var olmaması bu seçeneğin uygulanabilirliğini artırmıştır. ABD artık bir eli bağlı olarak dövüşmek zorunda değildir. Eylemlerinin sonucu yalnızca kendisini ilgilendirmektedir.

1. "Körfez Savaşı"na Bir Bakış

1991'in iki önemli olayından biri Sovyet imparatorluğunun çöküşü, diğeri ise Körfez ihtilafı idi. Sovyetler Birliği çökerken, batmak üzere olan köhne bir tekne gibi bir o yana, bir bu yana savrulurken Washington gelişmeleri seyretmekle yetinmiş, herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Buna rağmen medya, Bush hakkında övgüler düzmekten, mükemmel bir kriz yönetimi gösterdiğini yazmaktan geri durmamıştır. Saddam Hüseyin'e karşı yürütülen operasyonun tamamı Washington'un tezgâhından çıkmıştı. Üzerinde haklı olarak "Made in ABD" damgasını taşımaktadır. İngiltere alışılmış sadakatini göstermiş, ağabeyinin yanındaki yerini almıştır.

Kartların tamamını elinde bulunduran ABD istediği sonucu almış, Başkan'ın ifadesi ile "Biz ne dersek o olur" iddiasını gelişmeler kanıtlamıştır. Kavga, sanki bir diktatöre karşı veriliyormuş havası basılmıştır. Oysa ABD'nin diktatörlere karşı ne bir antipatisinin, ne de demokratik düzenlere karşı bir sempatisinin bulunmadığı herkesin malûmudur. İyi olan, Washington'un hizmetinde olandır. Bush yönetiminin Mobutu, Çavuşesko, Suharto, Saddam Hüseyin ve diğer muhterem dostlarına bakış açısı ve Latin Amerika'da çevirdiği dolaplar meydandadır.[3] Başkan aslında şöyle demektedir: "Sen kim olursan ol benim dediğim olur." Ve kurbanlarının tamamı bu sözlerin ne anlama geldiğini çok iyi bilmektedirler.

ABD'nin Körfez Savaşı'ndan başarıyla çıkacağı kesin idi. Zafere eşlik edecek milliyetçi söylemler hazırdı. Ne var ki olanlara "savaş" demek mümkün değildi. Savaş demek, iki gücün karşılıklı olarak birbirleriyle silah kul-

lanarak çarpışması demektir. Oysa burada taraflardan biri ortada gözükmemekteydi.

Kriz; Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başladı. İnsan hakları gruplarının tespitlerine göre yüzlerce insan öldürüldü. Bu çaptaki bir katliamı savaş olarak isimlendirmek doğru olamaz. Barışa ve insanlığa karşı işlenen suçlar esas alınırsa Kuveyt'te yaşananların çapı, Türklerin Kuzey Kıbrıs'ı işgali*, İsrail'in 1978'de Lübnan'ı işgali veya ABD'nin Panama'yı işgali mertebesinde kalır. İsrail'in 1982'de Lübnan'ı işgali esnasında yaşanan dramların yanında, Kuveyt'in işgali esnasında uğranılan zararlar pek sönük kalır. Endonezya'nın Doğu Timor'da sahnelediği soykırım hareketi ile mukayesesi bile mümkün değildir. Son yıllarda yaşanan bu iki insanlık tradejisinin bir numaralı destekçisi durumunda bulunan ABD, bu kez çok daha az kan dökülmesiyle sonuçlanan bir olay karşısında arslan kesilivermiştir.

İşgali takip, eden aylarda binlerce Kuveytli, Irak askerleri tarafından öldürüldü, işkenceye maruz bırakıldı. Ne var ki bu da bir savaş değildir. Devlet terörizmidir ve tadı, ABD'nin nüfuz alanı içerisinde bulunan devletlerin vatandaşlarının damaklarının yabancısı değildir.

Sürtüşmenin bir sonraki aşaması 16 Ocak tarihinde ABD'nin hava saldırıları ile başladı. Sivil altyapılar, hedefler arasındaydı. Elektrik santrallerine, su ve kanalizasyon şebekelerine bomba yağdırılmaktaydı. Bir çeşit biyolojik savaştı yürütülen. Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmakla alâkası yoktu. ABD'nin uzun vadeli siyasî çıkarlarına hiz-

* Kıbrıs harekâtının bu örneklerin arasına konulması bize göre yanlıştır. Çünkü harekât öncesi Rumların yaptıkları katliamları hesaba katmamaktadır. (y.n.)

met amacı taşımaktaydı. Bu da savaş değildi, çok geniş çaplı bir devlet terörü idi.

Sonra sıra Iraklı askerlerin çölde kovalanıp katledilmelerine geldi. Öldürülenlerin çoğu zorla silah altına alınıp buralara yollanmış Şiiler ve Kürtler idi. Ya buldukları ilk deliğe saklanıyorlar, ya da tabana kuvvet kaçıyorlardı. Canlarını kurtarmaktan başka endişeleri mevcut değildi. Basının varlığından söz ettiği muhkem mevkilere, tahminlerimize sığmayacak kadar dehşetengiz olduğu ileri sürülen topçu birliklerine, kimyasal ve biyolojik silah depolarına rastlayan olmadı. Pentagon ve diğer kaynakların bildirdiğine göre 100.000 kadar savunmasız insan öldürüldü. Buna da savaş demek olası değildir. Asrın başında ABD'nin Filipinler'de işlediği cinayetlere bir gözlemci sıfatıyla şahit olmuş olan bir İngiliz'in ifadesiyle "tam bir katliamdır, kasaplıktır." Bazı Amerikalı askerlerin ifadesi ile çölde gerçekleştirilen bu katliam bir çeşit "vahşi hindi avı"na[4] dönüşmüştür. Bu tabir, Filipinlileri bir avcı edasıyla avlayan Amerikalı askerler tarafından jargonumuza kazandırılmıştır. Kültürümüzün de bir parçası haline gelmiş olmalı ki yeri ve zamanı geldiğinde genç kuşaklar tarafından gerek eylem ve gerekse söylem bazında devreye sokuluvermektedir.

Aradan aylar geçti. ABD ordusunun ileri gelenleri gerçeği itiraf ettiler: Bu bir savaş değil, bir katliam idi. Kara savaşı esnasında çok sayıda Iraklı askerin buldozerlerle gömüldüğünü Patrick Sloyan bildirmiştir. Bu vahşetin benzerine tarihte şahit olunmuş değildir. Harekâta katılan birliklerden birinin komutanı binlerce Iraklı askerin öldürüldüğünü ileri sürdü, bir başkası ise bu görüşü pay-

laşmamaktaydı. Sloyan, tek bir Iraklı askeri bile öldürmeden aynı neticenin alınabileceğini, Iraklı askerlerin Amerikalı rakiplerinin önüne geçebilecek güçte bulunmadığını söylemektedir. Yazılanlar çizilenler söylenenler ilgi çekmedi, yoruma değer bulunmadı. Filipinler'de işlenen cinayetler de aynı şekilde karşılanmıştı.[5] Sivil topluma saldırmanın sebebi kimsenin meçhulü değildi. halk rehine alınacak, canı yakılacak, sonuçta orduyu sıkıştaracak, ordu da "demir yumruk"unu Saddam'ın tepesine indirip iktidardan uzaklaştıracaktı. Saddam'ın sadık bir ortak iken ABD'den aldığı destekle halkına layık gördüğü muamele, görevinde kusur edince şimdi kendisine layık görülmekteydi. Yönetimin gerekçelerini, yürüttüğü muhakemeyi, *New York Times'ın* diplomasi muhabiri Thomas Friedman şöyle ifade etmiştir: "Iraklıların çektiği sıkıntılar dayanılamayacak seviyelere ulaşırsa bazı generaller ayaklanıp Saddam'ı devirebilir, Washington'a istediklerini gümüş bir tepsi içinde sunabilirlerdi. Böylece hem Saddam'dan kurtulunmuş olunacak, hem de Irak'ta ABD'nin hizmetine amade bir askerî rejim kurulacak, sonuçta eski mutlu günlere tekrar dönülecekti. Bu gelişmelerden en çok memnuniyet duyacak olanların arasında iki sadık dostun, Türkiye ve Suudi Arabistan'ın bulunacağında hiç kuşku yoktu."[6] Sivil halkı rehin almanın, on binlerce insanın kötü beslenmeden ve hastalıklardan kırılmasına neden olmanın ortaya çıkardığı ciddi bir problem mevcuttur: Muhakeme yeteneği gelişmemiş, gerektiğinde fazla merhametli halk yığınları, sırf siyasi sebeplerden dolayı bir ülke halkının açlıktan kırılmaya mahkûm edilmesinden rahatsız olup hükûmetlerini rahatsız ede-

bilir. Nitekim beklenen kısmen de olsa gerçekleşmiştir. UNICEF halkla ilişkiler direktörü Richard Reid, Irak'ın büyük miktarlarda yiyecek almasına izin verilmemesi halinde çok ciddi problemlerin ortaya çıkacağını ifade etmiştir. 1990'dan bu yana çok kötü beslenmek mecburiyetinde kalmış bebeler için artık çok geçtir, sağlıkları tedavi edilemeyecek derecede bozulmuştur. Bu noktada Bush'un şansı yine yaver gitmiş, Saddam'ın Birleşik Milletler'den gelen görevlilere güçlük çıkarması, atom bombası yaptığı iddia edilen tesisleri göstermemekte ısrar etmesi Washington'un ve aziz müttefiki İngiltere'nin ekmeğine yağ sürmüştür. Irak, henüz dişleri sökülememiş bir canavar intibaını korumaya devam etmiş; dolayısıyla halkının açlıktan kırılmaya müstehak bir toplum olarak kabul görmesini kolaylaştırmıştır. Irak'a uygulanan ekonomik müeyyideleri yufka yüreklilerin engelleyebilme şansı ortadan kalkmıştır.[7]

Washington uluslararası yasalar ve moral değerlere gösterdiği sözde saygıyı Irak olayında da göstermiş, Irak'ın zarar verdiği kimselere tazminat ödemesi probleminin, Irak insanını açlıktan kurtaracak yiyecek alımı meselesinden çok daha önemli olduğunu söylemiştir, sözünün gereğini de yerine getirmiştir. Washington'a kafa tutmaya kalkışan bir ülkenin her türlü hükûmranlık hakkını kaybedeceğini, Birleşmiş Milletler teşkilatını da sanki bütünüyle kendisine bağlı bir kuruluş gibi kullanarak cümle aleme göstermiştir. Aynı örneği Nikaragua'da tekrarlamıştır. Uluslararası Adalet Divanı, Nikaragua'nın, yasal olmayan ekonomik engellemeler ve terör yoluyla verdiği zararın ABD tarafından tazmin edilmesi

yolundaki talebini uygun bulmuş ve Washington'u tazminat ödemeye mahkûm etmişti. Bu imansızları da imana getirmek, taleplerini geri çekmelerini sağlamak gerekmekteydi. Nikaragua'nın sonunda bütün bütün diz çökmesi, teslim bayrağını çekmesi sağlandı. Gelişmelere medya ilgisiz kaldı. Irak karşısındaki söylemini tekrarlayan Washington, Nikaragua'yı tazminat talebinden vazgeçirdi. ABD, Nikaragua'dan alacağı olan 260 milyon dolardan vazgeçti, bu haber *Times*'da yayınlandı. Nikaragua ise ABD'den tazminat olarak istediği 17 milyar dolardan vazgeçti, bu haber medyada yer almadı. Herhalde önemsiz bulundu. Aynı gün, gazetelerin ön sayfalarında ABD görevlilerinden birinin şu sözleri yayınlandı: "Yeni dünya düzeninde itibar sahibi biri olmak istiyorsanız, yasal prosedürlere harfiyen riayet etmeniz gerekir. Aksi taktirde olacak olanlar için Saddam güzel bir örnek oluşturmaktadır."[8] Saddam'ın yaptığı ile ABD'nin yaptığı arasında aslında bir fark yoktur, farklılık başlarına gelenlerdedir.

Çatışmanın son aşaması, ateşkes antlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra başladı. Irak yönetimi, güneyde Şiileri, kuzeyde Kürtleri öldürmeye başladı. Bush gelişmelere göz yumdu. İşine geldiği zaman insanları kendi devletlerine karşı isyan etmeleri için teşvik ediyor, işine gelmeyince de kendine güvenip ortaya çıkanları yüzüstü bırakıp balık tutmaya gidiyordu.

Senato Dışilişkiler Komitesi'nde görevli olan Peter Galbraith, Mart 1991'de Ortadoğu'da gerçekleştirdiği bir araştırmada şu sonuçlara ulaştı: "Suudi Arabistan, Şii ve Kürt ayaklanmacılara yardım yapılmasını talep etmiş,

Washington yanaşmamıştır: Bağdat, Washington'un sesini çıkarmayacağından emin olduktan sonra Şiilere ve Kürtlere saldırmaya başlamıştır." BBC'de görevli bir muhabirin tespitleri ise şöyledir: "Bazı Iraklı generaller, Saddam'a karşı ayaklanmaları durumunda ABD'nin tavrının ne olacağını anlamak için sondajlar yapmışlardır. Destek arayışları boşa çıkmıştır. Washington'un olası bir devrimi istemediğini, Saddam'ı tercih ettiğini, ne yapacağı belli olmayan bazı generallerin eline bölgenin kaderini terk etmeyi uygun bulmadığını anlamışlardır." Suudi Arabistan'a sığınan Iraklı bir general ise BBC'ye şöyle yakınmıştır: "Ben ve arkadaşlarım Washington'a silah, mühimmat ve yiyecek yardımı yapması, Saddam'a karşı vereceğimiz mücadelede bize arka çıkması ricasında bulunduk. Her seferinde olumsuz yanıt aldık." ABD ve İngiliz birlikleri kendi mevzilerine çekilirken Irak'a ait bir silah deposunu sırf ayaklanmacıların eline geçmesin diye havaya uçurmuşlardır. *ABC* muhabiri Charles Glass, Kuzey Irak'tan geçtiği haberinde askerî birimlerle işbirliği yapan Cumhuriyet Muhafızları'nın Kürtleri nasıl topa tuttuğunu, askerî helikopterlerin nasıl ölüm kusturduğunu anlatmaktadır. Aynı saatlerde düzenlediği bir basın toplantısında General Schwarzkopf, Cumhuriyet Muhafızlarını çökerttiklerini, silahlı bir güç olmaktan çıkarttıklarını övgüyle anlatmaktadır.[9] Ne var ki gerçekler kahramanların hoşuna gitmemektedir, övünme vesilesi oluşturmamaktadır. Tahrip edilip, süslenip-püslenip halka takdim edilmektedirler. Bununla beraber bütünüyle de yok sayılmaları olası değildir. Aryan soyundan geldiği ileri sürülen Kürtlere karşı yapılan saldırıların reaksiyon-

suz kalması düşünülemez. Şiilere yapılanlar ise fazla dert değildir. Ait oldukları ırkın Batı insanına yakın olmaması, dertlerine karşı duyulan ilginin derecesini kaçınılmaz olarak düşürmektedir.

Kısaca ifade edelim: Ağustos 1990'dan bu yana olanlara "savaş" demek olası değildir. Irak'm Kuveyt'te yaptıkları ve daha sonraki gelişmeler katliamdan başka bir şey değildir. Dökülen kanın, çektirilen acıların büyüklüğü, zalimin donanımı ile orantılı olmuştur. Saddam'ın akılsızlığı, Saddam'a özeneceklere, uşaklıkla kusur edip kendilerine biçilen kadere itiraz etmeye niyetlenecek olanlara nefis bir ders vermek için bir fırsat oluşturmuştur. Bu bir başka standart politikadır. ABD, Vietnam'dan çekilmek zorunda kalınca bu ülkeye ekonomik ambargo uygulanmasını sağlamıştı. Bu ambargonun kaldırılması için Ekim 1991'de Avrupa ve Japon tarafından başlatılan çabaları ABD bloke etti.[10] Vietnam'da kaybolan Amerikalı askerlerin akıbetinin belirlenmesi hususunda Vietnam'ın yeterince istekli olmadığı gerekçesiyle ambargonun kaldırılmasına karşı çıkıldı. Bu askerlerin oraya niçin gittiği ve verdiği zararlar konuşulmadı bile Ambargonun. uzatılması kararı, otuz sene önce John F. Kennedy'nin Güney Vietnam'da savaşın tırmandırılması, bireysel terör eylemlerinin kitlesel katliamlara dönüştürülmesi, Hava Kuvvetleri'nin kırsal kesimi bombalaması, Amerikalı uzmanlardan silahlı saldırılarda yararlanılması yolunda aldığı kararın otuzuncu yılını kutlama şenlikleri çerçevesinde sahnelenen biricik etkinlik olarak kaldı. Japonların elli sene önce bir Amerikan kolonisindeki askerî üsse yaptığı saldırıdan dolayı özür dilemeyi kabul

etmemesi ise büyük reaksiyonlar aldı. Bu meşum gösteri, dikkatleri çekmede, üzerinde yorum yapılmadan geçiştirildi. İyi yönetilen bir totaliter devlette tekrarı zor gerçekleştirilebilir cinsten bir başarıydı bu; kurallara uymayanlar şiddetle cezalandırılmalıdır ve diğerleri de bundan gerekli dersleri çıkarmalıdırlar. Amerikan vatandaşları ise masallarla uyutulmalıdır, hedeflerimizin yüceliğine, liderlerimizin başarılarının büyüklüğüne ve diğerlerinin ahlâki seviyesizliğine inandırılmalıdır.

2. Irak'ta Demokratik Gelişmelerin Önünün Alınması

Iraklı muhalif güçler Washington tarafından önemsenmemiş, medyada haber olamamıştır. Şubat 1990'da Bush yönetiminden Irak'ta demokratik bir düzen kurabilmek için muhtaç bulundukları desteği istemişlerdir, avuçlarını yalamış, hayal kırıklığına uğramışlardır. Aynı gerçekle İngiltere'de de karşılaşmışlardır. Ağustosun ortalarında Washington'a varan Kürt Lider Celal Talabani, Saddam rejimine karşı sürdürmeyi tasarladıkları direniş hareketi için destek istedi. Ne Pentagon'dan ve ne de Dışişleri Bakanlığı'ndan yüz bulamadı. Aynı hayal kırıklığına Mart 1991'de bir kez daha uğradı. Gerekçe hep aynıydı: Bu konuda çok duyarlı olan Türk tarafını gücendirmek istemiyorlardı, Kürt direniş hareketinin samimiyetinden ciddi şüpheleri mevcut idi.[11]

Irak demokratik muhalefet hareketi Körfez krizi esnasında kamuoyunun dikkatinden özenle kaçırıldı. Bu tür bir hareketin varlığından, ancak saklanabilmesinin imkânsız hale geldiği noktada haberdar olunabildi. Hava

saldırısının arifesinde Alman basını Iraklı Demokratik Grup'un bir bildirisini yayınladı. Bu bildiride Saddam'ı devirme çağrısı yineleniyor, Yakın Doğu'da askerî bir müdahalenin karşısında oldukları ilan ediliyor, ABD'nin Üçüncü Dünya'da giriştiği işgal hareketleri tenkit ediliyor, Ortadoğu petrollerini denetimi altına alma isteğinin onaylanmadığı ifade ediliyor, bölge halkını nihai planda açlığa mahkûm edecek olan Birleşmiş Milletlerin kararlarına karşı kesin tavır alınıyordu.

ABD ve İngiliz kuvvetlerinin Ortadoğu'dan, Irak askerlerinin Kuveyt'ten çekilmesi isteniyor, Kuveyt halkına kendini tanımlama hakkının çok görülmemesinin gerekliliğine işaret ediliyordu. Kuveyt problemine barış içinde bir çözüm bulalım, Irak'a demokratik düzeni getirelim, Iraklı Kürtlere otonomi verelim deniyordu. Tahran tarafından desteklenen Irak'ta İslâmi Devrim Hareketi'nin yöneticileri Beyrut'ta aynı içerikli bir bildiri yayınlamıştır. Irak Komünist Partisi, Kürdistan Demokrasi Partisi'nin lideri Mesud Barzani ve Saddam'ın zulmünden yeterince nasibini almış nice başka muhalefet lideri aynı görüşü paylasan demeçler yayınladılar. Londra'da sürgünde bulunan Iraklı bir gazetecinin, Falih Abdülcabbar'ın şu yorumuna bir göz atalım: "Iraklı muhalefet partileri Irak askerinin Kuveyt'ten çekilmesi, günü geldiğinde Saddam rejiminin devrilmesi görüşündeydiler. Savaşa karşı Irak ile birlikte tavır takınmamaları durumunda cari rejime muhalefet etmek için sahip olmaları gereken, moral değerleri kaybedeceklerinden endişe etmekteydiler." "Iraklı muhalif grupların tamamı Irak kuvvetlerinin Kuveyt'ten çekilmesinin. uygun olacağı görüşündeydi-

ler." Bu sözlerin sahibi olan İngiliz gazeteci Edward Mortimer değerlendirmesini şöyle sürdürmektedirler: "Ama hepsi ABD'nin liderliğini yaptığı koalisyonun güce başvurmasının, onca masum insanı öldürmesinin aleyhinde idiler." Ekonomik ve siyasî müeyyidelerle yetinilmesini, çözümün bu yolda aranmasını uygun görmekteydiler.

Kasım 1990'da Kuveyt'i demokrasi yanlısı muhalif bir grup da benzeri bir tavır takındı. Şubat 1991'de aralarında Kuveyt muhalefet lideri Dr. Ahmet el Katip'in de bulunduğu Saddam aleyhtarı Arap entelektüeller bir İngiliz televizyonunun düzenlediği açık oturumda ateşkes çağrısının yapılması, Saddam'ın 15 Şubat'ta Kuveyt'ten çekilmeyi tasarladığını belirten sözlerinin ciddiye alınması hususunda hem fikir olduklarını ifade ettiler. Çağrıya kulak asan olmadı. Batı'nın bu tavrından pek çok ders çıkarmak olası olmanın yanı sıra gereklidir de. Bush ve yardımcılarından farklı olmak üzere uluslararası barış harekâtı ile Iraklı demokratlar Saddam Hüseyin'e her zaman muhalefet etmişlerdir: Sürtüşmenin barış yoluyla çözülmesine fırsat vermeden aceleye getirilmiş bir askeri müdahaleye de muhalif olmuşlardır.

Barış yolu denenmiş ve sonuç alınmış olsaydı on, binlerce insan öldürülmeyecekti, iki ülke tahrip edilmeyecekti, çevreye zarar verilmeyecekti, Irak hükümetinin savaş sonrasında işlediği cinayetler vücut bulmayacaktı, Saddam'ın yerine ABD'nin uşağı bir başka diktatörün gelmesi olasılığı ortadan kalkmış olacaktı. Ne var ki bu durumda ABD, dünyada vermeye kendini mecbur hissettiği dersi veremeyecek, "geri ne dersem o olur" havasını basamayacaktı. Görev tamamlandı. Iraklı demokratların

kaderi değişmedi. Batı, bu insanlara soğuk bakmaya devam etti. Avrupalı bir diplomat, "Amerikalıların Bağdatda demokratik bir düzen yerine bir Esad veya bir Mübarek ile muhatap olmayı tercih ettiklerini" söylemektedir. Amerikalı bir diplomat ise "Irak'ın bütünlüğünün korunması bakımından Saddam'ın iktidarda kalmasının kendi işlerine geldiğini" söylemiştir. Dışişlerinden bir yetkili ise "Esad cinsi güvenilebilir ve yapacakları kestirilebilir bir diktatörün, demokratik düzenden daha hayırlı olacağını" itiraf etmiştir. Merkezi Londra'da bulunan Irak Demokratik Reform Hareketi'nin lideri Leith Kubba, ABD'nin "rejim değişikliğinin halk tarafından gerçekleştirilmesi yolundaki ısrarlarının, bir başka askerî diktatörlüğe davetiye çıkarmaktan farklı bulunmadığı" iddiasını ortaya atmıştır.

Bir başka aktif lider, banker Ahmed Çelebi ise şu görüştedir: "ABD, Saddam'ın muhalifleri temizlemesini seyretmekte, kendi cinsinden bir başka diktatör namzedi tarafından devrileceği günü beklemektedir. Öylece her zamanki tavrını bir kez daha sergilemekte, istikrar uğruna diktatörlere arka çıkmaktan çekinmemektedir. ABD, Bush yönetiminin muhalefet liderleri ile ilgilenmediğini resmî ağızlardan açıklamıştır. "Bu şahıslarla birlikte bulunmamız izlemekte olduğumuz politikalar açısından sakıncalıdır" denilmiştir. Bu sözlerin kulaklara. dolduğu gün, Iraklı lider Saddam'ın demir yumruğunu yiyen nice Iraklı da vakitsiz de olsa mezarlarını doldurmaktaydı. Kuveytli demokratlar da Bush'tan kendilerine hayır gelmeyeceğini anlamakta gecikmediler. Başkan, Kuveyt'in içişlerine karışmayacağına söz vermişti. Emir ile arala-

rında geçen özel konuşmalarda bile "demokrasi" kelimesini ağzına almamak için büyük özen gösteriyordu. Resmî görevlilerden biri, "Bir ülkenin bir başka ülkenin içişlerine karışmasını bekleyemezsiniz" demekteydi. Bu hesaba göre bizim Nikaragua'nın veya Küba'nın içişlerine de karışmamız, uluslararası yasaları dilediğimiz gibi yorumlamamız gerekiyordu. Savaş sonrasında Kuveyt'te işlenen insanlık suçlarının faillerini savunanların en başında Bush gelmekteydi. İnsan Hakları gözlemcisi Aryeh Neier, Bush'un bu yolda harcadığı çabalarla Kuveyt'te yayınlanan gazetelere manşet olduğunu söylemektedir.

Amerikan demokrasisi, Körfez krizi karşısında alışılagelmiş olandan farklı bir tavır takınmamıştır. Bombardıman başlamadan önce yapılan kamuoyu yoklamalarında her üç kişiden ikisinin barışçı yollardan yana olduğu, Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi ve Arap-İsrail ihtilafına uluslararası bir konferansta çözüm aranması ile çözüme ulaşılabileceği görüşünü paylaştığı ortaya çıktı. Sokaktaki insanın bu görüşü medyaya yansımadı. Medya, savaş yanlısı yönetimin izinde yürüdü. Karşılıklı olarak verilecek tavizlerle çözüm aranmasını ihanet mertebesinde bir girişim olarak değerlendirdi. Iraklı demokratik güçlerin barış yanlısı çözüm arayışları Washington'la taraftar bulmadı. Bağdat'ın girişimleri de aynı kaderi paylaştı.

ABD'nin en büyük korkusu ateşin düşmesi, savaş çıkmadan krizin çözülmesi idi. Korktuğunun başına gelmesi demek, şiddetin işe yararlılığının bir kez daha gösterilememesi demekti, itaatkâr kılınmak istenenlere ağzının payının verilememesi demekti, ABD'nin Körfez'de aldığı görevin pekiştirilememesi demekti ve nihayet evdeki

dertleri gözlerden saklayamamak demekti.[12] İşte bu sebeplerden ötürü kan dökmeden, diplomasinin imkânları seferber edilerek çözüm aranmasına Washington yanaşmamıştır. Onca insanın ölümü ve onca maddî zarar karşılığı ABD arzusuna nail olmuştur.

3. 'Tüm Dünyaların En İyisi'

Washington, askerî alanda elde ettiği zafere rağmen "tüm dünyaların en iyisi"ni oluşturmaya muktedir olamadı, Bağdat Canavarı hâlâ oradaydı ve dünkü konumunu sürdürmekteydi. Washington medya ortaklığının "tüm dünyaların en iyisi" derken ifade etmeye çalıştıklarını herkesin paylaşması elbette beklenemezdi. Düşmanlıklar son bulduktan, ortalık yatıştıktan, göz gözü görür hale geldikten sonra *Wall Street Journal*, Irak demokratik muhalefet hareketinin sözüne güvenilir mensuplarından biri olan Ahmet Çelebi'nin görüşlerine sayfalarında yer verdi. Çelebi, ulaşılan sonucu Irak halkı için "olası tüm dünyaların en kötüsü" olarak betimlemekteydi. Irak halkının içinde bulunduğu durumun yürekler acısı olduğunu ifade etmekteydi.[13] Bush yönetiminin Saddam'a yerel muhalefeti ezme girişimlerinde arka çıkması, doktrinel sistemi ciddi problemlerle başbaşa bıraktı. Bağdat Canavarı'na haddini bildirmeyi kafasına koymuş bulunan Başkan'ımızın ne denli prensip ve cesaret sahibi bir kimse olduğunu aylar boyu yazıp çizdikten sonra şimdi bu yaptıklarına destek verebilmek, ABD'nin tavrını dünya kamuoyuna satabilmek benim diyen tüccarın başarabileceği cinsten bile bir rezalet değil idi. Hüner sahipleri hü-

nerlerini gösterdiler, hâl değişiminin sancısız ve etkileyici olmasını sağladılar. Sadık kalacağımızı defalarca ve hararetle ifade ettiğimiz ilkelerimizden bir anda vazgeçip aksi istikamette yola koyulmamızı başkalarına anlatmamız da, kolay değildir, başkalarının bu tür bir esnekliği gösterebilmesi de aynı şekilde kolay değildir. Bizi her bakımdan yönlendiren kavramlar,"pragmatizm" ve "istikrar" kavramlarıdır. Tüm bu söylenenlerin tercümesine gelince: "Ben keyfime bakarım, işime geleni yaparım."Türünün tipik bir örneğini oluşturan *Times'ın* Ortadoğu muhabiri Alan Cowell, ayaklanmacıların başarılı olamamasının gerekçesi olarak "Irak dışında yaşayan insanlardan ancak pek azının başarmalarını istediğini" göstermektedir. Burada "insanlar" derken Irak dışında kalan insanların tamamı ima edilip bu sonuçta birinci derecede rolü olan kesimlerin önemi azaltılmaya, hedef genişletilmeye çalışılmaktadır. Coweel, değerlendirmesini şöyle sürdürmektedir: "Saddam Hüseyin'e karşı kampanya açan ABD ve Arap ortakları şu görüş üzerinde mutabık kaldılar: Irak liderlerinin günahları ne olursa olsun ülkesine getireceği istikrar ve bu yoldan Batı'ya sunacağı hizmet, zulmü altında inleyenlerin iktidarı ele geçirmeleri durumunda Batı'ya verebilmeleri olası hizmetten daha fazladır.[14] Hâl böyle olunca Saddam ile yola devam etmek daha sağlıklı bir yaklaşım olmaktadır.

Gerçeklerin bu yüzü, yani sizin anlayacağınız standart yüzü, bazı soruları çağrıştırmaktadır. Bunlardan ilki şu olacaktır. "Bu Arap koalisyonunun ortakları" kimlerdir? Cevap: Altısı aile diktatörlüğüdür. Körfez bölgesindeki zengin petrol kaynaklarının zengin Batı'nın hizme-

tine sunulmasında görev alsınlar diye Anglo-Amerikan işbirliğiyle kurulmuşlardır. Liderleri sözde Arap, özde Batılı petrol şirketlerinin Ortadoğu temsilcileridir. Yedincisi Hafız Esad'ın Suriye'sidir. Esad, zulüm yarışını Saddam ile başabaş götüren biridir. Bunların ABD ile aynı görüşü paylaşmaması, bölgenin istikrarı uğruna Saddam'a razı olmaması söz konusu bile olamaz.

Koalisyon ortaklarından sonuncusu Mısır'dır. Ortaklar içerisinde zorlukla da olsa "ülke" olarak vasıflandırılabilecek tek birimdir. Bir diktatörlüktür, fakat vatandaşları kısmen de olsa özgürdür. Bu nedenle yarı-resmî basınına göz atıp Irak üzerinde varılan mutabakatın ipuçlarını aramakta yarar bulunabilir.

El Ahram gazetesinin köşe yazarlarından Selahaddin Hafız, "Saddam'ın asileri Batı'nın koruyucu şemsiyesi altında tepelediğini, bu hareketiyle Mısır'ın senelerdir söyleyegeldiklerinin bir kez daha kanıtlandığını, Amerika'nın Saddam için sıkça kullandığı "vahşi hayvan" sıfatının gerçekleri örtme amacına yönelik bir söylemden başka birşey olmadığını, amacın Irak'ı bir terzi edasıyla kesip biçip ABD'nin çıkarlarına uygun bir büyüklüğe getirmek olduğunu, Batı'nın yüzü hiç ama hiç kızarmadan bu "vahşi hayvan" ile işbirliğine gidip Irak'ta özgürlük ile, demokrasi ile, gelişme ile -ki bunlar ne kadar zayıf olurlarsa olsun- ilgili umutların tamamının köküne kibrit suyu ektiğini yazmaktadır.

Mısır'ın reaksiyonu sürpriz olmadı. Hani Şükrullah'ın Kahire'den bildirdiğine göre "zafer kutlamaları" sessizce ve yalnızca resmî şahsiyetlerin katılımıyla gerçekleştirildi. Kahireliler için ABD, muzaffer düşman idi; zafer ka-

zanmış bir müttefik değildi. Özellikle öğrenciler ve yoksullar öfke doluydu. Bunlardan üçü yaptıkları gösteri esnasında polis tarafından öldürüldü. Ateşkes sonrası gelişmeler, koalisyon ortaklarına karşı duyulan öfkeyi daha körükledi. Kuveyt'te bulunan Mısır asıllılara yapılan kötü muamele üzüntülerin üzerine tuz biber ekti. Mısır basını, Irak'a yaptıklarından dolayı Birleşik Devletler'e ateş püskürmekteydi. *El Ahram* yapılanları ABD-İsrail askerî hükümranlığını açıkça pekiştirmeye yönelik eylemler olarak niteledi. Siyaset bilimcisi Ahmet Abdullah'ın tespitlerine göre son on sene içerisinde Mısırlı'nın ABD, İsrail ve Batı'ya karşı duyduğu öfke ve bu öfkenin ifadesi bu denli şiddetli olmamıştı.

Arap diktatörlerden başka bölge ülkeleri içerisinden Washington'a arka çıkanlar da olmuştur. Bunlardan biri, Türkiye'nin Başkanı Turgut Özal'dır. Özal, yapılanların tamamını başını sallamak suretiyle onaylamıştır. Körfez krizinin sunduğu imkanları Kürt kökenli vatandaşları üzerindeki baskıyı artırmak için kullanmıştır. Gerek kendi ülkesinde bulunan Kürtlere, gerek Saddam'ın baskısından kaçarak dağlara, sert kış koşullarının zorlamasıyla dağlardan Türkiye'ye sığınanlara yapılanları o günün koşulları içinde Batı basınının görmemezlikten geleceğinden emin olarak Türkiye'nin bölgedeki askerî harekâtlarına hız vermiştir. Avrupa basınını izleyenler, insan hakları raporlarını okuyanlar, dış kaynaklardan haber alabilenler, George Bush'un "barışın koruyucusu" olarak vasıflandırıp coşkuyla selamladığı bu zatın 1990-91 kışında yaptıkları hakkında gerçekçi bir fikir sahibi olabileceklerdir. Medenî dünyanın değer yargıları, bizzat bu

dünyanın liderleri tarafından ayaklar altına alınmakta ve hak ettiği yanıtı alamamaktadır. Popüler medyanın verdiği haberlerle yetinmek durumunda olanlar maalesef gerçeklerden haberdar olamamaktadırlar.

ABD'nin tavrı İsrail tarafından desteklendi. Çoğu yorumcu, emekli Genel Kurmay Başkanı Dan Shomron ile aynı görüşteydi. Saddam Hüseyin'in iktidarda kalmasını tercih etmekteydiler. İşçi liderlerinden güvercin Avraham Burg, "Hepimiz Saddam'ın yanındayız, şu an için Saddam Hüseyin, olası her alternatiften daha iyidir, Şiilerin nüfuz alanının genişlemesi bir "Şii imparatorluğu"nun oluşması İsrail için büyük bir tehlike oluşturur" demektedir. Bir başka güvercin, Ran Cohen, Saddam'ın iktidarının sürmesini, dahilde halka hizmet edecek bir düzenin kurulmamasını, bölgenin Birleşik Devletlere muhtaç durumunu sürdürmesini istemektedir. *Jerusalem Post*'un saygın yorumcularından biri, Kürt hareketinin bastırılmasını memnuniyetle karşıladığını ifade etmekte, İran ile Suriye arasında Kürtleri istismara yönelik gizli bir anlaşmanın mevcut olduğunu belirtmekte, Şam ile Tahran'ın birlikte hareket edip bölge üzerindeki askerî nüfuzlarını artırmaya niyetli bulunduklarını ileri sürmektedir. Bu gelişmeler ise hiç kuşkusuz İsrail'in çıkarlarına ters düşmektedir.[15] Bu gerçekleri dile getirmek, kamuoyunun dikkatlerine sunmak Batı'nın işine gelmemektedir. Öyleyse unutulmaya terk edilmelidir.

Times, Hüseyin'in desteklenmesinden yanadır. Irak'ta istikrarın bu yoldan sağlanacağı görüşündedir. İstikrar derken kastedilenin ne olduğu malûmunuzdur. Bundan kırk sene önce Guatemala, kapitalist demokrasiyi ülke-

sinde yerleştirip kufalları çerçevesinde işletmeyi denemişti. Başkan Arbenz, yoksul kesime sempati ile bakmayan biri olarak bilinmekteydi. Bu nedenle ABD başlangıçta kendisine arka çıktı, en azından önünü kesmedi. Arbenz, tabana hizmet etme amacına yönelik reformları birer ikişer gerçekleştirmeye başlayınca işin rengi değişti. İktidardan uzaklaştıraldı. Yerine eli kanlı bir askerî idare getirildi. Bu idare, o günden bu yana ABD'nin desteğiyle iktidarını sürdürmektedir. Aşinası olduğumuz gerçekler, dışişleri bakanlığından bir yetkili tarafından şöyle açıklânmıştır:

> Guatemala, Honduras ve El Salvador'un istikrarı için giderek bir tehdit unsuru haline gelmekteydi. Tarım reformunda elde ettiği başarı, etkili bir propaganda aracı idi. İşçilere ve köylülere yönelik geniş kapsamlı sosyal program çalışmaları, seçkinler ve bölgede çıkarı bulunan yabancı yatırımcılar için bir tehdit oluşturmaktaydı. Benzeri koşulların hüküm sürdüğü diğer komşu Orta Amerika ülkelerinde de benzeri gelişmelere sebep olmasından endişe duyulmaktaydı.

Kısaca ifade edecek olursak: İstikrardan kasıt, zenginleri ve yabancı girişimcilerin çıkarlarının güvenlik altına alınması idi. *Foreign Affairs*'in editörü James Chace'nin ifade ettiği gibi istikrar adına bir bölgeyi istikrarsızlığa sürüklemek sıradan işlerdendi.

Nixon Kissinger ikilisi, Şili'de seçimle iş başına gelmiş olan Marksist hükûmeti devirmek için Şili'nin, istikrarı temin etme adına, istikrarsızlığa sürüklenmesi için elinden geleni yaptı, sonunda başardı da. Söylenenlerle yapılanlar arasında bir çelişki olduğunu görüp dile getirmemek için gelişmelerin pratiğinden haberdar olmayan bir budala olmak gerekir.[16]

Körfez'e tekrar geri dönelim. 1991 yılında devletin öncelikleri değişmişti. 2 Ağustos'un yıldönümünü sessizce geçiştirmek ise herşeye rağmen yakışık almazdı. Sonucu, Büyük Zafer olarak takdim edebilmek için son bir gayrete daha ihtiyaç vardı. Savaş öncesi barışçı girişimleri, özellikle de Iraklı demokratların çabalarını başarıyla gizleyen basını tekrar seferber ederek Bush-Baker-Schwarzkopf üçlüsünü ederinin çok üstünde bir fiyatla dünya kamuoyuna tekrar satabilmek, geride bıraktıkları trajedinin boyutları düşünüldüğünde hiç de kolay bir iş olarak gözükmüyordu. Ama bir çaresi bulunacak, hiç kuşku yok ki arzu edilen sonuçlara ulaşılacaktı. Yıldönümünde *New York Times*'ın editörleri "şüpheciler"in şüphelerini ve endişelerini giderecek haberler verdiler, yorumlar yaptılar: Bush akıllıca davranmış, tuzağa düşmemişti. Elde ettiği iki büyük, zaferin ikisini de korumayı bilmişti. Bu zaferlerden biri koalisyonun üyeleri arasındaki olağanüstü koordinasyon, diğeri ise ABD'nin kendine olan güvenini tekrar kazanmasıydı. Çok az sayıda zayiatla işi bitirmiş olmaları kendilerine olan inançlarını pekiştirmiş, ortaklaşa elde ettikleri zaferden ise gurur duymuşlardır.[17] Bunlar yüreklere su serpen sözler idi. Dünyanın gerçeklerinden haberi bulunmayan insanların gösterdiği reaksiyonu anlamak ise çok daha kolaydı.

4. Uygun Adım Marş

Elde edilen bu iki zafere rağmen Körfez krizi halkın belleğinde pek çirkin izler bırakmıştı. Yüzbinlerce insan ölmüştü. Düşmanların gönlüne intikam fideleri dikilmişti.

Bunlar, terörist saldırılarla intikamlarını almanın yollarını arayacaklardı. Sivil toplumun canını yakacaklardı. Körfez'in diktatörlerinin üzerinden demokrasi tehdidi kaldırılmıştı. Saddam yerindeydi. ABD'nin desteğini arkasına, ayaklanmacıları ayaklarının altına almıştı. Bu nedenle yola devam edebilmemiz için yeni zaferlere gereksinimimiz vardı. James Baker'in "ret cephesi" ile birlikte hareket edip ABD'nin amaçları arasında bulunan "toprak uzlaşması," "barış için toprak" ve "Filistinliler için toprak" hedeflerini geliştirebilmek uğruna tarihin ve talihin sunduğu fırsatı istismar etmesi, bir başka başarı olarak takdim edildi.

Baker'in Madrid'de düzenlediği ve Körfez'in gerçeklerini sislerin gerisinde bırakma amacına yönelik konferansı ile ilgili olarak geçtiği haberinde *Times* muhabiri R.W. Apple şunları söylemektedir:

> Tenkitler, ABD'nin savaş ile fazla bir şey beceremediğini göstermektedir. Saddam Hüseyin devrilememiştir. İran eski düşman tavrını sürdürmektedir. Kuveyt'e demokrasi gelmemiştir. Suudi Arabistan'da her şey yerli yerindedir.

Oysa bu konferansta ABD'nin estirmeye çalıştığı hava başkadır. Çok şeyin değiştiği, Körfez Savaşı'nın meyvelerini Bush'un ve Baker'in toplamaya başladığı izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Gerçekte toplanan bir şeyler vardı ama o meyve midir, yok eğer meyve ise tadı nasıldır? Bunlar belli değildir.

Körfez krizinde şiddet kullanmanın dışında kalan seçeneklere şans vermeyen ABD, planladığı hedeflerine varmıştır. Halkın, şovu götürenlerin önceliklerinden haberdar olmaması son derece önemlidir. Washington'un

asil amaçlarının mevcut fotoğrafın oluşmasını sağlamak olmadığına, arzu edilen neticelere diplomatik yollardan ulaşmak için yoğun çabalar harcamaya devam edildiğine sokaktaki vatandaş inandırılmalı, iktidardaki vatandaşın rahatı temin edilmelidir. Liderimizin gelecek ile ilgili parlak görüşlerine övgü düzülen bir başka yazıda, Bush'un Ortadoğu ile ilgili rüyalarının renklenip boyutlarının büyümesinin sebebi şöyle açıklanmaktadır:

> Bölgesel tansiyonun artması, artık iki süper gücü karşı karşıya getirmesi olası bir unsur olmaktan çıkmıştır. Moskova artık kendi derdine düşmüştür, başkalarını kollayacak, ABD'nin önünü kesecek durumda değildir."[18]
>
> Artık Washington'un önü ve şansı açılmıştır. Nato'daki müttefiklerine, bloksuz ülkelere, Arap devletlerine, özetle ifade edecek olursak tüm dünyaya kafa tutabilecek bir konuma gelmiştir.
>
> Bu değerlendirmeye katılanların sayısı bir hayli fazladır. Avrupa'nın büyük bir kısmı da aynı kanıdadır. Monroe Doktrini'nin Ortadoğu'ya teşmiline taraftardır. Alkışçılara Filistinlilerden de katılanlar vardır. Ürdün Filistin delegasyonunun danışmanlarından Ortadoğu uzmanı Velid Halid'de Bush'u alkışlayanlar, barış sürecine yaptığı katkılardan dolayı kutlayanlar arasındadır.[19] İşgal altındaki topraklarla ilgili gözlemleri, yorumları ve donanımı ile haklı bir saygınlık kazanmış bulunan İsrailli gazeteci Danny Rubinstein ise şunları söylemektedir.

"ABD ve İsrail tarafından teklif edilen otonomi, savaş esirlerinin toplandığı bir kampın sakinlerine tanınan otonomiden farklı değildir, yemeklerini pişirmelerine, söküklerini dikmelerine, kültürel faaliyetlerde bulunmalarına izin vardır, ötesine yoktur. Filistinliler şu anda sahibi oldukları ile yetinmelidirler, yerel servislerinin üzerinde sahibi bulundukları kontrol yetkisinden daha fazlasını istememelidirler. Büyük İsrail'in savunucuları bile toprak ilhakı taraftarı değildirler. Bu durumda o toprak-

larda yaşayanlara İsrail hükûmetinin hizmet götürmesi gerekecektir. İktidardaki Likud Partisi İsrail'in nüfuz alanının genişletilmesi taraftarıdır, toprak ilhakı taraftarı değildir. İsrail'in nüfuz alanı altında kalmak kaydıyla verilecek olan otonomi cari sistemin daha güçlenmesini sağlayacaktır. Çok vergi alınacak, az hizmet verilecektir.[20]

Rubinstein'in yorumu pek gerçekçi gözükmektedir. Karmakarışık gibi gözüken olayların sırrına vakıf olabilmek için önce politik söylemi anlayacağımız dile tercüme etmemiz gerekecektir. "Barış süreci"nden maksat, ABD'ni amacına doğru götüren süreçtir, barışa ulaşabilmek için yapılanların manzumesi değildir. "Ret cephesi" demek, İsrailli yahudilerin kendini dilediği gibi tanımlama hakkına karşı çıkan insanlar demektir. Bir başka deyişle ABD'nin amaçlarına karşı duranlardır. Filistinlilerin hakkını reddedenler "ılımlı" olarak vasıflandırılmaktadırlar. Bunlara "pragmatist" dendiği de olmaktadır. "Barış için toprak" ve "bölgesel uzlaşma" ile İsrail İşçi Partisi'nce benimsenmiş bulunan Allon Planı'nın hedefleri kastedilmektedir. İsrail işgal ettiği topraklarda yaşayan insanlar ve kaynakları gönlünce kontrol altında tutacak, fakat halkı ya devletsiz bırakacak veya Ürdün'ün yönetimine terk edecek, böylece demografik problemlerle karşılaşmayacak. "Demografik problem" ifadesi gene bir sanat ürünü olarak araya sokulmaktadır. Bundan murat şudur: İsrail'de veya dünyanın dört bir yanında bulunan "Yahudi milletinin hükümran devleti"nde çok sayıda Arab'ın mevcudiyetinin sebep olacağı sakıncaları saf dışı bırakmak İsrail devleti, sınırları içerisinde yaşayan va-

tandaşlarının değil, ama dünyada bulunan tüm yahudilerin devletidir.

İsrailli güvercin Shmuel Toledano'nun tespit ve iştirak ettiği görüşe göre çoğu Filistinli, İşçi Partisi'nin tavrının, Likud'un otonomi planından daha kötü olduğu düşüncesindedir.[21] Nitekim Likud'un işgal politikaları, İşçi Partisi'ninkinden daha mutedil olmuştur. Bu, İşçi güvercinlerin Likud şahinlere göre standart görüntüsü için bir zıtlık oluşturmaktadır.

ABD'nin desteğini üzerinden hiç eksik etmediği İsrailli politik gruplar, Filistinlilerin kendilerine ait topraklarda bulunan doğal kaynakları denetimleri altında tutmalarına taraftar değildirler. Otonomi, bu arzuya ters sonuçlar vermemelidir. Batı Yakası'mn suyuna İsrail muhtaçtır. Golan Tepeleri üzerine koparılan ihtilafların temelinde su kaynaklarını kontrol altında bulundurma arzu ve gereksinimi yatmaktadır. Pek gözde banliyölerden önemli bir kısmı Batı Yakası'ndadır. Bunların arasında Kudüs de vardır. İsrail, ucuz Filistinli işgücünden yararlanmakta, kontrolü altında tuttuğu topraklarda yaşayan insanlara ürettiklerini satmaktadır. Arap ülkelerinin İsrail ürünlerine karşı yürüttüğü boykot kırılabilir, Rusya'dan getirilecek olan Yahudilere kirli işler ihale edilebilirse, İsrail bu bağımlılığından da kurtulmuş olacaktır.

Mesele, güvenlik meselesi değildir. David Ben-Gurion'un Aralık 1948 tarihi itibariyle tespiti şöyledir: "Ürdün'ün batısında bulunan bir Arap devleti, bugün Ürdün'e, yarın Irak'a bağlı olacak bir devletten daha az tehlikelidir." İşçi Partisi hükümetinin tutanaklarında (1967-77) toprakların güvenlikleri ile ilgili pek az kayda rastlı-

yoruz. O günden bu yana değişen fazla birşey olmamıştır. Problemin başka yerde aranması gerekir. İşgal edilmiş topraklardan çekilmek, İsrail'e gücünden, hedeflerinden ve kalitesinden çok şey kaybettirecektir. 1967'de Mısır'a saldıran İsrail ordusunun etkili komutanlarından biri olan General Ezer Weizmann, işte bu savla İsrail'in saldırısını savunmaktadır.[22] ABD, İşçi Partisi'nin red hareketini destekleme eğilimi içerisine girmişti. İşgal edilmiş topraklardaki Arapların sürülmesinden başka bir görüşü olmayan Likud Partisi'ne kıyasla İşçi Partisi'ni daha gerçekçi bulmaktaydı. ABD, Likud Partisi'nin yüzsüzlük mertebesindeki yerleştirme planlarına da taraftar değildi. Yeni alanların, yahudi yerleşimine açılması yerine mevcutların nüfus yoğunluğunun artırılması görüşündeydi: İşçi Partisi de aynı görüşteydi. Anlaşmazlıklar kolayca giderilebilecek cinstendi. Amaçlar aynı idi. Farklılık, benimsenen yöntemlerde ortaya çıkmaktaydı. İşçi ve Likud Partileri ABD ile elele vermişler; savaş esirlerinin toplandığı kamplar mahiyetinde mahaller oluşturup bunlara amaca uygun otonomiler vermenin peşindeydiler.

Taktik bazında ortaya çıkan anlaşmazlık zaman zaman sürtüşmelere sebep olabiliyordu. Borçların garanti altına alınması müzakerelerinde 1991 senesinde Bush ile Şamir arasında çıkan ihtilâf bu türe bir örnek teşkil eder. Alınan paralar Sovyetler'den gelen göçmenler için tahsis edilmişti. Amaç diğer fonların planlanan hedefler doğrultusunda kullanılmasına olanak tanımaktı. Çatışma zamanlama meselesindeki ihtilaftan çıktı, prensipte ayrılık yoktu. ABD'nin yapacağı yardım Arap müttefiklerini rahatsız edebilir, kısa bir süre sonra toplanacak olan Mad-

rid Konferansı'nın gerçekleşmesini tehlikeye sokabilirdi. Patırtıya sebebiyet vermeden işi halletmek aklın emriydi.

Bu ihtilaflar ABD'nin rotasını değiştirmesine, tarafsız bir tutum takınmasına, hatta Arap dostlarından yana meyletmiş izlenimini verdirecek bir havaya girmesine sebep oldu. Bu muhakemeler, doktrinel sistemin ABD reddediciliğini herhangi bir tartışmada taban olarak kullanma hususunda gösterdiği başarının yansımalarıdır. Aşırı derecede çarpıtılmış bu çerçeve içerisinde reddediciliğin ABD versiyonu Arap yanlısı gibi gözükebilir, bu haliyle de Yitzhak Şamir ve Ariel Şaron'un en uç tavrı ile bile çatışmakta olduğu izlenimini uyandırabilir. Ne var ki gerçekler geleneksel politikalardan pek az sapma olduğunu göstermektedir.

5. Barış Sürecine Karşı ABD

ABD, Ortadoğu'nun derdine deva olma potansiyeline sahip diplomatik girişimleri senelerdir tek başına bloke etmektedir. Görülen ve kılavuz istemeyen gerçek budur. Birleşmiş Milletler'e ait belgeler bu iddianın delilleridir. Güvenlik Konseyi, ABD'nin veto hakkı yüzünden seneler önce gücünü yitirmiş, bir forum hüviyeti kazanmıştır. Genel asamble, Arap-İsrail çatışmasına çözüm getirebilmek için yıllardır karar tasarıları çıkarır durur. Fakat ABD'nin vetosu yüzünden bunlar işlerlik kazanamamıştır. Bunlardan bazıları ve kabul-red sayıları şöyledir: 144-2 (Aralık 1990). 151-3 (Aralık 1989, Üçüncü oy Dominik'e aittir), 138-2 (Aralık 1988). ABD, diğer girişimlere de engel olmuştur. ABD'nin gücü, her yerde ve her za-

man oyuna bir de veto boyutu ekleyebilmektedir. Sonuçta barış süreci ciddi bir şekilde engellenmiş olmaktadır.

İdeolojik sistem ise fotoğrafa farklı bir görüntü vermektedir. ABD'nin koltuğunun altında Ortadoğu barış planları olduğu halde durmadan onun bunun kapısını çaldığını sürekli olarak basında okumaktayız.[23] Ortadoğulu ekstremistlerin bu çabaları baltaladıkları iddiaları ile hep yüzyüzeyiz. Bu tür betimlemeler teamül ile uyum halindedir. "Barış süreci," ABD'nin inisiyatiflerine bir başka deyişle Washington'un insafına bırakılmıştır.

ABD'nin barış sürecini engellemek için elinden geleni ardına koymadığı dönemlerde bile aksi istikamette propaganda yapılmıştır. Nedenini anlamak, siyasî dürüstlüğün normlarının ne olduğunu kavradıktan sonra mesele olmaktan çıkacaktır.

Bu normlardan hareketle ABD'nin barış sürecine sürekli olarak neden muhalif kaldığı kolayca anlaşılacaktır. Birleşmiş Milletler'in uluslararası bir konferans için yaptığı çağrılar, Eisenhower'in ifadesi ile "dünyanın stratejik açıdan en önemli bölgesi" olan ve sahibi bulunduğu enerji kaynaklarının zenginliği itibariyle rakipsiz olarak nitelendirilen bu yöreye bir başkasının burnunu sokmasına müsamaha gösteremeyen ABD'nin baltalayıcı girişimleri neticesinde hep havada kalmıştır. Henry Kissinger, özel sohbetlerinden birinde şu gerçeği dile getirmiştir: ABD'nin taviz veremeyeceği hedeflerinden bir tanesi, Avrupa ve Japonya'nın diplomatik kanallardan Ortadoğu meselesine müdahele etmesine rıza göstermektir. Camp David, ABD'nin amacına vasıl olduğu aşamalardan biridir.

Barış süreci, bugün gene aynı çerçeve içerisinde yürütülmektedir. Birleşmiş Milletler'in ve diğer bazı kuruluşların Filistinli'ye self-determinasyon hakkını tanıma niyetlerinin gerçek olması demek, İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesi demektir.

Üzerinde seçkinlerin mutabakat sağlayamadığı, fakat doğruluk payının bir hayli yüksek olduğu bir görüş şudur: İsrail'in güçlenmesi, ABD'nin Ortadoğu'daki, dolayısıyla yerküre üzerindeki konumunu güçlendirmektedir. İşte bu nedenlerlerle ABD, Ortadoğu'ya barış getirme amacına yönelik barış girişimlerinin tamamını engellemiştir, engellemeye de devam etmektedir.[24] ABD'nin Ortadoğu'da diplomasiye düşman olması, aşinası olmadığımız bir tavır değildir. Güneydoğu Asya ve Orta Amerika'da bu tür düşmanlığın sayısız örneğine rastlamak olasıdır. Silahların kontrolü ve benzeri meselelerde de aynı düşmanca tavrın izlerini görebiliriz. Bu, küresel güç olma iddiasında olan ve potansiyeline sahip bulunan tabiatının bir gereğidir. Gözüne kestirdiği hedefleri diplomatik yollardan değil ama silah zoruyla ele geçirmek kolayına gelmektedir.

Arap-İsrail çatışmasına çözüm getirmeyi amaçlayan girişimler, Ocak 1976'da yayınlanan bir Güvenlik Konseyi karar tasarısında uluslararası bir mutabakat ile taçlandı. Buna göre taraflar Haziran 1967 öncesi sınırlarına çekilecekler, gerekli düzenlemeler yapılarak bölgede bulunan tüm devletlerin hükümranlık hakları, toprak bütünlükleri, siyasî bağımsızlıkları, sulh ve güven içinde yaşamaları güvence altına alınacaktı. Karar tasarısının kapsamı içerisine giren devletler arasında İsrail ile Batı Yakası

ve Gazze Şeridi'nde kurulacak olan Filistin devleti de vardı. Tasarı Mısır, Suriye; Ürdün ve Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından desteklendi. İsrail'in BM nezdindeki Büyükelçisi Haim Herzog'un iddiasına göre bizzat FKÖ tarafından hazırlanmıştı. Herzog, daha sonra devlet başkanı oldu. İsrail tarafından şiddetle red, ABD tarafından veto edildi.

Bu gerçekler ve aralarında FKÖ'nün İsrail'e yaptığı müzakere çağrıları karşılıklı alarak birbirlerini tanımaları yolunda getirdiği teklifleri ve daha niceleri, ABD'nin gücüyle bağdaşmadığı için tarih sahnesinden kesilip çıkartıldı. Gerçekler, tanınmayacak kadar çarpıtıldı. Bu zenaatın ustalarının başında *Newspaper of Record* gelmekte idi. Muhabirlerinden Thomas Friedman bu işe kendini adamıştı. Gerçekleri başarıyla gizledi. Bu başarılar ona nice masalı gerçek diye yutturma olanağı verdi. "1980'li yılların sonlarından itibaren Filistinliler arasında yeni bir tür pragmatizmin doğduğunu, Baker'in Madrit'te oluşturduğu olumlu havanın bu yolda bir dönüm noktası olduğunu, o güne kadar her iki tarafında müzakere için karşılarında taraf bulamadıkları bahanesinin arkasına sığındığını, artık bu bahanenin ortadan kalktığını" yazdı. Oysa gerçekleri dile getiren *Times*, FKÖ'nün senelerdir müzakere masasına oturmaya çalıştığını, fakat her seferinde İsrail'den olumsuz yanıt aldığını yazmaktadır. Friedman, Filistinlilerin Madrid'de iki devletli bir çözüme açıkça razı olduğunu yazmakta, bunun büyük bir gelişme olduğunu ileri sürerken iki devletli bir çözüm öneren BM'nin 1976 yılında yayınladığı karar tasarısını Filistinlilerin hararetle desteklediğini, hatta bazı iddialara göre

bu tasarıyı bizzat kaleme aldığını ve tasarıda öngörülen sonuçlara müzakere yoluyla ulaşabilmek için o günden bu yana yoğun çabalar harcadığını görmezlikten gelmektedir.[25] Çevrilen bu dolapların gerisinde ABD destekli İsrail vahşetinin sonunda Filistinlileri dize getirdiği inancı yatmaktadır. Bu nedenle Filistinli liderlerin iki devletli bir antlaşmaya rıza gösterdiklerini ikrar etmek olasıdır. Geriye, ABD'nin yıllardır bu çözüme yaklaşmamakta ısrar ettiği gerçeğinin gözlerden ırak tutulması kalmaktaydı. Madrit Konferansın'da konuşmacılar Filistinlilerin uzun süre barışa soğuk baktıklarını, müzakere masasına oturmaya yanaşmadıklarını tekrarlayıp durdular. Oysa gerçek başka idi, barışa yanaşmayan, Filistinlilerin bu yoldaki çabalarını baltalayan ABD idi. Görüntünün ters yansıtılması ABD diplomasisinin bir zaferi olarak değerlendirildi. "Yeni pragmatistler"in ise FKÖ ile ilişki içerisinde olduğu ve fikrini aldığı gerçeği ise herkesin malûmu idi. Bir sonraki aşama, "yeni pragmatistler"in ABD'nin isteklerine olumlu bakmalarını sağlayacak bir ortamı hazırlamaktı. Söz konusu teklifler, adil bir arabulucunun çabalarının ürünü olarak takdim edilmekteydi: Madrit'te elde edilen en büyük başarının, Filistin'in kendisini gerçek dünyanın normlarına göre yeniden biçimlendirilmesine razı edilmesi olduğu ileri sürüldü. İsrail'in hükümranlığı altında bir otonomi dönemi geçirmeye evet demişti. Bu arada İsrail hükümranlığını ebedî kılmak ve ABD'nin de yardımıyla gereğini yerine getirmek için vakit kazanmış olacaktı. Filistin'in "gerçek dünya"ya kendini adapte etmeye, ABD'nin emirlerini takibe hazır olduğunu bildirmesi, o güne kadar basında işlenegelmiş

negatif klişeleri de işe yaramaz hale getirmekteydi. *Times* muhabiri Clyde Haberman, *Times* ve diğer basın organları tarafından senelerdir üretilip maharetle kullanılan klişeleri ima ederek hemen yukarda verdiğimiz bu görüşünü dile getirmekteydi.

Filistinliler "yeni pragmatizmleri ile nihayet İsrail ile görüşmeye, "ya hep, ya hiç" sloganından vazgeçmeye, İsrail'in hükümranlığı altında kendilerini yönetmeyi denemeye yanaşmışlardır. Richard C. Hottelet şunları söylemektedir: "Filistinli liderler Birleşik Devletlerin Başkanı ile aynı masada oturma, şerefine James Baker'm şaheserinin keyfini sürebilme mutluluğuna eriştiler. Çünkü onlara artık "ya hep, ya hiç" diyenlerden değildir."[26] Koroya katılanlar, hayallerden hayal seçenler çok oldu.

FKÖ, işlediği pek çok cinayet ve yaptığı nice aptallık için suçlanabilir. Fakat senelerdir iki devletli bir barış için çabaladığı, bu amacına uluslararası mutabakatla ulaşmayı amaçladığı, İsrail'i müzakere masasına oturtmaya ve karşılıklı olarak tanıyıp tanınmaya her an hazır olduğu inkar edilemez. Ne var ki realite hep çarpıtılmış, Filistinliler özlemini çektikleri huzur sahillerine bir türlü ulaşamamışlardır.

ABD, senelerce tek taraflı red politikasını askerî gücünün büyüklüğüyle sürdürmüştür. Yeni oluşumlar, süreci daha ileri aşamalara götürmek için uygun fırsatlar doğurmuştur. Gorbachev'in Madrit'teki varlığı, ABD'nin oyunu tek başına oynadığı izlenimine fırsat vermemek içindi. Gorbachev, yıldızı sönmüş, tarihteki yerini alma hazırlığı içine girmiş bir gücün tüyleri dökülmüş lideriydi. "Barış süreci," ABD'nin istekleri doğrultusunda inşa

olundu. Filistinlilere kendi temsilcilerini seçme hakkı verilmedi. ABD ile İsrail'in onayından geçenler Ürdün delegasyonuna mensup idi. Antlaşmanın maddelerini ABD dikte etti. Dünyanın senelerdir özlemle beklediği barış, ihtiyar tarihin kucağına özenle bırakıldı.

6. ABD Politikasının Evrimi

"Barış süreci," Haziran 1987 Savaşı'nın sonuçları ile ilgilenmekteydi. Bu savaşın sonunda Mısır'a ait Sina yarımadası, Suriye'ye ait Golan Tepeleri, Gazze Şeridi ve Batı Yakası, İsrail'in kontrolü altına geçmişti. Diğer meseleler bir tarafa bırakıldı, ilgilenen olmadı. Bunlardan birini hatırlatalım. 1949'da Ürdün Batı Yakası'm işgal etmişti. Yasal olmayan bu hareket ABD-İsrail propagandasının bir numaralı malzemesi oldu. 1947 senesinde kaleme alınan bir BM karar tasarısı ile öngörülen Filistin Ürdün ile İsrail arasında paylaşılmış durumdaydı ve bu her türlü desise için malzeme olarak kullanılmaktaydı. Mısır, 1948 senesinde İngiltere'nin muhteris ortağı Ürdün'e haddini bildirmek için silaha sarılmıştı.

Problem, tarihçilerin incelenmesine terk edildi. Aktüel bir kimlik kazanmasına olanak tanınmadı.[27] Müzakereler BM'in 242 numaralı karar tasarısına istinat ettirildi. Bu karar tasarısı Kasım 1967'de kabul edilmişti. Devletler arası ilişkileri öngörmekte, Filistin meselesini dışlamakta ve bu özellikleriyle, Filistinliler'in ABD tarafından tanınmayan haklarının tanınmasını öngören Aralık 1948 tarihli BM karar tasarısına göre Washington'un dahi fazla hoşuna gitmekteydi. ABD'nin, hoşuna gitmeyen fakat

uygulanmasına izin vermeyeceği bazı karar tasarılarının lehinde oy kullandığına da şahit olmaktayız. BM 242'nin öngördükleri gerçekleştirilmedi; bölge devletleri tarafından hiç değilse formel olarak kabul edilmesini sağlamak amacıyla kasıtlı olarak muğlak bırakıldı.

BM 242, "savaş yoluyla toprak kazanımının kabul edilemezliğinin, bölgedeki her devletin adil ve kalıcı bir barış ortamında güvenlik içerisinde varlığını sürdürebilme ihtiyacının öneminin" vurgulandığı bir ifade ile başlamaktadır. Son çatışmada İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini öngörmektedir. "Tarafların iddialarından vazgeçmelerini, kavgaya meyletmemelerini, hükümranlık haklarına ve toprak bütünlüklerine ve siyasî bağımsızlıklarına saygı duymalarını, barış içerisinde kabul görmüş sınırlar dahilinde yaşamak için gerekli çabayı sarfetmelerini" talep etmektedir.

Burada yoruma bağlı olarak iki önemli soru ortaya çıkmaktadır: İlki; "işgal ettiği topraklardan" kasıt nedir? Tamamı mı, çoğu mu, ancak bir kısmı mı? İkincisi; eski Filistin'in halkının durumu ne olacak? Filistin bir devlet değildir. Hal böyle olunca karar tasarısının kapsamanının dışında mı kalmaktadır?

Her iki soru da Ocak 1976 Güvenlik Konseyi'nde dile getirildi. BM 242 ile telif edilmeye çalışıldı. Her iki soruya da Yeşil Hat'ta iki devletli bir oluşumun gerçekleştirilmesiyle yanıt verilebileceği ifade edildi. ABD'nin vetosu, barış sürecinde BM'nin oynayabileceği rolü iyisinden ufalamaktaydı. Bu nedenle BM 242'nin ortaya çıkardığı iki sorunun ikisi de çözümsüz kaldı. Daha doğrusu silah zoruyla bir çözüm bulmak üzere ileri bir tarihe ertelen-

di. Çözümün sahibi ABD olacaktı ve bu işi genelde olduğu gibi muhtemelen tek başına kotaracaktı.

BM arabulucusu Gunnar Jarring Şubat 1971'de yaptığı öneri ile bu sorulara farklı bir yanıt getirdi. Başkan Sedat tarafından da kabul gören öneri, Yeşil Hat üzerinde tam bir antlaşmanın gerçekleştirilmesini önermekteydi ve Filistinlileri neredeyse yok saymaktaydı. İsrail, Sedat'ın teklifinin bahşettiği nimetlerin farkındaydı. Buna rağmen karşı teklif de getirmeden Sedat'ı reddetti. İşçi Partisi, daha fazla toprak kazanmadan gayrısına angaje olmama kararındaydı. İsrail'in tavrı, temel problemin Filistinlilerin haklarından kaynaklanmadığını gösterdi. Filistinlilerin haklarını tanımak demek, İsrail'in işgali altındaki topraklar üzerindeki kontrolünü kaybetmesi demekti.

ABD, İsrail'in Saddam'ın teklifini reddetmesini destekledi. Kissinger'in "mat etme" politikasını izledi. Jarring-Sedat barış teklifinin hayata geçirilmesi, tarihin tozlu sayfalarına terkedildi. İsrail de bile bu teklifin reddedilmesiyle büyük bir fırsatın kaçırıldığına inananlar vardır.[28] Jarring-Sedat teklifi, BM 242'nin İsrail dışındaki yorumuna benzemekteydi. ABD'nin resmî politikası (Rogers Planı) için de bu geçerli idi. ABD'nin bu anlayışı paylaştığı dışişleri bakanlığının BM 242 ile sonuçlanan yolda yaptıkları gizli müzakerelerin metinlerinin Amerikalı gazeteci ve Ortadoğu tarihçisi Donald Neff'e sızdırılmasıyla bir kez daha ortaya çıktı.[29] Neff, "İsrail'in güç durumda kalmaması için araştırmanın gizli tutulduğu" sonucuna varmaktadır. Müzakereleri yürüten Amerikan heyetinin Başkanı Arthur Goldberg'in Ürdün Kralı Hüse-

yin'i uyardığını, kaybettiklerinin tamamının iade edilmesini ABD'nin garanti edemeyeceğini, bazı düzenlemelerin yapılmasının kaçınılmaz olabileceğini, mütekabiliyet esasının gözetileceğini ifade ettiğini belirtmektedir. Dışişleri Bakanı Dean Rusk, Ürdün'ün vermeye rıza göstereceği topraklardan doğan zararların telafi edileceği garantisini Kral Hüseyin'e vermiştir. ABD'nin bu sonucun alınması için nüfuzunu kullanacağını söylemiştir. Goldberg, diğer Arap ülkelerine, "ABD'nin haritanın yeniden çizilmesi esnasında büyük değişiklikler yapmayı tasarlamadığını" söylemiştir. İsrail, ufak tefek bazı düzenlemelerin dışında işgal ettiği toprakların tamamından geri çekilecektir. Bu düzenlemelerin bedeli ise Ürdün'e fazlasıyla ödenecektir. Goldberg'in verdiği garantiler, Arapların BM 242 üzerine mutabık kalmasını sağladı. Rusk, Neff'e şunları söylemiştir: "Biz, Haziran 1967 Savaşı'nın sonunda İsrail'e kayda değer miktarlarda toprak bırakmayı hiç düşünmedik: Batı Yakasının batı kıyısında bazı küçük değişikler, Sina'nın ve Golan Tepelerinin askerden arındırılması ve Kudüs'ün statüsüne yeni bir bakış açısının getirilmesiyle yetinileceğini bekliyorduk. 242 numaralı karar tasarısı İsrail'e büyük miktarlarda toprak verilmesini öngörmemektedir."

Goldberg'in ve ABD hükûmetlerinin BM 242'nin bu yorumunu reddettikleri genel olarak ileri sürülmektedir. *New York Times*, İsrail'in işgal ettiği topraklar üzerinde her türlü tasarruf hakkının bulunduğu yolundaki görüşünün Goldberg tarafından desteklendiğini yazmaktadır.[30] İsrail tarafından yürütülen red politikasının saygın savunucularından biri Eugene Rustov'dur. Rustov, Ya-

le'de hukuk profesörüdür, uzman sıfatıyla hükûmete de hizmet sunmuştur. BM 242'nin kaleme alınmasında kendisinin de katkısının bulunduğunu ve söz konusu karar tasarısının İsrail'e işgali altındaki toprakları denetleme yetkisini verdiğini söylemektedir. Dışişleri bakanlığı İsrail ve İsrail Arap meseleleri dairesi eski başkanlarından David Korn'un değerlendirmesi ise şöyledir: "Profesör Rustov BM 242'nin hazırlanmasında emeğinin geçtiğini düşünebilir. Öyle bile olsa bunun pek önemi yoktur. O bir seyircidir. Onun gibi nice seyirci çorbada tuzu olduğu iddiasındadır. Söz konusu olan ABD'nin o zamanki politikasıdır. Ve sonrasıdır." Korn şöyle devam etmektedir: "Küçük sınır değişikliklerinden ötesi söz konusu olamaz, olmamalıdır." Korn, "gerek Bay Goldberg'in ve gerekse Dışişleri Bakanı Dean Rusk'ın Kral Hüseyin'e teminat verdiklerini, ABD'nin nüfuzunu kullanıp İsrail'e verilen toprakların bedelinin, misliyle Ürdün'e ödeneceğini söylediklerini" teyid etmektedir. Ürdün, kendisine verilen bu sözler üzerine rıza göstermiştir. Rustow'un kaçamaklı cevabında bu gerçeklere hiç değinilmemektedir.[31]

Eldeki deliller, ABD'nin Jarring-Sedat inisiyatifini reddettiği Şubat 1971'e kadar uluslararası kabul görmüş fikirlere uymakta olduğunu göstermektedir. Filistin'in bağımsız bir devlet olmasından yana olanların sayısının artmasına paralel olarak 1970'li yıllarda ABD'nin tek başına kalmaya başladığını görüyoruz. George Bush'un Şubat 1971'de Birleşmiş Milletler'e Büyükelçi olarak atanmasından sonra İsrail davası için çok sıkı bir savunucu daha bulmuş oldu. Yumuşak başlı bir bürokrat olan Bush, ABD'nin red politikasını gönülden benimsedi ve

günümüze kadar hiç ödün vermeden bu politikanın gereğini yerine getirdi.

Kissinger'in mat politikası 1973 Savaşı'na yol açtı. Sedat'ın ABD ve İsrail'in diplomatik girişimlerini engellemeye devam etmesi, Arap uzmanı ve askerî haber alma teşkilatı eski başkanı General Yehoshaphat Harkabi (ve artık o bir güvercin) ve benzerlerinin "Savaş, Araplara göre bir oyun değildir" iddialarının rüzgarına kapılması durumunda savaşın kaçınılmaz olacağı yolundaki müteaddit uyarıları sonuç vermedi, kendisini ciddiye alan olmadı.[32] Sedat'ın Mısır'ı Sovyetlerin patronajından çıkarıp Washington'un sadık bir müttefiki yapma teklifleri de aynı havalarda geri çevrildi.

1973 Savaşı bu ham hayalleri parçaladı. Rüzgarın yönünü değiştirdi. Kissinger, politikasını değiştirmek zorunda kaldı. ABD geri çekildi. Mısır'ı sadık müttefiklerinden biri olarak kabullenip Arap-İsrail çatışmasının dışına çekti. Bu Kissinger'in "adım-adım" politikasının amacıydı. Süreç, 1977 senesinde Sedat'ın Kudüs'e yaptığı ziyaretle bir adım daha gelişmiş oldu. Camp David İsrail-Mısır antlaşması ile noktalandı. Sina yarımadası Mısır'a geri verildi. Filistin'e, geçici bir dönem için, İsrail'in yönetimi altında olmak kaydıyla otonomi teklifinde bulunuldu.

Camp David'in ne kadar önemli bir antlaşma olduğu hemen görüldü.[33] En büyük Arap düşmanını yanına alan İsrail, ABD'nin sağladığı büyük miktarlarda yardımın da katkısıyla işgali altındaki topraklardaki faaliyetlerine hız verdi, Lübnan'ı işgal etti. Ürdün, FKÖ'ne verdiği destek nedeniyle senelerdir bombardıman altında tutulmaktaydı. Ekonomisi harap olmuştu.

1978'de Lübnan'ı işgal eden İsrail, çok sayıda insanı öldürdü. Nicesini yerinden yurdundan etti. Güneyine eli kanlı bir yönetim getirdi. İsrail, BM'in Lübnan'dan derhal ve şartsız olarak çekilmesini öngören 425 (Mart 1978) sayılı karar tasarısını sürekli olarak ihlal etmektedir. İşgalden bir sene sonra, bölgede bulunduğunu iddia ettiği FKÖ kamplarına saldırma bahanesiyle ortalığı gene toza dumana verdi. Nice insan öldü, nicesi sürünmeye mahkûm kılındı. İşgal altındaki toprakların İsrail'e entegre edilmesi çalışmaları ABD'nin sınırsız yardımlarıyla aralıksız sürdürüldü.

ABD'nin izlediği bu politikaların sonuçları, bazan "ironik" olarak vasıflandırılmaktadır. Bu bir teknik terim olup ifade edilen idealler ile izlenen politikaların görülebilir sonuçları arasındaki zıtlığı vurgulamak için kullanılmaktadır. İsrail'de gerçekler açıkça kabul ve itiraf edilmektedir. Strateji uzmanı Avner Yaniv, "Camp David Antlaşması ile Mısır'ın çatışmanın dışına çekilmesi İsrail'in FKÖ'ne karşı daha etkin bir tarzda saldırmasını sağlamış, Batı Yakası'nın yerleşime açılmasını kolaylaştırmıştır" demektedir. 1982 senesinde Lübnan'ın işgal edilmesinden muradın FKÖ'nün saflarında yer alan ılımlıların altını oymak olduğunu böylece FKÖ'nün barış girişimlerinin bloke edildiğini, FKÖ'nün siyasî alanda kaydetmeye devam ettiği itibar artışının bu yoldan hızının kesildiğini söyleyen Yaniv, yapılanların büyük bir kesimin onayını kazandığını belirtmektedir. General Harkabi, Begin'in barış sürecinin hız kazanmasından endişe ettiğini ve bu endişenin Batı Yakası'nın güvenliğini sağlama amacıyla verilen savaşın tarihini öne aldığını ileri

sürmektedir. ABD'nin İsrail'e arka çıkmasının aynı gerekçelere istinat etme olasılığı bir hayli yüksektir.[34] Sedat'ın 1977 barış teklifi, Filistin'e kendini yönetme hakkının verilmesini öngörmekteydi ve bu özürü nedeniyle 1971 senesinde yapılan teklife kıyasla kabul edilme şansı daha düşüktü. Buna rağmen 1971 barış önerisi yok sayıldı, 1977 barış girişimi için Sedat alkışlanıp çağın en büyük simalarından biri olarak vasıflandırıldı. Bu tutarsızlığın gerekçelerini biraz önce açıkladık. 1971'de ABD tarafından arkalanan İsrail'in Sedat'ın barış planını geri çevirmesi, 1977'de Washington'un Mısır'ı bir şerik olarak kabul etmesi. Sedat'ın tekliflerine yüzünü çeviren ABD kendi red siyasetini sürdürebilecekti. Sedat, kendine verilen rolü oynayacaktı. Ve bir kahraman edasıyla boy gösterecekti. Çoğu kez olduğu gibi tarih, efendi olanın uşak olana dikte ettiği bir peri masalı olmaya devam edecekti.

Camp David'de ABD adına arabulucu sıfatıyla bulunmuş olan Sol Linowitz, Filistin'in otonomiyi gerçek bağımsızlıklarını engelleyeceği gerekçesiyle reddettiğini yazmaktadır, *Times* muhabiri Sabra Chatrand'a göre Başbakan Menachem Begin'in otonomi teklifine sıcak bakmasının nedeni, bu yoldan Filistin meselesinin çözüme kavuşacağını ve Batı Yakası ile Gazze Şeridi'nin kontrolünün bütünüyle İsrail'e kalacağını ummasındandır. Gerek Linowitz ve gerekse *Times* Filistin'in bu sonuçtan hoşnut olmamasını bütünüyle mantıksız bulmaktadır. İsrailli diplomat Abba Eban'ın pek sık kullanılan formülündeki ifade ile Filistinliler "her fırsatı kaçırmak için hiçbir fırsatı kaçırmadılar."

Chatrand, İsrail ile senelerdir sürdürülen savaştan, onca can kaybı ve acıdan sonra Filistinlilerin eski iddialarından vazgeçtiklerini söylemektedir. İş bu sonuç, terör olgusunun ne denli faydası olduğunu gösteren bir başka örnektir. Chatrand sözlerini şöyle sürdürmektedir: "Birleşik Devletler, işgal altındaki topraklarda yeni yerleşim merkezleri açılmaması için tüm ağırlığını kullanmış ama sonuç alamamıştır. Buna rağmen yardımını sürdürmüş, sonuç itibariyle söz konusu yerleşim merkezlerinin sayısının hızla artmasına katkıda bulunmuştur.[35]

Yaygın kanaat, ABD'nin yardım görmeyen zavallı bir kurban olduğu, oluk oluk para akıttığı projelerin gidişatını etkileyemediğidir. İşte size bir başka "ironi."

7. Bush-Baker Diplomasisi

1988 senesine kadar ABD ve İsrail statükodan memnun idiler. Araplardan ve başka kaynaklardan gelen barış tekliflerini ellerinin tersiyle geri çeviriyorlardı. ABD'nin desteğiyle İsrail bildiği gibi at koşturuyordu. İntifada'nın bir volkan misali patlamasıyla şemsiye tersine döndü, İsrail'in artan baskısı olumsuz imajlar oluşturdu, hesapta olmayan maliyetler ortaya çıkmaya başladı. FKÖ'nün barış tekliflerini geri çevirmek artık eskisi kadar kolay olmamaktaydı. 1988'in sonunda problem daha ciddi bir hal aldı. Yaser Arafat'ın New York'ta BM'de konuşmasına ABD'nin izin vermemesi gerginliği artırdı. Toplantı Cenova'ya alındı. Dışişleri Bakanı George Shultz ve yerel yorumcuların Arafat'a karşı sergilediği kızgınlık, Washington'un kendisine dikte ettiği "büyülü kelimeler"i te-

laffuz etmeme hususunda gösterdiği dirence karşı duydukları öfke, uluslararası arenada alay konusu olmaya başlamıştı. Yapılacak en akıllı iş, aşinası olduğumuz diplomatik bir hileye başvurmaktı. Arafat'ın ABD'nin taleplerini kabul ettiğini, boyunduruğu altına girmeye razı olduğunu iddia etmek ve sonra da ABD'nin şartlarını empoze etmek. Medyanın ve entelektüellerin oltaya geleceği, bu tertipi yutacağı varsayıldı. Öyle de oldu. Yalnız, okuryazar her insana aşikâr olan bir gerçek ihmal edildi: Arafat'ın Washington'a olan pozisyonu her zamanki kadar uzaktı ve Filistinli herhangi bir sözcünün ABD'nin şartlarını kabul edebilmesi olası değildi: Oyun kusursuz oynandı. Ve tarihe geçti.[36]

FKÖ'nün ABD'nin şartlarını kabul etmiş görünmesinin mükafatı düşük düzeyli bir diyalogda muhatap olarak kabul edilmek oldu. İsrail, İntifada'yı bastırmak için tedbirlerini sıkılaştırdı. FKÖ liderlerinin tutumu; İsrail baskısının başarısına katkıda bulunmaktaydı. İlk toplantının kayıtları basına sızdırıldı. Mısır ve İsrail'de yayınlandı. ABD, diyalog için iki koşul öne sürdü. Uluslararası konferans olmayacaktı, İsrail'e karşı yürütülen terörist saldırıların (İntifada) durdurulması için FKÖ çağrıda bulunacaktı. Bir bakıma Filistinliler o güne kadar gördükleri eziyetin bedelini talep etmeden içlerine sindirecekler, kaybettikleri ve kaybetmeye devam ettilderini geri istemeyeceklerdi. Beklenen gelişmelerin neler olacağını İşçi Partili Savunma Bakanı Yitzhak Rabin Barış Örgütü'nün liderlerine Şubat 1989'da şöyle açıklamaktaydı: "Anlamsız diyalogların başımızın üstünde yeri var. Bu bize askerî ve iktisadî baskımızı artırmak için zaman tanı-

yacaktır. Sonunda dirençleri kırılacak ve bize teslim olacaktır." Bu plan büyük bir başarıyla uygulandı.

Özellikle de demokrasi tehdidinin üstesinden gelindi. İntifada ile Filistin toplumunun sözde feodal yapısına yönelik ciddi tehditler ortaya çıkmıştır.[37] Fakat yeni halk komiteleri ve sokaktaki kalabalıkların diğer girişimleri zayıflatıldı, ABD destekli İsrail vahşeti tarafından kimbilir belkide beli kırıldı. Bu arada İsrail ve ABD kendi diplomatik yollarında ilerlemekteydiler. Amaçları gerçekçi bir barış sürecinin doğurması olası riskleri minimum zararla bertaraf etmekti. Mayıs 1989'da, Likud-İşçi koalisyon hükümeti "Şamir Planı"nı, daha doğru bir deyişle Şamir-Peres planını sundu.[38] Planın "Temel Maddeleri" şunlardı: (1) Gazze bölgesinde ve İsrail ile Ürdün arasında kalan yörede ilave bir Filistin devleti olmayacaktı; (2) "İsrail, FKÖ ile müzakere masasına oturmayacaktı; (3) İsrail hükûmetinin belirlediği çerçeve dışına çıkılıp Judea Samaria ve Gazze'nin statüsünde herhangi bir değişiklik yapılmayacaktı. Burada. "ilave bir Filistin devleti" ibaresi ile ABD ve İsrail'in Ürdün'ün Filistin devleti olarak gördükleri, buna ilaveten bir başka Filistin devletinin varlığına izin verilemeyeceği belirtilmekteydi. Böylece Filistinlilerin elinden kendi kaderlerini çizme hakkı alınıp İsrail'e devredilmesi tasarlanmaktaydı. Bu gelişmeler, inatları gözlerini kör etmiş Ürdünlülerin, Filistinlilerin, Avrupalıların ve bunlar gibi daha nicesinin ve inatlarının pekişmesinde büyük katkısı bulunan Moskova'nın inandıkları ve bekledikleri ile taban tabana zıt idi. Temel maddeler, İşçi Partisi'nin programında yer alan dört "hayır"a bir dernet bütünlüğü kazandırmaktaydı. 1967 sı-

nırlarına dönmeye hayır, yerleşime açılan yerlerde geri adım atılmasına hayır, FKÖ ile müzakere masasına oturmaya hayır, Filistin devletine hayır. Plan, FKÖ'nün dışlandığı, İsrail'in beğenisini kazanamamış liderlerin toplama kamplarının müdavimleri arasında bulunduğu bir ortamda ve İsrail'in askerî işgali altında "özgür ve demokratik seçimler"in yapılmasını öngörmekteydi.

ABD bu planı desteklemekteydi. James Baker şunları söylemiştir: "Amacımız her zaman Şamir'in getirdiği tekliflerin desteklenmesi olmuştur. Üzerinde çalıştığımız bir başka teklif veya girişim mevcut değildir." Aralık 1989'da Dışişleri bakanlığı Baker Plam'nı açıkladı. Plan, İsrail'in Kahire'de Mısır ve kabule şayan Filistinliler ile diyalog kurmasını ve Şamir Plam'nın nasıl uygulanabileceğini görüşmesini öngörmekteydi. Kayda değer başka bir tarafı maalesef mevcut değildi.[39] Bütün bunlar Körfez Savaşı'ndan çok önce ve ABD-FKÖ diyaloğunun başı sonu ve yönü belli olmayan bir yolda dönüp dolaştığı günlerde gerçekleşmekte idi. Standart doktrin, "Arafat'ın Körfez Savaşı'nda Irak'ı desteklediği, bu nedenle müzakere masasındaki yerini kaybettiği" ve "FKÖ'yü güçsüz bırakan faktörlerin başında Saddam Hüseyin'e destek vermesinin ve Mayıs 1990'da gerçekleşen terör olaylarının faillerini ülke dışına sürmemesinin geldiği" idi.[40] Mevcut belgelerin incelenmesi ileri sürülen bu görüşlerin bütünüyle isnatsız olduğunu göstermektedir. Amaç, uygulanacak olan politikalar için gerekli bahaneleri üretmektir.

"Barış süreci" için resmî gelişmeler zincirinin halkalarını; Camp David, Madrit ve İsrail'in masal mahiyetinde-

ki girişimleri oluşturmaktadır. Gerçek gözlerden saklanmakta, karanlık dehlizlerde esir tutulmaktadır. Camp David'den bu yana ABD'nin izlediği politika, Filistinlilerin hiçbir şeye layık olmadığını savunan güvercinlerin yaklaşımları arasında bir salıncak edası ile gidip gelmektedir. *Times*'in Ortadoğu muhabiri Thomas Friedman, "Filistinlilere taviz verir, gönlünü alırsanız, yumuşatabilir, ılımlı olmasını sağlayabilirsiniz" demektedir. Bölgede iki gerçek devletin -İsrail ve Filistin- kurulmasından yana değildir, geçtiği haberlerde, yaptığı yorumlarda bu doğrultudaki oluşumları hep görmezlikten gelmektedir, kendine göre bir "dengeli ve kapsamlı haber an9layışı" icad etmiştir ve bu sayede Pulitzer Ödülü'ne layık görülmüştür. "Ahmet, otobüste bir sandalye sahibi olabilirse eminim taleplerini sınırlayacaktır" demektedir. İsrail'e işgali altındaki toprakları Güney Lübnan modeline uygun bir tarzda yönetmesi tavsiyesinde bulunmaktadır. Güney Lübnan, İsrail birlikleri ve terörist bir vekil ordunun denetimi altındadır. Zulmün en koyusuna sahne olmaktadır. Nice suçsuz insan, halkı itaatkâr kılma amacıyla hapiste tutulmaktadır. Bununla da yetinilmemekte muntazam aralıklarla bombalanmaktadır.[41] Bir yorumcu, Güney Afrikalı beyazlara Sambo'ya otobüste bir koltuk vermelerinin lehlerinde olacağını söylerse acaba ne tür bir reaksiyonla karşılaşır. Aynı yorumcu Suriye'ye İsrail'in Bekaa Vadisi'nde yaptıklarını yapmasını, ama bu arada taleplerini sınırlamak amacıyla Hymie'e otobüste bir koltuk temin etmesini tavsiye etse kimler neler söyler acaba. Bu tür kıyaslamalar, Batı kültürünün ne menem birşey olduğunu anlamamızı kolaylaştırmaktadır.

8. İsrail'in Politika Spektrumu

Daha önce belirttiğimiz gibi ABD, İsrail İşçi Partisi'nin, politikalarına mütemayil idi. Lideri Şimon Peres, daha önceki liderleri ve kurucuları David Ben-Gurion ve Chaim Weizmann gibi "ılımlı," "pragmatik" bir kimseydi. Bu yakınlık sebebiyle İşçi Partisi'nin konumunu kavramak, ABD'nin politikalarını ve ideolojilerini kavramamızı kolaylaştıracaktır.

Geleneksel İşçi Partisi doktrini, Eylül 1971'de Golan Tepeleri'nde Sovyetlerden gelen yeni göçmenlerle yaptığı bir konuşmada Başbakan Golda Meir tarafından şöyle ifade edilmişti: "Nerede yahudiler yaşıyorsa sınırlarımız oraya kadar ulaşır, bizim sınırlarımız harita üzerinde çizilmiş çizgilerden ibaret değildir." Savunma Bakanı Moşe Dayan, İsrail'in bu topraklar üzerindeki hükümranlığının ebedî olduğunu belirtmektedir: "Buradaki yerleşimler ebedidir. İsrail'in müstakbel sınırları, bu yerleşim birimlerini de içine alacak tarzda çizilecektir." Dayan, İsrail'e bölgede bulunan Filistinli göçmenlere şunları söylemesini tavsiye etmektedir: "Bizim size sunacağımız başka seçenek yok: Köpekler gibi yaşamaya devam edeceksiniz. İsteyen hemen bölgeyi terkedebilir. Edecektir de. Beş sene içerisinde burada yaşayanların sayısı 200.000 azaltılacaktır. Bu, bizim açımızdan pek önemlidir." Simon Peres, Dayan'ın tavsiyesini yerine getirmenin İsrail'i Rodezya'nın konumuna düşüreceğini, uluslararası görüntüsünün ve göç ile ilgili planlarının zarar göreceğini belirtmiştir. Dayan, meselenin her türlü ahlâkî boyutunun Siyonizm'e ters düştüğünü ileri sürerek Peres'e

karşı çıkmıştır. Dayan'ın sürgüne göndermeyi gözüne kestirdiği 200.000 kişi, Batı Yakası'nı ele geçirdikten sonra yörede yaşayanlardan 200.000'ini Allenby Köprüsü yoluyla Ürdün'e süren İşçi Partili güvercin Haim Herzog'un yaptığına bir ek mahiyetindedir. Bu insanlar tekmelenmişler, dipçiklenmişler, panik halinde ve avcının kurşunundan kaçan kuşlar misali Ürdün'e sığınmışlardır. Ürdün'e gönüllü olarak gittiklerine dair herbirinden imzalı kağıt alınmıştır. Vermek istemeyenler usulüne uygun yollardan vermeye ikna edilmişlerdir.[42] Ben-Gurion'un siyaset alanında sözünün geçtiği günlerdeki görüşleri de bu doğrultudaydı. İsrailli gazeteci Ammon Kapeliouk, İsrailli her çocuğun İsrail'in kurucusu Ben-Gurion'un ün kazanmış sözlerinden en azından bir kaçını ezbere bildiğini ifade etmektedir: "Yahudi olmayanların ne söylediği önemli değildir, önemli olan Yahudilerin ne yaptığıdır." Ben-Gurion, "Siyonizm'in gerçekleşmesinde bir yahudi devletinin varlığı hem önemlidir, hem de sonuç alınmasını kolaylaştırmak açısından zaruridir" demektedir. Yahudi devleti yol üzerindeki kilometre taşlarından yalnızca biridir. Devlet kurulduktan sonra sınırları sabit tutulmayacak, ya Araplarla yapılan antlaşmalarla veya başka yollardan sürekli olarak genişletilecektir. İsrail Devleti'nin elinde yeterince gücün olması durumunda bu amaca ulaşmak işten bile olmayacaktır. Ürdün'ün ilhakı ilk hedefler arasındadır. Sonrasında Nil'den Fırat'a kadar uzanan bölgenin ele geçirilmesi vardır. 1948 Savaşı'nda şu ifadeyi kullanmıştır: "İsrail topraklarında yaşayan Arapların yapabileceği bir tek şey vardır; defolup gitmek." Bu söz, genel bakış açısını yansıtmaktadır. İsrail'in

ilk devlet bakanı ve hatırı sayılır bir siyonist olan Chaim Weizmann, Filistin ile ilgili olarak kendisine bilgi veren İngiliz yetkililerin bölgede birkaç yüzbin baş zencinin bulunduğunu, fakat bunun kayda değer bir sakınca oluşturmadığını ifade ettiklerini söylemiştir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra bu kez Lord Balfour'a Weizmann şu bilgiyi iletmiştir: "Filistin'de Arap problemi olarak bilinen mesele yerel karakterli bir problemdir, durumdan haberdar olan bir kimse için öyle önemli bir faktör değildir." Bu insanların yerlerinden edilmesi, yerine yahudi göçmenlerin yerleştirilmesinin ahlâkî açıdan bir sorun çıkarmayacağı kanaatindedirler. Devlet Başkanı Haim Herzog, izledikleri politikanın ana hatlarını 1972 senesinde şöyle ifade etmiştir: "Filistinlilerin topraklarının olmasına, gönüllerince yaşamalarına, istedikleri gibi düşünmelerine itirazım yoktur. Ne var ki binlerce sene önce bize adanmış bulunan kutsal toprakların ortağı olarak karşımıza çıkmalarına tahammül edemiyorum. Bu topraklar için hiç kimse yahudilerin ortağı olamaz."[43]

1977 senesine kadar siyasî sistemi İşçi Partisi kontrol altında tuttu. Haziran 1967 Savaşı'nı takiben hükûmet ilk siyasî kararını 19 Haziran'da aldı. Yirmi bir kabine üyesinin yarısından bir fazlasının oylarıyla Suriye ve Mısır'a Yeşil Hat üzerinde bir yerleşim yeri kurulması teklifi götürüldü. Gazze, İsrail'e ait olacaktı. Ürdün ve Batı Yakası'ndan hiç söz edilmedi. Abba Eban, bu teklif için şu değerlendirmeyi yapmıştır: "İsrail hükümetinin şimdiye kadar yaptığı ve bundan sonra yapacağı en dramatik girişim." Sır gibi saklandı. Arap devletlerine iletmesi

için Washington'dan ricada bulunuldu.

Şimon Peres Eylül 1967'de bir plan teklifinde bulundu. "İsrail'in yeni haritası, yerleştirme politikaları ve yeni ilhaklar tarafından çizilmelidir" görüşündeydi. Bu nedenle yalnızca Doğu Kudüs'te değil ama aynı zamanda Hebron, Gush Etzion vs. dahil olmak üzere "güney, kuzey ve doğusunda" Ürdün vadisinde, "Nablus dağlarının orta bölgesinde, Golan Tepelerinde, Sina'da, El-Arish bölgesinde ve Kızıldeniz ekseninde yeni yerleşim yerlerinin acilen kurulmasının gerektiğini savundu.[44] Kabul gören politikalar olağanüstü derecede aşırıya kaçmaktaydı. Binlerce bedevinin çöle sürülmesi, evlerinin, camilerinin, bahçelerinin yerle bir edilmesi ve bu suretle Kuzey Sina'da Yamit kentinde yahudiler için yeni yerleşim birimlerinin oluşturulması gündeme getirilmekteydi. Bu yolda atılan adımlar 1973 Savaşı'na neden oldu.

İsrail'in istediği topraklara ve altındaki ve üstündeki nimetlere el koymasını, fakat üzerinde yaşayan Arap nüfusun sorumluluğunu üstlenmemesini öngören Allon Planı; 1968 senesinden itibaren İşçi Partisi'nin resmî politikası oldu. Likud ise İsrail'in hükümranlık alanını dilediğince genişletmesini ve işgal ettiği topraklar üzerinde yaşayan Araplara otonomi vermeyi düşünmekteydi. ABD'nin görüşü de aynı dar çerçeve içerisine sıkıştırılmış vaziyetteydi.

9. Yarınlar

Washington açısından "barış süreci"nin başarıyla sonuçlanması memnuniyetle karşılanacak bir durum değildir.

Eğer arzulanmayan olur, süreç başarıyla tamamlanırsa o takdirde Washington geleneksel redci politikasını yürürlüğe koyacak, ABD'nin ne denli hayırsever bir devlet olduğunu, atalarımızın meziyetlerini sayıp dökmeye başlayacaktır. Süreç başarısızlıkla sonuçlanırsa o zaman da "Amerikalılar ile Ortadoğulular arasında var olan kültür çatışmasından, tarihî yanılgılarından ve öfkelerinden kendilerini kurtarıp barışın kendileri için de hayırlı olacağını göremediklerinden" dem vurulacaktır.[45] Uzun lafın kısası, sonuç öyle de olsa ABD, böyle de olsa ABD kazançlı çıkacaktır.

Daha önce tartıştığımız gibi ABD'nin politikasını yönlendiren stratejik kavram hemen hemen hiç değişmeden uzunca bir zamandır varlığını sürdürmektedir. Ortadoğu'da bulunan zengin petrol yatakları en ön planda gelmektedir. ABD ve şeriki İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda olmak kaydıyla Araplar tarafından işletilmesi uygun görülmektedir. Aile diktatörlükleri, yerel güçler tarafından milliyetçi akımlara karşı korunmalıdır. ABD ve İngiltere gerektiğinde yardıma koşmak üzere parmak tetikte beklemektedir. Uzunca bir süredir Arap diktatörler ile bölgenin jandarmaları arasında düşman çatlatacak cinsten bir muhabbet ve işbirliği sürdürülmektedir.[46] FKÖ'nün kontrolünden çıkıp dünya kamuoyunun nefretini çeken terörist eylemler gerçekleştirenler, Arap milliyetçiliğine büyük bir darbe indirmiş, diktatörlerin ve şeriklerinin ekmeğine yağ sürmüştür. Aile diktatörleri FKÖ'ye sempatik görünme gereksinimini eskisi kadar duymaz olmuşlardır. Gelişmeler hiç kuşku yok ki ABD'nin bileğini daha bir güçlendirmiştir.

Bölgenin aktörleri, bölgenin "istikrar"ına ne kadar katkıda bulunursa itibarları o kadar artmaktadır. İsrail, 1960'lı yıllardan bu yana Arap milliyetçiliğinin önünde bir bariyer görevi ifa etmektedir. ABD'ne dünya genelinde hizmet vermektedir. Yerel baskılar veya başka nedenlerle ABD'nin gerçekleştirmeye çekindiği eylemleri, namına İsrail sahnelemektedir. Haber alma işinde, yeni silahların üretiminde ve testinde aralarında sıkı bir işbirliği mevcuttur. Filistinlilerin ne gücü ve ne de parası vardır. Öyleyse hakları da olmamalıdır. Devlet yönetiminin ilk derslerinden biridir bu. İsrail Lobisi, sahibi bulunduğu siyasî potansiyel ve terör havası estirip insanları yıldırma konusundaki engin deneyim ye gücü ile tartışmaları ABD İsrail red cephesinin çizdiği çerçeve içerisinde tutmayı başarmıştır. Filistinlilerin haklarını ise kendine dert edinen Amerikalı yok gibidir.

1948'den bu yana temel varsayımlarda pek az değişiklik olmuştur. Operasyonların hangi prensiplere göre yürütüldüğü Lübnan'ın 1982'de işgalinden kısa bir süre önce *New Republic* editörü Martin Peretz tarafından açıklanmıştır, Peretz'in İsrail'e tavsiyesi şudur: "FKÖ'ye öyle bir ders veriniz ki Batı Yakası'na ayaklarını basmaya cesaret edemesinler. Bağımsız devlet iddialarını uzun yıllar ağızlarına alamaz olsunlar." Bu söylenenler yapılırsa Filistinliler, omurgası kırılmış uluslardan biri olacaktır. Afganlı Kürtlerden bin beter olacaklardır. Şu sıralarda can sıkan Filistin meselesi böylece İsrail için ebediyen çözülmüş olacaktır.[47] Tavsiyelerinin gerçekleştirilmesi için seçilen zaman cuk oturmamıştır. Bu da problem değildir;

gücünü kısa bir süre içerisinde toparlama şansına sahip bulunan devletler için anlık yenilgiler bir handikap oluşturmamaktadır. Chaim Weizmann'dan Yitzak Rabin'e kadar tüm yahudi liderler yeterli güç ve azme sahip bulunmaları durumunda bu beceriksiz zenciler gürûhunu yerle bir edeceklerine samimi olarak inanmışlardır. Ya ölecekler ya da toz olacaklardır. Peretz'in Kürtlere karşı takındığı tavır, ABD politikasının izlediği yolun temel çizgilerini özetler mahiyettedir.

Ortadoğu petrollerinin kontrölünü ellerinde tutan ABD ve İngiltere bir yandan dünya meseleleri üzerinde söz sahibi olmaya devam ederken öte yandan ülkelerine yönelik düzenli bir para akışının gerçekleşmesini de temin etmektedirler. Bölgesel yönetim sistemi zaman içerisinde değişiklikler göstermiştir. Ama işler hep aynı esaslar dahilinde yürütülmektedir. Gelişmelere bu çerçeveden bakarsak diplomasinin güzergâhını daha iyi değerlendirme şansına sahip oluruz.

Mevcut diplomatik manevralardan şu sonuçların alınması ABD'nin pek hoşuna gidecektir: İsrail'in işgali altındaki topraklarda kontrol yeteneği olabildiğince artırılmalıdır, İsrail ile Körfez ülkeleri arasındaki diplomatik ve ticarî ilişkiler geliştirilmelidir, Golan Tepeleri civarında yeni yahudi yerleşim merkezlerinin açılmasına hız kazandırılmalıdır, böylece İsrail'in bölgedeki su kaynaklarını kontrol etme imkânı artmış, sembolik olarak da olsa Suriyelilerin milliyetçi duyguları okşanmış olacaktır. ABD'nin redci politikasının yürümemesi durumunda suç Ortadoğulu fanatiklerin üzerine yıkılacaktır. Washing-

ton'un aslî niyetlerine set çektikleri ileri sürülecektir. Geleneksel politikalar hükümlerini icra etmeye devam edeceklerdir.

ABD tuttuğu yolu şaşırır, politikalarını yeniden gözden geçirir ve İsrail'in aleyhine bir politika izlemeye yönelirse tüm bağımlılığına karşın İsrail'in elinde ne dünyanın ve ne de ABD'nin hoşuna gitmeyecek olan bazı opsiyonlar mevcuttur. 1950'li yıllarda İşçi Partisi'nin ileri gelenleri Ortadoğu'yu cehenneme çevirme tehdidinde bulunmuştur. "Batarsak bu tek başımıza olmaz, elimizin uzanabildiği her yerdeki her canlıyı beraberimizde götürürüz" demişlerdir. Bu yaklaşım, Başbakan Moşe Şarett tarafından esefle karşılanmıştır. Ama İsrail Devleti'nin "Samson kompleksi" ile malûl bulunduğu gerçeğini yok kılamamıştır. Lübnan'ın işgalinden sonra İsrail'in tanınmış güvercinlerinden biri olan Aryeh (Lova) Eliav da Samson kompleksine, İsraillilerin civarlarında bulunan ve yahudi olmayan her kim varsa onlarla birlikte ölüme gidecekleri tehdidine karşı tavır almıştır, İsrail'in varlığına yönelik en büyük tehdit unsurlarından birinin, İsrail'in Filistinliler karşısında kapılacağı Samson kompleksi olabileceği görüşünü destekleyen çok sayıda insan vardır. İsrail'in elinde bulunan ve ABD'nin meçhulü olmayan nükleer gücün çapı, tehditlerinin teneke tıkırtısı olmanın ötesinde ciddi boyutlarının var olduğunu göstermektedir. İsrailli üç strateji analizcisi 1982 senesinde kaleme aldıkları bir makalede İsrail'in Sovyetler'in güneyinde bulunan bazı hedefleri vurabilecek füzelere sahip buluduğunu açıklamıştır. Tehdidin boyutları Amerikalı

planlamacıları huzursuz etmekte, İşrail'in hoşuna gitmeyen gelişmelerin dünyanın cehenneme çevrilmesi ile sonuçlanmasından endişe etmelerine neden olmaktadır. Ağustos 1981'de sunulan Suudi barış planından hoşlanmayan İsrail, hoşnutsuzluğunu, savaş uçaklarını Suudi Arabistan'ın petrol kuyuları üzerinden uçurarak, yani "canımı sıkmaya devam ederseniz ben bu petrol kuyularını havaya uçururum" tehdidinde açıkça bulunarak göstermiştir. Bu gerçekleri, İşçi Partisi'nin yayın organı *Davar* gazetesinden öğrenmekteyiz.[48] O günden bu yana dünyada çok şey değişmiştir, fakat Seymour Hersh'in kısa bir süre önce yayınladığı kitabında belirttiği gibi "Samson opsiyonu" hâlâ varlığını sürdürmektedir.

İsrailli analizciler gelecek ile büyük ölçüde ilgilenmektedirler. Önde gelen askerî yorumculardan biri olan Kaymakam Ron Ben Yishai, "Madrid Konferansı'nın barış için son şans olabileceğini" konferansın toplanma hazırlıklarının yapıldığı günlerde ifade etmiştir. Herkes gibi o da bu şansın iyi kullanılmamasından yana idi. Sonuçta üç veya dört hafta sürecek bir savaş çıkabilirdi. Bu muhtemelen konvansiyonel bir savaş olacak, karadan karaya atılan füzeler kullanılacaktı. Kestirilmesi pek olası olmayan sonuçları çok acı olabilirdi.[49] Suriye'ye, belki İran'a da karşı açılacak bir savaşın neler getireceği, neler götüreceği tartışılmaktadır. Savaşı İsrail eşi görülmemiş şiddette bir hücum ile başlatabilir, belki nükleer silahları da kullanabilirdi. ABD bu savaşın önünü almak için elinden geleni yapabilir, fakat yapacağı fazla birşeyin bulunmadığını esefle görebilirdi.

ABD'nin bugünkü tavrını sürdürmeye devam etmesi durumunda İsrail toprak ilhaklarını, çekirdekteki çözümsüzlük varlığını sürdürecektir. Karışıklıklar, düşmanlıklar devam edecek, zaman zaman çatışmalar çıkacaktır. Bu gidişle görünür bir gelecekte bölgeye istikrar geleceğe benzememektedir.

Bu arada halkı bulunması gereken yerde tutmak için daha etkili yollar mutlaka bulunacaktır. Demokrasi ve özgürlük pınarlarından akan suların sellere dönüşüp beşeriyetin gelişmesinin önüne çekilmiş setleri yıkmasına izin verilmeyecektir.

Dipnotlar

1. Üçüncü Dünya reaksiyonları ile ilgili olarak benim *Z Magazine*'in Mayıs ve Ekim 1991 nüshalarında yayınlanan yazılarımı ve Cynthia Peters, ed. Collateral Damage (South End, 1992) deki makaleme bkz.
2. Maureen Dowd, *NYT*, Şubat 23, 1991.
3. Not 1'deki referansa bkz.
4. Luzviminda Francisco ve Jonathan Fast, Conspiracy for Empire (Quezon City, 1985), s. 302, 191.
5. *Newsday*, Eylül 12, 1991, s. 1. *The Boston Globe*, hikayeyi birkaç satır ile geçiştirdi, Eylül 13. Birkaç gün sonra *Times* gelişmelerin samimi bir muhasebesini çıkardı. Eric Schmitt, *NYT*, Eylül 15.
6. *NYT*, Temmuz 7, 1971.
7. Kathy Blair, *Toronto Globe and Mail*, Haziran 17, 1991, *WSJ*, Temmuz 5, 1991.
8. Andrew Rosenthal, *NYT*, Eylül 26; Reuters, *NYT*, Eylül 26, Reuters, *BG*, Eylül 26, 1991. ABD'nin baskısı için s. 315'e bkz.
9. John Simpson, *Spectator* (London), Ağustos 10; age, Nisan 13, 1991.
10. Mary Kay Magistad, *BG*; Ekim 20, 1991.
11. Ayrıntılar ve diğer kaynaklar için Not 1'in referanslarına bkz.
12. En yeni bilgiler için Not 1'in referanslarına bkz.
13. *WSJ*, Nisan 8, 1991
14. *NYT*, Nisan 11, 1991.
15. Ron Ben-Yishai, *Ha'eretz*; Mart 29, Shalom Yerushalmi, *Kol Ha'ir*, Ni-

san 4, Moshe Zak, *Ma'ariv'in* editörü, JP, Nisan 4, 1991.

16. Piero Gleijeses, *Shattered Hope* (Princeton; 1991), s. 125, 365. Chace, *NYT Magazine*, Ağustos 2, 1991.
17. Editoryel, *NYT*, Ağustos 2, 1991.
18. Apple, *NYT*, Ekim 30, Eylül 22, 1991.
19. *Journal of Palestine Studies*, Ağustos 1991.
20. Rubinstein, *Haaretz*, Ekim 23, 24, 1991. 21. *Ha'eretz*, Mart 8, 1991.
21. *Ha'eretz*, Mart 8, 1991.
22. 1972 İsrail'in savaş kararı için şu kaynağa bkz. Andrew ve Leslie Cockburn, *Dangerous Liaison* (Harper Collins, 1991).
23. Editoryal, *Boston Globe*, Ekim 20, 1991.
24. Eisenhower için şu kaynağa bkz: Steven Spiegel, *The OtherArap İsrail Conflict* (Chicago, 1985), s. 51, Kissinger, benim *Towards a New Cold War* isimli kitabıma bkz. s. 457.
25. Friedman, *NYT*, Kasım 4, 1991. İlginç değerlendirmeleri için benim *Necessary Illusions* başlıklı çalışmama bkz.
26. Habermas, *NYT*, Kasım, 10, 17; Hottelet, *Christian Science Monitor*, Kasım 25, 1991.
27. Shaim'in eserine bkz. Ayrıca şu kaynağa bkz. Itamar Rabinovitch, *The Rod Not Taken*, Oxford, 1991, s. 191.
28. Rabinovitch, s. 108, 1949 senesinde Suriye'nin teklifini geri çeviren İsrail'in bir fırsatı kaçırıp kaçırmadığını tartışmaktadır.
29. Noring ve Smith, *The Withdrawal Clause in UN Security Couincil Resolution* 242 of 1967; Şubat 1978; Neff *Middle East International*, Eylül 13, 1991.
30. Sabra Chatrand, NYT, Ekim 29, 1991.
31. Rostow, Korn, *New Rebublic*, Ekim 21, Kasım 18, Kasım 25, 1991.
32. Ammon Kapileok, *Israil: la fın des mythes* (Albin Michel, 1975), s. 281. Şu çalışmama bkz. *Peace in the Middle East?* (Pantegon, 1974), bölüm 4.
33. Devam edegelen görüşler için şu kaynağa bkz: *Towards a New Cold War* ve benim orada çıkan makalelerim.
34. *Necessary Illusions*, s: 174, 276. Ayrıca *Fateful Triangle ve Pirates and Emperors* başlıklı çalışmalarıma bkz.
35 Chatrand, *NYT*, Kasım 5, 1991.
36. *Z Magazine*'in Mart 1989, Ocak 1990 tarihli nüshalarında yayınlanan makalelerime ve *Necessary Illusion* adli çalışmama bkz.
37. İsrail kaynaklı tartışmalar için *Z Magazine*, Temmuz 1988'de yayınlanan makaleme bkz.
38. İsrail Hükûmetinin Seçim Planı, Mayıs 14, 1989, İsrail Büyükelçiliği.
39. Thomas Friedman, *NYT*, Ekim 19, 1989. ABD Dışişleri Bakanlığı ya-

yım, Aralık 6, 1989.

40 Friedman, *NYT*, Kasım 4; Editoryel, BG, Ekim 6, 1991.

41. Friedman, *Yediot Aharonot*, Nisan 7; Hotam, Nisan 15, 1988.

42. Kapeliouk, *age.*, s. 21, 29; Beilin *age.*, s. 42-43. Herzog'un transferi," *Kol Ha'ir,* Kasım 8, No'omi Cohen David, *Kol Ha'ir,* Kasım 15, 1991.

43. Kapeliouk, *age.*, s. 220, Shabtai Teveth, *Ben-Gurion and Palestenian Arabs,* Oxford 1985, s. 187. Benny Morris, Review *of Teveth, Jerusalem Post,* Ekim II, 1985, *Fateful Triangle,* s. 161. Weizmann, Yosef Heller, *The Struggle for the State, Zionist Diplomacy of the Years,* 1936-48. Kudüs, 1985. Jewish Agency Protocols, Hebrew: Yosef Gorny, *Zionism and tlıe Arabs,* Oxford, 1985, s. 110, Beilin, age.; s. 47.

44. Beilin, *age.*, s. 15, 43.

45. Thomas Friedman, *NYT,* Mayıs 19, 17, 1991.

46. Bkz: *Towards a New Cold War; Fateful Triangle; Cockburn and Cockburn, Dangerous Liaison.*

47 *Ha'aretz*'de Haziran 4, 1982'de yayınlanan söyleşi, *Fateful Triangle,* s.199'a bkz. Peretz ve diğerlerinin coşkulu ırkçı yaklaşımları için *Necessary Illusions;* s. 315.

48. Fateful Triangle, s. 464'e bkz.

49. "Elazar," *Jerusalem Post Magazine,* Ekim 4, *Yediot Aharonot,* Kasım 15, 1991.

demokrasi
gerçek ve hayal

ABD'nin dış politikasına, dünyanın dört bir yanında gerçekleştirdiği katliamlara, estirdiği teröre yönelik keskin eleştirileriyle tanıdığımız Chomsky, bu kitabında ülkemizdeki tartışmalara da ışık tutacak bir konuyu ele alıyor: Amerikanvari demokrasinin gerçek ve çirkin yüzü. Batı'nın Üçüncü Dünya ülkelerine pazarladığı demokrasiye ilişkin hayli paradoksal saptamalarda bulunuyor.

Demokrasi ile idare edilen, dolayısıyla halkın kendi geleceği ve kaderi üzerinde belirleyici rolünün olduğu ileri sürülen toplumlarda sermaye sahiplerinin keyfinin kaçmaması, medya, halkla ilişkiler ve seçim endüstrisi sayesinde sağlanmakta, seçimler olağanüstü vasıflar atfedilmiş ve yeterince şişirilmiş "liderler"den, yani sembolik figürlerden birinin tercihi olayına indirgenmektedir. Tabii ki böyle bir demokraside "seçkinler"in demokratik çatının kontrolünü elinden kaçırması, başka insanların da ülke yönetiminde aktif rol üstlenmesi, "demokrasi krizi" olarak isimlendirilir. ABD'de yasaklanmış olan Chomsky, Orta Amerika'dan Orta ve Uzak Doğu'ya kadar sayısız örnekle Amerikanvari demokrasi etrafında oluşturulan ve ülkemizde de geçerli olan illüzyonları birer birer deşifre ediyor. Demokrasi: Gerçek ve Hayal, demokratikleşme tartışmalarına da farklı bir açıdan bakma imkanı verecek ve sizi yeni ufuklara taşıyacak.

PINAR YAYINLARI
İstanbul Kitap Kültür Merkezi
Büyükreşit Paşa Cad. No:22/16
Vezneciler İstanbul
www.pinaryayinlari.com

ISBN 975-352-079-4

araştırma incele
internetten sipar
www.kitapyurdu.com